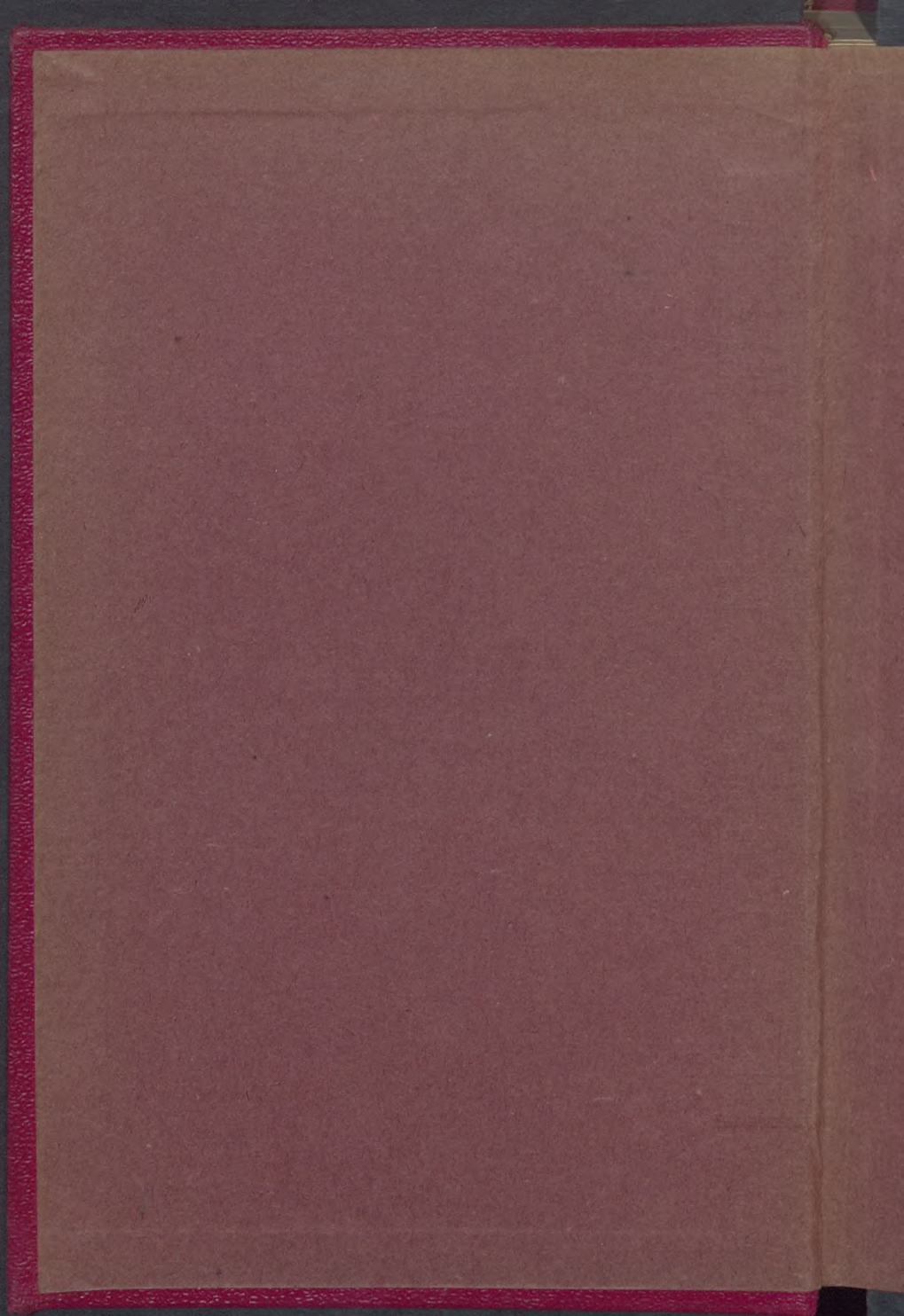

194^M.546^{82K}

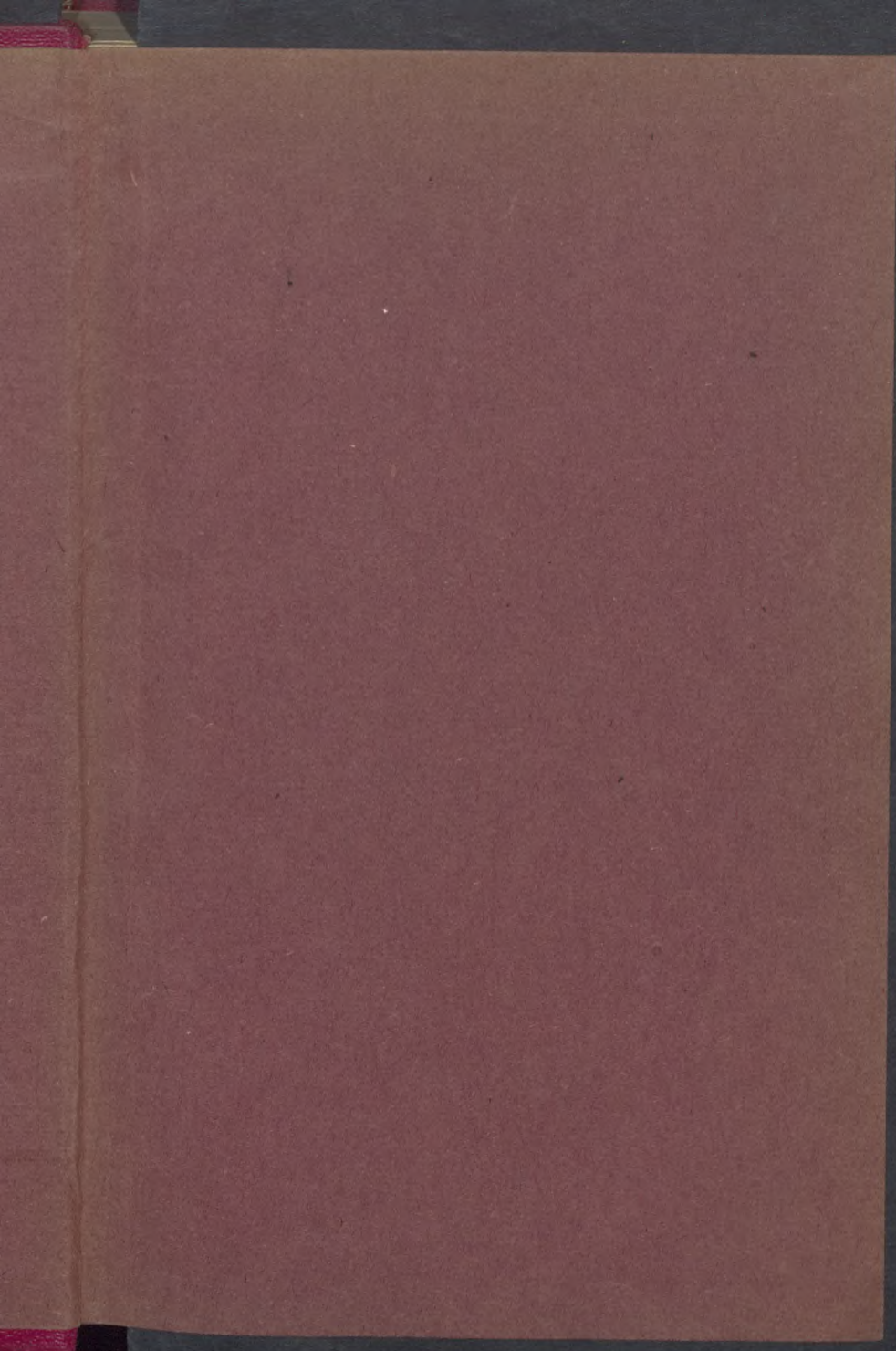
.....

755

trés

TÉREY SÁNDOR
VISSZATÉRÉS

REGÉNY A NYOLCVANAS ÉVEKBŐL

A KISFALUDY-TÁRSASÁG FRANKLIN-TÁLYÁZATÁN
ELSŐ DIJAL KITÜNTETETT MŰ

R. 2357.

FRANKLIN-TÁRSULAT KIADÁSA, BUDAPEST

Minden jogot, a fordítás jogát is fentartjuk.

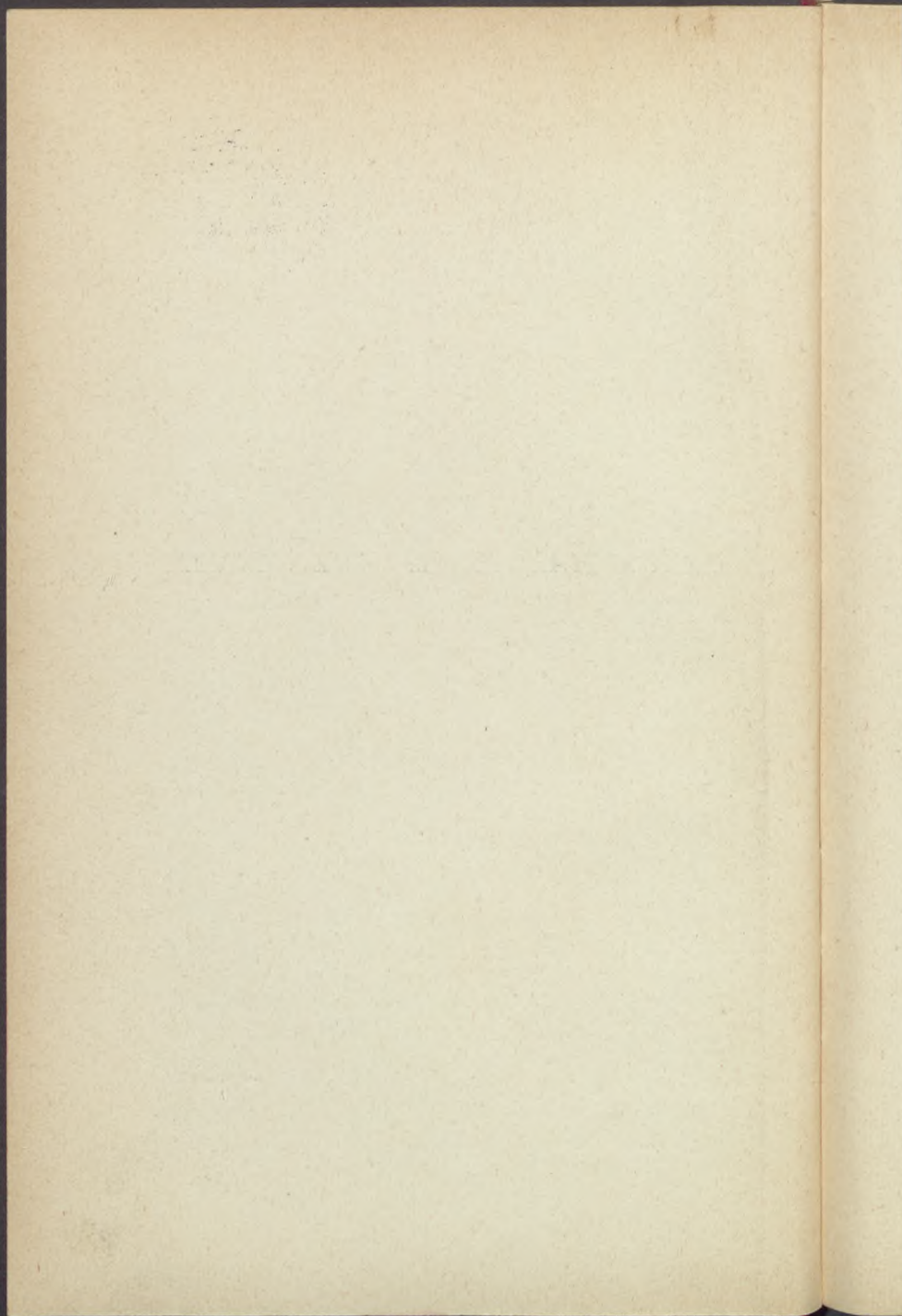
Copyright 1924.

M 194. 546

DRÁGA HALOTTAIM EMLÉKÉNEK

ELSŐ RÉSZ.

I.

Nagy, poros alföldi falu volt Tersény. A nád-fedeles házak közt alig piroslott egy-egy cseréptető, a haragos színekkel bemázolt falakon pléhtáblák csillámlottak, a biztosító társaságok jelvényei, nem házsámok. A falu alsó vége csupa egyforma házból állt ki. Három ablak az utcára, fedett tornáccal, mely mélyen benyúlt a hosszú udvarra, a kapubejárat felett itt-ott még német volt az áldásmondat.

Két-háromszáz évvel ezelőtt betelepült németek laktak itt. Már csak imakönyvük volt német szövegű, csak az öregek beszéltek egymás közt a régi haza nyelvét, a gyermekek már nem igen értették a német szót. A ház külseje őrizte meg legmaradandóbban az idegen eredetet, s az emberek feje formája, a haj színe, egy ruhadarab. Az arcvonásokat már átídomította a levegő, a föld.

A felvég, a magyar rész, most kezdett csak el-egyedni az alvéggel. A fajok lassan keverednek. Magyar fiú hozott még «odaátról» néha sváb lányt feleségül, de magyar lány inkább belehalt volna, mintsem sváb legényhez menjen. Kinézték volna a faluból, nem lett volna nyugsága. Ha egy fiú túlnőtt környezetén : egyetemet végzett, vagy papnöveldét, ritkán jött haza látogatóba. Nem szegyelte a parasztrokonságot, a szülői tekintély sem szenvedett csorbát, de nem akarták kihívni a gúnyos megjegyzéseket a finomabb ruháért, az ápolt

kezekért, a jó szivarokért. Mert a jó Isten után mindjárt a takarékosság következett.

Sok ünnepük volt s ezért többet kellett dolgozniok, tartották becsületesen a böjtnapokat. Ám a többi napokon sem élvezték ki a jó ebédek, zsíros vacsorák szabadságát, talán hogy ne legyen oly nehéz az átmenet. Asszonyaiknak fekete volt az ünneplője, a fekete kendő alá rejtették szőke vagy világos gesztenyeszín hajukat; ha kimentek a házból, mintha szerzethez tartozó apácák lettek volna.

A katonasorból hazakerült legények ágaskodtak kissé a nehéz munka, a rideg koszt ellen, mely néha nem állt egyébből, mint napraforgó-olajos kenyérből, — de csakhamar beletörődtek a változhatatlanba. Leány- vagy lóvásár lett legyen az ok, búcsúk után elintézték az évközben felgyűlt nézeteltéréseket, éjjel után söről felhevülve nehézesen sörös üveget vágtak a vetélytárs vagy a csaló fejéhez, néha bicska is villant. Aztán közösen mentek el a falusi orvoshoz, és türelmesen várták, míg rájuk kerül a sor. Szelid és jámbor nép volt különben, pontosan fizették az adót, Kossuthot imádták és szélbali képviselőt választottak.

A falut valaha félkörben fogta körül a Tersényi uradalom. A Tersényi birtok egykor egész Tersény vármegyét jelentette. Ám előbb a Tótfalusiak szakítottak ki belőle leányágon... és a Tisza, mely nem tett különbséget úri és zsellérbirtok között s ha kedve tartotta, beölelt magához egy kis dominiumot. A Tiszát viasszaszoritották, egyre kevesbült a lápos, zsombékos ártér, de apadt a Tersényi birtok is. Nemcsak a leányág fogyasztott, férfi kezek még jobban, amint kártyát keverték, lovat futtattak, asszonyt szöktettek.

Tersényi György már nem emlékezett nagyapjára, a hős veres sapkás kapitányra, akinek nevét dalokba foglalta a nép, de annál jobban emlékezett rá édesatyja, Tersényi Ádám, aki fél életen

át törte magát, hogy rendbeszedje a bús magyar elhanyagolt, megterhelt birtokát. Hétszáz holdat sikerült megmenteni kemény munkával, melynek ékírását ott lehetett olvasni a sűrű szemöldök fölött, az éles metszésű arcon s a parancsoló szemekben. Mérnöki diplomája, melyen megfakult az írás, ott csüggött szobájában, de nem vette hasznát, csak mikor a talajvizeket levezette a maga tervei szerint. Körülötte sváb gazdák, zsidó bérlők gyűjtötték össze a földet, amit le kellett faragnia a nagybirtok testéről, hogy megtarthassa a többit. Ami megmaradt, abba dacosan fogózott bele.

Két sor magas jegenye vezetett a «kastély»-hoz, melynek sárgára meszelt homlokzata, itt-ott levert vakolata, mely alól kibámultak a terméskövel vegyes téglák, olyan volt, mint egy szeplős nagy paraszt-asszony. Csak bent, a kert felől, a lépcsőfeljárónál volt valami stílus benne, nyolc nagy korintusi díszes oszlop tartotta a tornácot és háromszögben, a bejáró szemöldökfája felett két kis pufók angyal közt szalagban látszott az elmosódott évszám: A. D. 1771. Jobbról lomha, zsindelytetős gazdasági épületek terpeszkedtek, elhízva, némelyik elfáradt egy helyben állani s kissé oldalára dőlt, mintegy megpihenni. A kerten túl látszott a falú tornya, ragyogó rézgombjával, mint egy felkiáltójel; az udvar mélyében, más jegenyefasor állt haptákat és vigyázták azt a régimódi sokszobájú, de csinos, karcsú tetőjű emeletes házat, melyben egy vén kisasszony rokon lakott.

Ebben az udvarházban Liza néni dirigált.

Szikár, magas nő volt, éles vonásokkal, kék szemekkel. Ősz haja még mindig makrancos volt, egy fürtje kissé előreomlott, mint lánykorában. Szegény rokon volt s mégis tudott tekintélyt tartani. A hangja szinte férfiasan mély, parancsoló. Kár, hogy nem férfinak született, szokta mondani az árvaszéki elnök, a vadásztársaság elnöke, ha

évenként egyszer decemberben Liza tantinál ebédelték. Ez így volt szokásban emberemlékezet óta. Tersényi Ádám küldte a vadat, a bort, a cselédséget is nagynénjéhez, de az étel zamatját Liza tanti adta meg. Az asszonyok kissé tartottak tőle, de nagy bajban, családi viszályban, házasságszövésnél hozzá fordultak mégis. Megbízta az eszében.

A ház szintén a Tersényieké volt, a jószágkormányzó lakott benne, míg volt mit kormányozni. Liza néni azilumnak nevezte el és tréfásan megfenyegetett egy-egy nagyralátó anyát, aki várta lányának a jó szerencsét. «Nem baj, lelkem, ráérsz még ! Ha én meghalok, lesz helye itt ebben a házban a vénkisasszony lányodnak is.»

Tersényi Ádám két fiának minden gyerekkori emléke ehhez a házhoz fűződött.

Ölben hozták át őket egy este. A kisebbik alig látszott ki a párnából. György a nagyobbik, emlékezett a cselédek szaladgálására, az ajtók csapkodására, aztán csend lett. Sírásra ébredt, a kulcsárné sírt, a szobalány a szoba szögletében állt szepegve, mikor bejött Liza néni.

Csöndet parancsolt. Felöltöztették Györgyöt, s mielőtt elmentek, megcsókolta.

Az úton a két cseléd beszélgetett. Amit akkor hallott, sohasem felejtette el György, arról álmódott éveken át s riadt fel rémülten... Koporsóról beszéltek, földbeásott gödrökről, melyekbe halott embereket tesznek. Tetszhalottról, aki későn ébred, felette a sok homok s nyomorultan pusztul el. Látott már temetést, nagy lovak húzták az üveges kocsit. A lovak fején tollforgó volt s György mindig sajnálta szegényeket, hogy fájhat nekik, mikor fejükbe ütik a bokrétát... A halálról nem volt fogalma, elutazás volt, messze, s akiről azt mondták, nagyon soká odamaradt. Most tudta, hogy a földbe ássák el őket s nem tudnak többé kijönni onnan.

Liza néni összeszidta a cselédeket, mikor György faggatni kezdte a halál felől.

— Meg ne halljam többet! Micsoda ostobaságokkal tömitek ilyen kis gyerek fejét!

De mese közben mégis kikérdezte a szakácsnőt.

— Anyuka hol van?

— Elutazott.

— Hová?

— Nagyon messze.

— Abba a ruhába ment el, amelyik olyan puha?

— Szép, fekete bundában, igen.

— De igazán elutazott, nem «messze ment?»

— Hová messze?

— Ott kint, ahol a földbe ássák az embereket.

— Hallgasson Gyurika, meg ne hallja Liza néni!

Sok szoba volt a házban, mindegyiknek más volt a színe. Világos, nagy termekben csak úgy ömlött a napfény, megcsillogva az aranyos barna butorokon s a pohárszék üvegjein. Még télen is ragyogott minden s a kályha vörös fénye csak lassan lett úrrá a hó visszaverődő sugárzásán. De sötét és homályos szegletű szobák is rejtőztek a földszinten, ahová alig süttött be a nap, a padló ropogott a léptek alatt s éjjel percegett a szű az ajtófélfában.

Liza néni csupa tüll és csipkedísszel teli szobájában mindent letakart még télen is, hogy ne lepje a por; a padló, a karosszékek, a dívány s a lámpa is zöld tüllbe volt csavarva.

Előbb úgy volt, hogy pár hétig marad ott a két gyerek, azután hónapok teltek. Tersényi Budapest s Bécs közt bolyongott, mint nyugtalan vad az erdőben. Jó, tudom, restelled, hogy pesztonka lettem vén koromra, — mondta haragosan Liza, jobban tennéd, ha itthon ülnél s többet törődnél a gazdasággal. Kilopják a szemedet is Ádám, mi lesz a két fiaddal?

A fiúk közül az egyik járnit tanult, a másik az aprójóságok körül végzett mélyreható tanulmányokat. Jó barátságban volt Pistával, az öreg gólyával, aki méltóságosan felemelt fővel járt az udvaron s akire a pulykák erősen haragudtak, mert pillantásra sem méltatta őket. Felfuvalkodottnak tartották. Szárnya le volt vágva, akárcsak Nesztinek, a kopott, borzas sasnak, aki néha vad rohannál ment neki az ijedt aprónépnek. A gólya komolyan, mint egy meghiggadt bölcs, nézte ezt a bolond futást s megcsóválta a fejét.

A barna szobában két olajfestmény volt a falon: egyiken nemes paripa, másikon falka, vörösfarkos urakkal. György sokszor elnézte a képeket, gondolatban felült a lóra s messze-messze lovagolt. Mindazt, amit mesében hallott s amit kigondolt, mind ennek a lónak a hátán vitte véghez: a királykisasszony megszöktetését, az arany alma és szülő szülő megszerzését... csak rá kellett nézni a képre s mindenféle csodálatos dolog jutott az eszébe.

Még különösebb dolgokra bukkant a lomkamrában. Régi sarkantyúk, huszárkardok, vitőrök heverték ott, sárgult iratok, megfakult fényképek, albumok, csatajelenetek. György katona akart lenni, elől robogni a csatában, míg az ágyúk szólnak s hallani vélte a trombiták éles jeladását.

Az épület lakatlan szárnyában takarítottak s egyszer nyitvahagyták az ajtót. A két gyerek egymást kézenfogva besurrant a titokzatos szobákba. A szobalány azt mesélte, hogy ott a kékszakállú herceg lakik s nagyon szerettték volna megösmerni. Györgynek kétségei voltak, hogy vajjon igaz-e, amit a lány beszélt, de hátha igazában igaz? nem szabad elmulasztani a kedvező alkalmat.

A szobák közül csak kettőben volt bútor: ócska holmik, egyik vendégszobának berendezve, szarvasagancsokkal s más vadász-jelvényekkel.

A belső kisebb szobában két üvegszekrény volt, két fekete tokkal, melyek olyanok voltak, mint az asztalos műhely előtt a kis fekete koporsó. György nem merte kinyitni, ha csak arra gondolt, hogy mi lehet benne, megrémült. Ki is akart futni a szobából, mikor zengő, mély hang szólalt meg a szögletből. A vén zongoráról pattant le egy húr.

Györgynek földbegyökereztek a lábai. Szerencsére jött a béresné a surolóruhával s nagy cseber vízzel. A kisértetek eltűntek, a nap sütt, az öcsike bátran rámutatott a barna alkotmányra:

— Mi az?

— Muzsika, — mondta a béresné s szódától felmart kezeivel ügyetlenül felnyitotta a zongorát. A megsárgult billentyűket megérintette s vékony hang csendült, mint a tücsök cirpelése.

A két gyerek nevetett. György közelebb lépett, rátette kezét a fekete billentyűkre s ijedten lépett vissza.

Mély, bűgő hang kondult, mint az előbb.

Félt s mégis közelebb lépett újra, a béresné ott állt s ránevetett. Újra ráütött, — most már egy fehér billentyűre a középen s halk, lágy hang zöngött a szobában. György valami mondhatatlanul jót érzett, mintha simogatták volna. Óvatosan tette rá újját egy másik, egy harmadik billentyűre... mindig más volt a hang, de a megrendülés, az ijedt boldogság ugyanaz volt... így nevezte volna, ha szavakat talál hozzá...

Ettől kezdve mindig a muzsikáról álmodott. Egy harmonika után elkészült a falu túlsó végére is. Szégyelte és titkolta, soha el nem árulta ezt a vágyódását, de lemondott volna a vajaskenyérről is, ha megengedték volna, hogy bemehessen a kis szobába.

Az udvarnál is jobban szerette a kertet. Nagy orgonabokrok rejtették el a kertajtót, a magasra felfutott vadszöllő lecsüggő indái is eltakarták úgy,

hogy valami titokzatos dolog volt a kertbe lejutni. A bokrok és kerítés közt két lépésnyi szabad tér volt. Ezt avatták fel játszóhelyül. Idehordták összes kincseiket, tégladarabokat, fényes kavicsokat, itt ástak barlangot, vízvezetékét a földbe, itt őrizték a bodzafapuskákat s más harcias szerszámokat.

Mennyi csodálatos minden volt ebben a kertben! Hangyák sűrögtek a porban, rózsaszín kis kígyók bújtak ki a televény földből, rózsabogarak döngtek a napon s roppant szitakötők csillogtatták zománcos szárnyukat. A keskeny utakon lesbe lehetett állani s a hirtelen fordulónál megtámadni az ellenséget, gödröt ásni s a kerti kútból folyót csinálni, mely tenger vizet be tudott nyelni, míg megtelt. Egyszer ásás közben két ezüstpénzt találtak a földben. Mikor lesurolták, parókás férfifej nézett rájuk az egyikről, a másíkról egy nő. A királyné, mondta Liza tánti s attól kezdve a két gyermek feltúrta az egész kertet, királyné pénzét keresve.

A csillagok is ott tűntek fel a kert aljában, a hold is ott ment le nagy kerek képével bizalmasan rájuk mosolyogva: ott volt a világ vége. A kertfalon túl kezdődtek a mezők, puszták, melyekről aranyporzót vetett be néha az ablakokon át a hirtelen támadt szél.

A padláson, a lomraktárban képes könyveket, köteg leveleket találtak. György a tanító úrtól mihamar megtanulta, hogy a kövér és sovány figurák a könyvben mit jelentenek. Addig lapoztak benne, míg a könyvek egyszer csak kinyíltak s elárulták titkaikat, akár a Liza tánti könyvespolcáról jöttek, akár a padlásról csenték el őket. Csupa jó gyermekről volt szó bennük, a rosszakkal szörnyű dolgok történtek. Aztán jöttek a téli hónapok, mikor ott kellett hagyni az udvart, a szobákban ülni. A szőnyeget takaró sávra szabad csak lépni, mert a világos sárga padlón meglátszik minden lábnyom.

Liza néni Ádámról, Éváról s a kígyóról olvasott s képeket is mutatott egy nagy könyvből. A kis szobáról elfeledkezett György, nagyon megszerette a képeskönyveket. Apa is hozott néhányat. Apa nagyon jó volt, csak ritkán látták. Kis ezüstös bundácskájukban csak akkor volt szabad kísértálniuk, ha sütött a nap. Akkor kézenfogták egymást s lementek a kertbe, a köves útra. Az ősszel szomorú, kopasz fák kicsinosították magukat, felvették szép fehér subájukat s tréfásan havat hintettek a gyerekek nyakába, ha sapkájuk súrolta az alsó ágakat. Nagy vastag vattacsomók ültek a fenyőfák kinyújtott karjain, a tuják vékony kis gallyain a hó olyan volt, mint a lehelet. Sarkukkal rá-ráléptek a hóra, mely csak úgy ropogott. A kertész, vagy udvaros, ha jó kedve volt, hóembert csinált, pipával a szájában, félreacsapott kalappal. Álmukban telerakták az udvart hófiúkkal s hólányokkal, csatákat vívtak s reggel siettek az ablakhoz meg nézni, hátha nem is álom volt s maradt belőlük valami.

Tersényi Ádám hazajött, de a gyerekek csak Liza néninél maradtak. «Hadd őket nálam még, hadd örüljek nekik, úgy sem soká örülök már». Ádám dörmögött valamit, megszorította Liza kezét, kikérdezte a gyerekeket, mit tanultak, amire Liza néni szoknyája mögül válaszoltak, mert szerették ugyan a bácsit, akit apának hívtak, de nagyon tüskés volt az álla, ha megcsókolta őket, s ha felkapott egyet közülök, a karjukon napok mulva is érezték a szorítását.

A Tersényi birtok a falu aljáig ért s Ádám néha megkocsikáztatta őket a falu utcáján. Eleinte jó is volt, hogy nem kellett a gyerekekkel törődni. Nem egyedül jött haza Ádám, de a hölgy nem igen mutatkozott a faluban sem, a «kastélyból» alig tette ki a lábát. A cselédekkel sem tudott beszélni, csak a tanító úrral tájcsoltak, mint a kulcsárné

mondta a kíváncsiaknak. Liza néni még jobban magához fűzte a gyerekeket, játékokat hozott a városból, meghajlította a derekát, hogy labdázzék velük, hogy kugli golyókat guritszon, néha magához szorította s szegény árváknak nevezte őket. A szőke német nő elment, jött helyébe másik, de Liza néni soha egy szóval sem említette Ádámnak, egyszerűen nem vett tudomást róluk.

Egy decemberben Liza néni csak nem kelt fel az ágyból. A gyerekek bejöttek s kíváncsian álltak meg az ágy szélénél. György már közel volt a tízhez s furcsának találta, hogy Liza néni nappal is ágyban marad. Sápadt is volt a néni, szerette volna megkérdezni, hogy miért, de nem merete. Aztán cukrot adott nekik Liza néni, odaültette őket az ágy szélére s megcsókolta Györgyöt is, Imit is sokszor. Fényes könnyek gyűltek meg a szemében s egyenként peregetek le, de nem volt szomorú, mosolygott rájuk. György soká nem felejtette el ezt az arcot.

Apjuk értük jött egy délben s elvitte kocsi-kázni őket, de nem haza mentek, hanem a kastélyba. Ott új kisasszony várt rájuk, meg a tanító úr, a kisasszony nagyon vidám lány volt és sok új játékot tudott. Néhányszor kérdezték, mikor mennek Liza nénihez, de választ nem kaptak. Apjuk összevonta a szemöldökét s már tudták, ez azt jelenti, haragszik. A cselédet kérdezték, aki azt mondta, hogy Liza néni meghalt, eltemették, a föld oly kemény volt, hogy csákánnyal kellett feltörni s most derült ki, a Liza néni asszony volt, mert a fejére ráírták: Itt nyugszik nemes és nemeszetes Sebes Kellemesi Jánosné, Tersényi Erzsébet, 48-as százados özvegye.

A tavasz minden nagyszerűségével beköszöntött, előbb a gyepet színezte ki szép zöldre, azután az orgonákra adta fel a lila selyemruhát, az olajfára a szagos sárga koszorúkat aggatta fel, végül

az akácfákra tűzte rá az illatos fehér fűrtöket. Május végén nagy vihart zúgatott el a fák felett s reggelre színes szőnyeg vont be az udvart... az orgonák alatt kék-lila szőnyeg terült el, az olajfák alatt sárga s az akácok alatt sűrű, fehér, mint a hó.

Soha olyan szabad nem volt a két fiú, mint ezen a nyáron. Úgy emlékeztek vissza rá, mint a legszebb nyárra. Künn voltak a mezőn az aratásnál, aludtak szabad ég alatt, fentültek a magasra rakott szénásszekerek tetején, sőt hajtottak is lovat, a kocsis fogta a gyeplő kezükbeadott szárát. Hanyattfekve bámultak a csillagos égre, míg a tűz mellett az aratók tündérmeséket meséltek, daloltak s György tiszta gyerekhangján velük dalolt. Ádám takarás után felment Bécsbe, «ott jobb árt adnak a búzáért, gypjúért», szokta volt mondani, de a jobb ár s néha maga az ár is elfogyott nagy mulatozásokban. Ám ez mind ritkábban esett, mióta a fiúk nőttek, Ádám erősebben fogta a gyeplőt, a fehérszemélyek is elkerülték háza táját, a gazdaságra is szigorúbban ügyelt. Az ámbitusra kiülve, elmélázva nézte, hogy játszanak gyermekei, hogy birkóznak egymással s az udvaros gyerekekkel. Valami lelkiismeretfurdalást érzett, mintha tőlük vett volna el minden pénzt, amit hiába dolgokra költött. Szerette volna őket szem előtt tartani, intőül, szeretett nyílt, tiszta szemükbe nézni, melyeknek tükrét nem zavarta meg egyetlen rossz gondolat sem. Új kedvet kapott az élethez, melyet céltalannak, hiábavalónak tartott, betegségnek, melybe egyszer úgyis bele kell halni.

*

A birtokról egy téli nap kocsin ment be Tersénybe Ádám két kis fiával. Komoly, fekete körszakállas arcát a prémes bundában kicsípte a hideg. A vastag takarók kényelmes melegében el-

elszunnyadtak a gyerekek, egy zökkenésre felébredtek s álmosan néztek körül. Az őszi vetés enyhe zöld színei már kiütköztek a fehérfoltos szántóföldeken. Nagy kék vizek fodorították habjukat kényelmesen a lassú szél előtt, egy-egy vadliba felrebbent a közeledő kocsi zajára. A keserves, gödrös országúton nagyokat ugrott a kocsi, a kocsis káromkodott, Tersényi szította a grófot, akinek kedvéért nagyot kanyarodott a tersényi országút, letérve az egyenes irányból.

Valami végtelen lustaság terjengett a földön, a levegőben. Az ökrök megfontolt lassúsággal húzták a szekereket, a béresek komótosan gyújtottak pipára, ami félórába beletartott. A belvizek lassan folydogáltak alá. A kocsi alatt döngött a föld, mintha hídon mentek volna át. Láp volt itt valaha, lecsapolták, de a föld még nem ülededett meg, nem állt össze igazi talajjá. Néhol csaknem szurokfekete volt a színe s ha varjú röppent fel, úgy tetszett, mintha nagy fekete göröngyöket dobott volna fel magasba láthatatlan forrongó belső erő.

Az úton szembejött az udvaros, Tersényi Ádám rákiáltott :

— Hol voltál?

A cseléd levette a zsiros kalapot, forgatta a kezébe :

— Instálom a városba, egy kis fűszerszámmért.

Utólérték az ökrös szekeret, mely ment ki a tagra.

— Hé lusta Istenit az apádnak, hát ezért a két villahajtásnyi törekért fárasztod ezt a két állatot? Nem tudtad jobban megrakni?

Pista, vagy Jancsi behúzta a fejét vállai közé, felsandított az uraság gyerekeire s nagy igyekezettel kiabálta :

— Hú, te!

A kis fiúk tapsoltak s kijelentették, hogy kocsisnak mennek, ha megnőnek.

A sorompónál lompos, telt arcú lány cédulát adott a kocsisnak. Tersényi újra dörmögött egyet az izmaelíták utonállásáról, különben is szerette szidni a zsidókat, a magukat megszedett bérlőket, nem Krisztus urunkért, nem is haragból, vagy gyűlöletből, csak úgy szokásból, mert jólesett s mert szüksége volt rájuk. Így szidta a gazdasági cselédeket is, akik haramiák s zsványok mind egy szálíg. Mihelyt egy kis zsellértelekre valót össze-lopnak, — szokta mondani, — otthagyják a gazdájukat, lenézik volt szolgatársaikat. Még a gyerekeiket se engedik közel amazokéhoz. Zászlós úr nem nézi úgy le az őrököt, mint számadó a bérest, béresgazda a juhászt.

A falu első házánál az öreg Grósz doktorral találkoztak. Tersényi beinvitálta a kocsiába, de a doktor intett, hogy nem jöhet még. Tersényi nagyon becsülte. Akkor vette meg a szívét, mikor a feleségét ápolta. Éjszakákat virrasztott mellette, valami ritka hűséggel. Gyakran járt át a yanasi «kastélyba», meg volt híva minden mulatságra, de sohasem avatkozott be semmibe, noha véleményét, mert világlátott, okos ember volt, sokszor kikérték családi ügyekben is. Volt magatartásában az országúton vándorló zsidóból, valami félszeg határozatlanság, bátortalan alázatosság, ami idegessé tette Tersényit. Miért nem emberebb ember, gondolta magában, hiszen nem bántja senki! Nem értette meg, hogy az öreg orvos még emlékezett rá, mikor apjára ráuszították tréfából a kutyákat, s tudta, hogy ha többre is becsülik a cigánynál, soha se fogják maguk közé fogadni. Mindig érezte azt a láthatatlan jelt magán, mely égő szégyennel töltötte el fiatalkorában, mikor azt hitte, magyar, sőt különb magyar, mint sokan, hiszen tanul, küzköd és dolgozik. A svábokat sem szerették, de azok mégis egyfajta emberek voltak, és most már össze is házasodtak velök.

Tersényi volt kasznárjának, az öreg Déginék fia házasodott, német leányt vett el, Weber Erzsikét. Dégi magaszerezte földje szomszédos volt Weberkével s ez volt az egyetlen érv, melyet a fiú a házasság mellett felhozhatott, mert Erzsike egyetlen lány volt. Különben a tanyát az első fiúgyermek kapta volna, a lányt kitanították s ez volt a hozománya, vagy az első fiú fizette ki a jussát, — a felesége vagyonából, mert az apai vagyonnak nem volt szabad megkisebbednie. Dégi mogorván járt-kelt a házban, nem lelte a helyét. Felesége, ki még a városból is kijárt Tersényiékhez, hogy meglátogassa a «lelkem szép méltóságos asszony kis árváit», — másfél éve meghalt, Dégi csakúgy tengett-lengett azóta. Úgy összeszoktak, hogy még a mozdulataik is hasonlítottak egymáshoz, az arcuk is, aki nem ösmerte, testvéreknek vélte őket. Az asszony csak elment pihenni az akácok alá, Dégi érezte, nemsokára követni fogja, de ma nagyon fájt, hogy nem beszélhette ki magát vele.

Szekerek, kocsik, bricskák állottak a nagy udvaron, egy-egy hátsólovat járatott a lovász. Az első szobából minden butort kihordak, csak egy hosszú X lábú asztal maradt benn, oda rakták le a kabátokat. A másik szobában a férfiak pipáztak, kártyáztak. A harmadikban volt a terített asztal, a patkó, innen nyílt a konyha, az oldalszobában öltöztették a menyasszonyt s ide gyűlt be az asszony-népség is. György évek múlva is maga előtt látta a keserűszájú, munkától, gyerekáldástól elgyötört fekete ruhájú sváb asszonyokat, a lenhajú Erzsikét, aki oly szép volt, mint a Mária a templomban. Sokan elhozták még ölbeli gyermeküket is, a hálóban fektették le sorban egymás mellé, mint a mézesbábokat a tepsiben.

György egy darabig ott lábatlankodott az apja körül, aki politizált a megyei urakkal. Andrassy

Bécsben élt és a szép Katinka grófnő udvart gyűjtött maga köré. György a szögletbe ült s onnan nézte az apját. Ha ő beszélt, a többiek hallgattak, komolyan mondta el éles, szarkasztikus megjegyzéseit, amiért szerették is, féltek is tőle. Még mindig várt valami felbuzdulást, a vármegyék ellenállását, majd az orosz-török háborútól, majd egy más nagy világégéstől remélte Magyarország felszabadulását, Ausztriától elválását. A Kossuthszakálba ősz szálak elegyedtek, de a magas homlok felett fekete volt a sűrű haj, a kék szemek élesen néztek a szeme közé annak, akivel beszélt. «Miért nem házasodol meg?» kérdezték barátai eleinte s akkor a mély szemekre fátyol ereszkedett, az éles vonásokat mintha gyöngéd kéz simogatta volna meg... de válasz helyett csak fejét ingatta. Hány-szor szerette volna György kikérdezgetni a gyerekek nem múltó kíváncsiságával, de csak rövid feleleteket kapott, mintha apja emlékezetébe is oly megnyithatlan zár rejtette volna el felesége alakját, mint a nehéz érckoporsó. Vacsorához hívták őket, már húzta a cigány. A két kis Tersényi fiút befogták: tokaji bort hordtak be a konyhából kis keskeny nyakú üvegekben a tálalóra, hol letörték a zöld viaszok pecsétet. Az üres üvegeket is ők szedték le, közben belekóstolgattak a maradékba. A nehéz bor fejükbe szállt. György édes meleget érzett a szájában és a szíve körül. A primás Lavotta szerelmét kezdte játszani, György hallott máskor is ilyet, de most valahogy jobban megértette.

Előbb odaállt a primás elé s nézte, hogy járnak ujjai a húrokon és megreszketett a glissandóktól. Odatámaszkodott a cimbalmos székéhez. A viola hangját kihallotta a többi közül, meleg, édes zengés volt, a nagybőgő kísérté, olyan dörögő hangon, mint az öregbéres, mikor lányával perel. Kiáltani szeretett volna a gyönyörűségtől, együtt

dalolni a hangokkal. Dúdolt maga elé, mint a gyermekek szoktak, maga-kitalálta dallamot, a zenekar mintha csak ezt kísérte volna. Elfelejtkezett róla, hogy hol van, a primás tust húzott, hirtelen elhallgatott a banda s a szünetben György éles, tiszta gyerekhangja szállt fel, egyedül a nagy szobában. Mindenki nevetett, az édes apja odajött hozzá, egy-két asszony is, elszégyelte magát a rámeredő idegen arcok között. Különösen félelmetes volt egy piros orrú, sovány, fekete bajuszú ember, a szomszéd falubeli kántor. «Mint a Krampusz, — gondolta s a kántor ugrált körülötte, térdét csapkodva szőrös kezeivel.

— Becsípett a Gyurika, — hebegte, — becsülemre becsípett nagyságos uram, he, he.

György tiltakozott, apja kézenfogta, talán kissé erősebben, mint akarta, a kisfiú megszeppent. Előkerítették Imit, aki elbóbiskolt a díványon s aludni küldték őket, a fiatalok lakásába. Végigbotorkáltak a szolgálóval a sötét udvaron, egy csillag égett csak s az udvar végéről hallatszott a kis folyó zajlása, amint a feltört jégbe ütközött. Tisztán hallotta a hegedűt, próbálta követni hanggal, azt akarta, hogy a többi hangszer is kísérje, de a viola, majd a cselló elhallgattak. Míg vetkeztették, elaludt a bortól és a fáradságtól, de a zene bele-szövődött álmába, vőlegény volt s hegedült Wéber Erzsinek, aki az ablakban ült fekete ruhában, kis piros párnára könyökölt és ránevetett.

Mikor hazaértek, megszólalni kezdte apját, hogy taníttassa hegedülni. A kántortanító vállalkozott rá. Borostás arcú, éles vonású ember volt, lelógó bajusszal, örökké foszlott gallérral, esetlen komikus mozdulatokkal. Iskola után a tempomba ment, az orgonán fantáziált, mert szebben játszott, ha magára játszhatott. György gyakran elkísérte és megreszketett a gyönyörűségtől, ha az üres templomon átzúgtak a méltóságteljes hangok. Rozzant

pianinója is volt a kántornak, szegény, elkinzott jószág, melyre vigasztalásul nagy vörös takarót hímzett a felesége. Tanította arra a kis elméletre, amit maga is tudott, minden rendszer nélkül, néha elámulva a fiú könnyű felfogásán. A latin órák helyett gyakran zongora leckét vettek. Egy délután megmutatta a kántor a 11 éves fiúnak, piros bőrbe kötött fiatalokú kísérleteit. Egyiknek «Albumblatt» volt a címe. Voltak mindenféle vázlatok is a könyvben, a kántor titokzatos arcot vágott hozzá s halkán mondta, hogy ebből dalmű lesz, Pesten fogják előadni színházban, de most még sok az igrige s várni kell vele. György fantáziáját erősen foglalkoztatta a piros könyv, néhány ív kottapapírt összefűzött, bekötetett a városban s várta a témákat, melyek csak nem akartak jelentkezni.

Nyári zivatar érte utól egyszer, mikor a kántorékhoz ment. A hosszúra elnyúlt falu végén cigányok laktak, a zápor zuhogott, bemenekült az első házba. A brácsás lakott ott, de nem volt ott-hon, csak felnőtt lánya és hétéves kis fia. A lányon alig volt ruha, nagy fekete szemét sűrű szempillák árnyékolták. Széket hozott a fiatal úrnak, letörölte ruhával s hellyel kínálta. A kis fiú kezében kis hegedű volt, azon próbálgatott magyar nótákat. A kályha mögül nagy szürke kandur jött elő, ránézett Györgyre vizsgán, odatorleszkedett hozzá felkunkorított farkkal, visszanézve rá csillámló szemeivel. Az eső verte a ház falát, nehéz cseppek kopogtak a tetőn, a lány kiment esővizet gyűjteni s hozta be a teli vedret, melybe mindjárt beáztatott egy pár rongyot s mosni kezdett. A nap kisütött, de az eső tovább szakadt. A lány mosás közben énekelt. Mezitláb volt, szoknyája elejét feltúrte övébe, szegyenkezés nélkül, nyaka egészen szabad volt. Az ének különös, panaszos dal volt, szövegét nem értette György, de meglepte s megfogta a dal szépsége. Végtelen pusztán eltévedt lány panaszja lehetett,

aki elgyötörve, eltikkadva leroskad s várja a halált. Az eső zuhogása leirhatlan kíséret volt az énekhez, a kis fiú hegedűjén petyegtetett egyet-egyet. Mikor az eső elállt, György lelke fenekéig felzavarva ment el. A kis fiúnak adott pár krajcárt, bólintott egyet a lány felé, aki kiállt az ajtóba s György látta, hogy soká utánanéz.

A tanító nem volt otthon. Bement a pipa-füstös szobába, a zongorához ült s elgondolkozva ütögette a billentyűket. Egyszerre meglepve figyelt fel, a cigánylány nótája csendült fel ujjai alatt... Most újból megpróbálta, de nem sikerült, a dallam eltűnt. Újra próbálkozott. A kis fiú játékát, az eső verését, azt, hogy ott ül és hallgatja, mindezt akarta, hogy benne legyen, azért is. Elővett egy ív hangjegypapírt, újra és újra javított, törölt, úgy bele-mélyedt a munkába, hogy nem vette észre a kántor hazajöttét. Késő volt eldugni az első kísérletet. A tanító furorét akart csinálni vele. «Zigeunerweise. Op. 1. Georg Tersényi». Ezt írta rá a darabra, mikor kisimította, kijavította saját ízlése szerint, — néhol György heves berzenkedése dacára — s Tersényi névnapjára szépen lemásolta.

Apja örült is, — nem is. Meglepte az, hogy fia így sokat foglalkozott a zenével. Féltette, hogy nem lesz türelme komoly dolgokra. Azt nem bánta, hogy nem jó tanuló, bár a kisebbik, ki akkor járt az elsőbe, jobb latin volt, mint a bátyja. A magánvizsgán kis híjja, hogy baj nem történt s a lyceumigazgató meg is mondta Tersényinek:

— Barátom, szigorúbb kezekre kell bízni a fiúkat. Hiányzik a nyilvános iskola. Add be őket, hiszen könnyű lesz helyet találni számukra. Egy kis faragás sem fog ártani, tanulhatnak németül egy kicsit, egy kis zenét is.

— Zenét azt már nem, — mondta Tersényi, — nagyon bele találnak szeretni a muzsikába s az iskola bánja meg.

— Óh, kérlek, hiszen van kitűnő zeneiskolánk, a város most hozatta le Őrsyt, a híres zeneszerzőt, ha parancsolod, majd beszéllek vele.

— Ha jó bizonyítványa lesz karácsonykor, nem bánom.

Így kerültek be a Tersényi fiúk Püspökvárra.

II.

Delet harangoztak. A lyceumból jöttek le a diákok. A keskeny falépcsőn megtorlódott a siető tömeg, kiáltoztak, megforgatták fejük fölött a szíjra kötött könyveket. Hirtelen elnémult fent a zsibongás, a csendet mintha kézről-kézre adták volna... szétnyílt a tömeg, a lármázók ijedten lapultak a falhoz. Egy-egy tanár jött le a lépcsőn, magas fekete kalapban, a szemüveg mellől rosszálló tekintetet vetve. A kopott felöltő zsebéből zöld, sárga fedelű füzetek kandikáltak ki, melyek a klasszikus ókor régiségeit magyarázták. A nagy kétemeletes épület előtt akácfák nyújtózkodtak, hogy vékony gallyaikból minél több érje a napot, májusban a nehéz akácszag beáradt a nyitott ablakokon s a zsúfolt tantermekben megbolondította a fiúkat. Nem bírtak figyelni, furcsa feleleteket adtak, nyugtalanul mozgolódtak, alig várták az óra végét. Az öreg fizika-tanár sem bírta el az élő illatot, mert öreg volt s betétette az ablakot, mert fejfájást kapott tőle, de a fiúk csak bámultak a fákra, hol aranyos napfény kergetőzött a zöld levelek s fehér virágcsomók között.

A VI. osztályból mindenki lejött már, csak ketten maradtak bent a teremben, egy kék füzet fölé hajolva. Tersényi György nézte az apró, gondosan egymásmellé rakott betűket, hallotta a rímek összecsengését, irigységgel vegyes meghatódást érzett. Feltekintett a könyvből s elmosolyodott, mert barátja olyan arccal állt mellette, mintha bizonyít-

ványosztásra várna, melyben bizonyosan van egy négyes ...

— Feri, ezek igazán szép versek, muzsika van bennük, — mondta komolyan, — nem is tudtam, hogy ilyen szépeket írsz ...

Szegedi Feri kezében tartotta a sapkáját, borzas barna haja volt, nyílt kék szeme hálás örömmel nézett Györgyre.

— Gondolod ...? Mindig azt hiszem, hogy ezek még nem igazi versek, ha megírom — tetszenek, egy hét múlva mintha nem is én írtam volna, nem ösmerek rájuk, egészen idegenek ...

— Jövőre majd felolvashatsz belőlük az önképzőkörben. Füge majd megbírálja, érdemesek-e a babérra, — itt híven utánozta az irodalom tanárát, aki szerette ropogtatni az rr-eket.

— Azt nem, nem teszem, — felelt Feri ijedt arccal, ami komikusan hatott.

— Ugyan miért? Engem jövőre bevesznek a zenekarba s ha szólót játszhatnék, én bizony nem szégyelleném magam.

— Óh az egészen más, de én, — kereste a szavakat, — ez egészen más, ha más hallaná, ez olyan, mint a titok, nem tartozik másra, nem szabad róla tudni senkinek ... Óh te, — tette hozzá tiltakozva barátja egy mozdulatára, — te nem vagy idegen, te ... igen, ne neved ki, művész vagy, nem mulatsz, vagy nem gúnyolsz ki, ha verset írok, a többiek, ej sohse volt még Heine sem a kezükben, csak olyan verset olvasnak el, ami leckére van feladva. Emlékszel történelem órán, mikor Páni kérdezte Krucsiktól, milyen költő volt Dante? sügtam neki, olasz, ő meg azt felelte orosz ... soha hírét se hallotta.

— Azért lehet jó fiú, látod én se sok költőt olvastam, nem tagadom, jobb szeretem az elbeszéléseket, különösen amelyekben énekesről, vagy színházról van szó. De most már gyertünk haza, éhes vagyok.

Egy utcában laktak. Szegedi dunántúli gyerek volt, apja kishivatalnok, nemrég helyezték át Püspökvárra. György közeli rokonánál, Heteyi városi tanácsosnál volt kosztón, aki özvegy ember volt, két lányával, vén kisasszony nénjével, nevelőnővel s gazdaasszonnyal megáldva. Az iskolában Szegedi véletlenül György mellé került. Eleinte alig beszéltek egymáshoz, szinte gyanakodva mércsikélték egymás ruháját, könyveit. Szegény fiú, gondolta György s kedvtelve nézte ezüst óráját, melyet abban az évben kapott, minduntalan elővette az utcán is, mert meg volt győződve, hogy mindenki ránéz olyankor. Szegedi lopva figyelte Györgyöt, aki első pillantásra megtetszett neki. Mily különös a fiatal fiúk első pajtássága, van benne türelmetlen szeretet, igazi odaadás, féltékenység, mintha csak a szerelem előfutárja lenne. Szegedi mindenkép ki akart tűnni György előtt. A tornaórán a legvakmerőbb kunsztokat csinálta, félszemmel Györgyre sandítva, észreveszi-e, majd ereje túlságában mint egy kis tigris, mely nem bír magával, összekapott valakivel, aki görbén nézett rá, bírkóztak, Szegedi győzött, porosan gyúrt ruhában kelt fel, győzelmes arccal, de György oda se nézett s Feri búsan vonult félre diadala színteréről. Sokáig magázták egymást, valahogy feszesebbek voltak, mint egyosztálybeliek szoktak. Egyszer magyar dolgozatokat osztott ki a tanár, Györgyé volt a legjobb s megkérdezte tőle, hogy honnan jutott eszébe egy gondolat, melynek eredetisége meglepte, — az apának gyermekeiért mindent feláldozása.

— Nem az én gondolatom volt, tanár úr, egy regényben olvastam valakiről, aki feláldozta mindenét gyermekeiért.

— Mi volt a címe?

— Goriót apó.

— Hogy került magához?

— A padláson találtam, ócska könyvek között.

— Korai még Balzac regényeket olvasni, — feddette a tanár.

Szegedi nem bírta kivárni az óra végét. Kis cédulára felírta : «Olvasta a Szamárbőrt?» György válaszolt : «Nem !» «Nekem megvan. Elhozzam?» «Igen.» Együtt mentek haza, könyveket cseréltek, Feri mihamar elárulta, hogy irogat, György még tartózkodó volt, csak véletlenül tudta meg új barátja, hogy évek óta hegedülni tanul. Most már gyakran látogatták egymást. György szívesebben ment Feriékhez, mert náluk a két lánytól nem tudtak békén maradni. Azt is érezte, hogy Feri zavarja az ő házuk előkelőbb tónusa, a parkettes szoba, a vén kisasszony, a kislányok nevetgélése, mert azt vélte, az ő esetlenségén nevetnek. Ferinek még sohasem volt barátja s isteni csodának tartotta, hogy az osztály kedvence ép őt tünteti ki. Ugyis félig-meddig álmvilágban élt, képzeletének nem bírt gátat vetni, nappal is lehetetlen álmokat fűzött össze, melyekből riadtan ébredt fel. Egy kis füzetét, melybe a Lara mintájára, hősi verses elbeszélést írt, elvesztette. Napokig leküzdhetlen izgalommal járt, félt, hogy megtalálják, kinevetik, a tanárok elé citálják. Pár nap múlva az igazgatóhoz hívták : míg a lépcsőn felment, a legképtelenebb dolgok jutottak az eszébe : Valaki megtalálta, felvitte Pestre, ott elolvasták az Akadémián, Arany János megdícsérte, talán nem is kell iskolába járnia többet . . . A direktor otthon felejtette a kulcsát, Szegediék abban a házban laktak, őt küldte érte . . . Apja egyszer elzárta a könyveket előle, mert hármast hozott haza földrajzból, Franciaország miatt, holott akkor utazta be d'Artagnannal az országot . . . Azontúl csak lopva olvashatott. Levetkezett, lecsavarta a lámpát, tette magát, hogy alszik, ha anyja benyitott. Nagy térképével ellenzőt csinált a lámpának, hogy a kulcslyukon át ne hasson a fény, olvasott éjfélig, hajnalig, Jó

könyvek kerültek szerencsére a kezébe. Györggyel való barátsága nagy hatással volt rá. Sokat tanult a finomabb életformákból. Elleste, hogy étkезnek, hogy öltözködnek náluk s igyekezett szögletes mozdulatain változtatni. Majd dühös versenybe fogott, hogy ő is az elsők közé kerüljön. Heteyi Jolánt, a tanácsnok nagyobbik lányát a regények mintájára ideálul választotta, bár nem beszélt vele tiz szót. Könyvet akart írni róla, ha felnő, melyből mindenki ráismerjen, kis kurta kék szoknyájára, leeresztett szőke hajára és 13 éves fejecskéjének minden huncutságára. György megvetette a kis lányokat, alig állt szóba velük, mert nem tudtak semmi okos dologról beszélni, mindjárt nevettek ha ketten voltak, félre-bújtak egy sarokba s ruhák, szallagok és más jelentéktelen ügyeket vitattak meg óraszámra. Az a másik világ, mely nélkül egy ember sem lehet meg, még a kis ember sem, Györgynek a muzsika volt. Feri az iskola súlyát csak úgy tudta elviselni, hogy a könyvekhez s az íráshoz menekült s kigondolt, ködszerű ábrándos szerelemhez. György a muzsikát szerette.

Apja ígéretére nekifeküdt a tanulásnak és jobb bizonyítványt vitt haza, mint az öccse. Újévkor beírták a városi zeneiskolába. A Heteyi-lányok tanultak; zongoráztak s György örömeiben, nem válogatott, zongorázni tanult. Ha megkérdezték volna, mi szeretne lenni, valami furcsa mesterséget választott volna, a zongorakészítő, hegedűcsináló és a zeneszerző az ő szemében azonos személy volt; ilyen mindentudó muzsikáló mesterember vágyott lenni. Tanára a lyceum egyik tanára volt, iskola volt ez is, az is, kissé lehűlt a kedve, ha megmerevült újjakkal kellett óráig gyakorolnia. Az iskola után legnagyobb élvezete volt, ha átszökhett Dégiékhez, akik a szomszéd utcában laktak. Hányszor menekült az első diákevek anyátlan

ridegségéből Erzsike hímes, tiszta szobájába, honnan már messziről barátságosan hívták a fehér függönyök. Mindig kapott ott jó szót s édes süteményt. Dégi mérnök volt a vasútnál, néha hét-számra nem került haza, az öreg Dégi jött át hozzájuk, papirosból mindenféle játékszert fabrikált a gyerekeknek, kártyakunsztokra tanította, latin közmondásokkal faggatta. A fiatal Dégi szépen hegedült, ez különösen vonzotta Györgyöt. Ha ketten maradtak Erzsikével, elő merete venni Dégi hegedűjét, mely kissé nagy volt neki, próbálgatott rajta, vagy hallgatta Erzsike zongorajátékát, kinek oklevele ott függött berámázva Tersény vármegye gazdasági kiállítása két pecsétetes okirata közt, melyek a dégi teheneket s lovakat dicsérték. Erzsike rávette az urát, foglalkozzék a fiúval s György felejthetlen vasárnap délutánokat töltött velük, Dégi mutatta az újjrakást, aztán elment a kaszinóba, Erzsike gyakoroltatta. Első, nevezhetlen, öntudatlan rajongása ennek a szelid, tiszta, jó asszonykának szólt, aki lesímogatta róla a tanyasi szokásokat, figyelmeztette apró rendetlenségeire, élesztette benne a muzsika iránti rajongását, beszélt neki a nagy művészek sorsáról, amint szépen egyformára kötött könyveibe le voltak írva... Tőle tanulta meg, hogy színes kézelőt mikor vegyen fel, kék ruhájához milyen nyakkendő illik, egy-két szóval azzá faragta Györgyöt, akivé lett volna, ha édesanyja szemei előtt nő fel. Aztán hűtlen lett hozzájuk, hónapokig feléjük se nézett, már szinte szégyelt elmenni, elpirosodott, ha találkozott vele, aki mindig oly nyájasan köszöntötte. Erzsike aztán eltűnt az ő életéből is, szerényen, csendesen, amint élt, úgy, hogy tíz év múlva már alig akadt rá a fejfájára. Akkor érezte szívdobogva a mindig magányos fájdalmak szentségét, a lelkiismereti furdalást, hogy nem beszélt vele legalább még egyszer halála előtt és nem mondta el, mennyire szerette.

Egy ősszel mégis kipattant a titok. Őrsy a zeneiskola direktora valami búza-ügyben tárgyalta Dégi-vel s beszélgetés közben hazakísérte. Dégi beinvitálta egy pohár borra. Leültek a lugasban ; Dégi lement a pincébe borért ; Őrsy egyszerre hegedűszót hallott. Valami gyermekes kadencia volt, de tiszta, szép, felállott, ment a hangok után, elmélázva és az ajtóban összeütközött Déginével.

Ki játszik ? kérdezte szórakozottan. Erzsike belepirult, Őrsy felnézett rá s mögötte, a nyílt ajtóban kis fiút látott, aki ránézett nagy, okos szemekkel s köszönt. Hol is látta ezt a gyermeket ? Fehér galléros kabátkájára ráhullott szőke haja, arca ki volt pirulva. Játszd csak el kis fiam (így mondta jádzd) mégegyszer, s György szónélkül állához emelte hegedűjét. Őrsy leült, György játszott, Dégi kezében a boros kancsóval megállt az ajtóban, Erzsike meghúzódott a szögletben. Őrsy egyszerre felugrott, kivette a gyerek kezéből a hegedűt, megnézte az ujjait, meghúzta a fülét : nagyra nőjj, hogy hívnak ? A névre felfigyelt, most már emlékezett is rá, hol látta. «Odajársz hozzánk iskolába ?» György igent intett. «A tanácsnok úréknál laksz ?» (csaknem x-nek mondta). Gyere be hozzám holnap délután az irodába. Azzal kiment a lugasba kva-terkázni. Este a kaszinóban szólt Heteyeknek : úgy találja, a gyerekeknek több hajlama volna a hegedűhöz, majd vesz neki egy kis hegedűt, irassák be hozzá. Heteyeknek nem volt ellenvetése, csak azt kérte, óra után küldjék el, mert a kisasszony panaszkolta, sok időt eltölt a zeneiskolában György s későn jön haza.

Így lett György Őrsy tanítványa.

III.

Hogy került Őrsy Püspökvárra ? Volt, aki tudta, hogy öregapjával temetésekre járt kisvárosi utcá-

kon, akácos alföldi temetőkbe, kék mándlis zömmök magyarokat kísért ki kántálva, kik életükben elkészítették koporsójukat s padláson őrizték, szemfedéllel s pehellyel töltött párnával, mert a gyalúforgács éles s átvágja a cihákat. Egyszer aztán otthagya a temetéseket s egy rozszant hegedűvel nekivágott Budának, s beállított Volkmann Róbert házába, reggel félnyolc órakor. Az öreg muzsikuszikus kikergette. Őrsy leült az alacsony ház kőlépcsőjére. Sírt. Volkmann nevét az újságból ösmerte, egy szerzeményét is megvette harminc krajcárért s most így bánik vele! Egész éjjel nem aludt, álomba sírta magát. Barna haja arcába hullott, hegedűje lecsúszott a lépcsőn. Az öreg úr kávébarna zsakettjében 9 óra 5 perckor elindult a nemzeti zenedébe. A lépcsőn a fiúba botlott. Elkéste az órát, kávéfőzött Őrsynek, (magafőzte kávéval traktálta akit szeretett, Liszt el is nevezte alte Kaffeemühlének) megígérte, hogy délelőtt hazajön s majd meghallgatja. Őrsy megitta a kávéfőzött, lapozgatott a könyvekben, áhítattal nézte a kottaállványt. Vajmi keveset értett hozzájuk, mert inkább «amúgy» cigányosan szeretett játszani. Láttott egy kinyitott füzetet: Huber Magyar ábránd, nekifogott, s mire Volkmann hazajött, kívülről játszotta el neki. Nem sok kellett az öreg úrnak. Másnap már volt szállása Őrsynek, bevette a zenedébe, órákat adatott neki: kitaníttatta. De Őrsynek nem volt nyugta. Majd nekivágott Németországnak s egy budai derék asztaltársaságnak kellett kiváltani holmi porosz vendéglős karmaiból; ma Liszttel játszott Berlinben, holnap beállt egy cigány zenekarba. Sopronban beleszeretett egy fiatal lányba, elvette, egyiküknek sem volt semmije, mégis megéltek és boldogok voltak. Volkmann dohogott, segítette őket, de nem bírt velük, azok mindig csak kacagtak. Sarasate hallotta játszani s összecsapta a kezét: külföldre! külföldre!

De ekkor már egy kis lány is beleszólt a concertbe. Alighogy Karola megszületett, Őrsy meghiggadt; polgári szokásokat vett fel, rendesen kiadta az órákat s a budai spiessbürgerek igen szerették. Aztán egyszer lecsapott a villám: valami éhenkórásért kezességet vállalt: az megszökött, Őrsynek mindenét elárverezték, szégyelt kölcsön kérni. A kis-lány már elemi iskolás volt, «hazamegyek Sopronba», sirdogálta az asszonyka. Őrsy végre is feketét húzott, ki tudja merre járt, de egy hét múlva levelet hozott. Igazgatónak hívták a püspökvári zeneiskolába. Volkmann segítette, szólt Haynald érseknek, a nagy zenebarátnak, az ráüzent a püspökvári prépostra s már rendben is volt a dolog. Őrsyék leköltöztek Püspökvárra. A város egy kis házában laktak, melynek belső ablakai a kertre nyíltak. A kis kert magas falakkal volt körülvéve. Úgy el voltak zárva a világtól, hogy ha a belső szobában játszottak, nem hallatszott ki az utcára. A falon két koszorú lógott, szomorú, fakó babérlevelekkel, gyűrött piros szalaggal, tíz évvel ezelőtt kapta Őrsy egy koncerten... A falakon híres tanárok levelei a reményteljes ifjúhoz, pár bekerezett kritika, Beethoven maszkja, Ballestrieri festménye s nagy virtuozok képei. A zongora melletti állvány tele volt kottákkal, a szabad könyvállványon költői összevisszaságban a legszebb s a leghetetlenebb könyvek egymás mellett békésen: Jókai rémítő barna kötésben, a Reklam klasszikusok még szörnyűbb barna bekecsükben, aranyozva, mint holmi maláji törzsfőnökök, aztán hirtelen egy sugár: Keller: Zöld Henrikje, katalógusok, Wagner biográfia, Riemann, szövegekönyvek, Bach monográfia s Engelhorn piros szirup regényei... A szomszéd szobában Őrsyné harisnyát stoppolt, előtte hevert a Pesti Hírlap, más lapot nem olvasott. Ő is tanított zongorázni, de csak pár privátórát adott. Este lelkiismeretesen összerakta a férje ruháit, mert

Őrsy kabátját a zongorán hagyta gallérjával s foszlott szélű zöld selyem nyakkendőjével. Kézelt a könyvvállvány barokk oszlopaira helyezte el, a félhomályban úgy néztek ki, mintha fehér lámpaernyők volnának. Ha komponált, nem volt szabad zavarni, vacsorához hívni, ilyenkor felesége lábujjhegyen ment be s egy pohár tejet tett a zongorára, vagy éjjeli szekrényre.

Kiadó ritkán került, mert Őrsy élehetetlen s túlszerű ember volt. Őrsyné rendbeszedte a testük vesztett ruhadarabokat, melyek összeesve bóbiskoltak, ránézett az urára, bebújt a vörös takaró alá, kiszámította, mennyi húst kell hozatni holnap, mert mosónő jön a házhoz, nagyot sóhajtott s elaludt.

Őrsy Karola kis hercegnő volt s tisztára tévedésből került egy vidéki zenetanárhoz gyerekek. Ő maga is érezte azt, mert szülei úgy kényeztették, mintha más világból való lenne. Volt is benne valami tündéri, légies, szemében kis csillagok égtek. Hosszúkás arcocskáján minden parányi volt, mint Hófehérkének, csöpp ajka, kis fülei, bájos orrocskája; csak a szemei nyíltak ki, ha ránézett valakire, mint a mesebeli kastély ablaka... Oly könnyű volt a járása s oly ritmikus, mint a galamboké. A táncmester utánanézett s csettentett a nyelvével, mikor meglátta az utcán, el is ment s kérte, hogy irassák be az iskolájába. Úgy tudott beszélni az emberekkel, mintha felnőtt volna. Zongorán kívül cellozni tanult, mert ezt a hangszert szerette legjobban, az igazi férfi hangszert, melynek hangja legközelebb van a jó tenorista hangjához. Volt valami rokokószerű abban, mikor hangszoknyácskájában maga elé vette a cellot, csigákba göndörített hajában rózsaszalag húzódott, cipőcskéi nem érték a földet... György az első látásra megszerette. Mennyivel más volt ez a lány, mint a Heteyi lányok s nem felnőtt, asszony,

mint Erzsike, milyen illedelmes, finom... «Fog-laljon helyet Tersényi úr, papa mindjárt itthon lesz.» Nem kérte magát, szívesen leült a zongorához. Györgyre kíváncsi volt, mert hallott az asztalnál beszélni róla. De apja szerette a szuperlativusokat s ez kissé bizalmatlanná tette. Az első benyomás kedvező volt, de azért megkérdezte: «Miért viselsz tunikás ruhát, hiszen már nagy fiú vagy?» György elvörösödött s megmagyarázta, hogy ez divat. Ugy? nem tudtam, felelt a kislány elgondolkozva. Lehet, hogy igazad van... Míg Őrsy jött, — mindig el szokott késni — lementek a kertbe. A nagy falak közt csúszott le a kert a folyóig, patak volt, de a városban folyónak hívták, ott leültek a lócára s beszélgettek a muzsikáról. Végnélküli beszélgetések voltak, melyeket sohasem untak meg. Karola külföldre akart menni, minél előbb s koraéretten magyarázta, hogy a papának soha sincs elég pénze s ezért is jöttek le «falura», mert itt kevesebbe kerül minden... Később kikérdezte Györgyöt a Heteyi lányokról s nagyon meg volt lepve, mikor György nem tudta megmondani, hogy milyen színű harisnyát hordanak s hány ruhájuk van.

György kivételes helyzetben volt. Akkor mehetett Őrsyékhez, amikor akart, egy fiú sem beszélhetett annyit Karolával, mint ő. Őrsyné dédelgette Györgyöt, mintha a fia volna. Karola nem számolt be magának, hogy Györgyöt mért kedveli. Egyszerűen kedvesebbnek találta, mint a többi fiúkat s bár még bábuzott titokban, egy-egy álmódzó órában arra gondolt, milyen jó lenne, ha olyan ura volna, mint György. A gyermekek rejtelmes megfigyelő képességével tisztán látta, hogy apja az oka mindannak a zűrzavarnak, amibe könnyelműsége már néhányszor döntötte őket. Mégis apjához vonzódott jobban. Szerette, mert más volt, mint a többi ember, más, mint az édesanyja,

senki a világon nem volt hozzá hasonló. Ha valaki megbántotta volna jelenlétében, neki tudott volna esni. György más volt, mint az apja, de ismét más, mint a többi fiúk, sokkal gyöngédebb és muzsikus volt, kiről apja csodákat mesélt, hogy ha szorgalmas lesz, híres hegedűs válhatik belőle. Kisanyás gonddal élesztgette György hanyatló szorgalmát, be-beosont a szobába, hol gyakran magára játszott György, beült apja karosszékébe s négy-szer-ötször elisméltetett vele komoly arccal egy gyakorlatot. György hallgatott rá: szerette.

Egy kora őszi délután kirándult György Szegedi Ferivel a városerdőbe. A sárga lombokon át felhőtlen ég nevetett alá. Felijesztettek egy tarka harkályt, mely egy bükkfa kérgét kopácsolta szívós kitartással, majd leheveredtek s mindenféle csodálatos dologra akadtak a mohos fűben. Bogarak futottak a fűszálak közt, belebotolva a fűrészes élű levelekbe, hangyák birkóztak elkeseredetten. A két fiú órahosszat elnézte egy fekete s vörös hangya küzdelmét. Tersényi végre nem bírta nézni, mert a fekete hangya elbukott, vergődött s nem tudott talpraállani. Segített egy fűszál végével. Szegedi azt kiáltotta, nem gílt s vissza akarta fordítani a feketét a hátára. Ezen összevesztek, Tersényi felugrott s elindult egyedül a már alkonyodó erdőben hazafelé. A meleg nap után lehűlt erdőben gyanta és szagos füvek illatja szállt, madarak rebbentek fel léptei zajára s megmozgatótták a fák leveleit, szinte minden gally, levél zizzenése külön hallatszott. György mind lassabban és lassabban ment, egy nagy tölgy lábánál megállott. Fent a koronában zúgott valami nevezhetetlen muzsika, először egyhangúnak tetszett, de csakhamar rájött, hogy különböznek a hangok . . . Lent, a nagy komoly ágak alig mozdultak; nyújtózkodásuk oly mélyhangú volt, mint a gordoné, amint keskenyedtek a gallyak, nőtt a könnyű szél ereje . . .

talán nem is szél volt, maga a fa mozdította meg lélekzésével ágait ... A finom fül megértette, mit beszélnek, fent mint a hárfa, élesen, frissen patogtak a hangok, oldalt a sűrű lomb zúgott, mintha énekkar volna. A nyugodt levegőben, melyet mintha híg üvegből öntöttek volna, lassú szárny-csapással röpült el egy madár, szinte hallani vélte, hogy súrolja szárnya a levegőt. A patak az erdő alatt folyt el a város felé, a behajló ágakat sodorva. Megzavarva a hangok és illatok túlságától, behunyta a szemét. Maga sem tudta mi az, de a torkában érzett valamit, mintha sírni szeretne s a könnyek nem akarnának ömleni. Az erdő lelke szólt hozzá s áhítattal hallgatta, jegyezte fel a hangokat szíve lapjára, nem vesztett el belőle egyet sem. Tele volt csordultig a lelke, szerette volna megköszönni valakinek, Istennek, csodának azt a zenét, mely egyetlen élő fa levele zúgásában vissza tudja adni az élet minden hangját, a fájdalom mély búgásától az öröm énekéig ... állt, mintha földbe gyökeredztek volna lábai s az arcán hullottak alá a könnyek ...

Szegedi Feri jött, erős lépteire felriadt. Hamar kibékültek. Átvágtak a sűrűn, leültek a patak menedékes partjára. A túlsó oldalon veteményes táblák húzódtak fel a szeliden emelkedő dombokra keskeny csíkokban, haragos zöld, kékes fekete, sárga színekben, közben a tarló éles sárga s a már újra felszántott föld ezüstösen csillámló fekete szalagjai ... A domb tetején kis fehér ház állott furcsa magas homlokzattal, mely olyan volt, mint mikor valaki nagyon felhúzza a szemöldökét. A kerítés előtt piros ruhás gyerek játszott fehér cicával, melynek nyakára szalagot akart kötni. Az úton férfi jött a ház felé, kis kurta pipájából pöfékelve, kabátja panyókára vállára vetve. A kis gyerek elébe ment, majd hirtelen megfordult s beszaladt a házba, látszott, hogy kiált valamit, de

nem hallatszott — mit. Magas, szőke nő jött ki a kiáltásra, félkezét felemelte s megtámasztotta a szemöldökfához, másik kezét a csipőjére tette s várta a férfit. Együtt mentek be a házba, a gyereket vállára emelte a férfi, a gyerek körülölelte a nyakát. György valami ütést érzett a mellében... belenézett a vízbe, hogy ne lássék felindulása. A víz egyre sötétült, Feri beledobott egy gallyat, mely a forgónál megakadt, a víz haragosan csapkodta ezt a kis akadályt is, míg egy hulláma tovasodorta. György bent tiszta hangot hallott, mintha hegedű játszott volna a fülébe... s a magas szőke nőre gondolt. Másik mélyebb hang kísért a dallamot, mintha viola lett volna, a két hang versenyzett, egybefonódott, ujjongott, majd a hegedű felszökött diadalmasan és hirtelen elnémult. Csend lett. György felállott, Feri szótlan követte. Lementek a folyóparton, míg Őrsyék kertjéhez nem értek. Egészen besötétedett. Valaki zongorázott, a bokrokon át különösen átszűrve hallatszott, mintha nem is igazi zene lett volna, pár percig nem is tudta, ki zongorázik, míg megösmerte... Karola... Feri bekémlelt a kertbe, de nem látott világosságot, nógatta Gyurit hazamenetelre, de az nem is törődött vele. Tele volt a szíve, hanggal, ki nem mondott szerelemmel.

Még az este lekottázta a dalt, amit az erdőben, a fa alatt hallott. Nyáréji álom... ez lesz a címe gondolta. Megírt egy zongora triót, Családi Kör volt a címe, benne volt a szőke asszony, a kis gyerek, a barna férfi s erős vágyódás szelid, gyöngéd női kezek után... ott volt az édesanyja, akit panaszosan hívott... s aztán az öröm extázisa, minden hang felszökött az égig, majd alázatosan megpihentek egy accord lábainál: Karola...

Harmadnap megismételték a kirándulást, mely mindkettőjüknek kellemes emlékü volt, Feri verset írt a dombtető fehér házáról. Most a szőlős-

kertek mellett mentek el, itt-ott már hozzákezdtek a szüreteléshez. Az úthoz közel kék fejkötőben fiatal parasztlány csemegeszlőt szedett egy kosárba. Megálltak s nézték, hogy szakítja le a keskes-aranyló fürtöket. A lány felnézett, elnevette magát, hátrafordult s mert a többi szedők messze voltak, odaintette a két fiút s egy-egy fürt édes szőlőt adott nekik. Amint ott állt a nehéz zöld levelek közt a délutáni napsütésben, mely rézsút vágta sugarait a szőlőbe, olyan volt, mint eleven női arckép zöldarany keretben. Szegedi megállt s gyönyörködve nézte. A lány megkérdezte, hogy talán tetszik a fiatal úrfinak? Szegedi elpirult s bevallotta, hogy szépnek találja. A lány elkacagta magát. «Hát akkor adjon egy csókot a szőlőért», de ő, ne az a másik fehérképű, aki úgy összevonja a szemöldökét, mintha haragudnék. Szegedi nem soká tétovázott, odament, a lány lehajolt s szájoncsókolta. Tersényinek piros-zöld karikák táncoltak a szeme előtt. Megróttá Szegedit. A lány biztosan nevet rajtuk, talán nem is lett volna szabad a szőlőt elfogadni. Eltartotta magától a szőlőt, mintha valami állat volna. Szegedi belekóstolt, édesnek találta s bekötötte a zsebkendőjébe. «Majd otthon», tette hozzá s ez bizonnyal valakit jelentett. «Hetyei Jolánnak vajjon? lám, nekem nem jutott eszembe Karola.» De az erdőben leheveredtek, megéheztek s megették a szőlőt az utolsó szemig, a nagy szemeket ugyan félre rakta Feri, de aztán azzal nyugtatta magát, hogy úgyis összetörnének s megette azokat is.

Hazafelé átmentek a hídon s a keskeny ösvényen, a bokrokba fogózva elértek az Őrsy-kert aljáig. Átvették magukat a kerítésen s bent voltak a kertben, hol szívdobogva megálltak. Este volt, a veranda körvonalai alig látszottak. Most megmozdult valami fehér a veranda lábánál. Ripp volt, Őrsyék kutyája. Közel jött, de megérezte,

hogy csak a gyerekek s visszafordult. Lassan lopakodtak előre a lépcső aljáig : sötét volt. Nincsenek itthon, mondta György halkán. Halom mezei virág volt náluk, azt letették a veranda felső lépcsőfokára, mert Karola szobája a verendára nyílt. Aztán visszafutottak a folyóig s a kis utcán mentek haza.

Hetyeiéknél vendég volt, Lindenné, távoli rokon, fiatal asszony, aki lejött a Szepességről pár napra valami örökségi ügyben. Ott lakott Hetyeiéknél, Jolán szobájában. Hetyei valami kényelmetlenséget érzett, mintha megzavarták volna. Idegesebben kártyázott, mint máskor s nyugtalanul aludt. A fiatal asszony elevenséget hozott a házba. Jól öltözött, ízlése volt, szalmakalapját belől halványkék selyem bélelte, melynek reflexe finom tónust adott barna arcának. György szobája ablakából nézte, hogy sétál az utcán, napernyőjét forgatva a kezében. Egyszer látta, hogy a tükör előtt tette fel a kalapját, felemelte a karját és kis finom körvonalú melle erősen megfeszült. Este ott ült közöttük s beszélt-beszélt, György nem is tudta mit, csak simogatta a behízeglő, lágy hang, valami gyöngédséget érzett iránta. Nem volt ez szerelem, hiszen csak Karolát szerette, de jó volt könnyű parfümjé, csipkéi fehérsége, pongyolája hozzá-simulása. Kis kezei és kis lábai voltak. Egy keztyűjét otffelejtette a kis asztalon s György magához vette, hogy majd átadja neki. Párnája alá rejtette, — mert nem kereste, elővette, ráfektette az arcát s különös álma volt akkor éjjel :

Fehér felhőhintőn mentek el kocsikázni, Lindenné, Karola és György. A kocsi, rátűzött a nap, csupa hó és jégkristályból volt kifaragva. Csak rajta volt bunda, a bakon ült s mindig visszánézett, nem fázik-e Karola könnyű flór ruhácskájában. Kendő volt lábaikra terítve, a kendő alól Ripp kutya okos feje tűnt elő. Meredek égi úton

ment fel a kocsi, a lámpában apró csillagok égtek. Lindenné behunyta a szemét, mert félt, de Karola boldogan tapsolt, haja lobogott utána a szélben. Kihajolt a kocsiból, hogy lenézzen a földre, a fehér lovak megbokrosodtak valami nagy tűz fényétől, Karola kibukott a kocsiból és fejfel zuhant alá. Lindenné felállt a kocsiban, sikoltozott, a lovak megtorpantak, de késő volt, Karolát nem lehetett látni, oly végtelen kicsinek tűnt fel utána-lobogó hajával, amint madárként úszott a levegőben, mert nem esett le a földre. Feléjehajtott a kocsival, már nem Lindenné ült benne, hanem cigányok és Feri; mint hajnalban hazafelé tartó lumpok, daloltak, kacagtak. Mikor közel értek Karolához, kinyújtotta a kezét, hogy beemelje a kocsi-
ba, a kocsis hátranézett s akkor látta, hogy a természetrajzi szertár csontváza ül a bakon, zöld szövettel beborítva. Nagyot kiáltott s ijedten ébredt fel.

Fájt a feje, délután lázas volt, a házvezetőnő orvosért küldött. Torokgyulladás ... talán vörheny lesz belőle ... járvány a városban. Borogatást rakjanak rá éjjel is. A nevelőnő a kis lányok szobájából átköltözött Gyuri szobájába s hálóruhában lefeküdt a diványra. György nem bírt aludni. Lázálom volt, vagy ébren-álmodás ... mindig a fehér felhőkocsit látta maga előtt. Az éjjeli mécs fényében a diványon a nevelőnő túlszöke hajával, fehér bőrével, a fehér hosszú köpenyben, mint valami kísértet pihent. Néhány nappal előbb halotta György, mikor Lindenné búcsúzott, hogy a nevelőnő így szólt hozzá: «Jó lesz, ha melegen öltözik, csipős hideg van reggel,» Lindenné nevetve válaszolt: «én télen is batisztot hordok», s a nevelőnő felkacagott, különös mély hangon. Arra gondolt, hogy Lindenné fekszik most itt a diványon és szinte érezni vélte kellemes parfümjét. Borogatást kért tőle s mikor a nyakára tette, úgy

érezte, hogy finom batiszt és meleg, a teste melegétől... Felkiáltott, a kisasszony felébredt, gépiesen ment a mosdóhoz, félálomban kifacsart egy kendőt s odavitte az ágyhoz. Györgynek vacogott a foga. Nem ezt, mondta összeborzongva, mikor a hideg ruha hozzáért, batisztot, meleget kérek... s hogy a lány ránézett: Alice, fázom, üljön ide mellém. A nevelőnő kendőt terített a vállára. Oltsa el a lámpát, a fény bántja szemem, mondta György, most már felébredve a beteg nyűgös hangján. «Alice» suttogta s átölelte a nyakát. A nevelőnő halkán nevetett: «Hiszen maga nem is beteg». Nevetéséből ismét kihallotta György azt a nyugtalanító mély zöngést. A szomszéd szobában, melynek ajtaja csak be volt támasztva, aludt a két lány, a fiú nem tudta mit akar, csak maga mellé vonta Alicet, szorosan átölelte, csókolgatta a nyakát, a vállát, ráhajtotta a fejét a mellére.

Másnap megismétlődött a játék, ezuttal bátrabban, a lány a kezére ütött, de aztán ellankadt, sebesebben lélegzett, mert György keze a mellén nyugodott meg, simogatta a fiút s magához szorította.

Reggelre elmúlt György láza, de nagyon sápadt volt; még nem engedték felkelni. Ott feküdt a nagy, fehér ágyban; a nap besütött; hallotta a nevelőnő lépteit s elpirult. Másképp látta az embereket, mint eddig, valami fátyolt vontak el a szeméről. Úgy volt vele, mint a levonós képekkel, hol vékony papírréteg fedi a színes rajzot, aztán a papírfátyolt ledörzsölik s a kép kiragyog. Az emberek férfiak és asszonyok lettek, Karola sem volt oly végtelen magasban; de a muzsika sem távoli, sejtelmes és elérhetetlen zene volt, hanem itt remegett az ágy takaróján, a párna zizzenésében, Lindenné kalapján és a nevelőnő elfojtott nevetésében. Másképp látta az emberek arcát, mindegyiken volt, most tűnt csak fel, egy látha-

tatlan jel; egyik jó ember, a másik rossz; egyiknek volt mozdulata, mely több volt a zenénél, hangja több a muzsikánál és pillantása — óh, elmondhatatlanul drága titkokat mesélő. Szeretett volna híres ember lenni, megborzongott attól, ami reá várt, amit alig sejtett, úgy érezte, eddig valami héj volt rajta, ami most leválni készül róla. Talán a pillangó gondolna így vissza báb korára, amint ez a serdülő fiú visszagondolt nem is az elmúlt évekre, csak a tegnapelőltre; valamit megérzett előre; édes gyönyörűséget, mondhatatlan fájdalmat. Tele volt a szíve muzsikával, a szeme könnyel, csordultig tele. Úgy tetszett, mintha új, eddiginél érzékenyebb bőre volna, mert a takarón át is érezte a déli nap sugárzását, mintha fülei csak most nyíltak volna ki a hangoknak, muzsikát hallott a levegőben, a napfényen megaranyló porszemek táncában, az ablak alatt elsiető emberek lépésében, a lovak csilingelésében. Tudta, lesz belőle valaki s félt ettől az új embertől, akire most eszmélt magában, félt tőle, mert új és idegen volt, gyorsabban dobogtatta szívét, új vágyakat keltett fel benne, melyeknek nevet se tudott adni, szégyenkezett előtte s mikor negyednap felkelt s bepillantott a tükörbe, riadtan sütötte le a szemét, mert ösmeretlen fényt látott felcikázni benne.

Röstelkedve jutott eszébe, hogy nem is kérdezősködött Őrsyék felől. Ijedten hallotta, hogy Karola súlyos beteg. Fel akart menni hozzá, de nem engedték, a betegség ragályos volt. Hetek teltek így el. A karácsony közeledett. Ferivel szorgalmasan tanultak, 15-ik születésnapjára Verne regényeket s egy nagy kékköves gyűrűt kapott ajándékba. Bizonyítványában csak egy kettese volt. Írt többször Karolának, hallotta, hogy le kellett vágni a haját, egy este bement a kertbe, odalopdzott az ablaka alá, de nem abban a szobában feküdt... Végre szabad volt meglátogatni haza-

utazása előtt, Karola oly halvány volt, hogy nem ösmert rá, fiús arcával, fáradt szemeivel. Kérte, hogy játszék neki valamit s György hegedült neki hangfogósan. Megígérték egymásnak, hogy írni fognak, György bejön tíz nap mulva, meglátogatja s titokzatos arccal odasúgta: titkot, nagy titkot fogok neked elmondani!

Nagy hófúvások voltak, levél nem jött a falusi póstára. György nyugtalankodott otthon, egész nap játszott, hogy legyűrje nyugtalanságát. Egy délben lovas legény hozta a sürgönyt: Feri küldte: «Karola meghalt, holnap temetik».

Bámult a szavakra s nem tudta megérteni. Nem bírt mozdulni, kérdezték mi baja s nem válaszolt. Apja vette ki a kezéből a sürgönyt. Öccse tudta, hogy Györgynek nagyon kedves volt a kis lány. Menjünk be a temetésre apa, mondta. György csak nézett maga elé mereven. Szeretnéd még látni fiam? kérdezte Tersényi meglepve s meghatva a néma gyásztól s György odarohant hozzá, átölelte, csókolt, igent intett a fejével s megeredtek a könnyei.

Apja a fejét csóválta, mikor bement a szobájába. Túlságosan érzékeny... akár az édesanyja... sok baja lesz az emberekkel, gondolta s felsóhajtott. Befogatott már, mikor újból kitört a hóvihar. Lehetetlen volt útnak indulni. György fel s le járt a szobában, kétségbeesve. Öccse próbálta vigasztalni, de nem kapott választ. Tehetetlen harag fogta el, mintha minden összeesküdött volna ellene. Elővette a kis lány leveleit, melyeket ide írt s olvasta, hogy karácsonyra meghívta apja nevében, mert akkorra már szabad felkelnie. «És tudod, a hajam is nő már, nem leszek olyan fiús.» Nem aludt egész éjjel... látta maga előtt a nyitott koporsóban... óh látni szerette volna, beszélni hozzá, megcsókolni finom ujjait. S érezte Őrsyné fájdalmát, szeretett volna odasimulni, jó lenni hozzá, beszélni végeérhetlenül, szakado-

zott mondatokban, ami csak eszébe jut arról a drága kis halotról. Majd megszakadt a szíve. Nem tudott kihez fordulni . . . apja előtt szégyelte, mit ért hozzá az öccse! S mikor kinyitotta a szemét, öccse ott ült az ágya szélén, aggódó arccal, nézett rá s gyöngéden mondta: «Gyurikám, bemegyek én veled, mihelyt a vihar enged, hiszen ott fog pihenni közel a mi sírboltunkhoz.»

Harmadnap megenyhült az idő, éjjel megjött a posta s reggel induláskor megkapta Karola két kis levélkéjét, édesanyja is írt hozzá, hogy csak jöjjön minél előbb, Karola nagyon gyöngé, szeretné a hegedűjét hallani már. Megnézte a dátumot . . . három nappal a halál előtt . . . Mi történhetett? Az úton nem szóltak egy szót sem. Csak ketten mentek be az öreg kocsissal, apja Imrével már hajnalban előrement. Nem akart ösmerős arcot látni. Kérésére az öreg András előbb kihajtatott a temetőbe. Leszálltak, a havas úton, melybe besüppedt a lábuk, mentek a keskeny sírok közt. György megállt az ujonnan felhantolt síroknál, nézegette a fejfákat, de nem talált rá Karola nevére. Az üvegházból rózsákat hozott magával, a papiros burok alatt is megfagytak s fáradtan csüggesztették le a fejüket . . . Lázasan, türelmetlenül keresgélt. Visszasietett, kereste a csőszet, hogy megtudakolja, de nem volt senki a csőszházban. Lehajtott fővel jöttek vissza, jeltelen sírok közt, György egymásután engedte el kezéből a virágokat s otthagya az idegen sírokon, a hóban . . .

Elment Órsyékhez, de nem emlékezett rá, mit művelt, mit szóltak hozzá. Imre beszélt el másnap, hogy Karola már egészen jól érezte magát, mikor hirtelen magas láz lépett fel, tüdőgyulladással s a szíve nem bírta. Órsynének nagyszülei valaha itt laktak s az ő sírboltjukba temették a kis unokát. Az erdei dalt, melyet neki adott, ott tartogatta a kezében, feje alá tették s eltemették vele.

Soká, nagyon soká fájt. György nem tudott a hegedűhöz nyúlni, nem bírt zenét hallani. Mene-kült mindentől, ami a kis lányra emlékeztette. Fájt, hogy ő meggyógyult, Karola nem. Próbált összefüggést keresni álma, Lindenné és Karola közt, majd felbukkant emlékében a nevelőnő s két éjszakája. Lelkiismereti furdalásai voltak, vajjon úgy viselkedett ő, hogy méltóan gyászolhassa Karolát, vajjon nem szemrehányó szemmel néz le rá... Gyötrődött, vergődött. Hiányzott a zene, az élet egy nagy rózsás darabja kiszakadt az életéből s azt hitte, egész életén át hurcolni fogja ezt a terhet. Meg volt győződve, hogy soha többé senkit nem szerethet már, hogy egész életét Karolának, mindent amit alkot, az ő emlékének szenteli. Néhány nap múlva, mikor az udvaron hó csikordult meg a lába alatt... látta a temetési menetet, a tollforgós lovakat, a koporsót, a göröngyök koppanását hallotta... Késő estig dolgozott, úgy érezte, a lelkét gyökerestől felforgatta, a legmélyéből írta, egy akkord, mely éles disszonanciával a hantok hullását adta vissza, oly élesen szólt, mintha a testébe hasítottak volna be. Maga is megdöbbsent tőle. Mikor készen lett, megleégedetten másolta le s ha rossz órája jött, eljátszotta. Nagyon sokszor játszotta el.

Újévkor látogatók jöttek, a Tóthfalusi birtok bér-lője, családjával. A bérlő elmondta, hogy a méltó-ságos asszony talán beköltözik Püspökvárra két kis lányával. György heverészett egész nap, Jókai regényeket olvasott. Még mindig érezte a gyász súlyát, de nem oly kegyetlen fájdalmasan, lebír-hatatlanul. Egy délután eljátszotta kis barátnője emlékére szerzett darabját s meghökkenve hallotta ki a sablonos, üres részeket, a túlzott fájdalom hamis hangjait. Próbálta átdolgozni, de nem si-került, haragudott magára, bántotta, hogy nem tudja már oly frissen és égőn érezni veszteségét.

A fiatal élet átrohant rajta, mint a nap, mely kiszívja a földből a fölösleges nedvességet, hogy forróságával érlelje a kalászt. Már nem gondolt oly titkos félelemmel arra, mi lesz, ha újból visszatér a városba, hol a kedves lakott, ha újra látja az utcákat, melyeken együtt sétáltak. Csak egyet tartott meg, mint titkos fogadalmat: nem nyúlt egész szünidőben hegedűjéhez, melyen utóljára Karolának játszott. Bezárta édesanyja szekrényébe, elhalt kis húga holmijai közé, a kulcsot odaadta az apjának.

Nem akart visszamenni Hetyeiékhez, maga se tudta, hogy a nevelőnő miatt, akire Karola miatt haragudott, s akivel nem tudott volna többé egy szobában maradni. Apja előbb csodálkozott, mikor kijelentette, hogy bentlakó akar lenni a Lyceumban. Volt ebben valami önkínzás; szenvedni akart, vezekelni, mert a bentlakás keserveiről eleget meséltek osztálytársai. Tersényinek megtetszett a fiú gondolata, nem is igyekezett lebeszélni s így újév után a tanároknak is nagy csodálkozására bentlakó lett György. A bentlakás ebédlője falán szemközt vele a Rétháti-Tersényi kettős címer nézett le rá az emléktábláról, mert ősei alapítványából épült az egész. Az unoka most ott ült a festett asztal mellett s nézte a címer cirádáit, az aranymezőben ugró fehér szarvast és a griffmadarat, melynek feje felett ragyogott egy magányos csillag.

III.

A Tóthfalusi ház a piactér szögletén a lyceummal szemben állott, nyolc nagy ablaka nézett a tér sűrűs-forgására. A magas kapu mindig zárva volt; a vadszöllő túlnőtt rajta s a kőbálványok vállára aranyos zöld hajként omlott alá. A ház előtt kis tér fehérre festett láncsal volt elkerítve; a láncok végét mord oroszlánfejek tartották szá-

jukban. A kerítés elkülönítette a házat a többi házaktól, de még jobban a kert sűrű bokrai, magas platánfái. Külön életet is élt a ház, a lakók is; sohase azt tették, amit mások, s ha minden házat fehérre meszeltek volna Püspökvárt, a Tóthfalusi ház bizonyos fekete ruhát öltött volna magára.

A ház mostani gazdája özvegyasszony volt, Tóthfalusi Pálné, született Rétháti Ágnes baronessa. A Réthátiak mindig aulikusok voltak; mikor egy Rétháti consiliáriust 1821-ben főispánnak küldtek le a rebellis Tersény vármegyébe, szót sem tudott magyarul. Egy Rétháti volt Caraffa vezérkarában, egy Schlickkel Kassánál, szívből gyűlölték minden rebelliséget, még azt sem tették meg, hogy a család egy tagját Popularitätshaschernek, kurucnak neveljék, hogyha fordul a kocka, a család mindig felül maradjon.

A Tóthfalusiak már inkább gyakorolták a két-pártiság erényét, de nem érzelemből, hanem daczból. Valami ellenmondási lázzal születtek, mely mindig szembefordította őket kortársaikkal. A negyvenes években Széchényit követték; a szabadságharcban Tóthfalusi Sándor, holott már nem volt fiatal ember, együtt legénykedett Tersényi Istvánnal, aki legendás hőssé vált és Kossuth-tal emigrált. Tóthfalusi nem menekült, visszatért az ekéhez, onnan vitték be a zsandárok Kassára. Rétháti Anna ott látta a Schalk-ház ablakából, mikor a daliás szép férfi, fehér keztyűben, lakcipőben septe a piacteret. Apja, a helytartótanács mindenható ura, a kancellár jobbkeze, mit tehetett? A császár mosolyogva fogadta a nyakas magyart, mikor a kegyelmet dacosan megköszönni jött s miközben halkan összeütötte sarkantyúját, jeléül annak, hogy a kihallgatás véget ért, gratulált Tóthfalusinak menyasszonyához, aki oly bátran síkraszállt érte s még a császárnét is

bevonta az összeesküvésbe. A palota ablakait ugyan lefüggönyözte a consiliárius az esküvő napján, savanyú arccal fogadta a gratulációkat; képzeletében megjelent a pensió réme. Nem is békült ki a vejével, csak mikor ez 1861-ben a felirati párthoz csatlakozván, az alispán-választásnál megbukott s első haragjában Bécsbe költözött, császárszakállt növesztett s ha magyarul szólították meg, úgy tett, mintha nem értené.

Tersényi Ádám a kiegyezés után meglátogatta apja volt bajtársát és jó barátját. Az ebédnél egy fiatal lánnyal ösmerkedett meg, a katonabáró Rétháti családból, mely még konokabb aulikus volt, mint a másik ág. Ádám beleszeretett a lányba, amikor szerét tehette, Bécsbe ment, majd mikor Rétháti tábornok Pestre jött a hadsereget «szervezni», Pesten járt a lány után, míg a tábornok kereken eltiltotta a háztól. Ádám másnap megszöktette a lányt. A tábornok golyót és akasztófát emlegetett, de Rétháti Ilonából mégis Tersényiné lett s boldogan követte az urát Tersénybe. Legjobb barátnőjét Bécsben hagyta: egy szegről-végről rokon árva lányt, Rétháti Ágnest, akinek a tábornok volt a gyámja. A generális nem kis mértékben háborodott fel, mikor a láthatáron egy új Tóthfalusi tűnt fel, aki ugyan nem volt se forradalmár, se rebellis fia, de kastélya és birtoka ott volt abban az átkozott Tersény vármegyében. A három öreg úr, a két Rétháti, Tóthfalusi Sándor, ha a Práterben találkoztak, elkeseregtek az idők fordulásán, a császár magyar barátságán, szidták Deákot és Andrássyt, akinek sehogyse bocsátották meg Bécsben, hogy Kossuth katonája volt. A családok azonban úgy összekeveredtek, hogy az unokák nem ösmerték ki magukat, több nagypapájuk volt, mint amenyi kijárt volna, a két pensionált nagyapa egyaránt dédelgette a Tóthfalusi—Rétháti—Tersényi gyerekeket, ha kezeügyébe kapta valamelyiket.

Leghamarabb Tersényi Ádámné vonult félre. Az elkényeztetett bécsi lány nehezen törődött bele a tanyai életbe ; látta férjét fokanként átalakulni, délceg gavallérból falusi gazdává, talán túlozta is keserű humorával, hiszen fájlalta, hogy nem tudta asszonyát méltó kerettel körülvenni, mely szépségéhez s fiatalságához illett volna. Gyönyörű hangja volt, szépen zongorázott, de ritkán, mert minden dal vágyódás volt, el, el innen, nem az urától, de a tikkasztó nyári hőségtől, istállószafttól, a csizmás parasztoktól, a savószagú, zsíroshajú cseléd lányoktól. Egyszer aztán búcsút mondott a jegenyéknek, melyeket szeretett és csodált, mert úgy megbírtak minden viharban állani, és odaköltözött a csendes falusi temetőbe ; gyermekeit is talán csak azért sajnálta, hogy ott kell leélni életüket abban a faluban.

Tóthfalusi Sándor már akkor rég ott pihente álmát a püspökvári sírboltban ; Rétháti Ágnes ura is ott hagyta kastélyát, birtokát s beköltözött a családi kriptába, hol békés egyetértésben pihentek a kuruc és labanc rokonok, míg a tersényi dombokról kuruc, labanc, magyar, osztrák és orosz katonák porát fújta be a kriptá rácsos ajtaján a szél.

Tóthfalusi Pálné férje halála után, hogy letelt a gyászév, két kis leányát nevelőbe adta s ő maga belevetette magát a bécsi élet forgatagába. Körülrajongott, ünnepelt, hódító szépsége volt a császárvárosnak. A hetvenes évek fellendülése, a német győzelem, a biztos béke kihozta a szelid bécsieket sodrúkból. Egyik mulatság a másikat érte, az arisztokrácia sem maradt a gazdagodó középosztály mögött, a bankárvilág ekkor emelkedett a társadalmi lépcsőn s bebocsátást nyert a szigorú udvari etikett súlyos lánczaival elzárt palotákba is . . . Tóthfalusiné kis udvart teremtetett maga köré. Legszerűbb társaságához tartozott egy főherceg, aki többet táncolt vele egy udvari bá-

lon, mint kellett volna, «udvari» hegedúse is volt, Rieder-Waldstätt, anyja révén rokona, a kor ünneptelt művésze és komponistája. Magyar urak Bécsben járva nem mulasztották el felkeresni a szép magyar asszonyt. Andrássy Gyula, a «cigány» is felnézett az opernringi kis emeletes házba, magával vitte gyorsíróját, sőt néha orvosát, a derék Rosenberget is... Egyszer ott diktálta le nagy beszédét, melyet harmadnap volt elmondandó a képviselőházban s kihallatszott a kis teremből türelmetlen, szakadozott beszéde. Sokat nevettek gyorsíróján, aki nem tudott csak német gyorsírást s ezért előbb németre fordította le sebtében Andrássy mondatait, hogy leírhasssa... s aki franciás szépségű darabot írt új és friss magyarsággal a csókról. Egy télen Waldstätt külföldi körútra ment a Burgszínház híres és kedvelt énekesnőjével. Ágnes azon a télen nem adott estélyt. Senki sem vette észre kedélye, vagy szépsége fogyatkozását, nagyon tudott uralkodni magán. Vajjon a nagy hegedúsnek volt-e köze életmódja változásához, vagy megelégte már ezt az életet, senki sem tudta megmondani, még bizalmas barátnői sem. Pletyka járta, de tényeket nem mert állítani a mende-monda. Tóthfalusiné 35 éves volt ekkor a püspökvári anyakönyv szerint, a társaság harmincra becsülte. Nagyobbik leánya Marianna 12-ik évébe lépett, a kisebbik Hedvig csak 10 éves volt, őt még ott hagyta a zárdában, míg berendezkedik s egy «szezonra» lement Püspökvárra. Elhatározta, hogy öregasszony lesz, csak a leányaival fog törődni. Elutazása estéjén kibámult ablakából, éjfélig nézte a sürgő életet és sóhajtott, mint aki kedvesétől búcsúzik. Maga vetkezett le, a tükörben megnézte még mindig telt s friss vállait, elpusztíthatlan üdeségű bőrét, csak a csípőit találta kissé szélesebbeknek. Kis grimászt vágott saját tükörképe felé, eloltotta a lámpát, sírdogált egy kicsit

és sírva-nevetve mondta magának : «Du bist aber eine kleine dumme Frau».

Budapesten sziesztát tartott. Alig ösmert rá a városra. Megszépült, megifjodott. Élvezte az épülő Andrásy-út nagyszerű távlatát s este, mikor a dunaparti szálló ablakából látta felgyúlni a vár ablakait, amint versenyeztek a csillagokkal s látta a Duna két partján a lámpák kettős fénysorát : elhatározta, hogy több időt fog Pesten tölteni, de ezt az egy évet, mint száműzött, Püspökvárnak áldozza.

A nagy ház udvarkertjét rendbehozatta. A tersényi úti nagy kapú áttört rácsozatán áthullottak a csaknem feketészöld vadszöllő-indák. Itt, a rop-pant fák alatt, melyeket még egy ős hozatott Hollandiából, a folyóig leérő gyümölcsösben, kavicsos fehér utakon, hol kis gnómok őrizték a sárga és vörös császárkoronákat, a folyóra épített magas-falú fürdőházban, a mesterséges dombra húzott kis pavillonban, hol gyermekkorában legjobban érezte magát, határozta el, hogy kivárja a nyarat is, hogy része legyen mindebben a szépben. Bent, a lelke mélyén jól tudta, hogy vissza fog vágyódni a császárvárosba, de a nagy küzdelmet elhalasztotta akkorra, mikor a lapok majd újra az udvari bál előkészületeiről fognak írni, vagy valami jótékony koncertről a királynő védnöksége alatt, melyen először hallotta Waldstättet hegedülni. Óh, nem az fájt neki, hogy elutazott, elment, köszönés, búcsú nélkül, hiszen nem volt joga számadást követelni tőle... De fájt, hogy Waldstätt nem értette meg, szerelmes hiúsága erősebb volt benne szerelménél. Ágnesnek jól esett a férfi hódolata, szívesen fogadta, de a maga részéről nem tett hozzá semmit. Oly erősnek hitte felette hatalmát, hogy nem gondolt arra, a legnagyobb tűz is kialszik, ha nem kap táplálékot. Gyöngédségét kacérságnak, ellenállását szívtelenségnek ma-

gyarázta a művész, végül önérzete fellázadt az ellen, hogy dísz tárgy legyen Tóthfalusiné szalonjában. Nem vette észre, mily erőfeszítésébe kerül az aszszonynak, hogy ne engedje túllépni a határon, melyet kiszabott eléje. A hódolás, udvarlás úgy hozzátartozott az életéhez, hogy nem bírt volna ellenni nélküle, de nem akarta, hogy életét bár-hogy is felkavarja. Élvezni akart, de veszedelmek nélkül. Jól ösmerte a szerelmekre következő felocsudást s elborzadt, ha arra gondolt, hogy valaki legyen, aki egyszer megunja. Ösmerte a nagyváros fájdalmas és izgalmas szerelmi drámáit, nem akarta, hogy valaha az ő neve is oda kerüljön. Átélt a legrettenetesebb harcot, melyet asszony csak vívhat: küzdelmet az idővel. Minden este megnézni a halánték finom ráncait, az orr tövének áruló redőit, melyek miatt nem szabad nevetni, csak mosolyogni, a küzdelmet az áll teltsége ellen, a nyak ellankadó karcsúságáért, a lábak finom vonala szépségeért... Nem fáradt bele a küzdelembe, de akarta, hogy tudja, kiért küzd s most az az egy, kiért érdemes lett volna — elment. Ő volt a lehetett volna, de most már Isten velednek és soha többének hívták...

György ezen a télen nem járt sehová, de apja bejött s magával vitte Tóthfalusiékhoz. Tervei voltak ezzel a vizittel. A Tóthfalusi hitbizomány egy részének bérlete, mely szomszédos volt a Tersényi birtokkal, két év múlva járt le; Tersényi Ádám arra gondolt, hogy Imre fiának veszi ki bérbe azt a részt, hadd tanuljon be majd a gazdálkodásba a maga kenyerén.

A látogatás különös hatással volt Györgyre. Édesanyja leánykori arcképét, melyet nem is ösmert, látta ott a falon két más női arckép között. A kis íróasztalon, mintha csak véletlenül került volna oda, néhány művész-fénykép között Waldstätté is, akit névről ismert. Már jövet meglepte

a lépcső feljárója, amely valóságos csarnok volt és a lépcső karfája, mely réz oroszlánfejben végződött. A földszinten nagy terembe nyílt a lépcsőfeljárt melletti ajtó. Nehéz, sötét butorok ültek ott komolyan, a székeknek gobelin támlájuk volt mitológiai jelenetekkel. Az ablakok függönye is nehéz gobelin volt, azokból a régi, nehéz kelmékből, melyek túléltek a generációkat. A falon csupa férfiarckép, merev arcú, kardos, mentés férfiak, a címer mindegyiknek oda volt festve a kép bal sarkába. Női arcképek a hölgyszalonban, kerek keretekben, egyik-másiknak az élvezet mosolyt otthagyt a festő az ajk szélén a család nagy bosszúságára. A nagyteremből világos kis szoba nyílt, tovább egy sötétebb asszonyi hálószoba, majd öltözőszoba s mindenféle helyiségek. Az emeleten sárga tapétás zongoraszobában karcsú asztalkák, karcsú lábú székek, magas tükör, faragott fake-retű tájképek, a szoba közepén semmi. Innen a kis fehér lányszoba nyílt, minden bútor fehér lakk volt, ezt a divatot Londonból hozta magával egy Rét-háti asszony a Chippendale székekkel együtt. György sohasem felejtette el a háló jegesmedvebőrrel leterített kis pamlagát, előtte a kis asztalkával, szemben a toilett tükör s függönyökkel eltakart ágy, mint egy királyi trón...

Az első látogatás kinos nyomot hagyott. Nem is tudta miért... gyerekes dachból, mert talán bántotta büszkeségét, hogy előkelőbb rokonokhoz mennek, az intézeti ruhát vette fel, rossz szabású kék ruhát, melyben még az ő mozdulatai is esetlennek tűntek fel. S mikor beléptek a nagyterembe s a világos kis szobából eléjük jött Tóthfalusiné, Györgynek síma parketthez nem szokott lába alól kicsúszott a talaj s elesett. Talpra szökött, megütött kezét kalapja bélésébe rejtve, mikor halk kacagást hallott mögötte. Megfordult s piros lett a homloka közepéig. 11—12 éves lány állott ott

rózsaszín ruhában, mintha cukorból lett volna, leeresztett gesztenyszín hajjal, mely körülfogta hosszúkás arccskáját, két vékony fonatban hullva hátra. A szemek színét nem lehetett meglátni a hosszú szempilláktól, ezek alól mintegy leskelődve szökött ki két gyors, gúnyos, ellenséges pillantás, György legalább annak találta s nagy, fájó haragot érzett... Ez a lány látta őt elbukni ügyetlenül s most nevet rajta. Tóthfalusiné kedvesen kérdezte: csak nem ütötte meg magát fiam? s aztán Tersényihez fordult, Isten hozta kedves kuzin, jól esik látnom annyi idegen arc között... nagyon elszoktam már innen. De a fia, tudja, hogy a szeme egészen a mi kedves Ilkánké? Ilka... így még nem hallotta az édesanyját emlegetni... de mégis, azoknak a leveleknek, melyeket apja kivett egyszer a kezéből, ez volt a megszólítása. A hang simuló, meleg volt, muzsikáló hang, mondta magában György s bár nem nézett fel Tóthfalusinéra, — még szégyenkezve, — ragaszkodást, forró szimpátiát érzett iránta, mert az anyjáról, mert róla beszélt s mert oly selymes-édes duruzsolt a hangjában. «Marianne, mutasd meg a kuzinodnak a szobádat,» fordult a lányához, s a kis lány intett neki. Összeszorított szájjal követte. Cipője csikorgott, ami felingerelte, a tükrökből látta esetlen ruháját és haragudott magára makacsságáért. Szerette volna megszólítani, valami hihetetlenlont mondani neki, hogy ámulva álljon meg, hegedülni neki, míg sírni nem fog megindultságában, vagy szólni sem tud meglepetésében. A zongoraszobában ott volt a kisasszony, nem egészen fiatal, de még nem öreg, kedvesarcú hölgy, rájuk mosolygott, de nem zavarta őket... A lányaszobában Marianne leült, szótlan mozdulattal helyet jelölve ki egy karszékben Györgynek, akinak feltűnt, hogy a szék karfája, szegélye csupa porcellángombokkal van kiverve, mint odahaza egy öreg

szék, mely nagyapjáé volt valaha. «Nekünk is van otthon ilyen» kezdte, de a lány lebiggyesztette a száját: «Nagyon vén és csúf darab, de Anyuka szeret benne ülni, ha este bejön hozzám...» s már ott is álltak az ajtóban, Tóthfalusiné szürkés-kék selyem otthonkájában, csigás hajjal, frissen, Tersényi széles válla, sötét és őszes feje a karakterisztikus vonásokkal nagyszerű háttér volt hozzá s megkérdezte: «Összebarátkoztatok már? Zongorázz valamit...» s a kis lány kelletés nélkül ült a zongorához. Papillon vagy ilyes darabot játszott s György mosolygott, szórakozottan figyelt s alig vette észre, hogy vége van. Talán nem szereti a zenét? kérdezte Tóthfalusiné különös tónusu hangon, melytől György összerezzent. «Sőt nem bírok vele, mindig csak hegedülne.» «Igazán?» felelte örömmel az asszony, «lám eljöhethetne délutánonként, együtt játszhatnának». Majd a férfihez fordult s halkán beszélt vele valamit, de György nem hallotta mit, bárhogy figyelt is, mert ösztönszerűleg érezte, róla van szó. Tóthfalusiné mosolygott, ilyenkor két kis gödröcske nyílt az ajka széléhez közel... igent intett a fejével, gyorsan, hirtelen, György önkéntelen utánozni próbálta ezt a hirtelen mozdulatot, de nem sikerült. A kisasszony összerakta a kottákat, Marianne felállt s odatámaszkodott a zongorához. Volt benne valami fiús, hosszú gyermekes lábai szürke harisnyában, rövid szoknyája, matrózbólúza, kissé magas homloka felett a kétfelé választott haj... György úgy találta, hogy nem hasonlít csöppet sem az anyjához, az csupa kerek, ez csupa szöglet, az kellemes, ez kiállhatatlan. A tanácskozásnak vége volt, Tóthfalusiné közelebb lépett hozzá, a kezét rátette a hajára: a meglíbegett újj selyméből tiszta átható illatot érzett, valamit a citromfű szagából, finom párfümmöt. «Arról beszéltünk, hogyha Hedvig is hazajön pár hétre, rendezünk egy kis házi

táncatanulást, még egy kis fiú, nos, fiatalember kellene magán kívül György, természetesen», tette hozzá... György ismét elpirult, ránézett az aszszonyra, még jobban elpirult... Marianne nézte, nem szólt s a fiú úgy érezte, hogy most már gyűlöli, azt hitte mulat rajta, kineveti... «Talán Szegedi Feri jó volna, már tud is táncolni.» «Ki az a Szegedi?» kérdezte Marianne s kissé elnyújtotta a második szótagot. Anyja feddően nézett rá: nem lett volna szabad közbeszólnia. Tersényi adta meg a választ, «a fiam osztálytársa és barátja, jó diák, hivatalnok család, szegény gentryk...» Györgyöt bántotta, hogy apja így beszél a barátjáról, igazságtalannak tartotta, hogy a lány előtt emlegeti a szegénységét, ránézett Mariannera, vajon nem vág-e gúnyos arcot a «szegény» szóra. De nem, a lány most Tersényi Ádámra nézett, nyílt, csodálkozó tekintettel, melyben volt valami a nőből is... majd anyjára, gyöngéddé váló pillantással s egész arca megenyhült, szinte feloldódott. S már benne voltak a beszélgetésben, mikor kezdődnek a táncpróbák, Fräulein zongorázik, Bourbet úr, a francia nyelv- és táncmester fog eljönni hetenként kétszer, a két leány már tanult Bécsben is, de magyar táncokat csak idehaza lehet tanulni... ennivaló volt, mikor ezt a szót mondta: idehaza. Tersényi Ádám felfigyelt rá, mint a nemes paripa az ösmert jelre. «Talán a két fiú előbb pár különórát venne, hogy könnyebben belejöjjenek?» György szeretett volna tiltakozni, megmagyarázni, hogy ő nem akar mulatságba járni, hogy nem szabad... de nem bírta s apja előtt szégyelte is. Mikor hazafelé mentek, igyekezett megnyugtatni magát, hogy ez is csak iskola, lecke, amit meg kell tanulni, vágyott rá, hogy szebben tudja, mint a többiek, hogy elkáprázzék az a kis lány. Vajjon Hedvig hány éves lehet? kérdezte s csodálkozott, hogy még csak tiz és Marianne?

ugye 12 is elmúlt. Nem, mondta az apja, akkor született, mikor szegény anyád meghalt ... 11 éves mult. Lehetetlen, tünődött György, hiszen mikor én tíz éves voltam! ... s Marianne úgy jár, beszél mintha felnőtt volna. De én 16 éves leszek, ismételte többször s ez visszaadta a bátorságát ... nem kell vele törődni ... ilyen kicsi még ... ! Vajjon bábuzik-e? volna mivel bosszantani. Apja még egyszer végignézett rajta: «Máskor ne járj nekem ebben a maskarában ... hiszen van csinos ruhád is ... hogy erre magadtól rá nem jössz.» Felsóhajtott. Már is hiányzik neki az édesanyja, a kis leánypajtás meghalt ... talán Tóthfalusiéknál kifaragják egy kissé. Ágnes jólelkű s nagyon szerette Ilkát, a fiúnak ugyanazok a szemei. S elfelejtkezve arról, hogy a fia mellette megy, mind sebesebben sietett előre, kissé lehajtott fővel, egyik kezét felöltője zsebébe dugva, mintha gondolatait akarná utolérni. Eszébe jutott az első látogatás a Tóthfalusi kastélyban s a felesége gyermekesen bájos, könnyű alakját látta leugranl a kocsiról s feléje fordulni nevető arccal. Hjah, sóhajtott ... megkérdezte a fiát, van-e elég zsebpénze, kivett a tárcájából egy bankjegyet, odaadta, meglegyintette az arcát s fellépett kocsija sárhányójára. Az utca hajlásánál visszafordult: fia ott állt a lyceum kapujában s utána nézett. Intett a kezével. Jó fiú, jó fiam, mondta magában, kissé öregesnek is találta a hirtelen ellágyulást, maga vette kezébe a gyepelőt ... élvezet volt nézni, ahogy hajtott ...

IV.

A fayence kályhában ropogott a tűz, domborművű fátyolos tündérek táncoltak a kerek díscserepeken, a magas támlájú székeket a falhoz állították. A zongoránál a Fräulein ült, waltzert próbált, a táncmestert várták. Tersényi és Szegedi az

ablaknál álltak, kinéztek, hogy melyik látja meg előbb a mestert. A két lány a zongorához támaszkodott. Marianne rövid fehér szoknyácskában, ingvállas magyar ruhában, fején aranypártával, haja be volt fonva, piros szallagcsokorral. Kovács Margó, a gimnázium direktorának kislánya ölébe ejtett kézzel ült egy másik széken, ő is az ablakra nézett, bántotta, hogy a fiúk nem törődnek vele. A ház asszonya ózöld virágos causeuseön ült szembefordulva egy rizs-poros hajú túlszőke, nagyon karcsú hölgygel, aki németül beszélt vele, hogy gyakorolja magát. Az alispán második felesége volt, aki nehezen illeszkedett bele a városka életébe, nem igen járt társaságba, csak két kis gyermekének élt, a kis fiú nyolc éves volt, a lány hét. Valamikor Bécsben találkozott Tóthfalusinéval, felújította az ösmereiséget, amit az asszony se hidegen, se melegen fogadott, a tánctanulás semleges területén maradva, mert az alispángyerekek is eljöttek. Mariannenak azonban nagyon tetszett a kis fiú, bárszonyruhájában, fehér gallérjával, borzas barna hajával, kék szemével. A kis lány pisze, fekete hajú volt, egészen az apja, s nagyon szépen tudott táncolni.

A táncmester egyben francia nyelvmester is volt, Moszjő Bourbet, magyar táncokat is tanított, csak a ritmust nem tudta eltalálni. Fekete ruhában járt, fehér nyakkendővel, hóna alatt tartotta a hegedűt, mikor magyarázott s rendkívül hajlékony tagjaival mutatta a figurákat. Tóthfalusiné maga ült a zongorához, mikor a magyar táncra került a sor s Marianne előlépett. Hosszú fehérharisnyás lábait a figurák szerint rakta, csinosan, de minden különösebb hév nélkül táncolt. Egy-egy mozdulatnál meglebbent a kurta szoknya, látszott a harisnyakötő csattja s barna bőre, mely még barábbbak látszott a fehér ruhától. György tapsolt,

mikor a táncnak vége volt, mert látta az örömet Tóthfalusiné szemében, aki le nem vette szemét lánykájáról, de nem tetszett neki különösebben a tánc. Ebben a korban még nem tudnak úgy színelni a gyermekek, ha nem magukról van szó. Györgynek nem tetszett Marianne. Hidegséget érzett a magatartásában, ami bántotta, a mozdulattól kezdve, mellyel kezét úgy nyújtotta, mintha leereszkednék hozzá, a feje kevély hátravetéséig, nem találta elég élénknek, hallgatagságát nem tudta mire magyarázni. Most az alispán kis lánya táncolt Mariannával, a kis szoknyák röppentek, Margó félkézzel haját fogta, mely szalaggal volt a feje búbján megkötve, a szalag kibomlott, de nem hagyta abba a táncot, bár csak úgy lihegett. Azután a táncmester felállította a párokat, a négyes figuráit magyarázta. Állhoz szorította a hegedűjét és játszani kezdett. Sokszor hallott zene volt, György mégis valami különöst érzett ... mikor is hallotta ezt a tánczenét? Talán Karola figurázta ki a zongorán az elcsépelet dallamot ... talán a városi nagy szálló folyosóján hallotta egy este, mikor atyjával aludt ott a városba jövet? Néha a legegyszerűbb zene két taktusa megindította, könnyeket csalt a szemébe. Szégyelte magát s még sem tehetett ellene, túlérzékeny volt s a zene, bármily volt is, felizgatta. Mintha megloktek volna valamit s az most elindult körkörös pályáján ... kapcsolódtak a hangok, új és más muzsika lett belőle, mely bent ujjongott, vagy sírt ... olyan lett tőle, mintha alva járna. Ősmerte magán ezt a félig álomállapotát s igyekezett szabadulni hatása alól, mert ha ilyenkor szóltak hozzá, nem hallotta. Most is elmélázott, kijött — nem a ritmusból, melyet öntudatlan is érzett és követett, — hanem a figurából, valaki nevéen szólította, a mester volt s erre felébredt. Egyedül állott a szoba szögletében, maga körül csupa mosolygó arcot lá-

tott, Margó csípőjére tette a kezét és úgy nézett rá kedves, csufondáros arckifejezéssel, Marianne nem nevetett. Újra kezdték, mind elevenebb lett a hangulat, a lányok megszádltek, forogtak, sikoltottak a nagy élvezettől, míg Tóthfalusiné intett s megállt a bál.

Az alispán fiú egész úton a katonai rangfokozatokról faggatta Györgyöt és Szegedit. Azon vitatkozott, hogy a tábornoknak gyémánt gallérjának kell lenni, mert az ezredesnek aranygallérja van, de legalább a csillagját gyémántból csinálják. Margó úgy lépkedett mellettük mint a katona, kivágta a lépéseket. Szegedi Feri kabátja zsebéből kis skatulyát vett ki, színes viaszkból formált madár volt benne, amit már régen ígért a kislánynak. Margó felkiáltott örömében, nyakába ugrott a fiúnak, aki hátralepett. Szerencsére a sötétben nem látták meg ezt a nagy illetlenséget, de alispán Pisti igen és sok csokoládén kellett megosztoznia vele Margónak, hogy ne árulja el.

Az iskolai élet, mint egyhangú folyó folydogált, György elkészült pontosan a leckékre, amin Feri nem győzött eleget csodálkozni: Jegyzéket vezetett a «felelőkről» s matematikai pontossággal megtudta mondani előre, mikor kerül rá a sor. Akkorra aztán elkészült, a többi órákra épp csak elolvasta a leckéjét. Erőpazarlásnak nevezte a folytonos készülést. Voltak tárgyak, melyekkel egyáltalában nem törődött, megmosolyogta György rendszeretét, mellyel könyvei fedelét kék papírba kötötte, füzetait számozta, kiadásairól jegyzéket vezetett. De irigyelte, — ha ezt csodálattal vegyes érzést annak lehet nevezni, — mert hegedülni tudott. Karola halála óta a két fiú még szorosabb barátságot kötött, Ferinek jólesett, hogy barátja magával vitte Tóthfalusiékhoz, ezt a kiüntetést kivált édesanyja élvezte ki a szomszédok előtt, többet voltak együtt szabad idejükben s

György is szívesebben muzsikált barátjának, maga apja küldte be a hegedűjét. A muzsika még most is szórakozás volt, tanulás utáni élvezet, kellemes játék. Feri szótlan ült a diákszobában, melyben ketten laktak, egy református pap fia és György... A papfiú órákat adott, hogy megélhessen s kissé gúnyosan bánt Györggyel, mert nem bírta megérteni, miért lakik a lyceumban, mikor úri házban kényelmes szobában élhetne... Az óraadás késő estig tartott és Feri szabadon adhatta át magát a zene élvezetének. Szerette a fájdalmas, mély rezgést, a nagyon finom és bársonyos hangokat, melyek ösmeretlen remegést keltettek fel lelke legmélyében. Gondolatok jutottak eszébe, melyek kínozták és gyötörték, mert nem tudta kifejezni azokat, míg egyszer este újra papírra próbálta vetni azt, a mit kimondani nem sikerült. És a szavak engedelmesen glédába álltak, tisztelegtek előtte, mint katonák a vezér előtt. A suhanckor határán most kezdte igazán szeretni és élvezni a jó könyveket, gyakran átfutott Györgyhez, szemében még az olvasmány révületével, hogy egy-egy szép sort, mondatot elolvasson neki lelkendezve: Ugye gyönyörű szép?! s kissé lehülve lapozott tovább, mert György nem lelkesedett úgy, mint szeretne volna. Ám mindent megbocsátott, látszólagos közönyét, érzéketlenségét, mikor pár nap múlva ugyanazt a hangulatot, mely a könyvből fogta meg, György játékából még sokkal bensőbben hallotta kicsendülni. Lenyűgözte az ösmeretlen hatalom. György ösmerte ezt és néha vissza is élt vele: ha összekaptak valamin s Feri haragosan el akart menni, felvette a hegedűt, játszani kezdett, — Feri visszafordult, forgatta kalapját a kezében, leült, ránézett a hegedűre, mint a kigyó büvölőmesterére s ottmaradt. — Elmélázva figyelt, a maga kívánságait, rejtett vágyódásait lopta be a zene alá: könyveket szeretett volna írni, melyek

épp úgy megfogják az emberek lelkét, mint a muzsika...

György tovább tanult Őrsynél, de csak a zeneiskolában, lakására nem ment el többé. A kis halott emléke nem halványult el egészen, de talán ezért valami lelkiismeretfurdalást érzett, ha Őrsynével találkozott. Nem volt kinek beszélje el ezt a holt szerelmet, súly volt rajta, bántotta, fájt és szégyelt tőle menekülni. Játéka mind határozottabb lett, Őrsy néha csodálkozva emelte fel a fejét: «Ejnye!»

A táncleckék tavaszig tartottak. Feri hol Tóthfalusinéről, hol a szőke alispánnéról ábrándozott, de eszébe se jutott, hogy oly kis gyermekekkel foglalkozzék mint Marianne, vagy Margó. György viszont beburkolódzott képzelt gyászába s méltatlannak tudta volna magát, ha szerelemmel gondolt volna másra. Marianne nyugtalanította, mert nem törődött vele, szem mellé hatólag jobban tetszett neki Szegedi.

Egy tavaszi este künn ült a lyceum előtt György. Még nem csengettek a vacsorához. Leült a pedellus mellé a lócára a nagy vaskapú elé. A pedellus lent járt Boszniában s csuda dolgokat tudott beszélni a bosnyákokról, akik gyűlölik a svábakat, a lefátyolozott nőkről, akiket nem szabad megnézni. Felesége is kijött, rászólt: «Ugyan ne beszélj ilyeneket, egészen megbolondítod ezt a fiút. Majd még valami szép bosnyák lányról fog álmodni.» György illedelmesen felelte, hogy nem szokott álmodni. Az asszony közelebb jött, megsimogatta szép barna haját Györgynek, aki ráemelte a szemét, az asszony lesütötte. Györgynek minden vér az arcába szökkent: először történt, hogy asszony nem állta nézését. Azelőtt mindig zavart érzett, ha nő szemébe kellett néznie, le kellett sütni a szemét és most ez végre... A pedellusné fiatal asszony volt, a felsőbb osztályos

diákok sokat mókáztak vele, Györgynek eddig nem jutott eszébe, hogy szép, bár az volt, paraszt szépség, nem minden kellem nélkül. A pedellus természetesen vette elő az óráját, rántott egyet a szemöldökén, amin György szívből tudott nevetni, felkelt, bement a csengőhöz és megrázta. «Mi lesz vacsorára?» kérdezte György. Az asszony felelt, különösen elmélyült hangon, mely simogatta a fiút és besietett a kapun. György utána nézett, az asszony visszafordult az ajtóban, elvörösödött arccal.

Ezentúl udvariasan köszönt az asszonynak, szeretett volna elbeszélgetni vele esténként, de soha sem találta egyedül. A pedellus asztalosnak készült és sok földet bejárt, Párisba is elvetődött. Rajongott a színházért. Egyre-másra el tudta mesélni Györgynek a darabok tartalmát, a híresebb színészek neveit, be is vallotta, hogy a tanári szobában takarítás alatt el szokta olvasni a lapokat. Nagyon helyeselte, hogy György hegedűl, bár sajnálta, hogy nem fog sohase játszani, mert vagy főfiskális, vagy alispán lesz a megyében és szégyelleni fogja a cigánymesterséget.

Március 15-én iskolai ünnepséget rendeztek és Györgyöt felszólította a tanár, hogy magyar ábrándot játszó el, az iskolai zenekar kísérete mellett. György eleinte szabódott, de a tanár Őrsyre hivatkozott, akitől egy jó tanítványát kérte el s Őrsy őt ajánlotta. Az iskolai zenekarban György sohasem akart részt venni, talán nem tartotta elég jónak magához, vagy nem akart második hegedűs lenni, — az első hegedűs egy fiatal segédtanár volt, ám most nem térhetett ki. Több, mint két hét állott a rendelkezésére. Elhatározta, hogy alaposan elkészül, kívülről akarta játszani, nagyon szépen, tudta, hogy Tóthfalusiék is ott lesznek.

A magyar ábránd nagy sikert hozott Györgynek. Tóthfalusiné meg volt lepve. Kétszer is ráemelte gyöngydiszes lorgnettjét Györgyre. Naiv,

de igaz hangon szólt a hegedű, széles meleg tónusából lélek sugárzott, aki játszott, már volt valami és ígérte, hogy valaki lesz. Tóthfalusiné előrehajolva figyelt s nem vette észre Marianne izgalmát, aki ott ült mellette, nyugtalanul, alig bírva uralkodni magán, kezében gyúrva zsebkendőjét.

A kis lány akkor, ezért a játéért, a tapsokért beleszeretett Györgybe.

Nem tudta még, hogy ez a szerelem, de elhalványodott, ha Györgyöt meglátta, ha a nevét hallotta. Babonás lett. Vágyódott vele találkozni. Kiszámította, hogyha a szöglethez tíz kockakövnön kell átlépnie, ha még idejekorán át tud futni egy kocsi előtt, ha behunyt szemmel tíz lépést tesz és senkivel sem ütközik össze: akkor találkozni fognak. Ha beszélni kellett vele, küzdött, hogy a réginek lássék és a felületes szemlélő azt hihette volna, közöny, vagy lenézés él benne. György nem vette észre a változást. Bántotta a hiúságát, hogy míg mindenki kezét szorongatta s gratulált, Mariannek egy szava sem volt hozzá. Nem tudta, hogy a lány, ha szólnia kellett volna, elfakad sírva az izgalomtól.

Nagyobb esemény foglalta le György fantáziáját. A koncert estéjén, vacsora után még elbeszélgetett a pedellussal és az udvari kis lépcsőn ment fel emeleti szobájába. A lépcső sötét kiugrójánál valaki átölelte. Először azt hitte pajtása és nevetve akarta ellökni: Nem ijedtem meg! de valami puha kart ért a keze s mikor megfordult, női haj hullt az arcába... hevesen magához szorította az ösmeretlen, kinek arcát nem látta, megcsókolta az arcát, szemét, majd a kezeit is, amint mintegy védekezésül maga elé tartotta. Tüzes, gyors csókok voltak, György talán vissza is adta őket... mintha azt súgták volna a fülébe: a szép muzsikáért... léptek futását hallotta a lépcsőn...

A pedellusné? vagy a húga, aki pár napja náluk van látogatóban? nem tudta és nem is tudta meg soha. Másnap még látta az asszonyt, de nem mert közelébe jutni, félt, mi lesz, hiszen meg kell kérdeznie . . . harmadnap már nem volt ott az asszony, a pedellus káromkodott, a fiúk suttogva azt beszélték, hogy megszökött. György sohase hallott róla többet.

De belopózott a lelkébe, érezte a szíve dobogásában. Mióta Heteyiektől eljött, nem zaklatta fel ennyire semmi, még egy híres hegedűművész játéka sem, ki a prépost kérésére az új templom alapjára hangversenyzett. Akkor nem is telt benne öröme, hogy végighallgathatta, kínzó nyilalást érzett, egyszerre üres semmivé vált, amit eddig tanult. Gyötrődött: vajjon tudok-e valaha úgy játszani? Majd szilaj lelkesedéssel kezdett a legnehezebb darabokhoz, majd csüggedten napokig nem vette kezébe a hegedűt. Szegedi híres művészek élettörténetéből vett példákkal vigasztalta. Mindig volt kéznél egy művésze, aki gyerekkorában küzdött magával, nem bízott, nem hitt s mégis nagy ember lett belőle.

Az a sötét érzés, mely annyira fáj, hogy már jólesett s vágyott utána, mint a beteg betegsége lábadozó napjainak szelídsége után, a rejtelmes csók után épp oly erővel terült el a szívében, mint a nagy művész hangversenye éjszakáján. Nevezhetlen sejtések, magyarázhatlan sejtelmek feszítették gondolatait, fülébe soha nem hallott ritmussal távoli muzsika zengett, néha oly élesen, mintha bent, a szívében pattant volna el egy húr. Édesanyja után, Karola után vágyodott, nem másért, csak a szemük rápillantásáért, a mosolyuk tündérségéért.

S amíg álmatlan hevert az ágyon, a zárt szobában, mely vastag, ormóttan falaival, vasrácsos ablakával majd megfullasztotta, nem tudta, hogy az

áhitott szeretet, a rejtelmes csoda, az érthetetlen titok ott pattant ki közel hozzá, áhítatos magánosságban, mindenki előtt elrejtőzve, ösmeretlenül.

Marianne menekülni akart érzése elől, melyet szégyelt önmaga előtt is s elhalványult a gondolatra: talán észreveszik rajta. Megremegett, ha György nevét említették: ráparancsolt magára, akarta, hogy hűvös és nyugodt tudjon maradni. Míg Györgyöt úgy érintette a szerelem első lehetete, mint a fiatal erdőt az első napsütés, felpattantva a fák kérgét s új nedveket keringetve ereikben, — Marianne elzárta magától a napsütést, lefojtotta az ösmeretlenül áradó elixirt, oly mélyre, hogy maga sem tudta s nem is ösmerte, mily ágbogas vájatokat ásott a lelkébe; minden akaratát s melegségét erre fordította. Arca megnyúlt, megsápadt, vonásai merevebbek lettek, uralkodni tanult rajtuk s megrettenve figyelt rá, ha szívébe mégis utat talált az elzár érzés s megdobogtatta.

Édesanyja eddig minden gondolatát ösmerte. Ritka eset volt, hogy soká magára hagyta. Bécsben is, ha mulatni ment, vagy társaság volt nála, hazajövet, vagy mikor vendégei elmentek, sohse mulasztotta el, hogy be ne menjen a gyerekhálóba. Ott aludt a két lány, eleinte egymás mellett a nagy széles ágyon, az asztalon piros ampolna égett. Nem feküdt le, míg meg nem csókolta őket. Néha ébren volt az egyik s karjával átölelte anyja nyakát, lehúzva fejét magához és suttogott a fülébe valami bohóságot.

A nevelőnők gyakran változtak, mióta férfi nem volt a háznál. Bécsből az öreg kisasszonyt hozták le, régi hűséges bútordarabot, aki házvezetőnő és nevelőnő volt egyszemélyben. A kis lányok hamar kiösmerték gyengéit, meglesték öltözködését, ellopták álhaját, bosszantották, míg elvesztette türelmét, megfenyegette őket, majd leült egy székre s elkezdett sírni. Hedvig megjed, odaszaladt

hozzá, igyekezett megbékíteni, ráncos öreg ujjait lefejtven arcáról. Marianne összevont szemöldökkel nézte a jelenetet, nem mozdult a helyéről, bár Hedvig intett neki. Majd — mintha önmagát rábeszelné, — elgondolkozva nézett a kisasszony összeborzolt hajára, odament és mindig megtalálta azt a pár szót, ami jólesett és elcsitította.

Nem volt bizalmas máshoz, csak az anyjához, aki szabad estéit velük töltötte, német erkölcsös meséket, szép verseket olvasott fel nekik, néha magyart is, kissé különös hangsúlyozással, de ezt a gyermekek később sem vették észre, sőt egy-egy sajátos hangsúly meg is rögződött bennük és nem tudtak róla leszokni akkor sem, mikor érezték már, hogy nem helyes. Tóthfalusiné, bár önmaga előtt titkolta, mégis Mariannet szerette jobban. Talán mert első gyermeke volt? mert férjére emlékeztette szemei sötét bársonyával? Hibáit látta, de még ezeket is szerette benne. Marianne kissé hűvös volt érzés dolgában. Nem szívével volt gyöngéd, hanem az eszén keresztül. Ha anyja gyöngélkedett s az ágyat őrizte, nem volt nyugtalan, nem érzett rémületet, tudta, jön az orvos, csillapítót rendel, megengedi a méltóságos asszonynak, hogy harmadnap gyönyörű csipkés hálórúhában és szenvedő arccal fogadhassa növendégeit s hallgassa a pletykákat. Hedvig azonnal rémeket látott, éjjel veritékbe fürödve arra ébredt, hogy anyját kiterítve látta. Ha bent alhatott nála, ami nagy kegy számba ment s felébredvén, nem hallotta lélegzetét, nyugtalan ijedelemmel figyelt fel, odahajolva ágya széléhez, míg meghallotta pihegni és megnyugodva sóhajtott fel. Marianne reggel, már felöltözve bejött, csöndes hangon kérdezte meg, jól aludt, hogy van?... megkérdezte ugyanezt délben és este is, bár visszahökkenett és megütközött azon, hogy nem érez semmit a szavak mögött. Színlelésnek tartotta

nyugtalanságot mutatnia ott, hol a természetes közöny szentségtörésnek tetszett. Hedvig felébredve, elfelejtette riadt virrasztását, heves csókkal köszöntötte anyját, de talán elfelejtett hogyléte felől kérdezősködni, Marianne látta, hogy ezt zokon veszi anyja, bűnösnek érezte magát, szerette volna megmondani, hogy talán Hedvig jobban megérdemli a szeretetet, de ilyet mondani nem lehetett. Mindenki Mariannet tartotta jobb gyermeknek, maga Hedvig is, csak a vén kisasszony vitázott néha asszonyával, aki azzal ütötte el, hogy Hedvig kedves kis hízelgő macska s a vén kisasszonyok tudvalevően szeretik a kis macskákat.

Marianne azóta, hogy György játéka elvárzsolta, állandóan lesben állt. Figyelte a felnőtteket, minden elejtett szóból egész várakat épített fel. Szerette volna tudni, vajjon más is úgy érez-e mint ő? de kitől kérdezte volna? Ha társaság volt náluk, kézimunkája fölé hajolva szabad volt bent maradnia, mint közönyös hallgatónak, nem vette észre senki, hogy nem kerüli el figyelmét az arcok egy mozdulata sem, a lesütött szempillák alól vizsgáló pillantások szálltak. Minden benyomás erősebben hatott rá, mint a tavaszi esőtől felázott talajban minden lábnyom élesen látszik. Ha ezelőtt kérdezték volna, mi életének legnagyobb eseménye, azt feleli: első színházba menetele... Kilenc éves volt s egész éjjel nem bírt aludni, bár alig emlékezett arra, amit adtak. Most elejtett szavakat kapott fel, mint a detektívek s napokig tépelődött rajtuk, de mindennél nagyobb, szebb, fontosabb volt az, amit György mondott, tett, amit róla hallott... Égő szégyent érzett, ha arra gondolt, hogy valaki megtudhatja azt a nagy érzést, mely zárkózottá tette anyja előtt is. Mikor György legközelebb meglátogatta őket, oly riadt, hideg pillantásérte, hogy szinte visszahőkölt tőle.

Tóthfalusiné valósággal dédelgette Györgyöt. Leült a zongorához, kikérdezte, mit játszott, melyek a tervei, ösmeri ezt? játszott neki, beszélt is művészekről, akiket személyesen ösmert, akik nála játszottak, munkáikat neki ajánlották s egészen megfrissült. György nézte a finom halvány ideges ujjakat, melyek ott pihentek a fekete billentyűk felett, egyetlen keskeny aranygyűrűvel ékítve, a kezeket, melyeket azok a nagy mesterek csókoltak meg. Megnyílt, beszédesebb lett s többet beszélt önmagáról, mint hosszú hetek alatt azelőtt. Közel érezte magát hozzá, szerette volna elmondani minden határozatlan vágyódását, tervezgetését, a muzsika iránti nagy szenvedélyét, melyet önmaga előtt is tagadott s ami néha mégis kicsapott belőle forró hullámmal, nézte Tóthfalusiné karjait s eszébe jutott a lépcsőjelenet... gondolt valamire, amit nem is mert végiggondolni sem... s hogy feltekintett, a szomszéd tükörből meglátta Marianne ijedt, fürkésző tekintetét... Mit akar ez a lány tőlem, kérdezte először magától... csak nem látott meg valamit rajtam? Egy ilyen kislány, gondolta s elmosolyodott. Marianne ezt a mosolyt úgy kapta fel, mint nem várt, drága ajándékot, eltette magának oly mélyre, hogy évek múlva csak vissza kellett gondolnia arra a délutánra s maga előtt látta Tersényi arcát a futó mosollyal, amiről nem tudta Marianne, hogy nem neki volt szánva... Szerelmek boldog tépelődése, mikor minden szónak s mozdulatnak külön értelme van számunkra, mikor értjük a pillantások nevezhetlen gazdagságú nyelvét, a kézfogás néma jelbeszédét, a szó hangsúlyozásának legkisebb árnyalatát is... Egy lány emléke kísértte egész életén, mert úgy köszönt vissza: «Jó napot»... de úgy, hogy legjobban szerette volna lekottázni, ha ugyan a hangjegyek vissza bírták volna adni azt a modulációt... azt a benső mély zengést...

s mi mindent belemagyarázott e köszönés hangsúlyába, melyet két kék szem villanása kísért. Nem tudta meg, nem is kérdezte, mit jelentett, de kedves emlék maradt s ma is hallja csengeni fülébe : «Jó napot!»

Tóthfalusiné a következő évben visszaköltözött Bécsbe. Lányait újra az angolkisasszonyoknál neveltette. Ő maga újra nagy házat vitt, elevenebben, mint valaha. Waldstätt is visszatért, de gondosan kerültek egymást. A pletyka nem volt képes kiszimatolni, miért hagyta ott Magyarországot, az önkéntes száműzetést. Egy télen ismét emlegették egy tábornokkal, a várt orosz hadjárat leendő fővezérével, de elmúlt a fegyverkezési zaj s elmaradt a házasság is.

V.

György egyedül maradt. Most, hogy nem mehett fel Mariannehoz, hiányát érezte. Néha maga elé gondolta s akkor mindig a nagy, kérdő szemeket látta, de nem értette a kérdést gyermekszívével s nem tudott rá választ adni. De hiányzott a pillantás, az otthon, a meghitt nyugalom. Ha még mélyebben látott volna önmagába, fölfedezte volna Tóthfalusiné iránti rajongását, mely összeolvadt édesanyjára emlékezésével. Ez a rejtőző érzés elágazott s lassan, észrevétlen Marianne alakját ölelte körül. Emberebb emberek belevetették magukat egy ily óra hangulataért, ilyen otthon utáni vágyakozásért, házasságba vagy szerelembe ; György lelkében keskeny út maradt, maga sem tudta, hogy ezt az utat milyen mélyen véste be pár hónap lassú munkája. Csak annyi volt : rá kellett gondolnia s mint a hajógyárból a hajó a síma lejtőn, úgy rohantak le gondolatai és himbálóztak örökké egy tengeren : Marianne. Karola messze sziget volt, fekete zászlót lengetett

fokán a szél. El-elfelejtette, de újra visszaemlékezett melódiájára. Csak évek múlva eszmélt rá, mily erős volt a gyermekkori emlék: valahányszor Mariannal találkozott, hajó ringása jutott eszébe, karcsú, keskeny fehér hajó kék tengeren. Marianne zene is volt. Hozzáfogott egy hegedűszonátához s arról álmodozott, hogy majd egységbe foglalja a fák tavaszi zsendülését, izzó napsütötte aratók kaszája pendülését, a szüret mustos nevetését s Decembert, amint fehér bundában lábál a térdig-érő hóban s az erdőben elenyészik. . . Majd jöttek a vizsgák. Az írásbeli érettségi után fürdeni ment a folyóba, a malom alá, örvénybe jutott, mely elsodorta, a malomgát csúszos lejtőjén alásiklott s ereje végső megfeszítésével menekült csak ki a kerék alól. Felizzadt, veritékes testtel alétlan hevert a hűvössé váló alkonyatban; majd borzongva felöltözött s haza vánszorgott. Otthon ágynak esett, tüdőgyulladásban hetekig küzdött az életért s minden éjjel lázálmban átélte rettentő élményét, a malomárokba zuhanását s kétségbeesett menekülését a malom fekete, forgó kereke elől . . .

Egy hónap múlva engedték csak fölkelni. Már minden diák hazament az iskolai kis betegszobából, úgy megszokta, hogy szinte rosszul esett itt-hagynia. Még alig bírt a lábán állani. Apja órákig elült betegágya mellett, öccse is megjött a gazdasági akadémiáról . . . Hazavitték, lassan megerősödött, ősszel levizsgázott, de apja nem engedte el magától, az öreg Grósz ráijesztett: a szervezet gyöngé, veszedelmes volna Pestre küldeni. Eltiltotta a hegedüléstől is s így Pest és zenede helyett a püspökvári jogakadémiára iratkozott be. Otthon ténfergett céltalanul s nem értette, hogy történt mindez, hogy lehet az, hogy tegnap még szép, nyílt, világos volt minden s ma homályos, zavaros s nem bír messzebb látni a jövőbe a holnapi nap-

nál. Megsoványodott, arca fáradt lett, s már őszre járt az idő, mikor egy este elővette újra a hegedűjét. Egyedül volt, hegedűtől elszokott ujjai alig akartak felengedni merevségükből. De aztán mind könnyebben ment, ujjai repültek és megkönnyebbült a lelke. Valami kéreg nőtt köréje, most a muzsikától kis rés nyílt, a zene beszökött, és addig simogatta, míg lepattant róla.

Ettől a naptól fogva ismét felülkerekedett életkedve, bejárt Őrsyhez, szorgalmasabban, mint valaha. Az előadásoknak felé se nézett, nem kolkvált. Volt butorozott lakása a Prépost utcában, nem messze a lányiskolától, érdekesen sápadt arcára ábrándozva néztek a kislányok. Valami hányavetiséget erőszakolt magára, mely tetszett a hamar barátul szegődött fiatal jogászoknak. Nem volt multság, melyben részt ne vett volna, kétkézzel szórta a pénzt. Apja maga előtt is röstelt gyöngegséggel hagyta. Nem bírta elfelejteni az estét, mikor híre jött, hogy fia majd belefűlt a folyóba. Most érezte csak, mennyire szereti. Mikor lecsukott szemekkel feküdt a betegszobában, megdöbbenve látta, mennyire hasonlít feleségére a halottas ágyon. Hadd tombolja ki magát, majd elunja, gondolta.

György nem ismert mértéket. Mintha a haláltól megszabadulás minden erőt, jót és rosszat, felkeltett volna benne, vakmerően dobta be magát a szórakozásba. Mindenkibe belekötött, mindenből kivette a részét, egész udvart gyűjtött maga köré. Majd elhanyagolta a hegedűórákat is. Az első év végén fogadásból készületlen nekiment az alapvizsgának. Két-három vizsgát előbb végighallgatott s érthetetlen szerencséje volt, csak római jogból bukott meg. Egyik tanárjával összekapott, tanács elé idézték, hetykén felelgetett, megrótták. Még akkor éjjel az Agyari bandával odaállt a rektor ablaka alá, kivette a primás kezéből a hegedűt

s órahosszat húzta a rektor kis lányának, aki majd meghalt a gyönyörűségtől, eldicsekedett az iskolában, de másnap mikor délben szembe jött Györggyel, az észre se vette...

Ez már sok volt. Levél ment Ádámnak s Tersényi Ádám kijött a sodrából. Nagy jelenet volt köztük, egyikük se felejtette el, míg éltek. Ádám túlhevesen kezdte, György makacskodott, Ádám felbőszült, elvétette a hangot, kiabált. György hallgatta, majd mikor apja hátratett kezekkel fel s lerohant a szobában, elővette a hegedűjét s ujjával valami diáknótát pengetett. Ádám visszafordult, fia kissé irónikusan nézett rá, elvesztette önuralmát, kikapta fia kezéből a hegedűt s ráemelte. György szembenézett apjával, akinek homlokán kidagadtak az erek, egyszerre kiesett kezéből a hegedű, meg akart kapaszkodni valamiben, megtántorodott s lezuhant; György még estében felfogta, mindketten a pamlagnak estek, a hegedű összetört. Ádám pár perc múlva magához tért, hideg vizet kért, kiitta, tántorogva ment a mosdóhoz s a hideg vízzel lehűtötte a fejét. György ájult ijedséggel nézte, aztán hozzárohant, átölelte, csókolgatta a kezét. Nem tudta, mi történt: szívgörcs volt, vagy kisebbfajta szélütés, csak azt: apja már öreg ember, nagyobb baj is történhetett volna vele... Szívéig húzódó hideg borzongást érzett, egyedül maradt volna a világban, hiszen nincs senkije... Imre, igen, de milyen távol éltek évek óta egymástól. Szeretett volna szólni, de nem bírt, leült némán egy sarokba, öklét rászorítva homlokára; mire feltekintett, apja már kiment a szobából. Utána szaladt, de csak a port láthatta, amit kocsija felvert az országúton...

Másnap hazament Tersénybe. Ágaskodott még önérzete, de legyűrte. Soká beszélgettek este; meg kellett ígérnie, hogy szorgalmasan tanulni fog. Tégy le arról a cigánykodásról! intette Ádám, nem

Tersényihez való a hegedülés. Mit akarsz vele elérni? Nem vesznek komoly emberszámba. Példákat citált. Fiatal vagy még. Előbb legyen kezdedben a diploma. Ha magad ura leszel, tégy, amit akarsz. De míg én élek, nem engedem, hogy kóbor muzsikus legyen a fiamból! S György ellenvetésére:

— Őrsy... Nos, mit ért el életében? Hja, Liszt! De olvass csak Wagnerről, erről a kótyagos németről, aki a bajor királyt megbolondította, hiába pártolta Liszt, tenger pénzt ráköltött, mégis alig van miből élnie... Őrsy is megvénült, pedig csodagyermek volt, tehetségesebb ebben a korban, mint te, most itt él egy vidéki városkában, épp hogy megkeresi kínlódva a kenyerét.

György felzavarva kocsizott vissza Püspökvárra. Olyannak érezte magát, mint mikor egy finomművű órából kivesznek egy kereket; az óra még jár de egy mozdulat s az egész szerkezet felbomlik, és összevissza szaladnak a mutatók. Valami azt súgta, hogy atyjának nincs igaza; ami ezt súgta, lázadó és rajongó lelke volt; de volt egy másik lelke is, kényelmes, megalkuvó, mert könnyen fáradó. A hegedűje romjait összeszedte szobájában, bezárta a szekrényébe. Kirakta jogi könyveit az asztalra, olvasgatott belőlük. Nem volt kedve mulatságokba járni, ha megzörgették ablakát, eloltotta a lámpát, hadd higgyék, lefeküdt. Borzongva gondolt üres dorbézolásaira, a sárgahajú kasziroslányra, akinek szobájában ébredt fel egy hajnalban. Szegedi Pista az egyetemre járt, új barátai közt egy sem volt, kihez bizalmasabb lehetett volna, a komolyabbak elkerülték.

A nyári szünidőt úgy töltötte el, mint akinek semmi célja, terve nincsen. Nem vette elő a hegedűt. Néha kinyitott egy zenedarabot, partitúrát, óh Őrsy minden hangszerhez értett! s hagyta fülébe zsongani... De ezek ritka szép percek

voltak. Aztán kijárt az aratókhoz s este elhancurozott a lányokkal; egyik visszajött szobalánynak... míg egyszer az asztalnál, hol a lány magakellető bizalmassággal hozzátörleszkedett s ő hirtelen apjára nézett, elkapta annak lenéző, gúnyos tekintetét. Ekkor ismét a hegedűhöz menekült, az udvarházba, melynek lezárt kettős spalettái, vastag falai sem nyári hőséget nem engedtek be, sem egyetlen hangot nem eresztettek át, a nehéz tölgyfaajtók felítették a legviharosabb crescendókat is. Mikor így kifáradt, lehűlt, boldognak hitte magát. Máskor lóra ült s a szomszéd faluig vágatott, bekötötte a lovát a vendéglőbe, vagy a nyírfaerdőben heverészett; a vendéglő szögletasztalánál írt, javított egy-egy régóta babrált kompozíción, vagy megszólított egy fiatal parasztlányt, aki a faluba tartott: «Hová megy Piroska, megeszlek».

Aztán újra ott élt Püspökvárt, alig ösmerve a régi arcokat. Nem szeretett látogatóba járni, azt hitték, gőgből, — az új arcok érdekelték néhány napig, míg rájött, hogy mind egyformák. Vidéki gentry fiúk voltak, szolgabíráknak készültek, inni és kártyázni tudtak. Elsavanyodott szegény diákok, kik alig várták a diplomát, hogy néhány jó falatot hasítsanak ki maguknak, oly könyörtelenül, amily könyörtelen vette el tőlük a sors az ifjúság örömet. Elszegényedett úri fiúk, kik fejükbe vették, hogy visszaserzik az elherdált ősi földet; szívos konoksággal tanultak; ám egyenetlenül, néha visszazuhanva a kényelmes tétlenségbe s újra felszítva akaratauk tüzeit. Okos, sötétszemű zsidó fiúk, akik ügyvédeknek készültek s lenézték a dorbézolást s úgy tanulták a pandektákat, mint nagyapjuk a talmudot. Valami vonzotta ezekhez is, azokhoz is: amott maga és ősei duhaj vérét szerette, itt az ösmeretlen nyugalanság, az övéből ősbibb kultúra vonzotta: örvényeket és magaslatokat érzett benne. Néha megfogta egy szép magyar arc: nyílt

homlok, szerette volna testvérként megölelni, de az meghökkent a túlságos nyíltságtól s visszahúzódtott. Kissé közelebb fért hozzá egy szegény diák, okos, higadt, félév végén elment Kolozsvárra, alig melegedtek össze. Aztán hetekig otthon ült. Apja unszolta, elvitte pár családhoz, de Tóthfalusiék után izetlen vagy faragatlan volt minden társaság. Hegedült, dalolt, éjszakázott, aztán, mint az első évben, eljárt a bálókra, udvarolt, de a szíve sem dobogott meg.

A vidékről begyűlt fiatalságnak vezére lett. Ha éjfél után hazatért legénylakására, vagy késő délelőtt ébredt vörös szemhéjakkal, furcsa ízzel a szájában, perbe szállt önmagával, próbált kitérni a zajosabb multságok elől, de mindig aláhajolt másik énje erősebb akaratának. Szégyelte ezt a gyengeségét, akarta volna acélozni magát, valami célt kitűzni, azt erősen akarni. Úgy érezte, hogy kettéhasadt a lelke. Szeretett volna muzsikálni, teremő s visszaadó nagy művésszé válni, ez benső, melegen áradó forrás volt benne, amely kiöntött a szemei szögletén, ha szép muzsikát hallott, másokét, vagy magáét, mindegy volt. S volt valami keleti lustaság benne, mely hagyta mulni az időt, eljönni magától az eseményeket, melyek ugyanis rátalálnak, akár kívánja, akár nem, nem is lehetne eléjük vágni, más irányba térülni. Ez a fajta ember nyugodt, kellemes, jó módú életet óhajtott, gondok és küzdés nélkül, ez az ember irtózott a rendetlen élettől, a foltos asztalterítőtől, a kicsorbult élű poharaktól, mindenféle szegénységtől. Fizikai fájdalmat érzett, ha elfogyott a pénze, lelki gyötörődés volt elmenni a szabó boltja előtt, ha adósa volt. Néha egy hangverseny, vagy egy házi mulatságon egy lány zongorajátéka, mely nem bírta eloltani egészen Bach, vagy Beethoven égő fáklýait, lelke mélyéig megrendítette. Akkor hazament égő szemekkel, nagy elhatározásokkal,

hetekig nem ment sehová, kerülte a nagy fogadó zárt udvari szobáit, ahol dőzsölni szoktak, a kávéházat, mohón vetette rá magát a zenére. Zene-történetet, összhangzattant, zeneszerzést, mindent, ami keze ügyébe akadt, rendszer nélkül tanult, mert egyszerre akart tudni mindent. Belefogott a legnehezebb darabokba minden átmenet nélkül, gyötörve magát hetekig útmutató kéz nélkül, míg kétségbeesve vette észre, hogy nem bírja. Akkor a csüggedés oly órái szállták meg, melyhez foghatók csak az öngyilkosság előtti percek lehetnek. Nem volt kivel beszélnie. Őrsy újra Pestre költözött, máshoz nem volt bizalma. A kis halott emléke csak olyan volt már, mint Őrsy elhervadt babékoszorui. Hiába próbálta felinteni, hozzá fordulni. Próbálta Tóthfalusinét, majd Mariannét Madonnául felállítani lelkében, lelkiismerete s cselekedete bírójául . . . túlságos messze voltak tőle. A joggal is így volt. Majdnem két évig nem vizsgázott, míg apja ösztökélésére nekifeküdt s pár hó alatt letette minden vizsgáját. A két élet közt tétovázott, mind-egyikbe belekóstolt s nem tudta eldönteni, merre forduljon.

A negyedik évben két élménye volt, melyek kikököntették megszokott életéből, majdnem új emberré tették, hogy aztán elzúgjanak felette s úgy hagyják, mint vihar után az erdőt, összezezilálva.

Vén diák iratkozott be a negyedik évre, Karai Józsefnek hívták. Saját bevallása szerint volt már Amerikában is, majd itthon szolgabírósági irnok, falusi segédjegyző, szobafőnök egy pesti hotelben, ispánhelyettes és nevelő egy grófi uradalomban. Magas, szikár, himlőhelyes arcu ember volt, szűkszavú, határozott beszédű. Györgynek első látásra megtetszett. Névsorolvasás után odament hozzá, bemutatkozott s aztán kísértáltak a városkertbe.

Ez a korhely, félig elzüllött, csapzott hajú és

csapzott életű ember rendkívüli hatással volt Györgyre.

Ha megkérdezték volna, miért? nem tudott rá megfelelni. Azt sem mondhatta, hogy az övé-nél erősebb akarat kényszerítő hatása alatt állott. Talán önmaga határozatlanságának, tépelődéseinek s nyugtalanságának élő következményét látta benne s szörnyű kíváncsiság hajtotta ez ember felé, aki szinte alter egojának tűnt fel előtte. Karai különösen bor közben, vagy ösmeretlen felindulásoktól zaklatva, megnyílt s akkor kimélet nélkül bánt el önmagával. Oly gonoszságok és bűnök, csalások és álnokságok forró levegőjét fújták Györgyre e vallomások, hogy elbódult tőle. Amellett a dialektika minden fegyverével meg is indokolta tetteit, bebizonyította Györgynek az emberi akarat hiányát. Filozófiája Epikur s Nietzsche között ívelt el, de saját használatára átalakította. Györgyöt elpuhultnak s asszonyosan érzélgősnek szidta, összeösmertette néhány kishivatalnokkal és kóristával, akikkel együtt szokott sörözni.

György itt meglepő arcokra talált. Az adóhivatali iktató költő volt s drámákkal pályázott minden akadémiái jutalomra. Zsebében hordta az Akadémiai Értesítő egy számát, hol Vazul herceg című darabjáról némi elismeréssel írtak. Konfuzus agyvelő volt, ha kissé ittas lett, hatodfeles jambusokban beszélt. A nyugalmazott telekkönyvvezető számtudós volt s új geometrián törte a fejét, mellyel Bolyait akarta legyőzni. Olyan matematikai könyvtára volt, hogy György elámult, mikor egyszer hazakisérvén, bement elhanyagolt s poros szobájába. A kóristák közt volt egy, aki könyv nélkül tudta Shakspere királydrámáit. György éjfél felé felriadva szétnézett közöttük s azt hitte, valami idegen országban él. Honnan kerültek elő ezek a félbenmaradt emberek? Hogy találtak egymásra? Nem gúnyolták egy-

mást józanon, mindenki végighallgatta, amit a másik vesszőparipájára ülve, elhadart. Mind-egyiknek volt egy másik élete s az volt az igazi élet, a másik, a hivatal, a család, gépies kényszerű robot, melyből ide menekültek, az ő valóságukba. Karai élvezte legjobban őket, tudott nyelvükön beszélni, felcsigázta, nekieresztette a fantáziájukat és csufondáros arccal, melyet nem vettek észre, hallgatta öncsalásaikat. Volt benne valami Mefisztóból.

Egyszer borozás után egy téli hajnalon Karai felbízta őket, hogy kérjék meg Györgyöt, játszószék nekik. György előbb nevetve tiltakozott, hogy ő nem tud magyar nótát, csak klasszikusokat, amire sértődve torkolták le, hogy épp azokat szeretik. De nincs is itt a hegedűm, védekezett, mire Mohosi, az öreg kórista, eltűnt s negyedóra múlva beállított egy hegedűvel. Óriási éljenzés fogadta. György érezte, hogy muszáj játszania, különben azt fogják hinni, hogy lenézi ezt a társaságot, úgyis gyanakodva néztek rá eleintén, hiszen a nevét mindenki ösmerte. Kezébe vette a hegedűt, forgatta, meglepte a bordák nemes hajlása, a nyak és fej előkelősége. Kié ez a hegedű? kérdezte. Mohosi bevallotta, hogy Kacsaritól, az öreg brugóstól hozta el, ki vén korára a hegedűtől a brugóig züllött. Györgyöt csak a hegedű színe zavarta, vörösre volt mázolvá. Felhangolta, játszani próbált rajta: meglepő meleg, tiszta hang szólt, mint amikor holmi kopott, rongyos, kócos énekes ajkán tiszta zengésű hang csendül fel... Csajkovszkij hegedűkoncertjét játszotta el nekik, amely új volt akkor s lassanként egészen elfeledkezett arról, hogy hol van, kiknek játszik. Mikor vége volt, felpillantott s egyenesen belenézett Karai két sötét szemébe, melyek oly erős hatással voltak rá, hogy le kellett sütnie a szemét előttük. Most nem látott a dacos szemekben mást, mint

mélységes emberi fájdalmat, a száj körül fájdalmas ellágyulást. S a többiekén is mintha végigsimított volna teremtmő kézzel valaki: csöndes, elfáradt, a mindennapi életet gyötrőbben érző emberek ültek ott, a másik életből valók, amely elől mindig menekültek. Nem bírtak többé hangosak, jókedvűek lenni, egymásután mentek oda Györgyhez, kezet szorítottak vele s elsonnypolyogtak.

Karai maradt utoljára.

A holdfényes téli éjszakában csikorgott lábuk alatt a hó. Elkísérte Györgyöt s a folyó partján megállt szemközt vele, megfogta a vállánál fogva, megrázta s oly eltorzult arccal nézett rá, hogy György meghökkent tőle:

— Te ember, kiáltott rá, mit keresel közöttünk? Mit akarsz a mi nyomorúságunktól? Te nem vagy közénk való, belőled még egész ember lehet a másik világban! Miért maradsz itt ebben a fészekben? Nincs semmi, ami kitépjen innen, s elsodorjon, mint egy forgószelel? Feltépte kabátját, ingét s ütötte a mellét, mint egy vezeklő bűnös: Idenézz, nekem is volt olyan szívem, mint neked, én is úgy éreztem, sírtam és ujjongtam, mint a hegedű! Kilopták, elcsalták, elvitték belőlem, nem maradt semmi. Semmi! S ittasan verte a mellét: Egyedül vagyok, oly egyedül, amilyen egyedülvalóság nincs a földön. Neked van valakid? kiáltott rá haraggal s György csak ennyit felelt: Halottam, az van. — Karai lecsöndesült. Ne maradj itt, kérlek, mondta szelidülten, elkopsz itt, lesúrolják rólad az aranyport. Van valakid: a hegedű... annak add oda a lelked, vele álmodjál, vele aludjál, csak sohase nőnek, csak nőnek ne add oda soha! Nem tudna vele mit kezdeni, nagyon drágának, nagyon is súlyosnak találná, eldarábolná, vagy elejtené. Sohase add oda magad egészen egy nőnek, mert az lesz belőled, mint én, bolond, bolond, bolond!

Karonfogta Györgyöt és szinte erővel vitte magával. Már majd a város végén voltak, ahol a cigányok lompos kunyhói kezdődnek. Kuttyák ugattak léptükre, a hold világított és árnyékukat fantasztikus méreteken vetette a hóra. Karai kulcsot vett elő egy fehérre meszelt ház előtt, sötét ereszt alatt botorkáltak el, benyitottak egy szobába. Karai gyertyát gyújtott, felemelte a nagy vasgyertyatartót s odavilágított az ágy felé. Fiatal lány képe volt, s György rémülve látta, hogy Őrsy Karolához hasonlít, nem, nem is hasonlít, Őrsy Karola képe az. Szólni akart, de a szó torkán akadt, hátralépett, a gyertya kiesett tartójából, a sötétben zuhanást hallott, mint mikor emberi test esik végig az ágyon s kibotorkált a szobából. A világos, tiszta levegőben magához tért. Hallucinállok, szólt hangosan és jól esett saját hangját hallani a csöndben. Karola! S újra látta maga előtt, amint a zongoránál ült s fejét kissé feléje fordította, hogy intsen, amikor a hegedűvel bevágjon. Mit is tett azóta? Éveket pazarolt el, játszott a napokkal, hónapokkal, semmit sem csinált. S ez az ember? Hogy is került oda Karola képe? Nem is az volt, hiszen lehetetlen, említette volna, de soha azelőtt nem lakott Karai Püspökvárt! Talán Pesten látta? Lehetetlen! Vissza akart fordulni, de nem volt ereje hozzá, nagyon sok minden történt ezen az egy estén. Majd holnap megkérdezem tőle, gondolta.

Másnap kereste az akadémián Karait, de nem találta. Szinte fellélegzett. Majd este, a vacsoránál, de Karai oda sem jött el. Három napig várta egyre nyugtalanabban, míg végre elszánta magát, hogy felkeresi. Bizalmatlan arcú parasztaasszony fogadta, aki éktelen káromkodásba tört ki, mikor Karai nevét kiejtette. Az a részeges, az a nyomorult, elszökik a szegény ember keserves keresményével! Alig bírta megállítani a szóáradatot. Végre megértette, hogy három nappal azelőtt reggel, mi-

kor bement takarítani Karaihoz, hült helyét találta lakójának s minden holmijának. Hajnalban szökhetett el, senki sem vette észre. György kifizette a tartozást, látni kívánta a szobát s bement. A falra nézett az ágy fölött, látta a négy szeg helyét, de a kép nem volt ott. Nem látta életében se a képet, se Karait, soha többé.

*

Néhány nap mulva a kávéházban lapozgatott az újságokban s Vadnay Károly lapja került a kezébe. Reviczky egy verse volt benne, Arany Jánosról egy értekezés, Jókairól személyi hír. Az utolsó oldalon megütötte a szemét egy név: Szegedi Ferenc. «Az új magyar lyra bábeli kaoszából, a nemzetköziség és világfájdalom mérges virágai közül tiszta fehéren szövik sudárba egy magyar virág: Szegedi Ferenc költészete. Kellemes magyarsággal ősi ritmusok csengenek a fülünkbe, lelkünk ott száll a költővel a szülői ház eresze alatt s megpihen az édesanya ölében. A közönség véssé figyelmébe ezt az új nevet, hogy szemmel kísérje egy igazi talentum röpdését.»

Györgynek elhomályosodott a szeme, letette a lapot s maga elé meredt. Feri! Jóságot s meleget érzett a szívében iránta s mégis valami haragos irigység támadt fel benne: ő már ott van, elérte, amit akart s ő, Tersényi György, még senki és semmi. Dühös szégyen fogta el. Mindenféle terv cikázott végig rajta. Szórakozottan járt az utcákon s mint annyiszor, oly élénken gondolta el gondolatait, hogy szinte valóságnak tetszettek. Látta magát a koncertterem dobogóján, a tapsorkán közepette, látta magát kihajolni egy páholy szélén, hogy mutassa magát a tomboló tömegnek s lent, az opera hősnője hajlong a rivalda előtt... Megbotlott egy kőben s felébredve nézett körül. Künn volt a temetőknél, melyek körbe fogták

a várost, fojtogató karokkal, hogy nem tudott tovább terjeszkedni. A csorda jött haza a legelőről s óriási porfelhőt kavart, mely egészen belepte Györgyöt. Nagy vágyódás fogta el, szeretett volna utazni messze, embereket, világokat látni, igazi művészeket hallani. Nőkre gondolt, akik remegve álljanak előtte játékától felizgulva s lehetetlen csókokkal kárpótolják a rabság sok-sok esztendejéért. Hiányzott valaki, aki ösztönözze, ellenőrizze.

Amikor hazament, két levelet írt. Egyikben Szegedinek gratulált s kérte, küldesse meg neki a könyvét, mert hónapokba kerül, míg a vidékre eljutna, — a másikat apjához, melyben azt kérte, hogy utolsó vizsgája után Pestre mehessen. Valami nagy megnyugvást érzett, könnyű lett a lelke, mintha minden, ami ezután történik, szép és jó lesz, mert annak kell lennie.

VI.

A Kerepesi-úton túl, az indóház mögött nagy káposztás és zöldséges kertek terpeszkedtek. György amint a sötét állomásról kijött, káprázva állt meg a napsütésben. Lóvasút túlkölt el mellette, négyes fogatán falusi gavallér hajtott el, hegyesre fent bajuszával igen harciasan nézett ki. Messze, a Kerepesi-út közepén nagy épület állott, ablakai lobogtak, mint az égő zsarátnok a lemenő nap tüzeiben. A Boráros térről két nagy gőzmalom kéménye pőfékelt a magasba. György csomagját kis fiú vitte utána. A Szelényi-házba tartott, Szegedi vendége volt. Alig haladt tíz lépést, nevét kiáltották utána. Megfordult s Szegedi Feri jókedvű, mosolygó arcával találkozott a tekintete. Megölelték egymást ott az úton, egymásba karoltak s ezer kérdés közt mentek be a városba.

Gyönyörű májusi nap volt. A házakon nemzeti-

színű zászlók lengtek. Mult héten nyílt meg az országos kiállítás, magyarázta Szegedi, érdemes megnézni, holnap kimegyünk.

— Itt van még a király? — kérdezte György.

— Igen, nagyon szép látvány volt a bevonulás! A Váci köruton, Arany János utcáján és a Lánc-hídon át ment fel kocsin a király Budavarába, ahol a trónörökös várta. Egy kicsit mindenki megvan bolondulva nálunk, a kuruc mágnások és képviselők beleszerettek Rudolfba. Irigylik Jókait, hogy annyit tanácskozhatik vele.

— Téged persze nem hívott meg Ő Felsége, — mondta György, — nem vagy elég «fakó». Tudod-e, hogy jobb színben vagy, mint otthon? Igaz is, édesanyád köszöntet, ugyan megkért, hogy vegyelek szemügyre.

Feri hálásan szorította meg György kezét.

— Köszönöm, hogy elmentél hozzánk. Gondolom, milyen jólesett neki a figyelmed.

— A Délvirágok természetesen ott vannak, beköltve, a vizitszobában, a Károli biblia mellett, nem tudom, melyikben lapoz többet édesanyád. Tudod, hogy nagyon büszke vagyok rád?

Elbeszéltette Ferivel egész «irodalmi» életét, az első sikert, ösmerkedését Reviczkyvel, Bartók Lajossal. Szegedi boldogan mesélte, hogy rendes tagja az írók asztaltársaságának s este elviszi Györgyöt is közéjük. De mégsem, előbb a Nemzetibe mennek Újházit megnézni, holnap a Népszínházba Blahánét meghallgatni...

— Nem is kérdezed, miért jöttem Pestre? — kérdezte György, — nem nagyon érdeklődsz a szegény vidéki ügyes-bajos dolgai iránt!

Szegedi elnevette magát.

— Annyira tudom, hogy már beszéltem is egy furcsa öreg úrral, aki volt tanítványát nagy érdeklődéssel várja, hogy egy másik öreg úrnak bemutassa s megkérdezze, mi a véleménye róla?

György belehalványodott, majd kipirult az arca.

— Barátom, rettentő rossz érzésem van. Mint a rossz diáknak vizsga előtt. Otthon most egy hétfőig egyebet sem tettem, csak gyakoroltam. Rájöttem, hogy nagyon keveset tudok. Mennyit felejtettem! Mennyit rontottam! Szégyellek Őrsy szemei elé kerülni. Hol lakik most?

— A Semmelweis-utca sarkán, az egyetem mellett, a harmadik emeleten. Nem jár sehová az öreg úr. A kis lánya halála óta nagyon megöregedett. Eleinte nem vettük észre rajta, szórakozottságának tudtuk be különcködéseit, újabb rigolyáit. Nagyon hiányzik a gyermek neki. A Belezna-kertben gyakran láttuk, mikor kis lányokat hívott magához, megsimogatta őket s elfordult. Mi minden lakik egy öreg muzsikusz szívében! Felesége szegény, nagyon panaszkodott a multkor. A tanítványok fiatalabb erökhöz pártolnak. Van most egy új nagyszerű hegedűs, aki jobb lesz Reményinél is, csaknem gyermek még, a fiatal Huber... halottól már róla?

György szórakozottan hallgatta, észre sem vette, hogy felértek a harmadik emeletre. Szegedi ablakai a Rókusra néztek. Távolról kékllett a Duna szalagja az alacsony háztetők felett.

Megpihentek s aztán lementek a Hatvani-utcán át a Dunapartra. Kopáran, szomorún néztek le rájuk a Gellérthege sziklái. A Mátyás-templom tornya körül volt deszkázva állványokkal. A Lágymányos felől tócsák ezüstlő tükrei ragyogtak. Lesétáltak a Tüköry-gátig, ahol roppant fatömbök rengetege őrizte az utat.

Bealkonyodott. A budai hegyekbe beültek a csillagok s a királyi palota felett sarlót mutatott a hold. A palota ablakai ki voltak világítva, udvari bál volt fenn. Az öreg Tisza kopott kékbáronsy mentében bizonyosan most robog egy konflison a lakásába átöltözni és összeszidja az inast, mert

nem hozta el a susztertől a megtalpalt csizmáját. Andrássy Gyuláné most tűzi fel diadémjét a hájába, ma este ő helyettesíti a királynőt a fogadásnál... Sennyei grófnő keskeny ajkát összeharapja, mert ő a főudvarmesternő s őt illette volna meg a kitüntetés. Most határozza el, hogy nem fog Hofknixet csinálni Katinka előtt, hanem leül mellé csevegni a causeusere...

Megvacsoráztak egy kis vendéglőben s mert György fáradt volt, hazaballagtak. Szegedi megnézegette a hegedű tokját, de György nem akart játszani.

— Új hegedűm van, az öreg Kacsaritól vettem. Nézd meg, milyen gyönyörű arany lakkja van! Azt hiszem, igaz Amati.

— Hogy kerül Amati egy püspökvári cigányhoz?

— Be volt mázolva vörösre, mint egy indián törzsfőnök. Én csak megsejtettem, hogy a «durva külső alatt» valami lakik. Kapott Kacsari egy másik hegedűt s ötven forintot. Nagyon meg volt elégedve a vásárral. A banda kevésbé, mert egy hétig, míg az ötven forintból tartott, nem lehetett hasznát venni. De a hegedű! Barátom, mikor borszesszel lemostam a vörös festéket, micsoda színeket kaptam! Csak a lelkén kellett igazítani kissé... remek hangja van!

S végighúzta a vonót a G húron, úgy bűgött, mint az orgona.

Másnap reggel kimentek a Városligetbe. Megálltak a sírkőnél, mely alatt az az ember nyugoszza örök álmát, aki ezt a gyönyörű erdővé vált gondolatot hagyta örökül városára. Most még messze tőle a zaj, csak fakoronák zúgnak felette... még néhány év és senki se fogja tudni, hogy hol pihen s hogy valaki porlad odalenn. A Stefánia úton szépek robognak gummikerekű hintóikon, gyermekek hangos lármája veri fel a fák csendjét, a város mind közelebb lopakodik az erdőhöz. Előbb vil-

lakkal közelíti meg, melyeket még elrejtene a fák, aztán kis palotákat küld ki előrsül, végül jönnek a közönbös, magas közlegények, a bérkaszárnnyák, a kormos udvarok és a szerelmesek suttogását elfojtja a társzekerek dübörgése és a villamosok sikoltó futása a síneken... A föld mélyét sem hagyják békében s mint egy nagy sárga kígyó bújik majd ki a liget alján a földalatti vasút kocsija.

Az Andrásy út házairól még lengtek alá a széles, nagy zászlók. Az ablakokban szőnyegek, drapériák, a Múcsarnokon vörös bársony kárpit, az úton udvari hintók, aranyhímzésű vörös egyenruhás udvari lakájokkal. A Stefánia út végén a vas szökőkútból szikrázva szökött fel a víz, a király pavilonja úgy állt ott, mint egy habos torta, az erdészeti pavillon végig fakéreggel volt beborítva. A külföldi követek látogatták meg a kiállítás s az aranypaszomántok, bársonymenték, püspöki talárok, tollforgós kalapok, tisztii egyenruhák, huszárok, fehértollas urasági vadászok, pántlikás kalapu prádés meg cilinderes kocsisok tarka összevisszaságában szinte jólesett a szemnek megpihenni egy-egy fekete ruhán. A kócsagtollak, a kalapok prémje, a csattok, nyakláncok ékkövei, aranya, ezüstje, a díszköves gombok kettős sora a mentéken... tündéri látvány volt. György csak úgy itta a sok pompát s csak úgy dagadt a szíve a büszkeségtől.

— Uri fajta vagyunk mi, barátom. Nézd csak azt a kocsist a bakon! Micsoda egy férfiarc! Milyen öntudatosan ül ott! Mennyi őserő van a karjában, amint megfékezi a négy lovat! Gyönyörű egy látvány!

Aranycsillagos kék selyem napernyővel, égszín-kék selyemruhában Stefánia ment el a diplomaták kettős sora között... Halk éljen zugott utána.

György szívvel-lélekkel élvezte a nagyszerű látványt. Alig akart elmozdulni a helyéről. Kár, hogy nem vettem részt a megyei bandériumban... Szép

lesz a felvonulás. Egészen más a kerete itt, mint otthon. Istenem, milyen szép ez a Pest!

— Istenem, milyen szép lesz ez a Pest! — ismételte Szegedi. — Ha majd a Halászbástyát megépítik s a királyi vár elkészül, a Dunaparton le a Margitszigetig paloták sora áll s a Duna és a Liget közt szép szabályos utcák váltakoznak parkokkal, minden sarkon gázlámgok égnek s eltűnnek az utcákról az alacsony, földszintes házak : akkor lesz Pest Pest!

— Mikor lesz az! — sóhajtott Feri. — Beletelik száz év is abba, míg a város kiépül a Ligetig.

— Mi már nem érjük meg, az kétségtelen, de 40-50 év múlva talán félmillió lakosa is lesz a városnak...

Végigmentek a kiállításon, s holtrafáradva ültek le délben ebédelni a kiállítási vendéglőben.

— Mikor megyünk fel Őrsyhez? — kérdezte fáradtan György.

— Ha akarod, délután.

— Nem, nem, inkább holnap. Ma este menjünk el a színházba.

— Nem volna kedved inkább a Vigadóba jönni? Reményi hangversenyezik Blahánéval, az udvar is jelen lesz.

— Menjünk, menjünk, — lelkesedett György,

— nagy örömet szerezte, hogy eszembe juttattad.

*

Kissé megkéstek. Az első számnak már vége volt. Reményi hajlongott a dobogón. Leültek a helyükre, egy sor szélén, nem néztek se jobbra, se balra. Most egy férfi ült le a zongorához s Blaháné csodálatos hangja és mosolya ragyogott át a termen. Aztán újra Reményi hegedült, a taps elzúgott, az udvari páholyból elment a felséges család s mindenki úgy érezte, hogy most hangsúlyosabban szabad beszélni. György és Feri végig-

nézték a páholyokat, hátha találnak ösmerőst. Megfordultak. Hátuk mögött merev és hideg tekintetek meredtek rájuk. Nyolc-tíz fiatal ember s lány ült egy sorban, mozdulatlanul, mint a bábok. Fekete szemüveg volt egyik-másik szemén, a többinek fényes volt a szembogara, de holt fényesség volt, ami sugárzott rajtuk, a lámpák visszfénye. Vakok! mondta magában György s megilletődve nézte mozdulataik fájdalmas gépiességét, a kissé magasba emelt fejek különös tartását. Mintha a menyezeten, a csillárok körül keresnének valamit, amit megtagadott tőlük a természet, talán azon is túl, mert előttük nincs határ, tér, csak egyetlenegy végtelen, melybe a muzsika is eltűnik s amelyben az ösmeretlen fény lakik.

Mikor visszafordult, az előtte levő sorban lányarcot pillantott meg, melyen mély meghatódás ült. Volt valami az összevont szemöldökben, az ajk vonalában, a megilletődött szemek nézésében, mely ösmerős volt Györgynek, mintha csak tegnap látta volna. Nem is gondolkozott, mozdulatai megelőzték, mintegy belső parancsra: mélyen meghajolt, a lány visszanezett rá s elgondolkodva visszaköszönt. Látszott rajta, hogy nem tudja, ki köszönt neki, de feltételezi, hogy úri ember, bizonyosan bemutatják valahol... De a tüzes sötét szemeket érezte még azután is a haján, nyakszirtjén, mert odafordult a melléte ülő hölgyhöz, néhány pillanat múlva az is megfordult s György elpirulva köszönt oda: Tóthfalusiné volt.

Oly természetes volt, hogy lejöttek a kiállításra, mégis úgy tetszett Györgynek, hogy ez nem véletlen találkozás, köze van a sorsához... mintha döntő fordulat előtt állana, most történni fog vele valami, aminél fontosabb nem volt s nem is lesz az életében. A hegedű szólt most s György minden vágyódását hallotta az adagioból felcsendülni. Karola és Marianne, a hegedű és a siker, a min-

denáron előre, feltörés voltak főtémái annak a gondolatcsoportnak, melyet a muzsika alá tett mintegy szövegül. Zavarosan hömpölyögtek benne, ha belenézett, nem látta saját arcát sem tisztán, a másét sem. Úgy érezte, hogy az élet kárpótlással tartozik neki, mert eddig semmi nagyszerűt nem juttatott számára. Nem lehet, hogy sorsa egyszerű, nyugodt, köznapi legyen, ki kell tűnnie a többiek közül? Hogyan? mimódon? ezt nem látta tisztán. S azt is érezte, hogy ezek a tervek mintha Marianneval szövődnének össze, akinek vonásai két év óta egészen elmosódtak emlékében. Honnan ez a gyors, erős hatás? Nem mert egész mélyen magába tekinteni, mert akkor olyan gondolatokra bukkant volna, melyeket önmaga előtt is szégyelt. Ennyire nem bízik magában? Marianne volna a serkentő, akit célul tűzne ki maga elé, nem is a cél eléréseért, inkább az önmagát nem kímélő futtatásért a cél felé. Ösztönző hatásnak kellett neki-lendíteni, hogy legyen akarata s kitartása, élő lelkiismeret lelkiismerete helyett, ha nagyon könnyen s felületesen venné újra az életét. S talán, maga sem tudta ezt, volt gondolatai alján valami ősei földgyűjtő szenvedélyéből... s a Tóthfalusi birtok karéjban fogta körül a megmaradt pár száz hold Tersényi tanyát. Elhessegette ezt a gondolatot, nem gondolt házasságra, de futó időtöltésre sem. Még élni akart, szabadon, korlát nélkül, szenvedélyek s nem ismert izgalmak között. A lány, kinek fehér vállai alig látszottak ki a kék selyem ruhából, álomkép legyen csak, akit nem szabad forró szóval megszólítani, a lehetetlenül szépnek elgondolt imádás képe. Nem-é inkább Tóthfalusiné? S látta az okos, szellemes száját, csillámló szemeit... nem, itt ironiába és boncoló, elmeéles, de éles szavakba halna el az ábránd, mint ez a muzsika a terem szögleteibe, ha leoltják a csillárokat. Mire várok, mit óhajtok? kérdezte önmagától s magabiztatással várta a hol-

napot, amikor a legkritikusabb hegedűprofeszor, az öreg Nordau előtt játszhatik. Gondolatban végigfutott a darabjain s egyiket a másik után vetette el. A tapsokra riadt fel elmerengéséből. A közönség felállt, mindenki sietett a kijáratok felé. A páholyokban hirtelen leoltották a gázlámpákat, a ruhatárban már harcoltak az emberek, a lépcsőn alászálló tömegben hasztalan kereste Tótfalusiékat. Visszament a terembe, hol kitartó kis publikum tapsolt még a művésznek, aki ennek az igazi elitnek még ráadást adott. Az ajtókat bezárták, a nagy csillár lángjai egymásután aludtak el, csak a zongora felett libegtek az égők s világítottak be egy kis kört a falon. Fejedelmi élvezet volt, most magának játszott Reményi. György nekitámaszkodott a falnak, szemlehunyvva hallgatta s hagyta, hogy szívéen átömljön a dallam, a búcsúzó szerelem fájdalma. Halk, finom remegés szólt, mint mikor lepke száll virág szélére. Nagy csend lett. György felnézett: a terem másik oldalán félhomályban ott látta Mariannet, amint előre bámult tágranyílt szemekkel, mint egy alvajáró, még a muzsikában. A tekintet megzavarhatta, mert odanézett s mint a rajtakapott gyermek hajtotta le a fejét. Mellette állt, már felöltözve, az édesanyja. Megindult feléjük, de összedöntött széksorokba keveredett s mire a folyósóra ért, már eltűntek. Lehanggoltan ment haza, nem volt kedve sehová se elkísérni Ferit, aki a holnapi játékkal magyarázta levertségét és idegességét s egyedül hagyta.

Nordau haragos kis öreg úr volt, szigorú és darabos, mint a híres sebészprofeszor az egyetemen, akivel jó barátságban is volt. Kovács profeszor nem sokat értett a zenéhez, de a muzsika volt az egyetlen, amivel elringatta a napi súlyos munkában felzaklatott idegeit. Mindketten egyforma híresek voltak a gorombaságukról. Tehetsetelen embert semmi pénzért nem tanított Nor-

dau, emlegették egy kevély mágnásnak adott válszát, aki ráüzent, hogy tanítsa csak tovább a fiát, ne törődjék vele, ha nem tanul, megfizeti arannyal minden óráját. Nordau makacszkodott, a gróf maga ment el a fiával. Mit okoskodik Nordau úr, én ma tűrhetően zongorázom, de a fiam korában én is számár voltam még a hegedűhöz. Meltóságod akkor nagyon jól konzerválta magát, vágott vissza mérgesen a profeszor, ma sem ért semmit a hegedűhöz, ha hegedülésnek nevezi azt a nyiszorgást, amit a fia véghez visz.

Györggyel sem sokat teketóriázott, a nevére is alig figyelt. Őrsy tanítványa volt? kérdezte dörögő hangján, lássuk, mit tud. Gyanakodva nézett Györgyre, túlságosan ki volt öltözve, a lakkcipőkre meg épp ellenséges pillantást vetett. Játék előtt kivette a hegedűt a kezéből: Hol szedte fel ezt a pompás jószágot... de ezt is olyan arccal mondta, mintha úgy értené, hogy kerül a te kezedbe ez a gyönyörű Amati? Az első darabnál tizszer is félbeszakította. A tempót túlgyorsnak találta, majd nem tetszett, hogy nem veszi elég frissen a crescendókat. György mind nyugtalanabb lett, rémülten érezte, hogy a memoriája nem működik, már-már megakadt, mikor Nordau félbeszakította. Csöngettek. Maga ment ajtót nyitni. Őrsy jött meg; mintha tegnap váltak volna el, kezét szorított Györggyel s megveregette a vállát. Leült egy öreg karszékbe s intett Györgynek, hogy folytassa, majd felugrott, odaült a zongorához, intett szemével Györgynek, biztatóan, Beethoven első hegedűszonátáját? Jó? s megütötte az a-t a zongorán.

Feri aggódva figyelte Nordau arcát, aki most nem tett megjegyzéseket, hanem a szőnyeg egy vörös csillagára bámulva mereven ült egy fonott széken. Mikor az Andante végére értek, intett, hogy elég, kikérdezte Györgyöt, hogy mit játszott

még, elpróbáltatott vele néhány részt egy-egy híresebb koncertdarabból, aztán kimondta az ítéletet: Előlről kell kezdeni. Botot érdemelne, hogy ilyen tehetség, azt mondhatja őseredeti tehetségét így elhanyagolta. Nem lehet kis fészekben nagyra nőni. Fel kell jönnie Pestre, három évig úgy dolgozni, mint egy igavonó, semmi mással nem törődni, asszonyokkal sem, úrfi, tette hozzá megvetően. Amíg Őrsy kezét látom, jó, a többi gyerekes fantázia, öncsalás, autodidaxis, elnagyolt, felületes. Jőjjön fel, három év múlva büszke lesz magára, de én is büszke leszek!

Szédelegve jutott le György az utcára. Szegedi vigasztalta: Barátom, ha Nordau valakinek ennyit mond: Tehetség, őstehetség! Tíz év óta nem ejtette ki ezt a szót a száján. Hallgass rá, gyere fel, lakjunk együtt, meglásd, mi lesz belőled, hogy ki fogsz fejlődni!

György legyintett a kezével. Összetörtnek, legyőzöttnek érezte magát. Hiába fokozta le reményeit legkisebbre, ez még annál is kevesebb volt... s csak azért tette, hogy annál jobban essék a siker, a győzelem. Dac fogta el, elhatározta, hogy neki-fekszik s csak azért is megmutatja Nordaunak, hogy nélküle is lesz belőle valami. Szilajon neki-ragadta képzelőtehetsége a jövőnek, nagy sikerek után ellátogat csak egyszer Pestre, hogy megmutassa neki, mennyire tévedt benne s odavethesse, ugye Nordau úr, mégis tudok valamit...! S az elképzelés után mint a hideg zuhany: tudta, hogy egymagában soha sem lesz képes előrehaladni, hogy addig, míg az első igazi sikertől nem kap szárnyat, mindig kell a háta megett lenni valakinek, aki unszolja, sarkallja. Ha Karola élne! Harag és szégyen fojtogatta a torkát. De talán nem is olyan lehetetlen, amit Nordau kíván? Hát ha apja beleegyezne? Felujjongva szötte-fonta ezt a gondolatot. Majd újból elcsüggedt. Ha három év

multán jönné rá, hogy soha nem lesz belőle első? Ha ottreked a középszerű játékosok sorában, küzködve, miután egyik pályáról kilendült s a másik nem sikerült. Borzongva gondolt Karaira és furcsa társaságára . . . Szolgabíró lenni vidéken, megházasodni s szüreti vendégeknek cigány helyett hegedűlni! Brr! Vagy ott maradni Pesten, várva az ihlet percét, amikor mégis csak eljön az áhitott siker . . . ha nem mint virtuóz, komponista.

Szegedi szótlán ment mellette. Láta, hogy tépelődik György. Ősmerte ő is a kétség órait, s tudta, hogy ha magunk nem tudunk segíteni önmagunkon, senki sem segíthet. A vigasztalás, a biztatás egy-egy pillanatra enyhít, mint a mákony, de annál maróbban érezzük aztán az önkinzó kétséget.

— Délben hazautazom, — szólt György, — apámmal akarok beszélni. Megpróbálom, hátha beleegyeznek, hogy Pesten tanuljak «három évig».

Szegedi szólni akart, de elhallgatott. Hiába mondta volna Györgynek, hogy Tersényi inkább kitagadja a fiát, semhogy «cigány» legyen belőle, félremagyarázná, azt hinné ő is kételkedik benne s már előre lebeszéli.

Másfél órájuk volt vonatindulásig. György elutazott s nem látott Pestből csak néhány utcát, egy ünnepséget, csomó embert és muzsikust. S vitte magával öntudatlanul Marianne csodálkozó pillantását, mellyel azt kérdezte: Hol láttam én ezt az embert?

VII.

A principális haragosan jött ki a belső szobából. Magas, ősz ember volt, tekintélyes szakállal s mélyen ülő szemekkel. Bűnpörökkel foglalkozott szívesen, a polgári ügyeket csak immel-ámmal vállalta.

A két patvarista felugrott. Az ügyvéd rámuta-

tott Tersényire a hüvelykujjával, György fogott egy nyaláb papirost s bement a másik szobába. Nemsokára kihallatszott az ügyvéd erős szónokló hangja, amint diktált. Óráig beletartott néha s Györgynek kellett kisimítani, a tanuvallomásokat kellő helyre beleilleszteni. A hosszú körmondatok elbódították. Az ügyvéd szerette bibliai hasonlatokkal s idézetekkel tarkítani védőbeszédeit, valami különleges hangsúlyozással, ami papi ember előtt mindjárt elárulta, hogy teológus volt valaha Pápán vagy Debrecenben. A bíróságnál jó neve volt, híres gonosztevőket védett, gyilkosokat különös előszeretettel. Azt hirdette róluk, hogy akaratukon kívül lettek bűnösök, hogy már erre születtek, erre voltak predesztinálva. Az elnök, hetven éves öreg úr, mosolygott ezeken a mondatokon, melyeket az ügyvéd mindenféle külföldi íróból vett idézettel erősített meg.

Györgyöt a püspökvári főispán ajánlotta be az ügyvédhez, aki a család ügyes-bajos dolgait intézte harminc év óta. Így egyezett be Tersényi Ádám a pesti életbe, melyet eleintén nem jó szemmel nézett, erősen ellenzett, mindvégig rosszallt. Egy éve van az ügyvédi vizsgáig, vitatta György, azt Pesten kell eltöltenie gyakorlaton vagy a Kuriánál, vagy nagyobb irodában, ahol szélesedik a «látóköre». Tersényinek nem tetszett az új szó. Az én koromban jó alispán lett akárhány szolgabíróból, aki ki se tette a lábát a vármegyéből. De hát legyen meg a kedved.

György délután nem járt be az irodába s minden szabad idejét a muzsikának szentelte. Késő ősre járt ugyan az idő, mikor Nordaunál megkezdte az órákat ... egy-két hónap eltelt a berendezkedéssel, kicsit «széjjelnézett» Pesten, de az írók társaságát nem kereste. Szegedit egy gróf elvitte titkáru magával külföldi útjára s nem volt aki bevezesse Györgyöt, kezdeményező képessége

nem volt s ugyan el kellett szánni magát, hogy idegent megszólítson, még ha csak azt kérdezte is tőle, merre van a Váci-utca? A zeneakadémián összeösmarkedett néhány egykorú fiatalemberrel, akik lenézően vették tudomásul, hogy a jogi pályára lépett s nem akarták elhinni, hogy «igazi lelkesedés él benne a «művészet iránt». György megkockáztatott néhány szerény ellenvetést, de a fiatal s borzas, bársonykabátos, vagy legalább bársonymellényes fiatalok letorkolták. Az éhezést nem tartották már a művészet elkerülhetetlen járulékanak, de az ügyvédség... no az igazán messze állt a muzsikától.

György bámulva látta, hogy sokkal fiatalabbak is előbbre vannak, mint ő. Amit ő napokon keresztül keservesen tanult meg, azt — úgy látszott — legtöbbször könnyen s fáradság nélkül sajátítják el. Egy kedves diákos arcú társa világosította fel:

— Hány órát gyakorol egy nap? — kérdezte. — Hányszor játsza el a darabját?

— Két órát mindennap gyakorlok, — szolt György, — a Beethoven-szonátát már otthon is játszottam, csak kétszer kellett átvennem.

Társa felnevetett.

— Én hat órát játszom egy nap, de mikor ki kell rukkolni valami széppel, nyolc órát is bírok... A vizsgadarabom mult évben harmincszor játszottam el két hét alatt. De vannak, akik még rajtam is túlesznek. A zongoristák... azok igazán zsonglőrök... versenyeznek egymással, van köztük, aki félkézzel gyakorol előbb végig minden darabot, aztán a másik kézzel... ha nem játszhatnak, mert kirándul valahová, zsebében néma zongorát visz magával, hogy ne szokjanak el az ujjai.

A szorgalom legalább itt előbbjárt s kedveltebb volt a magában bízó tehetségnél. Volt elmélete

is a szorgalomnak, azt vitatták egész tudományosan, hogy a tehetség semmi, csak alap, melyből a szorgalom teremti zsenit. Kellemetlen elmélet volt Györgynek, aki jól érezte, hogy olyanokra bukkan magától egy pillanat alatt szinte ösztönszerűen először játszott darabnál is, amire semmi gyakorlással nem lehet rájönni, de azért mégis csak másodrendű, bár eredeti muzsikusnak számított. A nagy jövővel biztatók a tanárok nyomában jártak, őket utánozták s kétségbeesetten rá lehetett ösmerni a tanár kezére vonóvezetéstől s ujjrakástól kezdve az egyes hangok színezéséig. Voltak, akik beültek az órákra «hallgatni» kottával a kezükben és gúnyosan mosolyogtak minden a tradíciótól eltérő felfogáson. Megkritizálták, ha nem tartotta meg az összes előírásokat, észrevették, ha egy pedált kihagyott valaki, ha elmaradt a hegedű a zongorától csak egy féltaktusra is. György megremült az előírások és áthághatatlan szokások tömegétől. Ezt így kell játszani, X is mindig így játszotta. Itt gyorsabban kell venni a tempót, tanár úr így kívánja. Ahol Györgyöt elragadta volna temperamentuma, ott megállították, ahol másképp játszott a szokottnál, leintették s ha ki-tört, vállat vontak. Nem fegyelmezett muzsikus, ez volt a vélemény róla.

Még fájdalmasabb volt tudni, hogy a zenei gondolat nem szabad madár, hanem kisebb-nagyobb kalitkái vannak, melyekbe bezárva él, s ha kien-gedik, csak zárt térben szabad röpködni. Amit harmónikusnak talált, attól befogták a fülüket s amit közönségesnek ítélt maga is s csak átsurrant rajta, az megnyerte tetszésüket. Zeneszerzési óra valóságos kínszenvedés volt, néha számtani példákat készítettek tudákosan s pontosan meg tudták mondani, hogy a tiszta kvint szörnyűsége Beethovennél hányszor fordul elő. Mert a nagyok is tévedhetnek, tették hozzá elnéző mosollyal.

György úgy érezte sokszor, hogy megfullad, vágyott a szabadba, a korlátatlan természetbe s vágyott muzsika után, melyet nem cégjegyeztek s nem magyaráltak agyon. Felüdítette lelkét olykor Bach kristálytisztá harmóniáin s rég elfelejtett 16. és 17. századbeli hegedűsöket keresett elő. Úgy érezte magát, mintha nem is századában élne, elmúlt idők lelke érintette meg és eltelt nem kendőzött szépségükkel.

Szeretett járkálni a Dunaparton, megállni a Lánchídnál, nézni a vontatóhajók lassú járását. Szerette a Lloyd-palota nemes ízlésű épületét, a Lipótváros régi nemesi házait, a Wenckheim, Festetics, Nádasdy-palotákat, melyek ódon szépsége elbűvölte. Az új házakat, melyek kezdték kitölteni az Andrásy-út hézagait, nem szerette. Buda alacsony házai nyomasztólag hatottak rá. Vágyott egy ösmertlen Pest felé, mely Mátyás korában épült volna, az olasz renaissance emlékeül, azóta egy házat sem bontottak volna le s a keskeny lépcsőfelfárón, mely leért egészen az utcáig, s amely sötétén kanyargott ismeretlen emeletek felé, szívdobogva ment volna fel egy este valakihez.

Valakihez ... A Kossuth Lajos és a Magyar-utca sarkán ebédután sokszor órahosszat elüldögélt s nézte a járókelőket, a vendéglő ablaküvegén keresztül. Az utcatorkok öntötték az embereket, mintha Gargantua roppant szájából jöttek volna elő. Ebéd időn siettek, lökdösték egymást, messziről úgy tűntek fel egymáshoz ütdöve, mint a kaleidoskop üvegdarabjai, őket is láthatlan kéz vitte, forgatta. Ebéd után lassan, méltóságosan ment a polgár, a hivatalnok élvezni a pihenőt, emészteni, sétában, vagy kávéházban.

Belenézett egy újságba: este Lucca Paulina énekel az operában ... Hugo Viktor meghalt ... Letette a lapot ... Hugo. Mély, jóleső bánat nyilallott át szívében, úgy, mint rokonoknak a hí-

ressé vált családtag temetésén ; a gyász bármilyen nagy, a szív megfeszül a büszkeségtől : miénk volt ! Valami ilyen visszas érzés surrant át rajta ; elmélázott, a művészet nagy családjába tartozónak hitte magát s most meghalt a családfő, a fejedelem. Ugyanez az érzése volt akkor is, ha nagy művész érdemelt sikert aratott ; a tapsokból mintha neki is jutott volna. Asszony jött, ruháját kissé felemelte, hogy be ne sározdójék. Szerelmes pár... a nő egészen rádőlt a férfi karjára s dereka ringása azt mondta : te erős vagy s én a tied vagyok. Mintha vándorkomédiások forgó színházának képei lettek volna ; a kocsik dübörögtek, hogy megrengett belé az épület, hajók túlkölése zúgott ; az omnibuszkocsisok sípoltak. Zavaros muzsika volt s mégis zene, egy suszterlegény füttyörészve lóbált pár cipőt. Elővette noteszét, hamarosan pár vonalat húzott bele s feljegyezte a témát. Amint hazafelé ment, a téma szélesbült, úgy elöntötte, mint a forróság. Alvajáróként járt a napfényben, beleütközött az emberekbe s nem vette észre. A zene túlnőtt rajta, csak egy kis pont lett belőle a hatalmas hullámban, melyet meg kellett fékeznie, összefogni, korlátozni és mégis engedni, hogy szabadon ringathassa ritmusát. Néha magasba torlódtak a hullámok s karcsún ívelt, átlátszó templom lett belőlük, magas dóm, melyben játszott az orgona, az oltáron fények lobogtak, de ha elindult, hogy bemmenjen, a kapu zárva volt s ha bezörgetett, eltűnt az egész, mint egy látomás. Dolgozott hónapokig egy suiten s mikor kész volt, látta, hogy csak a főtéma ért valamit, ez volt az asztal kemény, erős tölgyfalapja, a többi csak kártyavár, amit gyermekkezek építettek. A fiatal Schumann egy könyve került kezébe, s olyan volt egy-egy sor, mint rekkenő nyáron finom szellő cirógatása. Legmélyebb fájás az volt, hogy előbb fel kellett ajzani magát néha *más* szerző szép darabján, hogy kellő

hangulatba jöjjön ; Schumann megvigasztalta. Van oly művészlélek, kinek hozzá kell támaszkodni egy pillanatra valamihez, mint a felrepülő madárnak az ághoz, melytől magasba lendül s szárnyat bont, ha ez nem volna, szétfoslana a végtelenben s elmosódnék . . . Megtanulta, hogy a zenének is vannak iparosai, szorgalmas kézimunkásai. A zenével úgy van az ember, mint a sakkjátékkal. A királynő a dallam, a legfőbb hatalom, de a döntést mégis a király hozza meg : a harmónia. A gyöngy nem úszik a felszínen. Mélybe kell szállani érte s a mélység veszedelmes. Aki félti a fáradságot, küzdelmet, maradjon meg kézimunkásnak. Arra gondolt : ha neki is volna Claraja ! Vágyódott távol, ösmeretlen hercegnő felé, akinek ujjahegyét érintette volna meg egy parkban, elköszönve s aki utána küldené lopva, titkon vágyódó pillantását. Mariannera gondolt, néha úgy tetszett szembe jönni vele az utcán s megdobbant a szíve, elállt a lélegzete az izgalomtól, majd kinevette magát. Teljesen idegen, magyarázta magának, hűvös és józan. Miről is tudnék beszélni vele ? Aztán maga előtt látta a hangversenyteremben, de nem bírta arcvonásait visszaidézni, azok elmosódtak ; csak egy-egy mozdulat rajza, körvonala maradt meg élesen s tudta, a keze egy mozdulatáról ráösmerne. A kiállítás tájképével díszített lapot küldött üdvözléssel ; pár nap múlva jött a válasz : sajnálják, nem találkozhatnak, ha Bécsbe jön keresse fel őket. Mindketten aláírták nevüket. Marianne egyenes, szép betűi alá odaírta : Dolgozik valamin ? Ez jólesett. A levelet mindig magánál hordozta tárcájában.

Szegeditől jött néha egy-egy kártya, Párisból, Londonból. György égető vágyat érzett el, messze menni. Szeretett a hosszú kocsik párnás szögletében ülni, soha nem látott tájakra kibámulni, idegen arcokba betekinteni. Babonája volt, hogy azt

az Egyetlent messze országban fogja megtalálni, csak egymásra néznek és megszólítják egymást, mint régi ösmerősök. A járókelők közül kiválasztott néha egy női fejet, melynek szemében, vagy mosolyában vonzót talált s követte édes s drága izgalommal anélkül, hogy valaha megszólította volna.

Sokszor egészen elernyedtnek érezte magát a zenével való küzdelemben s ilyenkor nagyobb érdeklődéssel fordult a jog felé. Úgy gondolta el magában a jogot, mint kemény páncélt, szigorú, kemény héjzat, melyet az emberek önön ösztöneikre s vágyaikra raktak béklyóul. Nem volt elég a szomszéd erősebb ökle, az átojtott indulat, a vér és vagyon után vágyódás erősebb volt a leggyűrrő akarathoz. Az ölés ösztöne elől sokan a lelki rohamok vérhabos önkívületébe menekültek, ha már a törvény s a társadalmi megvetés bilincsei nem voltak elég súlyosak, az átöröklött vad ösztönök ki-kiütözköztek. Belőlről névtelen erők feszegették a burkot s ha nem engedték nőni a csírákat, nekiszegte fejét minden előítéletnek. Mint a gombacsíra a földből nőve paloták falát dönti ki, a robbanó erők indulatja pusztított, ha nagyon leggyűrték, ledöntötte a házat, melyben lakott, néha maga is alátemetkezett. György legjobban érezte a forrongó erőket a büntetőjogban. Mert csak embereken át érzékelte igazán a jog hatalmát, a magánjog szerinte csak tárgyak és dolgok sorsát intézte. Nem vette észre, hogy minden a tulajdon szentségeért van, hogy a törvény az első szerzők bástyája s a mindenkori erők sánca a künnrekedtek ellen.

Egyszer védője volt egy inasnak, ki asszonyát meglopta. Véletlenül került a tárgyaló terembe, a kirendelt védő nem jött el s az elnök kérésére leült a védők asztalához. Meglepve nézte a szuronyos őrt kísérte vádlottat: antinousi arc, magas

homlok, finoman ívelt orr, gonosz szája. Még saját rongyaiban volt, mert nem volt elítélve s rajta hagyták ruháját, melyben kóborlás közben elfogták. Előélete a legrosszabb volt, ahol lakott, ékszer, pénz nem maradt meg tőle. Szembesítették az úri-asszonnyal, akinél utoljára szolgált, de minden kérdésre csak annyit felelt közönyösen:

— Nem loptam!

Az asszony ideges hangon, mely remegett a felindulástól, sorolta fel, mije hiányzik.

— Kivánja megbüntetését? — kérdezte az elnök.

Az asszony kissé megsápadt, felemelte a fejét, nem nézett rá a vádlottra, s különös, fojtott hangon felelte:

— Igen, akarom.

A férfi elvesztette önuralmát, felugrott, arcán ezer indulat ördögével, felemelt ököllel rohant az asszonynak:

— Te...! — de mielőtt az őrhozzáért volna, már leküzdötte haragját, lebecsátotta karját s visszament helyére.

Mi lehetett köztük? kérdezte magától György s kutató döbbent nézése az asszony riadt tekintetével találkozott. Halálsápadt volt s a zsebkendőjét gyűrögette. Próbált kérdéseket intézni a vádlotthoz, de az elnök legyintett: Ne fáradjon védőúr, beösmert mindent. Két évi fegyházat kapott... illetmudoan meghajtotta magát, köszönt és kiment a teremről... az asszonyra rá sem nézett... Hány ilyen ember ülhet börtönben? Talán meszterhegedűknek kerültek ki az alkotó műhelyéből, de a lelket rosszul helyezték el bennük, az egyik húr, ha hozzáértő kéz érinti meg, talán az édesanyja keze, gyönyörűen szól, a másik húr fülsértő, gyötrő harmóniatlanság, gonosz hangzavar. Collinak, vagy Valjeannak hívták ezeket a kétarcú gonosztevőket, szimpátiát érzett irántuk, mely-

nek okára nem bírt rájönni. Egy jelenet jutott eszébe mindig : Borsy, szomszéd megyebeli birto-
kos rokonuk, ki szenvedélyes gazda volt, keztyűs
kézzel járt az istállókban. A béres visszafelelt, arcu-
lütötte, az véres szemekkel rohant rá, tiz Borsyt
legázolt volna, — egy újabb ütés orra tövére elszé-
dítette, mint ökröt a tagló. Önkéntelen saját kezeire
nézett : nem birna embert így arcul vágni. Soha
ilyen tisztán nem érezte, hogy nem küzdelemre ter-
mett. Tudott szívós és kitartó lenni, de brutális
nem, a gyors elhatározásoknak nem volt embere :
szeretett sokáig gondolkozni. Ezért látott valami
hősiest, mint otthon a tanyákon a cselédség, a
betyárban, akinél a tett előbb jár a gondolatnál és
kockára teszi életét egy lóért vagy egy ékszerért.

*

Eddig nem járt társaságba, a zeneiskolai órákon
kívül alig érintkezett emberekkel. Principálisa meg-
hívta névestélyére, el kellett mennie. Keveset volt a
családdal, miért is kissé különcnek tartották. Az
asszony budai patricius család lánya, szívesen látta
volna többször is vendégül, ösmerőseinek gyakran
említette a «jelöltjüket», aki a Tersényiek közül
való. Maga az ügyvéd, szegény kishivatalnok gyer-
meke, hónapos szobákon és sok koplaláson át
küzdötte fel magát jónevű s korrekt fiskálissá.
Társasága az iroda színeit mutatta : kollegák, né-
hány bíró a főtörvényszéktől, budai polgárok, or-
vosok, egy városi tanácsos, egy ezredes. Feleségé-
nek nem is igen voltak társadalmi ambíciói, de
lánya már eladóvá serdült s a kedvéért ki-kitettek
magukért. Jó konyha s jó bor volt náluk, ebben
még mindig az asszony anyja dirigált, aki még
most is lenézte kissé a vejét, ki házitanító volt
náluk egy darabig.

A vacsorán vagy huszan voltak, összeszokott
emberek, akik gyakran találkoztak itt is, egy kávé-

házba jártak, s mégis többé-kevésbé idegenek maradtak egymáshoz. Ketten-hárman ültek össze, ezek ösmerték egymás ügyes-bajos dolgait, az asszonyok azzal szórakoztak, hogy a «másik» csoport asszonyairól pletykáztak.

György a házi kisasszonyt foglalkoztatta, mint illik, végigkérdezte tőle az ösmeretlen vendégek neveit. A lány, igénytelen, se nem szép, se nem csúnya, jól nevelt, házias nő volt, kerek babaarcú, semmi határozott nem volt benne, viasz, mely aszerint formálódik, hogy kinek a kezébe kerül. Nagyon hálás publikum volt, jól mulatott a legkisebb megjegyzésen is. Bevallotta mindjárt, hogy legjobban «imádja» az egész társaságban Gedeon doktornét, aki Kammerer lány, édesanyja «anyukámnak legjobb barátnője», tette hozzá büszkén. Meg is mutatta egy fényképalbumban a Kammerer lány arcképét, kert közepén ült, fonott karosszékekben, hanyagul leejtett kezében cigarettát tartva. Igen, ő olyan különös, tette hozzá a lány mintegy mentségül, nagyon elkényeztették, sokat betegeskedett kis lány korában. Ma estére várjuk, de későn fog jönni, mert az operába ment, az opera hangversenymestere fogja idekísérni. Gyönyörűen énekel.

György emlékezett a névre. Mikor megkezdte gyakorlatát, főnöke felhívta figyelmét a befejezett ügyekre, melyekből sokat tanulhat. Eleintén ott is maradt hivatalos órák után, a poros aktákban böngészve, hol sok érdekes perre bukkant. Gedeon Istvánné való póre nem a legkevésbé érdekes volt közöttük. 18 éves korában ment férjhez, egy orvoshoz, 22 éves korában elvált. A tanuvallo-másokból két ellentétes karakter rajzolódott ki: szeretetteljes, meleg szavakkal dicsérte az egyik, gonosznak, pazarnak írta le a másik. «Semmi sem elég neki, elköltötte volna Dárius kincsét, selyemben járt, az ura kabátján sohsem volt egy ép gomb».

«Jólelkű, finom érzésű nő volt, nem a durva urához való.» A lánykori hű barátnők egyike meg épp démonnak állította be, aki játszott a férfakkal s akiért öngyilkos lett az egyik... valami elcserélt levél miatt... erre már csak homályosan emlékezett György.

«Szép hangja volt mindig», duruzsolt a kis lány mellette, «énekesnő lehetett volna belőle, de az apja nem engedte. Most, hogy Kammerer bácsi meghalt, talán mégis énekesnő lesz. Milyen boldog lehet! Oda mehet, ahová akar, hogy fogják ünnepelni!»

Gedeonné tényleg a vacsora végén érkezett, kissé rosszkedvűen, mert kísérője nem jöhetett el. György meglepve nézte szép, nyílt homlokát, friss, hamvas arcát, melyben ha nevetett, két gödröcske látszott, az arc színében is volt valami sajátságos, olyan őszibarackszín... a telt ajk mellett két alig észrevehető barázda, a szemek, kissé hideg fényű, ideges, kereső szemek, nagyon elütöttek az arctól, mely nélkülök babaarc lett volna. Az áll akaratos, határozott, szinte túlságosan az.

György soká nem tudta megmagyarázni, miért tette... mintha idegen hatalom lett volna urrá rajta. Ott beszélgettek előtte a ház asszonyával, aki kérlelte, énekeljen, «de Nóra kérlek, mindenki úgy várja, olyan türelmetlenek voltunk, féltünk, hogy nem jössz» de az asszony levonta a szája szögletét, alig észrevehetőleg, csak György látta meg: «En, itt ezeknek», ezt mondta a mozdulat s a hang, mely a fülön keresztül melegen, simulón a szívéig ért, azt mondta:

— Nagyon szívesen édesem, de nincs, aki kísérjen, új dalokat hoztam Woltól s Kjerulftól s ezeket nem ismeri itt senki.

S már ott állt előtte, meghajtotta magát s oly hangon, mely saját magának is idegennek tetszett:

— Asszonyom, ösmerem azt a két dalt, kívülről el tudom kísérni.

A háziasszony tapsolt örömében. Gedeonné összevonta a szemöldökét, mintha kikérte volna magának a beavatkozást, de mikor György nevét hallotta, felfigyelt, mikor megtudta, hogy az irodából való, könnyedén elpirult s gyanakodva nézett rá. Györgynek úgy tetszett, két erős villámszerű pillantás érte, mely azt látszott mondani: «Vigyázz, hát ezért vetted magadnak a bátorságot... azt hiszed, ösmersz?»

György is kísérté haza. Az édesanyjával lakott Nóra. Kevesen járnak hozzájuk, nagyon el van foglaltva a tanulással, de azért nézzen fel hozzájuk, nem is sejtette, hogy igazi muzsikussal találkozék, óh, ő is a zenefőiskolára jár, hegedülni mindig szeretett volna, a hegedűtől sokat tanulhat az ember, daloló hangszer. Talán a hegedűs tanulhat az énektől, kérdezte György, néha kiérezem egy darabból, hogy szerzője tudott énekelni vagy sem. A kapuhoz értek, az asszony kezét fogott vele, kissé erősebben szorította meg a kezét, ez persze köszönet a kíséretért, gondolta szkeptikusan György, meghajtotta magát, Nóra biccentett a fejével: A viszontlátásra... s már el is tűnt.

A viszontlátásra... ez zöngött György fülében napokig. Eleintén emlékezett a hang minden modulációjára, az arc kifejezésére, mely oly sápadt-halvány volt a rásütő gázlámpa fényében. De pár nap múlva már nem hallotta oly tisztán az érzéken szép hang lüktető melegségét, vágyott rá, hogy hallja, nem az énekét, csak azt a simogató valamit, ami a torok legmélyében rejtezett s amiről úgy vélte, ezer ösmeretlen érzés lakik benne.

VIII.

Nóra az ablaknál állt s nem is fordult vissza az ajtónyitásra. Láta Györgyöt jönni, tekintete elsiklott a napfényes utcán, a budai hegyek felől friss szagokat hozott a szél, a Duna habját borzolva. György letette a hegedűtokot, kinyitotta, halom ibolyát vett ki belőle, lábujjhegyen odament az asszony hátamögé s az ibolyákat rádobta a fejére s a nyakára. Nóra megrázkódott, mert a nedves szirmok csiklandozták a bőrét, visszafordult s mindkét kezét nyújtotta György felé:

— Milyen kedves! ezt a szép időt otthagytam értem!

Leült a divány szögletébe. Lábat egymásra rakta, a selyemharisnya kivillant a szoknya alól. György földreszegzett szemekkel ült vele szemben. Beszélgettek. Nóra hangjában elfojtott kacagás bujkált.

«Milyen gyermek, Istenem, gondolta magában. Egyidős velem, talán egy évvel fiatalabb, de úgy bánhatok vele, mintha a gyermekem volna. Felsóhajtott: «Ha gyermekem volna!»

Sokáig tartott, míg György megnyílt. Az asszonynak minden ügyességére, gyöngédségére szüksége volt, hogy magához kösse, hogy bizalommal legyen hozzá. Megérezte első percben, hogy válopöre aktáit György olvasta, meg a kutató pillantásból. Tetszett neki ez a fiatal arc, a lelkes, okos szemekkel, melyekből fellobbant néha a belső tűz, szerette fényes, barna haját, úgy, hogy első látogatásánál is kísértést érzett ujjait elmeríteni benne. Érezte idegenkedését, gyanakvását mindaz iránt, ami körülvette, de azt is érezte, hogy ő az első asszony ennek a fiúnak az életében s valami szédítő gyönyörűséget érzett erre a gondolatra.

György sokáig küzdött magával. Idegen volt előtte az, ami Nóra felé küldte, meg akart állani

a hullám sodrásában s nagyobbbat kellett lépnie, mint akarta, mert vissza már nem volt út. Néha úgy tetszett, hogy közelebb áll hozzá, mint a földön bárki, máskor oly hűvös szemekkel nézett rá, hogy minden bátorsága oda lett. Az asszony figyelte s rendkívül élvezte György kedélye állandó hullámozását. Szélcsönd volt s ami a lelke mélyét zavarta, belső forrongás lehetett csak. György azon tépelődött, hogy ez az asszony-e az az egyetlen s mert már tépelődött, nem volt szenvedélyes szerelmes. Lovagias érzése maga felett állónak akarta az asszonyt, elérhetetlennek, hozzá nem férhetőnek. Nóra érezte, hogy György a lányt szereti benne s úgy is viselkedett. Ha a zongorához ült, György a háta mögé állott s úgy hallgatta, ilyenkor gyötrelmes harcot vívott magával, hogy kezével végig ne simogassa haját s válla fehérségét, mely kitündöklött a sötét ruhából. Mire a lépcsőig ért, már szégyelte túlságos tartózkodását. Ha társaságban hagyta Nórát, míg hazáig ért, mindenféle beszélgetéseket gondolt ki, melyeknek az ő félszége volt a tárgya: rajta mulattak. Ha Nóra mással beszélgetett jelenlétében s nevetett, arra gondolt, hogy őt neveti ki s oly égő haragot érzett iránta, mely nagyon közel volt már a szerelemhez. Egyedül, este, otthon, ezer gyöngédséget gondolt ki számára, szavak és simogatásokat, melyeknek nem lehet ellenállani, fantáziája oly gyönyörűen kiszínezte, hogy már-már valóságnak tetszettek. Ha aztán szívdobogva felment hozzá, a valóság túlságos távol volt az elgondolástól, semhogy kibírta volna: látszólag minden ok nélkül hirtelen elköszönt s otthagyta Nórát, mert jelenlétét nem bírta elviselni. Azután szidta magát, megfogadta, hogy legközelebb bátrabb lesz, szólni fog, megfogja a kezét, a legszebb jeleneteket tervelte s aztán, minden maradt a régiben.

Egyszer pár sort írt neki az asszony, kottát

kért tőle, amelyről tudta, hogy Györgynek megvan s sürgős szüksége volt rá. György válaszolt a levélre s maguk se vették észre hogyan, egész levelezés fejlődött ki köztük. Jóformán mindennap találkoztak s György mégis mindennap írt, ha nem postán küldte, a búcsúzásnál kezébe csúsztatta. Nóra a szemével köszönte meg, aztán beejtette a levelet a bluzába. György elment s mondta magában levele első mondatait, otthon még át-átolvasta a fogalmazványt s egészen megmámorosodott. Semmi, még szerelmesünk szenvedélytől égő beszéde sem ittasit úgy meg, mint a magunk szerelme, ha olvashatjuk.

Nórának tetszett a játék. A látogatásoknál megtartották az összes formákat, György egy vonallal sem jutott közelebb, sem bizalmasabbak nem lettek egymáshoz, mert valami hallgatag megállapodással, soha sem beszéltek a levelekről. Nórának az ellentét tetszett, mely a levelek odaadón gyöngéd, majd forrón-szenvedélyes hangja s György társalgási beszédmodora közt volt, egyszer-mászor oly simogató kedves volt a levél, hogy majd kiesett szerepéből. Ha postára adta György a leveleit, az asszony reggel kapta meg őket még az ágyban. Úgy hozzászokott végül, hogy egy nap, mikor elmaradt a levél, ideges lett, összeszidta a szobalányt, kétszer is kiküldte levélhordót nézni, míg maga is mulatságosnak találta idegességét s nevetett rajta.

Levélben már sokkal közelebb jutottak egymáshoz. György néha elhagyta az ünnepélyes hangot s vakmerő is tudott lenni. Egy nap levelet kapott Nóra, melyben csomó rózsaszírom volt, még délután érkezett, de Nóra csak este kapta meg, mikor hazajött. Levetkezett s az ágyban kezdte el olvasni.

«Küldöm ezeket a rózsaleveleket, még frissek s illatosak, hogy elhintse a gyönyörű hajában és

a vállain. Tegye a párnájára őket, míg közelsége forrásától elhervadnak, ellankadnak s reggelre csak arra való, hogy tűzbedobja őket, az én szegény magához soha el nem érő csókjaimat.»

Akkor éjjel azt álmodta Nóra, hogy bálban volt, a kosztümje rózsalevelekből volt összevarrva. Fekete lovagruhá s domino szólította meg, karonfogta s sok termen keresztül vezetette, míg egy parkba értek. A lovag letérdelt eléje s lassan csókolni kezdte a ruhán keresztül. Minden csóktól levált egy rózsaszirm s mire észrevette, már késő volt, összerázkodott s ijedten futott a fák közé, nehogy észrevegye valaki s onnan könyörgött Györgynek, legyen jó hozzá s hozza ki a szobából a kék selyem pongyoláját, mert fázik. Dideregve is ébredt fel, a takaró lecsúszott róla.

György jött másnap, az asszony úgy fogadta, mint máskor. A hegedűje ott volt a zongorán már kikészítve, elővették a darabot, amit utoljára játszottak együtt, egy Beethoven románcot. György különösen szépen játszott, a hangok csak úgy szárnyaltak, dalolt a hegedű. A lámpa hirtelen lobbant egyet a zongorán, mintha csak a darab végét várta volna, pislákolott még... György lecsúszott Nóra mellé a szőnyegre, a hegedűjét letette a földre, csókolta a kezét, a térdét átölelte. A lámpa kialudt, Nóra ölébe vonta György fejét, simogatta a haját, aztán lehajolt hozzá és megcsókolta. Valamit mondott György, de nem értette, csak elfojtott hangját hallotta, nem tudta sír-e vagy nevet, a fejét odahajtotta mellére, hallotta szíve lüktetését s fülébe súgta : Drága, csacsi, nagy fiam.

*

Délután ötkor György mindig felment Nóráékhoz. Kammererné eleintén ott ült egy félórát, de nagyon unta az örökös muzsikát s átment a szomszéd lakásba egy öreg ezredesnéhez.

Nóra nagyon sokat követelt Györgytől : színész-kedést. Megtanította, hogy uralkodjék az arcvonásain, ne mutasson nagy örömet, ha máshol találkoznak s ne keresse fel mindig a tekintetével. Fogadó napjára sohasem hívta meg, György eleintén nem is nagyon bánta, tűrhetetlen volt, hogy nem tudott vele egy bizalmasabb szót váltani. Az együttesek ideje is ki volt szabva s Nóra nem engedett. György lázadozott, de bele kellett törődnie. Az asszony nagyon vigyázott magára, a külszínre, azt sem engedte meg soha, hogy az utcán elkísérje.

Legjobban azt szerette Nóra, ha végigfeküdtetett a diványon s György játszott neki. Behunyta szemét s úgy hallgatta. Közben mindenre gondolt, mert bár imádta a zenét s értékelni is tudta György játékát, pihentetőnek kellett neki a muzsika. Ilyenkor szötte-fonta gondolatait, tervezgetett, abban a sajátságos nappali álomban, mely néha kellemesebb az éjfélutáni álmnál is. Ilyenkor mindig külföldön látta magát nagy koncertje után, hódoló, ujjongó közönségtől körülvéve, magas alakját körülfolylta a nehéz ruha s válláról lecsúszott a hermelines köpönyeg... száz kéz nyúlt utána... György néha megérezte ezeket a gondolatokat, odaült mellé s beszélt végeérhetlenül naivul, az eljövendő dicsőségről, melyet ketten fognak kivívni. Nóra mosolygott magában, de György beszédében volt valami szuggesztív, melynek hatása alá került, felnyitotta a szemeit, csak úgy itta a bizakodó, szenvedélyes szavakat, egészen felfrissült tőlük, felélénkült, odaült a zongorához s intett Györgynek : no most ! Sokat tanult hegedűje az énektől : dalolni tudott már ! Egy nagy hangversenyen György szemközti páholyban ült Kammererékkal, le nem vette szemét Nóráról, aki hódító szép volt akkor este, felvonás közben egész búcsújárás volt nála. Nóra oly hideg

pillantást küldött a vakmerő felé, hogy György megborzadt tőle, büszkesége meg volt bántva. Bement szünet közben a páholyba s a fülébe súgta, de az izgalomtól kissé hangosabban : «*hogy tudnánk ezt mi ketten!*» Nóra rendreutasító tekintete még jobban felbőszítette, büszkesége ágaskodott. Talán szégyeli, hogy...? Egy jól ismert képviselő jött be a páholyba, huszárcapitányi egyenruhában, Nóra legszívélyesebb mosollyal fogadta s Györgynek úgy tetszett, hogy *van köztük valami*. Bódult fejjel ment ki a páholyból, Nóra alig köszönt vissza. Megfogadta, hogy többé nem megy el hozzá, búcsúleveleket írt, összetépett tizet s újra írt más tizet, majd tűzbe dobta mindet. Nem aludt egész éjjel. Másnap délben elmélyedve sétált a Dunaparton, s egyszer csak azon vette észre magát, hogy Nóráék háza előtt áll. Felnézett ablakaira, megrémülve, hátha meglátja, hogy már is itt van, s nagyott sóhajtott, mert senki sem nézett ki az ablakon. Délután fél hatig hősiesen kibírta, akkor kocsiba ült s lóhalálban sietett fel hozzá.

Nóra úgy tett, mintha mit sem vett volna észre. Szerette maga módja szerint Györgyöt s kénytelen volt bevallani magának, hogy nagy fájdalmat okozott volna, ha György történetesen egyik barát-nőjébe szeret bele. Sokkal közelebb érezte magához, mint bárkit ösmerősei közül. György úr volt, nem kellett félni, hogy valaha bárkinek elárulja. György gyöngéd volt, megértette még félszavait, kitalálta gondolatait is. György muzsikuss volt, talán az igazi művészek közül való. György szép fiú volt. Különösen a haját szerette.

Hónapok multak el összezőrdülések s kibékülések közt. Egy délután György kissé hamarabb jött a szokottnál. Nóra még nem volt otthon. Széjjelnézett a szobában s meglepve látta, hogy minden kissé el van hanyagolva. A nappelt elfelejtették leporolni. A fotelek plüsse itt-ott meg-

kopott, egyiknek el volt törve a lába. A függönyön átsütött a búcsúzó nap, itt-ott mintha keshedt lett volna szövetük. Most gondolt először arra : miből is élnek? Mindenféle rossz gondolat jutott az eszébe, de Nóra jött, kipirulva prémes bundáskájában s elhessegett minden kísértetet.

Az ünnepélyeskedések ideje elmúlt, nagyon közvetlenek voltak egymáshoz, bár György nagyon vigyázott, hogy az oltáron mindig égjen egy kis mécses. De Nóra már nem ment be mindennap a kápolnába, hogy friss virágokkal díszítse fel. Még sokszor értek el az extázisig egy szép kanti-lénában, egy adagió gyönyörűségében, de nyitva volt a kápolna ajtaja s behallatszott az utcai láрма.

György kezdettől fogva lázadozott az ellen, hogy ki voltak mérve számára az órák. Különösen az fájt, hogy este nem akarta fogadni Nóra sohasem. Egyszer megpróbálta s felment hozzájuk : Nóra kiüzente, hogy beteg, nem fogadhatja s másnap oly jegesen hideg volt hozzá, hogy Györgynek Canossát kellett járnia. Társaságba György nem járt, a koncerteken mindig ugyanazokat az arcokat látta körülötte. Eszébe sem jutott, hogy féltékenylegyen rá.

Hazavitt tőle egyszer egy Csajkovszki szonátát. Mikor este kinyitotta, ceruzával írt cédulát látott benne s megösmerte Nóra írását. «Nem lehet, nem érti, nem akarom, ma nem lehet.»

Úgy állt, mint akit halántékon ütnek s mindjárt le fog esni. Előbb oda akart rohanni hozzá, odadobni a levelet, majd lehetetlen gondolatok jutottak az eszébe, fantasztikus ötletek, hogy meg fogja lesni, rájön s megöli . . . Reggel felé lecsillapodott, elhatározta, hogy meglepi, megfigyeli az arcát s azután fog dönteni.

Visszavitte a kottát, játszani kezdte s mintegy véletlenül arra a lapra nyitott, ahol a papírlap feküdt. A lap lehullt a földre, György felemelte s odavitte Nórához.

Nóra ránézett, hol a levélre, hol Györgyre s elnevette magát. György a száját harapta. «Nos, képzelem, mi minden cikázott át a fején, zöldszemű szörnyeteg!» mondta Nóra s megértette Györggyel, hogy ezt régen, még akkor írta neki lopva, mikor náluk volt s ott akart maradni este, de aztán nem volt szükség a levélre, melyet a másik szobában írt s a kottába rejtve hozott be. Nagyon világos volt, amit mondott s Györgynek el kellett hinnie. Szép órákat töltöttek el aznap, Nóra sok mindent beszélt el az életéből, kis lány korából, érdeklődött György édesanyja felől. «Nagyon szerettem volna ösmerni életében, — mondta, — tudom, te őreá hasonlítasz.»

Mindenkor máskor hálás lett volna György ezért a gyöngédségért, ma kínosan érintette. Igyekezett, hogy valami hamis hangot fedezzen fel Nóra beszédében, szerette volna meggyötörni, megbántani.

Kezdte jobban megfigyelni a környezetét. Gyakrabban járt el a principálisa családjához, résztvett néhány korcsolyapartin, összeösmarkedett néhány családdal s elfogadta a meghívást azokhoz, ahová tudta, hogy Nóra is járni szokott, mert beszélgetéseikből jól ösmerte Nóra minden barátnőjét. Nórárt meglepte a gyakori találkozás, de mert György szerényen háttérben maradt, nem igyekezett közelébe jutni s nem kompromittálta legkevésbé sem, újabb gyöngédséget látott benne s nagyon hálás volt ezért.

György rájött egy hónap mulva, hogy Nórának két komoly udvarlója van.

Egyik ügyvéd volt, aggregény, ő kezelte Nóra vagyonát. A másik egy híres énekesnő exférje s a rossz nyelvek szerint ma is udvarlója, akiről senki sem tudta miből él, nagy zenebarát, egyik német lap zenekritikusa, csúf mint az ördög, éles, bántó elmésséggel, amitől mindenki félt s amelyen mindenki nevetett, ha nem őt találta.

Nórának szüksége volt mindkettőre. Az ügyvéd bonyolította le a válás pénzügyi részét, mert férje a hozományból és saját keresményéből vett közös ház felét megvásárolta. Nóra a kapott pénzt rábízta az ügyvédre, aki részvényeket vett, eladott, üzleteket csinált s mindig tudott pénzt adni az asszonynak. Az énekesnő férje barátságban volt a kontinens minden híres művészával, impresszáriójával, tőle várta Nóra, hogy az első lépéseknél mellé álljon.

Az ügyvéd hetenként kétszer jött Nórához, mindig délben s ottmaradt ebédre is.

A kritikus este hétkor jött, ott is vacsorázott hetenként néha többször.

György néha alig bírta elfojtani, hogy megjegyzést ne tegyen, valami célzást, mert diabolikus örömet érzett, ha Nóra kis játékaira rájött. A két lovag iránt ilyenkor némi szimpátiát fedezett fel, ugyanezt érezte volna a férj iránt is. Azok is szimpátikusnak találták s elősmerőleg nyilatkoztak róla Nóra előtt.

Nóra egy évben csak egy estélyt adott, melyre összes ösmerőseit meg szokta hívni. Februárban, farsang vége felé, meg is tartotta az estélyt s már hetekkel előbb kérte Györgyöt, hogy jöjjön el s játszóék nála valamit.

Az estély nagy diadalt hozott Györgynek.

Játéka után odalépett hozzá egy idősebb úr, akinek egy kis piros szallag volt a gomblyukában, Lakenbach, — egy budai patricius család fia, — akinek gabonás hajói egész Konstantinápolyig úsztak a Dunán. Nagy zenebarát volt, neki és feleségének egyetlen szenvedélye a muzsika, mert gyermekeik nem voltak, minden második héten válogatott társaság előtt játszottak náluk meghívott művészek, akiket Lakenbach nagyon szépen honorált, de azon felül is értéket és nevet jelentett a fiatal muzsikusként, ha ily válogatott körben játszhatott.

Ha Liszt Budapestre jött, nem mulasztotta el, hogy fel ne keresse azt a kis társaságot, amelynek egyik tagja volt Haynald bibornok és talán egy hét sem telt bele és György meghívót kapott Lakenbachékhoz. A névjegy alján kis finom betűkkel női írással oda volt írva: «Kreutzer szonáta» és utána egy kérdőjel. György megértette: át és átjátszotta kedves darabját. Mikor aztán elérkezett a nagy nap, kissé izgatottan sietett fel a belvárosi egyemeletes ház lépcsőjén. Korán érkezett, a háziasszony, szép őszhajú matróna, kedvesen fogadta és György mihamar otthonosan érezte magát. Hat órákor felgyújtották a nagy facsillárt, a nagy fehér gyertyákkal, mert a kis terembe a házigazda sehogysem akarta a gázt bevezettetni. Egy régi módi spinét is állt a szegletben, a fal faborítása is a mult századból való volt, úgy tetszett, mintha elmúlt időkből maradt volna az új város közepén egy darab. Felgyújtották a csillárokat, 8-10 ember leült a fal melletti karosszékekbe, előbb egy fiatalasszony zongorázott, azután György játszott egy Spohr-koncertet, a második tételnél egy kis szünetet tartott, mert lépéseket hallott a másik szobában, megfordult. Két papi embert látott. Az egyiknek sötét ruhája alól kibiborlott a piros selyem bélés, a nyakán nagy kereszt volt, sűrűszemű láncon, a kezén megvilant az ametisztgyűrű, szelid, jóságos arca volt. Mellette kék szemekkel, fekete ruhában szinte szertartásosan meghajolva, mint egy kispap, aki bókol a papi fejedelem előtt, sörényhajú, élesen rajzolt arcú, idősebb embert látott, a szeglet félhomályában elmosódva, és csak mikor megfordult, szökött fel minden vér György arcába és megreszketett kezében a vonó.... Liszt volt és a fiatal fiú ijedt izgalommal, most tudta, miért írta a háziasszony a «Kreutzer szonáta» nevet a névjegyére. Meghajtotta magát, megindult Liszt felé,

de mindketten intettek a kezükkel, leültek és György befefejezte a darabot. Az abbé felkelt, odament hozzá, a két keze közé fogta a fejét, bele-nézett a szemébe, aztán elnevette magát, a zongoráról felvett egy könyvet, lapozott benne, aztán odatette a kottaállványra, ismét mosolygott és azt mondta: «Also los!». A Kreutzer szonáta volt. Valami derűs melegség, jóleső nyugalom áradt körülötte. György egy pillanatra egészen elfelejtette minden izgalmát és nyugtalanságát, úgy érezte, mintha a testté vált zene ülne mellette, aki előtt nem kell szégyenkeznie, akihez őszinte lehet és minden gondolatát, szíve minden titkát belelophatja a játékába. Elkezdték, előbb a szenvedélyes első tételt, azután a zongora viharzott fel a titáni ujjak alatt és amikor vége volt a játéknak, György ott állt a helyén leszögezve, mintha látomása lett volna. — Liszt felkelt, megrázta a fejét és hosszú haja, mint valami ernyős virágnak szétálló ágai, borzolódtott fel. Ismét odalépett Györgyhez, megveregette az arcát, megfogta a kezét, megszorította; «Sehr gut!» mondta és evvel visszaült helyére. Senkisé sem tapsolt, mert ez nem volt szokásos, senkisé sem szólt egy szót sem, de ettől kezdve György mindig érzett magán egy-egy tekintetet, előbb a házi-asszony kedves, anyás pillantása simogatta, azután egy lány égő, nagy szeme pihent meg rajta, majd a bibornok gyermekszeme sugárzott rá, olyan szeliden, mint az oltári mécses lángja. Mikor elköszönt, érezte a kezek szorításán és a hangsúlyozáson, amellyel új és új meghívásokatka pott, hogy jól játszott, hogy sikere volt. Már indulóban Liszt visszahívta, megkérdezett újból a nevét, és azt mondta: «Remélem jövőre Münchenben vagy, Párisban találkozunk». György úgy ment haza, mint az alvájáró és szerette volna, ha most mindjárt felrohanhatott volna Nórához, elmondani, ami vele történt és szóba foglalni azt a sok reménységet, ami

feltámadt benne. A kritikus meghallotta az est nagy sikerét és sietett Nórának megmondani. Annnyira fellelkesedett azon, hogy Liszt figyelemre méltatta Györgyöt, hogy meg volt győződve, vele együtt ő is belekerül a halhatatlanságba, mert magának vindikálta György felfedezését. Fenomenális, fenomenális, ismételte folyton, biztosította Györgyöt, hogy karriert fog csinálni, hogy lépjen fel, az asszonyt biztatta, hogy rendezzenek együtt egy hangversenyt, ő majd mindent elintéz, ami kissé különösen hatott, mert eddig mindig azt prédikálta Nórának, hogy sohase koncertezzek más művésszel együtt. György eleinte szabódott, hivatkozott az akadémiai szabályzatra, amely megtiltotta a növendékeknek a nyilvános koncertezést, magában arra is gondolt, hogy neve talán belekerül az újságba, apja elolvassa és bizonyára baj lesz belőle. A másik pillantában azonban arra is gondolt, hogy Marianne kezébe kerülhet az újság; talán a kritikus Liszttel fogja emlegetni és így újra visszaidézi majd magát emlékezetébe. Minden ellenvetése eltűnt, amikor Nóra ujjongó örömmel egyezett bele a kritikus tervébe, mindenféle apró részletet kezdett megbeszélni, s mikor a kritikus lehajolt, hogy a kottaállványon egy darabot kikeresen, fülébe súgta Györgynek:

— Köszönjön el hamarabb, az előszobába elkíséri, nyissa ki az ajtót, mintha elmenne, de aztán oszton vissza szobájába, a folyosó végén.

György oly boldog volt akkor este, hogy meg tudott volna halni minden szomorúság nélkül.

Elbabrátgatott Nóra szekrényében, szalagjai s fehérneműi közt, melynek illatát oly drága dolog volt beszívnia, fésűi s illatszerezes üvegeivel játszott, mintha eleven tárgyak lettek volna. Nóra nevetve a fal felé fordította a kályha mellett, mint a rossz gyermeket, akit sarokba állítanak s estélyi

ruhája helyett pongyolát vett fel. Az ajtón kopogtak, de Nóra kiszólt:

— Feküdjön csak le édesanyám, már ágyban vagyok, elfáradtam nagyon.

Fiatalnak, lánynak, pajkosnak lenni volt kedve, dudolt s táncléptekkel ment végig a szobán.

— Tudod, hogy irigykedtem rád azért az estéért, mondta őszintén. — Tudod-e, hogy nagyobb művész vagy, mint hittem? Felülmultad önmagadat. Igaza van a kritikusnak, együtt fogunk koncertezni. Eljössz velem külföldre? — kérdezte. A szemébe nézett. — Kis uram, — suttogetta s átölelte a nyakát.

*

György megígérte, hogy szerepel Nóra koncertjén, de álnév alatt, mert a zenefőiskola növendékeinek tilos volt fellépni.

Megpróbálkozott ugyan tanáránál, de az nemcsak lebeszélte, hanem meg is tiltotta a szereplést.

Kora volna még, úgyis túlsok a fantáziája, a temperamentuma elragadja. Az hiányzik még, hogy egy pár skribler kikiáltsa magát új magyar Paganininek s akkor menthetetlenül vége, soha sem lesz türelme elmélyedni, alaposan megtanulni valamit, nem fog hallgatni senkire s sohasem lesz magából művész.

György igazat adott neki, de nem mondhatott le, megígérte.

Az asszony szenvedélyes energiával vetette magát a koncertre. Nem aludt, nem pihent s a fáradtság kék gyűrűket vont a szeme köré. Túlsok reménységet vetett belé s maga is érezte ezt. Megremült, hátha csak hódolat, udvarias dicséret volt, amivel eddig elhalmazták. Fantasztikus próbatételeket gondolt ki. Felöltözik a szobalány ruhájába, vagy kendősen megy fel egy művészhez, aki nem ösmeri, próbát énekel nála s csak ha jónak

találja, ösmerteti meg magát. Ha társaságban énekelt, szeretett volna ott ülni a hallgatóság között, hallani a véleményüket, az igazit. Könörgött Györgynek, mondja el, mit beszélnek róla, mi a vélemény s mikor György őszinte arccal mondta, hogy sokra becsülik, csalódottan fordult el tőle. De egy csak kissé szigorú kritika megörjítette volna.

György sokszor elnézte, amikor magának énekelt a zongora mellett. Szerette nemes profilját, melyet kissé élessé tett az akaratos áll, szerette mozdulatai hajlékony lágyágát, zongorás ujjai finomságát, enyhe parfómjét, melyet szobái úgy beittak magukba, hogy úgy tetszett néha a falak lehellik ki ezt a sajátos női illatot.

Nóra legjobban szerette, ha György nála játszott kíséret nélkül. Nem a muzsikát élvezte ilyenkor, hanem Györgyöt, akinek arca, mint minden művészé elváltozott játék közben. Arcából minden élesebb vonás elsímult, eszményi férfi képét mutatta.

György nem volt egészen tisztában magával. Szeretett és szerették. De ez a szerelem nem töltötte ki az életét. Néha meghökkenve vette észre, hogy nem érzi Nóra hiányát, szinte fellélegzett, ha mentséget talált az el nem menetelre. Gondolatai alján ott ólálkodott a féltés, de nem merte egészen felinteni, mert tudta, hogy nem a szíve, a hiúsága féltékeny. Mégis voltak órák, mikor újra egészen közel jutottak egymáshoz, legbensőbb gondolataikat is elmondták. György ekkor forró gyöngédséget érzett iránta, melyet szavakkal nem is bírt kifejezni, hallgatott s csak a kezeit csókolgatta, de ebben a szótlanságban nagy érzés volt, az asszony lehunyta a szemét s átengedte magát a pillanat bűbájának. Majd rossz percek jöttek, amikor megkérdezte Györgytől egy benső hang: mi is köti ehhez az idegen asszonyhoz? Fájdalmasan egyedül

érezte magát. Vágyódott haza, levelet írt apjának, szeretett volna öccsével karonfogva sétálni a köruton, bemenni jó vendéglőbe s bor mellett szivarozva elbeszélgetni. Otthon után vágyódott, szelid és tiszta asszony után. Marianne álmodó nézését érezte magán, szeretett volna ott ülni a fehér lakos szobában, beszélni hozzá, halkán, tiszta, szép dolgokról; fel-felvillant előtte Erzsike, Hedvig, Karola arca, s ilyenkor hegedűhöz nyúlt s több volt a vibrato, mint a hogy szabad lett volna.

Nóra kissé csalódott Györgyben s ezt meg is mondta neki:

— Azt szeretem, ha mindig úgy érzem magam körül a gyöngédségét, mint jóleső meleg áramlatot, ha mindig elhalmoz vele, mindig újkép s mégis egyazon módon, hogy érezzem, oly mélyen benne vagyok a gondolataiban, hogy más nem férközhetik be. De maga barátom, szeszélyes, mint egy nő s hagyja szeretni magát, mint csak elfáradt asszonyok tudják, szerepet cserélhetnénk.

A koncert ideje közelgett s Nóra mind idege-sebb lett. Most már barátainak nem osztotta be napját, mindegyik akkor jött, amikor jólesett neki, végighallgatták a végnélküli s fárasztó gyakorlatokat, cigarettázni az ebédlőbe mentek be, ahol Kammererné harisnyát stoppolt, a régi időkről beszélgetett vagy nyitott szemekkel aludt.

Györgyről egyik sem gondolt rosszat. Hasznos butordarabnak tartották, aki értelmesen beszél a zenéről, csinosan hegedűl, tudja kísélni az éneket, nem fenhéjázó, szerény fiatalember. Annál jobban megfigyelte az egész társaságot György, aki kínos gyönyörűséget talált abban, hogy barátnőjének minden gyöngéjét felfedezze.

Most a kritikus volt soron: állapította meg György. Ő kapta a legszebb pillantásokat, a kellemes kacérság apró jeleit, melyeket mindenfélekép

lehetett magyarázni, de amikor a bennük rejlő néma ígéret beváltására került a sor, az asszony csodálkozó vagy megsértődött arcot vágott: mi rosszabb, hangosan felnevetett. A kritikus, úgy látta György, túl van ezen az állomáson, mert szemhunyorítás nélkül fogadta Nóra mosolyait, szeszélyeit is.

Egy délután György akkor érkezett, mikor a kritikus kegyesen saját szerzeményét játszotta el, egy dalt. Nóra kissé fáradtnak tetsző örömmel engedelnyt kért, hogy ráadásul majd ezt a dalt is elénekelhesse. A kritikus szabódott, de az arca piros lett az örömtől, régóta várt erre s alig tudta leplezni, hogy milyen boldog.

György az ablakhoz ment s kibámult rajta, utálatosnak találta az egész jelenetet. Egy nappal a koncert előtt! tisztára zsarolás. Csunya egy karakter, gondolta magában. Nóra lapról elénekelte, a kritikus kísérte, semmitmondó dolog volt, aminő minden nap nyílik s elhervad egy koncert forró levegőjében.

Az ablak belső szárnya nyitva volt. Az ének után Nóra közeledett Györgyhez, György hallotta apró s jólösmert lépteit, de nem fordult vissza. Most a kritikus szólt valamit halkán s György megfordult: a nyitott ablakszárnyban, mint tükörben látta, hogy a kritikus megcsókolja Nórá, aki mintha neszt hallott volna, hátralépett s György amint megfordult, látta Nóra arcán a pirosságot, a meglepetést, — de asszony állta nézését. György azt hitte, szeme káprázik, benézett az áruló üveglapba, de az már nem mutatott semmit. Nem felizgatott képzelete tréfálta-e meg? nem, tisztán látta most újra az egész jelenetet. Ha Nóra megszólal most, rárohan s megfojtja... ez volt az első világos gondolata. De Nóra újra a zongorához ment s énekelni kezdett.

György nem tudta, hogy ért le az utcára. Évek

mulva sem tudott visszaemlékezni, hol s merre járt. Nem volt nyugtalan, sem felzaklatott, ellenkezőleg, valami megdöbbenő higgadsággal gondolt arra, ami lesz, mintha lelke minden erejét összeszedte volna, hogy felkészüljön erős és akaratos elhatározásokra. Nem haragudott az asszonyra, magára haragudott, hogy összekötötte vele sorsát, szerette kényelemből, megszokásból, hiúságból, néha maga is elhitte, hogy benső melegséget érez iránta. Egyedül volt, oly szörnyű magányosan, hogy nem mert hazaindulni, a legnépesebb vendéglőbe ment el, tenyerébe hajtott fővel ült az asztalnál s csak-nem felugrott, mikor a pincér kíváncsi arcát látta maga előtt, aki már harmadszor kérdezte, mit óhajt vacsorázni.

Elment a Népszínházba, de nem emlékezett a darabra, csak Blahánéra s egy dalra. Felvonás közben széjjelnézett a páholyok során s oly ütést érzett a szívében, mintha ökölcsapás érte volna. Nóra ült a páholyban egy barátnőjével s egy ismeretlen kislánnyal, a szomszéd páholyban a kritikus néhány újságíróval s a színház bozontos őszhajú direktorával. Köszönt s Nóra intett neki, hogy jöjjön fel hozzá. Gépiesen ment fel a lépcsőkön, egyszer csak ott ült Nóra mellett, aki gyorsan beszélt hozzá valamit a holnapi koncertről, a lapokról, jegyekről, idegességéről. Majd lecsukódtak a csillárok fényes szemei, felgördült a függöny. Énekes játék volt, paraszt komédia, de a parasztok úgy beszéltek, mint Balázs Sándor szalonhősei, vagy Benedek Aladár francia gavallérai. Az egyik hősnő, a paraszt lánya, magyarba ojtott Nedda, régi szeretője jelenlétében, aki szinte rárontani készült elfojtott dühében, új szeretőjével kacérkodott. A dialógus mind elevenebb lett, a szomszéd páholyban diskuráltak s nem zavartatták magukat, a kritikus saját dala refrénjét dudolta lenyomott hangon, hogy csak ők hallhatták meg.

Nóra észrevétlen arra fordította a fejét s a szeme szögletéből rámosolygott.

György észrevette s maró keserű ízt érzett a szájában. Odahajolt Nórához s mikor az csodálkozva ráemelte tekintetét, belenézett a szemébe s halkán, de tisztán tagolva minden szót, ezt mondta: «Ilyenek vagytok ti.» A szemében oly hidegség tükrözött, hogy Nóra megborzongott, szólni akart, de György felállott, némán meghajította magát s kiment a páholyból.

«Gyerek», gondolta magában Nóra s csak nagysokára sikerült felverni magában valami haragot. Megbántva érezte magát. Hogy mer velem így beszélni! Maga elé gondolta azt az arcát, amikor Györggyel beszélni fog, lenézően mint egy királynő s előre élvezte György bocsánatkérő, meghódoló hangját... hogy fog könyörögni!... Nem is ért rá sokat foglalkozni az egésszel. Fellépte teljesen lefoglalta. Szép akart lenni, maga sem tudta, miért akarta ma ezt különösen, nem volt határozott célja, de ösztönösen, egyenesen ment ösmeretlen cél felé. Újra valaki akart lenni, fellépni a társadalmi ranglétrán, megszabadulni az elvált asszony kétes nevétől, úrnő lenni saját házában, — vagy végighordozni nevét a fél kontinensen... Nem, a sikerre nem áhított túlságosan, csak amennyire hiúságát kielégítette, a muzsika nem volt szent és benső ügye, kedves és szeretett eszköz volt, kitűnni, kápráztatni, hódítani és sikert aratni...

A koncert várakozáson felül sikerült — Györgynek. Izgalma is fűtötte, Nóra közelsége megfosztotta attól a kis higgadtságtól is, amit előző nap boldogan érzett magán. Itt állt előtte diadalmas szépségében, a siker előérzetével szemeiben és tartásában; királynő volt, megközelíthetlen és ez benne volt minden mozdulatában, amint ruhája uszályát emelte, amint fejét megbiccentette a tap-

sokra. Györgynek minden szenvedélyét felkavarta ez a színjátás, káprázó dühvel vetkeztette le maga előtt testét-lelkét. Még nem volt eléggé férfi, hogy megértse, egy gyermek nem tölthette ki Nóra egész lelkét, György csak egy szobáját, vagy annak is egyik falát kárpitozta ki rajongó fiatalságával. György kegyetlenül szenvedett s minden gyöttrését, fájdalmát, kínlódo vergődését és könnytelen sírását beleöntötte a játékába. Magyar művész suitet írt egy új francia opera legszebb témái fölé, — ennek viharos, buja, keleti szépségét és szenvedélyességét gyönyörűen zendítette fel a teremben, hol a közönség egyszerre figyelte a közönbösségből, mellyel az ösmeretlen kezdőt várta. Előbb csak udvarias tetszés fogadta; Nóra énekét percekig tapsolták, az ő játékát alig, — de aztán az érdeklődés mindjobban felé fordult. Megérezte ezt a fordulatot s kegyetlen örömmel látta Nóra arcát elhalványodni. Győzni akart, úr lenni felette, ifjú szívének balzsamot, megsebzett hiúságára enyhítő írt, lealázott szerelmének felmagasztalást. Ha visszaemlékezett erre az estre, mindig hideg szaladt végig a hátán, mint akkor; borzongás, melyben volt valami a forró lázból, önkívületből és halálkivánásból. Többet adott, mint a darabot: egész fiatal, felzaklatott és összekúszált lelkét kiterítette az idegen népnek, mely összerezzen erre a közvetlen síró-meleg emberi vallomásra. Nóra utóbb már észre se vette, hidegen nézett el fölötte a művészszozában, hol egyre-másra jöttek idegen emberek Györgynek gratulálni. Nóra száma volt a következő, finom, kis dalokat énekelt, holott drámai zene lett volna igazi eleme, de ehhez hiányzott kulturája. Tetstett mégis, szép volt, a jó társaságból való volt s a ruhája... tökéletes volt.

György ott ült a művészszozában tenyerébe hajtott fejjel s nem is vette észre: nincs egyedül.

Neszre ijedt fel s riadtan bámult egy arcba, mely annyira valószínűtlenül ördögarc volt, hogy azt hitte, álmodik. Az áll, a szemek fölött az ívelt, összeérő szemöldökök, kiviaszkolt üstök a homlok felett, a furcsa, gúnyos száj... ördög volt, igaz, őszbeborult hajú, de ördög. Németül szólította meg Györgyöt; lenyomott hangon, melyben mégis volt valami döngő; nevét mondta s György felállott s hitetlenül bámult reá... Bertigni...

Emlékezett egy estére Volkmannál: kis könyv került a kezébe: Bertigni emlékiratai. Nem akart hinni a szemének. Ez a furcsa emberke volt a fejedelme nagy művészek országának, szavára lettek híresek és tűntek vissza a névtelenségbe; nők, akik királyok szeretői lehettek volna, alázatosan ültek lábainál. Impresszárió volt, de maga is művész, aki éveken át hallatlan összegeket költött egy felkelő csillagra, s nem nyugodott, míg a művészet égboltján előre nem tört fényessége az elsőrendű égitestek közé. S emlékezett a világhírű énekesnőre, akit Bertigni fedezett fel, képeztetett ki s aki szerette ezt az embert egész délszaki hevével, hozzáfűzte művészi pályáját, — aztán megcsalta szeszélyből, elvesztette hangját, mert meghűlt egy éjszakai kiránduláson... a másikkal; s mikor az orvosok megmondták, hogy hosszú-hosszú évekig nem szabad énekelnie... megértette, elment Bertigni lakására s megölte magát. Most itt van előtte, eleven valóságként, mint mikor egy kedves regény alakjai megelevenednek, mikor szerettük képek ki lépnek keretjükből. Tudta, hogy most valami lehetetlenül szép következik s hőséget érzett, de ugyanabban a percben mintha kettéhasadt volna: s a lelke másik fele valami borzalmas rosszat, kegyetlen hideget érzett meg előre, mely összeszorította a szívét, mint egy marok fogása, hogy szólni nem tudott. Bertigni pár szót mondott csak, de őszintén és közvetlenül, mint a hozzáértők tudnak csak;

dícsérte tiszta kantilénáját, kérdezte, kinél tanult s figyelmeztette néhány szépséghibára, de igen szeretetreméltón, hogy szinte jólesett. Közben figyelte György arcát, keresett valamit s nem találta. Nem értette ugyanis, hogy az a fiatalember, aki nem lehetett több 19–20 évesnél, honnan vette azt az érett szenvedélyt, a lenyügöző meggyőzés erejét? Nóra bejött, a taps húzódott utána, mint selyemuszálya; György elsápadt a haragtól és szégyentől, mert Nóra úgy viselkedett, mintha ott sem volna; a kritikussal beszélt s oly közel hajolt hozzá, hogy az belelátott ruhája kivágásába és az arca eltorzult; valami komikusan állati, bizar vonás ült az ajka szélére úgy, hogy György megrázkódott. Bertigni arcán mosoly suhant át, megértett mindent. Jó iskola, gondolta magában és kérte Györgyöt, hogyha — mint hiszi, — pár év múlva külföldre megy, keresse fel Bécsben. A «pár év múlva» úgy hatott Györgyre, mint hideg zuhany; utolsó számát, egy Beethoven szonátát okos tartózkodással, nyugodtabban játszotta s érezte, hogy a tetszés, ha kevésbé zajos, de őszinte s meleg. Nóra utolsó énekszámát, egy divatos nagy opera hatásos áriáját viharos tetszéssel fogadták, tizszer is kihívták s a kissé frivol szövegű áriát meg kellett ismételnie. György már indulóban volt, mikor berontott a kritikus, szorongatta a művésznő kezét: Óriási, óriási, kiáltotta stentori hangon s megcsókolta a művésznő kezét.

Utána jött lihegve az ügyvéd nagy csokorral, bocsánatot kért, hogy kissé elkésett... mintha valaki észrevette volna, — ő is kezét csókolt s dadogott, görög istennők nevét keverve a beszédébe.

Koncert után nagy vacsora volt a művésznő tiszteletére. Régen megbeszélték minden részletét ennek az estnek, de most Nóra csak úgy odavetette: Jön maga is? György gyáván fejfájásról

panaszkodott s a kritikus gúnyos pillantásaitól kísérvé, hazaindult.

Kijátszottnak, megcsaltnak, kifosztottnak érezte magát. Igazságtalannak tartotta, hogy épp őt érte ez a balvégzet. Hiúsága volt meghorzsolva, önérzetében volt megbántva. Én művész vagyok, de ő kicsoda? s elmorzsolt egy erős szót a fogai közt. Utána mindjárt oly fájást érzett a szívében, hogy majd kicsordult a könnye.

Hegedűje aludt a fekete tokban. Bolyongott a Dunaparton, nem bírt hazamenni. Annak a pillanatnak keserű ízét érezte a szájában, mikor Bertignivel beszélt. Valami rossznak kell bekövetkezni, valami félelmetes indul meg felé nesztelen léptekkel, már itt van, érzi s nem lehet menekülnie. Szerette volna, ha valaki mellette van, vigasztalja, cirógatja s Nóra tanult, ügyes simogatásai jutottak eszébe. Nóra, mindig hozzá tértek vissza gondolatai. Ha Szegedi itt volna... talán vele tudna beszélni... az öccse... valaki, egy ember, Marianne, egy jó szó, hogy ne kelljen hurcolni magával ezt a terhet. Fejét lehajtva bandukolt előre az erős szélben, mely jólesően hűsítette. Egyszerre azon vette észre magát, hogy a hídon van. Alig égett néhány csillag, messziről a hajók jelző tüze látszott s néha felsikoltott egy jelzőharsona. A házak ablakaiban itt-ott még világosság égett, mulatók virrasztottak, vagy haldokló kínlódott, vizsgára készülő diák magolt. Megállt, rátámaszkodott a híd karfájára, a hegedűtokot lebocsátva a víz színe felé, hogy úgy lebegett ott, mint egy kis gyermekkoporsó. Vigasztalannak, üresnek látta az életét. Mert nagyon fiatal volt, nagyon sötétre színezte sorsát. Szinte jólesett az önkínzás: eszébe juttatta mindazt a sok jelet, amit utóbbi hónapokban összegyűjtött Nóránál, most már kétségtelen hűtlensége jeleit, melyeket önmaga előtt eddig soha nem akart beösmerni. Egymásután vonultatta fel a

gyötrő jeleket, melyek mintha a víz sötét tükréből keltek volna ki, kézenfogva egymást, mint a vízbe-fultak árnyai... Egy pillantás fájt különösen, be a szíve gyökeréig... Nóra egy pillantása volt, melyről azt hitte, az övé, csak az övé... csalogató, hívó, forró és kéjes pillantás volt... s látta, amikor Nóra azt hitte, el van mélyedve hegedű-játékába, hogy ugyanazt a pillantást küldte a kritikuss felé... aki még a hamis hangot sem hallotta meg, mert ujjja lesiklott a húrról ernyedten, — csak bámult Nórára, mint aki jelenést lát... Nem lehet régi a viszonyuk, állapította meg György s felszisszent a viszony gondolatára is. Most egymás mellett ülnek a kivilágított kis teremben, az asztalkendő alatt egymásba fonódnak ujjaik... Talán haza is kísérik... a folyosó végére oson valaki, bemegy a sötét kis szobába, meglapulva a fal mellett, mint a tolvaj, szívdobogva figyelve, míg az utolsó lépés is elkong a házban. Mély csönd, szinte hallani az alvók lélegzését. Most lassú óvatos léptek közelegnek, minden idege megpattanásig feszül, az ajtó halkán nyílik, kéz tapogat a falon, a szekrényen, anélkül, hogy világot gyújtna, s már előtte térdel, arcát beletemetve könnyű pongyolája redőibe, csókolva mindenütt, míg a nyugtalan kéz magához öleli a fejét... Hangosan felkiáltott, oly erős fizikai fájás volt... a hegedűt majd beleejtette a Dunába. Csoszogó lépteket hallott a háta mögött. A rendőr volt, aki régóta gyanús szemmel nézegette, a kezében tartott csomagról — a sötétben nem látta, hogy mi az, — gyanús véleményt táplált, a sikoltásra hirtelen odalépett s vállon fogta Györgyöt:

— Csak semmi bolondság kérem, tessék a hídról lelépni kérem, — mondta s igyekezett György arcát megkeresni a szemébehúzott kalap alatt. Nagy paraszti esetlen alakja eltűnt a nehéz köpenyben mint egy zsákban, kardja hozzáütődött

a járda széléhez. Az éles hangra jobban felneszelt György, ránézett a rendőrré s elnevette magát.

— Ne féljen, — mondta jóakarattal.

A rendőr láthatóan megörvendett, mikor a hegedűtöket meglátta. Becsípött jogász vagy cigány, állapította meg magában s jóindulatulag eligazította a Lipót körút felé, utánanézve, míg el nem tűnt a homályban.

Hazament; hegedűjét beállította egy szögletbe; nem is gyújtott világot. Leült ágya szélére. Úgy érezte, valami meghalt benne, érezni vélte a meghalt test szagát, valami különös, bomló szagot, mely hasonlított a tömjén s olvadó gyertyák szagához. A szag mind erősebb lett, már nem volt pusztá érzéki csalódás. Megfordult. A szomszéd lakásba vezető ajtó hasadékan vékony csíokban fény sugárzott be. Amint közelebb ért, egyre erősebben érezte a furcsa szagot. Elhúzta a könyvállványt, mely az ajtó elé volt állítva és a kulcslyukon át kerek körben sütött át a fény. Lehajolt, benézett egész öntudatlanul a kulcslyukon és felsikoltott.

Ravalt látott maga előtt. Négy nagy viaszgyertya égett. Az ablak nyitva lehetett, mert a lángokat s a szemfedeleket lebegtette valami, ami úgy hatott, mintha a halott lélekzene. Előbb csak az összekulcsolt kezeket látta, amelyek fafeszületet szorítottak, aztán a borostás állat s az összeszorított ajkak. A haj sűrű, fekete volt, alig pár ősz szállal, mint az édesapjáé és éles nyilallás fúrta be magát a szívébe, rossz előérzet, gyötrő sejtés: talán az édesapja?... Lámpát gyújtott s mikor feltekintett: a tükörben halottsápadt, idegen arcot látott, karikás szemekkel, melyekben ott ült a névtelen félés; nem bírt elaludni, nem állta a rettentő közelséget. Visszahúzta a könyvállványt; papírral begyújtott a kályhába; kölnivizet locsolt szét; az égő papiros végre elfojtotta a gyilkos

szagot. Minden neszre felfigyelt ; minden ajtó-zörejre felriadt s mikor reggel, elszenderedve, ajtókopogtatásra ébredt, szíve oly vadul kalapált, hogy nem bírt szólni : szabad. Háziasszonya jött be, sopánkodott, hogy a szomszéd lakó meghalt, nyugalmazott őrnagy, akivel gyakran találkozott a lépcsőn. Göthös volt vagy aszthmás, csupa ránc az arca ; minden második foknál megállt lihegve s minden találkozásnál ezt mondta : «Hát muzsikálunk, muzsikálunk!» György figyelemre se méltatta volna, ha egyszer egy Beethoven szonáta Largojánál, mikor abbahagyta a játékot, mert valaki benyitott, hallotta, amint az őrnagy a másik szobában halkán, nagyon tisztán tovább dudolta a témát s a beállott csöndre hirtelen elhallgatott. Szeretett volna már beszédbe elegyedni vele, hiszen *valakinek* kellett lennie, a jó Isten tudja, milyen viszonyok közül csöppent ide ; a neve : Röhrich, semmit sem árult el, osztrák katona név. S most arra gondolt, míg a háziasszony elpanaszolta bajait, a temetéssel, bejelentésekkel, lakbérvesztéssel, hogy milyen kár volt legalább egyszer nem beszélni vele. Miért is ilyen zárkózott, félszeg, miért fél úgy az idegen arcoktól, a kérdésektől, miért ? Hiszen a legjobb barát arca is idegen lehet első látásra ; nem szabad elengedni senkit magunk mellett, akiben jól érzünk, mert holnap már késő...

A kávéházban elolvasta a lapokat. Legtöbb Nórával foglalkozott, az ő nevét is dicsőítőleg említették. Két lap, — egyik a kritikus lapja volt, — vállveregetve emlékezett meg róla, iskoláját dicsérte, de oly hangon, mely sérteni akart és sértett is ; mindkét lap zárjelben odaírta az igazi nevét is és pár szót elejtett a korai szereplés hátrányáról, bár hozzátette, hogy nem Tersényi esetéből szól erről. Újságírói ügyességgel megcukrozott gonoszság volt ; a kritikus kézjegyét se írta

alá, de György ráösmert. A legkomolyabb lap Györgyről írt először, őt tette meg az est hőségévé, figyelemztetett tehetségére, korát jóval meghaladó érettségére, széles tónusa melegségére, bensőségére. «Úgy tudjuk, hogy véleményünket a zene legnagyobb élő fejedelme is osztja, aki a fiatal művésszel nemrég együtt játszott a Kreutzer szonátát...» György nem mert felnézni az újságból, mert lángvörös lett az arca és könnyes a szeme. Istenem, milyen jó vagy hozzám, suttocta naiv boldogságában. Mert isteni jó volt ez: a cirógatás, a szerető szó, mely hiányzott; az elösmerés, mely vigasztalt. Csak aztán jutott eszébe újra az a nyugtalan, oktalan kínzó sejtés, de elhessegette.

Délután elment az őrnagy temetésére. Néhány kvietált katonatiszt és egy szakasz baka kísérté a koporsót. György volt az egyetlen idegen, ki a koporsó után lépegetett; a tisztek azt hitték, az őrnagy fia és részvétellel szorongatták a kezét. S furcsa, kínzó volt mégis, mintha valóság lett volna: György, amint ment a halottas kocsni után, nézte gépiesen a kerekek lassú fordulását, a sáros út közepén, úgy érezte, mintha már ment volna így valamikor egy koporsó után, melyben hozzátartozója feküdt viaszsárga arccal a gyaluforgáccsal töltött kis párnán... s fog még így menni lehajtott fővel koporsó után, koporsók után, életvággyal a szívében, száraz szemekkel és gyilkoló örömmel, hogy nem ő halt meg.

Két napig járkált nyugtalan türelmetlenséggel, nem ment se az iskolába, se Nórához, az irodában beteget jelentett.

Megfogadta, hogy nem gondol Nórára. Oly gyökeresen akarta elfelejteni, mint a mély gyász emlékéét próbálja az ember tudata alá gyűrti, vagy az operáció előtt álló beteg a kés gondolatát. Mégis folyton ez járt az eszében. Szeszélyesen cikáztak az események. Majd ott volt a koncerten,

majd profeszora haragos arcát látta: Sajnálom, igen kedveltem Önt, ha nem is mutattam, de példát kellett statuálnunk... megbotlott a nyelve az idegen szóban, úgy mondta: satuálnunk, — okosabb, ha önként lép ki, mert ki kellene zárunk. Ne veszítse el a kedvét, olyan tehetség, mint Ön, talán iskola nélkül is boldogul. Miért olyan önfejű, hogy kértem, ne lépjen fel nyilvánosan, hányszor megtiltotta a tanári kar. Majd a kritika sorai feketéltek a szeme előtt... mely Nóra fölé helyezte őt. Ha egy városban marad vele, visszatért volna hozzá. Nem látta világosan, miért, vajjon csak sértett hiúságának akart elégtételt, vagy vágyódott minden gondolat s érzés nélkül a karjaiba, vagy csak a közelébe, a megszokott, kellemes szobába? Egyedül volt s kellett legyen valaki, akihez hozzákapcsolódjék? A muzsika kötötte hozzá? Erre az egyre határozott nemmel tudott felelni. De azt érezte, hogyha visszamenne, önmaga előtt örökké szégyelné ezt a gyávaságot, valami nem tisztát, félelmeser rosszat engedne közel, amelyetől nem bírna sohase szabadulni... mert Nóra, biztos volt benne, fogadná, mint a megtérő fiút. Az első levelet, amit kapott tőle, felbontatlan küldte vissza a lánnyal, a másik postán jött, betette olvasatlan a tárcájába... éjjel felkelt s gyertyafénynél olvasta a kitörő, szenvedélyes sorokat. Nem hunyta be a szemét. Reggel sürgönyt és levelet kapott. A levélben az akadémiai tanács értesítette, hogy kizárták «szabályokat figyelmeztetés dacára sértő magaviselete» miatt.

A sürgönyt öccse küldte:

Apát szélütés érte, gyere azonnal.

Imre.

MÁSODIK RÉSZ.

I.

Nagy, lomha épület volt a városi fogadó. Zömök, nehézkes magyarok, a város urai építették a maguk képére. Széles hátának nekitámaszkodott a szomszédos girbe-gurba utcák alacsony házsora. A lenyomott homlokú falakból írgy ablakszemek sandítottak fel a vastkos, emeletes tetőre, mely kevélyen nézett el felettük. A vastag bolthajtások terpeszkedtek, mint gazdáik a kövér ebédek után, nehéz szövésű ruháikban, melyek két nemzedéken át tartottak. A kis házakban kemény munkára fogott emberek laktak, bizalmatlan szemüket lesütötték az urak előtt, hajuk benőtt az alacsony homlokba, kalapjuk széle olyan volt, mint a zsupos házfedeleké s ők maguk is mintha hozzá-hasonultak volna egyformára épített lakásaikhoz.

A fogadó széles ablakközeiben elfért volna egy ember. A mindig sötét folyosókon cikk-cakkos gázlángok égtek. Nedves szőnyeg kanyargott és kúszott le a lépcsőkön, mint nagy, sárga kígyó, a lépcsőfok élén megvedlett bőrrel. Az udvar felőli folyosókon, hol a vízshangos, üres szobákban mindenféle lim-lom volt felhalmozva, néha kis diákok futottak el fogadásból estefelé, a szívük kalimpált a félelemtől s izgalomtól, míg izzadva leértek az udvar végébe, hol kíváncsi társaik vártak rájuk. A hetes káromkodva kergette ki őket. Bagolyvárnak hívták az ósdi, tekintélyes házat, melyben szálló, vendéglő és táncterem várta az uta-

sokat, vásárosokat és mulatókat, — mert ereszei alatt baglyok fészkeltek valaha. Ám ezt csak a diákok hitték, a küszöb alá ázott csontvázakkal s egyéb borzalmasságokkal egyetemben. Az udvart nagy akácfák szegélyezték, a kőkockákon döngtek a lépések, a pincéből fantasztikus fényt öntöttek az utcára a lobogó mécsesek, a zárt fatáblák mögül édes-bús muzsika szűrődött ki a késő éjszakába. Mikor megnőttek a kis diákok, mosolyogtak, hogy valaha ijedten lapultak meg a boltozatos termek előtt és rémeket láttak a lépcsőház szögleteiben. Az épület is mintha megkisebbedett, megtörpedt volna. Most már szerették a gázcsillárú tánctermet, hol fel és le keringőztek a párok s csárdást újrátak reggelig. Később, mikor már hivatalba jártak, vagy havas tanyákra vitte őket a féderes kocsi, látták a járda szélére seperve a tört poharakat, hervadt szegfűket, a bonbonok összegyűrt, letépett selyemruháit s fanyar mosolyra húzták a szájukat. Ha ott ültek a városház ösök képeivel kárpitozott tanácstermében, át-át néztek a fogadó ablakaira és vágyódva gondoltak a «közvéleményasztalra», a délelőtti sörre, a nagy kályhára, melyben télen ropogtak a hasábok. S ott mentek el utolsó útjukra a vén ház előtt s az öreges ormokról fekete zászlót lengetett feléjük a szél.

A nyolcvanas évek valamelyike februárjában, 23-án és vasárnap, fiatalember feküdt a szálló egyik szobájában. Friss szél himbálta künn a meztelen gallyakat, melyek bent a szürke kéreg alatt már szöttek, fontak, hogy tavaszra felvehessék hamvas-zöld ruhájukat. Az ágak odaverődtek az udvarra nyíló ablakhoz s a koccanásra felébredt az alvó a magas, rideg szobában, melyet a kövér vaskályha alig bírt felmelegíteni. Révedezve nézte a lángot, a zöreire figyelve, melytől felijedt, majd a csupasz, foltos mennyezetre bámult. Eszébe jutott, hogy egy este feljött az emeletre, a hűvös,

rozsdás vaskorlátba kapaszkodva, nekidőlve a falnak, meg-megállva lélekzetet szedni s a kabátja csupa sárga festék lett. Aztán csak lehanyatlott az ágyra. Meddig feküdt ott magas lázban? nem tudta. Csak arra emlékezett, hogy roppant fehér gombolyagot érzett a mellére szállani s kitárt két karral dobta vissza, mindig magasabbra, riadtan, hogy visszahull. Majd ott ült a gömb tetején, megkapaszkodva a síma felületen, mely ki-kicsúszott ujjai alól, félve hogy elveszti az egyensúlyt s lezuhan. A gömb szállt-szállt felfelé, a röpülés gyönyörűsége elnyomta a félelmet. A gömb hirtelen megállt odafönt, majd lassan aláereszkedett, lesiklott róla s zuhant le a végtelen magasból. Felkiáltott, de kezeit nem bírta mozdítani a nehéz takaró alatt. Nedves ruha finom hivességét érezte most a homlokán, szemei előtt fehér golyók görgötek a kályha felé: a búcsúzó délután gyengéd, tűnő fényei. Közelebb jöttek, pufók angyalfekéhez hasonlítottak, elröppentek s a beteg úgy érezte, könnyen velük szállhatna, hiszen nincs is súlya. Végre fel bírta emelni egyik kezét, elhesegette őket, a köd kettévált s a résen át két emberarcot látott. Egy gnóm hosszú szakállal, pálcája csontgombú végét ajkához szorította s halkan mondta valakinek, aki fehér kötényben állt az ágy lábánál: «Csak tovább a borogatásokat, a szervezet erős, kibírja.»

A sápadt fej megmozdult a párnán, ajka megnyílt s elnevette magát. A csendes szobában úgy hangzott ez a nevetés, mint mikor az ezüsthál odaverődik a diófa-kredenc széléhez:

«Nem értesz te ahhoz, doktor», szólt s olyan öblös, különös volt a hangja, mintha pincéből jött volna. Az ágy, az ablakfüggöny, az ápolónő vászonköténye egy nagy fehér foltta olvadtak össze a homályban. A doktor dörmögött valamit, az ápolónő lehúzta a redőket s lábujjhegyen kiment.

«Jövő héten már táncolhatsz, — mondta az orvos a beteg fölé hajolva, — csoda, hogy ily hamar magadhoz jöttél. Kiüzentem az öreg úrhoz, hogy még nem mégy haza, nehogy nyugtalankodjék miattad. Reggel újra feljövök, pár nap múlva fel is kelhatsz.» A kezét akarta megtapintani, de már hallotta a mélyen alvó egyenletes lélekzését. Megcsóválta a fejét. «Ezek a Tersényiek vasból vannak, — gondolta magában, — más talán ráment volna.» Vigyázva lépkedett a sötétben, mégis beleütközött egy asztalkába. Figyelt, de a beteg nem ébredt fel. Elmosolyodott s vigyázva nyomta le az ajtó kilincsét.

Késő este volt, mikor a fiatalember újra felébredt. Kinyújtózott s valami jóleső bizsergést érzett tagjaiban. Szomjas volt, a pohár után nyúlt, de alig ivott belőle. Muzsikát hallott s ez meglepte. Behúnyta a szemét, gondolkozni kezdett, de a gondolatokat minduntalan elvágta a lüktető tánczene egy-egy taktusa, melyet önkéntelenül dúdolni kezdett. Mikor is volt künn a tanyán? ... korcsolyázott a vadvizen ... tra-li-lira ... kocsin jött be a városba, li-li-lirom ... az esti szédülés ... Az öreg doktor ... de milyen forró rajta minden! Leszedte a borogatásokat magáról, felkelt, kinyitotta a gázcsapot, hallotta a kitóduló gáz sajátos bűgását. Meggyújtotta. A fénytől úgy megszedült, mintha részeg lett volna. A zene erősebben szólt, át a falakon, mintha minden hang vékony erős selyemszállá vált volna, érezte a csuklóján, a nyakán, hogy húzza valami. Gépiesen megborotválkozott, frissre mosta arcát, összecepszott haját homlokáról elsimította. Felöltözött s megindult a hang után. Gyöngeséget érzett a térdében s megfogódzott egy asztal szélében. A muzsika mind közelebb jött, már úgy érezte az arcán, mint a tengerből felcsapó hullám permetezését. Nagy terem sok ajtaja nyílt a folyosóra, minden ajtón vastag függöny. Félrehajtott

egyed, s látta bent a keringőző párokat. Pincér szaladt el mellette, utánaszólt s egy pohár pezsgőt kért tőle. A csillár lángjai hunyorogtak előtte a felszálló meleg levegő áramában, fehér vállak, csipkék, egy keztyűs kéz, szallag föl- s alászállt, röpködött, mintha nem is emberekhez tartoznék, hanem mágikus erőtől külön életet nyert volna. Fekete ruhák s fejkötőktől, szivarfüsttől homálylottak a szegletek. A rendezők végigsiklottak a terem, vállszalagjaik úgy úsztak utánuk, mint kis halak a hajó után. A tükrök kíváncsian nézték a forgatagot, átintezgettek egymásnak s amint szembeálltak, megszázszorozták egyre messzebbre tűnően az arcokat, színeket, a lángok cikkázását, míg ezüstlapjaik mélyén valószínűtlen távolságban tűnt el az egész. A páholyok tele voltak, a legyezők ráborultak a kivágott derekakra. Kis foltos tükrök lógtak itt keshedt aranykeretben, s mintha megvakultak volna annyi fényességtől, üresen bámultak maguk elé . . A fiatalember még mindig ott állt kábultan az aítófélhez támaszkodva. Homályosan emlékezett, hogy neki itt a bálon találkoznia kell valakivel, de hiába törte a fejét, nem bírt rájönni. Ingmelle vakított a fekete mellény keretében. Nézte a rendezők fénylő cipői villanását, úgy siklottak, mint korcsolyák. Nézte a maga lakkcipőjét, egy fényfoltban hogy verődik vissza a csillárok lángja, valami piros szín . . s meglátta a primás vörös mellényét a dobogón. Egy másik dobogón fehérhajú, csipkefőkötés öregasszony ült néhány úri dámával, egyik ismerős volt, de nem bírt rájönni, ki az? A forgó tömegben nem tudta az arcokat sem megkülönböztetni. Most odalépett hozzá egy fiatalember, izzadt üstökkel, elhadarta nevét, rámutatott rendezői jelvényére, karonfogta s átszánkázott vele a terem másik oldalára, a dobogó elé. A fekete ruhák közül kiröppent valami fehérség, mint galamb

sötét házeresz alól. A fiatalember meghajtotta magát két nő előtt, kik szemközt voltak vele, a rendező még fogvatartotta, ránézett, a fiatalember újból meghajolt, most már a lány előtt s halkán mondta a nevét :

— Tersényi György...

A lány felnézett rá, összevonta szemöldökét, meglepve, szinte bosszankodva ezt az egy szót mondta csak : Tudom. Felemelte a karját, rátette a férfi vállára, aki úgy érezte, mintha valami zavaros álom tartaná fogva. A lány karcsú alakja, amint tovalebbent, része lett a muzsikának. Olyan volt, mint a megbüvölt hullám, mely kigyózva simúl fel a varázsló lábaihoz. Nyakfodrába finom ezüstsálak voltak húzva, melyek megcsillámlottak a fényben, ruhája szélét könnyű csipkecsokrok díszítették, melyekből mint kis rózsakelyhekből, illat szállt fel. Tersényi megszedült, majd jól-esett a sebes mozgás, elöntötte a hőség, dermedtsége megszűnt. Néha úgy tetszett, tartotta már karján ezt a lányt, de mikor ránézett, idegen tekintet találta s egyikük sem szólt egy szót sem. Később bukkant fel csak ébredő tudata mélyén egy hajdani tánc emléke, de oly eltűnően, mint a könnyű füst... Egy fordulónál kis, kék eret látott a lány finom halántékán, mely erősebben vert s mintha folytatása lett volna a nyakán, lesietett a mell felé s eltűnt végre az ingváll selyemszalagjai között. Kezére nem emlékezett, bár forró kezében tartotta, csak arra, hogy hűvösebb volt az övénél. Hangja messziről jövőnek tetszett, mikor kérte, vigye vissza, mert elfáradt. S ugyanakkor György is gyötrő fájást érzett halántékában, melytől majdnem felkiáltott. Válaszolt valamit, a lány csodálkozva nézett rá, kivonta karját az övéből s eltűnt a fekete ruhák között. A terem megingott, groteszk mozdulatokkal ugráltak fel s le a párok, a csillár lengett, mint száz kigyulladt, megőrült

órainga, hideg levegő érte az arcát, mintha az ápolónőt hallotta volna: »Jézusom» s valaki karonfogta bevitte a szobájába.

Dél volt mikor felébredt. A doktor ott állt az ágy szélénél, megelégedett arccal.

— Használt a porocska! Nincs már lázad, holnap felkelhetsz barátocskám. Nagyszerű szervezeted van! — Kérdően nézett a székre rakott ruhákra. — Nálad öltözött át valaki? Fényes bál volt, sajnálhatod...

Tersényi felült az ágyban elgondolkozva.

— Senki. Ezek az én ruháim.

— Lázálmódban csak nem akartál felkelni? Előfordul az ilyen. Jó, hogy nem az ablakon volt kedved kisétni. Az a haszontalan lány biztosan itthagyt, ment bált nézni.

— Nem, azt hiszem a bálban voltam.

A doktor megfogta a kezét.

Tersényi elnevette magát.

— Nem doktorkám, nem beszélek félre. — S elmondta, hogy lement a bálba s táncolt, talán egy félóra hosszat.

— Érdekes hallucináció, — dörmögte az orvos. — Meg kellene írni az Orvosi Közlönybe.

Tersényi gépiesen nyúlt a frakkjához. A belső zsebből kivett egy táncrendet, melynek színes szalagjai végigfolytak a sötét szöveten, tündökölve. Elkérte volna? véletlenül maradt nála? erre már nem bírt visszaemlékezni. Az egyik táncnál be volt írva a neve: Tersényi György.

— Most már elhiszed? — kérdezte.

A doktor orráról leesett a csiptető.

— Kolosszális, kolosszális, — dünnyögte. — Ilyesmi még nem fordult elő a praxisomban. — Feltette a szemüvegét s hűledezve nézett a fiatalemberre. — Igazán nem tréfálsz? Tudod, hogy csütörtök éjjel nagyon aggódtam az életedért?

— A tudomány szabályai szerint tehát még be-

tegnak kellene lennem? Csak tudnám kivel táncoltam tegnap... Ösmerhetett, mert ugyan furcsán nézett rám, mikor bemutatkoztam.

— Jó vérből vagy, az szent igaz. Más belepusztulna, téged rendbehozott az erős testmozgás, mintha forró fürdőt vettél volna. Bevallom, akaratom ellenére gyógyultál meg, — tette hozzá vidáman, — köszönd a táncosnődnek. Helyre kisfruska lehetett, hogy így felforralt. Gondolkozz, ki is volt ez az életmentő? — Megrázta a fiatalember kezét. Az ajtóból visszaszólt még: — Hiába írnám meg az Orvosi Közlönybe, azt mondaná a főfizikus, álmodtad ezt öreg úr!

II.

Tersényi György ott ült az ámbituson, melyet hat nagy fehér oszlop tartott. Az udvaron lovakat jártattak, síma, barna szőrük csillámlott a nap-sütésben. A fal mellett kis virágoskert húzódott, a rózsák s magasra nőtt pipacsok bebámultak a padka mályvái s szagos majoránnái közé, melyek szinte surolták György arcát. Nagy meleg volt, a béreseks ingujjban dolgoztak, az ing nyílásán kisötétlett izmos, izzadt szőrös mellük. A virágok már nem bírták a hőséget. Előbb lehajtották a fejüket, elfordulva az égő fénytől. De ez sem használt, s a pipacsok elszántan ledobták magukról vörös ruhájukat levelenként, majd az egyik rózsa, szinte váratlanul szétterítette szíromköntösét és lepergette szoknyáit, egyiket a másik után, míg ott állott csupasz testtel, de minden szégyenkezés nélkül. A béres kis gyerekei sárpalotát építettek, egyik kislány feltúrta szoknyácskáját derékig, a nap csiklandozta barna bőrüket. György felkelt a hintaszékből, letette a nagy, vastag jogi könyvet s bement a szobába, melynek hűvössége csalogatta,

György alig emlékezett édesanyjára, akinek arc-
képe előtt most megállt a hűvös szobában. Hal-
ványlila ruhájában, mely testhez simult s a nyakat
szabadon hagyta a hatvanas évek divatja szerint,
mosolygó, kék szemekkel, koronába font hajjal
nézett le rá. A nap rásütött a redőny résein
át a képre, a kék szemeket még elevenebbekké
ragyogta, a fehér, kivillanó fogak gyöngyökként
tündököltek a karmazsinpiros ajkak foglalatában,
nyakán a gyöngysor halványsárgán és kéken vil-
lant meg, a kar tompa bársonya megszínesedett.
Nagyon szép, eleven asszony volt, szerette a mu-
zsikát, messze földön híres volt zongorajátékáról.
Pesten Liszt előtt is játszott s az abbé homlokon
csókolva avatta fel kegyeltjei közzé. A kép alatti
vitrin tele volt az elköltözött asszony csecse-
becsével. Mindenféle porcellán, aranyszegélyű karls-
badi teáskészlet, altwien csészék, madarak, peli-
kánok, vadludak, magas, metszett poharak jelmon-
datokkal. Üveggarang alatt fából faragott miniatűr
kápolnák, viasz Jézusok, elefántcsontra festett
színes arcképek. Vastag üveglappal fedett fekete
sziluettképei rég elporlott barátnőknek. György-
nek gyermekkorra sok emléke jutott az eszébe.
Micsoda ünnep volt, ha bemehetett a kincses szo-
bába, hol minden butor fehér vászonnal volt le-
takarva, milyen áhitattal nézte a figurákat, a nyi-
tott szekrény ajtaja előtt, hátratett kezekkel, mert
hozzányúlni nem volt szabad. Mennyit álmodott
felőlük s hány történetet talált ki róluk! Itt volt
a Hófehérke és hét törpéje kékes-fehér porcellán-
ból, az egyik törpe nagy piros pettyes gomba alul
bámult ki, mely feléborult, mint egy selyem
napernyő. Itt volt a szekrényke, melyben elhalt
kis huga játékait s ruhácskáit tartogatta édesanyja.
Ide vonult be sírni s akkor lábujjhegyen jártak a
cselédek. Apja kopogtatott az ajtón: «Én vagyok
édes szívem»... s könnyektől elfojtott hang fe-

lelt : «Mindjárt fiam», György betipegett a nyitva felejtett ajtón, megállt a futószőnyeg piros csíkján s mikor meglátta anyját könnyes szemekkel apja előtt, odaszaladt hozzá, betemette arcát ruhája redőibe s kiáltozta : «Anyunak nem szabad sírni ! Apa ne bántsa, ne bántsa !» — mert nem tudta elképzelni, hogy másért is sírjanak emberek, mint hogyha kikapnak. Anya könnyein át rámosolygott s ezt a mosolyát bírta legélesebben visszaidézni emlékezetébe, ha reá gondolt. Vonásai már elmosódtak, csak a kép után tudta visszainteni, mely fiatalon mutatta arcát. A kép nem ösmerte a gond éveit, melyek hajszálfinom vonalakat írtak a síma arcra. Most is érezte a levegőben eltűnt emlékét, mint bágyadt illatot, régi selymei, fehér-neműszekrényébe rakott levendulalevelek s házi-lag illatosított szappanok szagát, amint elkeveredett ritka parfümök szagával, de nem emlékezett vissza egyetlen mozdulatára sem. Pedig a gesztusok talán jobban bevésődnek tudatunkba, mint a szemek fénye, a mosoly tündöklése, a hangok színe. Egy emléke volt még : anyja ölétébe ejtett kezekkel ült a karosszékekben, második kis fia születése előtt, mely majd életébe került s könyv is volt az ölétben, nehéz aranyozásu. Az arany csillogása odacsalta kis fiát, szerette volna leszedni a lapok éléről az aranyat, de amint szétnyitotta a könyvet, a tömörnek tetsző arany eltűnt, mintha elpárolgott volna. Csalódottan ejtette vissza a könyvet a kis fiú, anyja valamit mondott, amit nem értett meg, de látta, hogy apja, ki az ablakon nézett ki, hirtelen visszafordult, szinte indulatosan. Az ölbetett kezek nem mozdultak, a fej csak mélyebben előrehajolt, az ajkak suttogtak, de nem hallotta mit. Apja odament s megsimogatta édes-anyja haját, sokáig, szinte gépiesen s az erős, barna férfikéz beleolvadt a gesztenyebarna hajtömegbe. A könyv leesett a földre . . . Ott voltak ma is az

aranszegélyű könyvek a könyvszekrény keskeny metszett üveglapjai mögött. Szinte félve nyúlt be György utánuk, mintha rég megdermedt kéz ujjai-val találkoznék. Geheimnisse der alten Mamsell — olvasta a címlapot, fent halványult nőírással: Rétháti Ilka barátnőmnék — Szegedi Szőke Lillától 1858. Vajjon ki lehetett?

A lány jött érte: kész az ebéd. Apja ott ült már az asztalnál, kopott házi kabátban, félkarját még nem bírta mozdítani, most félre tette az újságot, ránézett... Miért tűnt fel ma oly vigasztalanul, hogy apja megöregedett? A szemében nem látta azt a nevezhetetlen ragyogást, a kékes-szürke szemek éles tündöklését, mely néha olyan volt, mint a kardcsapás villanása. Körülnézett a szobában, mintha keresne valakit, apja észrevette s alig érezhető gúnnyal a hangjában mondta: «Fáj a feje, ma nem jön le», de érezni lehetett, hogy mily kínos volt ezt említeni. György lesütötte a szemét. Miért is nem lehetett ezt köztük soha kimondani. Hiszen férfiak mind a ketten. S eszébe jutott legégetőbben szégyenelt emléke: mikor alig érettségizett diák, felelősségre vonta apját, hogy azt beszélik, Révészné a házvezetőnő és... anyja emlékére hivatkozott. Gyerekes nagyotakarás, vállalt póz, a tekintély elleni leplezett felázadás volt-e ez a vakmerő kísérlet? vagy féltékeny volt erre a higgadt, komoly arcú özvegyre, aki oly csöndesen lépkedett a szobákban, gondoskodott atyjáról, szemöldöke intését is követve s aki kordában tudta mégis tartani az egész cselédséget? Hallotta apja ironikus, legyűrő, legyőző s meggyőtrő hangját, amint vele szemben állt: «Ügy, hát az úrficska felelősségre von, no lám»... és hogy elhallgattatta! Mostanában ha itthon volt, Révészné tapintatosan nem ebédelt velők. Holott be kellett vallania, hogy hálát érez iránta, mert gyöngéden bánt az apjával, nem élt vissza hely-

zetével. Hogy megöregedett, Istenem — gondolta ellágyulva, amint felpillantott s a tányér felé hajló fej megöszült üstökét látta. Az a gyönyörű, asszony-bolondító haja! Szerette volna megölelni az okos fejét és annyi év után bocsánatot kérni azért a jelenetért.

Apja kérdezte, hol tart a tanulásban, György kissé összevonta a szemöldökét s azt felelte, hogy nemsokára készen lesz az egész anyaggal.

Szótlan ülték végig az ebédet, mindegyik saját gondolataival volt elfoglalva. Nem bírtak egészen bizalmasak lenni egymáshoz. Györgyöt valami férfias szemérem visszatartotta, hogy apjának előhozakodjék terveivel, melyekről tudta, hogy úgy se helyeselné, szerelmével, melynek tragikomikusságát most még gyötrőbben érezte. Törte a fejét, hogy beszédtemát találjon, bántotta, legyűrte ez a némaság, melyet csak nem bírt hallgatni, mint azt, hogy apja kissé hörpölte a levest...

Nem vette észre, hogy apja figyel... Hogy megnyult az arca, a szeme most is olyan, mint az anyjáé. Kissé megsápadt a tanulástól, majd helyre jön vizsga után. Sovány, de izmos, nem kell féltetni. Az a bál Püspökvárt... husz év után is emlégetni fogják. De hogy épp a Tóthfalusi lány volt a táncosnője!... Szötte-fonta a gondolatait, majd hangosan:

— Imre írt az útról, Bécsben volt két napig, találkozott Tóthfalusiékkal, élénken érdeklődtek utánad. A nyáron egy stájer fürdőben lesznek, nem jut eszembe már a neve... itt van a levél, tárcájából elővette s átnyújtotta az asztal felett.

Tersényi Ádám pipára gyújtott s s beletemetkezett az újságba. Csak úgy a pipa mellől szólt ki: Multkor a sublótban keresgéltem s megtaláltam Ágnes leveleit, amelyeket még lánykorában írt édesanyádnak. Kissé fellengősek, de szépek s gyöngédek. Nagyon szerette egymást a két asszony,

anyádnak az volt a szíve-vágya, hogy Rétháti unokát hozzanak házhoz fiai... György felpillantott... annyi melegség volt az apja hangjában, szokatlan ellágyulás... Megriadva nézett rá, Ádám nem értette ezt a tekintetet, legyintett egyet a kezével: Korai s fölösleges is ezekről beszélni...

Pár nap múlva mégis előhozta, hogy nem bánná, ha vizsga után elmenne néhány hétre pihenni... takarás után, látja, kissé megviselt az arca, aztán ugyanis mindjárt sok dolog vár rá a megyénél, a főügyész előregedett, panaszkodnak rá nagyon az árvaszéknél, a tabulázásoknál sok a restancia... Györgynek váratlanul jött az egész... nem is gondolt a jövőre, oly hirtelen jött minden most pár hónap alatt... Ráhagyta, hogy jó lesz s köszönte, hogy apja rágondolt... talán neki sem ártana elmenni újra Hévízre? Kicsit politizáltak is Tisza Kálmánról, a vármegyei törvényről, hogy csak jogvégzett ember viheti valamire ezután. György nem zavarta meg apja ábrándjait: ha már ügyvéd lesz belőle, nem fog eltemetkezni a vármegye aktái közé. Arra nem is gondolt, hogy apja már ott látta a faragott cimeres alispáni székben. A beszélgetés mind szakadozottabb lett, Ádám elálmosodott s szokása szerint elszunnyadt a karo-széknél. György lábujjhegyen ment ki a szobából s intett a cselédlánynak, hogy ne zavarja apját.

Bement szobájába, mely vendégszoba volt valamikor, ablakai a kertre néztek, a kerten túl a veteményes táblák, majd a nagy buzatáblák aranylottak s zöldeltek a déli napsütésben. Elővett egy döntvénytárt, de nem volt türelme olvasni. Nyitott szemekkel bámult a menyezetre s gondolatai újra s újra visszavitték Nórához, s a rettenetes nap emlékéhez.

A sürgöny... Láta maga előtt egész uton apját a koporsóban; hiába próbálta elhessegetni s

látta éles, kövér fekete betűkkel a gyászjelentést s alatta a maga nevét; a színes címert a temetkezési intézet kirakatában... S emlékezett, nem is öccse arcát nézte, mikor megérkezett az állomásra, hanem a ruháját s meghökkenve, nyugtalanul látta, hogy nincs feketében s nincs gyászszalag a kalapján. Imre mindjárt megnyugtatta: Segített az érvágás, jobban van.

Tersényi Ádámnak véletlenül az a lap került a kezébe, amelyben Györgyöt a sorok közt úgy lerántották. Nemcsak apai büszkesége volt megsértve, hanem tekintélye is: hiszen György megfogadta, csaknem becsületszóra, hogy nem vesz hegedűt kezébe, míg kész nem lesz! S most színésznőkkel hegedűl, publikumnak, mint egy cigány! Haragjában mindent rosszabb színben festett maga elé. A hangversenyterem talán valami mulatóhely, Nóra — Isten tudja miféle szerzet, valami dáma, s ha ezt a vármegyén elolvassák! Micsoda szégyen! Dúlt-fúlt, mikor a postáról hazajött. Bejárta a gazdasági udvart egyre tépelődve, mitévő legyen, — mikor látta, hogy az egyik kocsis, aki kötőféknél vezette a lovat itatni, mert a ló megrántotta a karját, dühében bele-rugott a ló tomporába. Odaugrott; ráordított a kocsisra; homlokán kidagadtak az erek; a kocsis visszafeleselt, Tersényit elöntötte a harag, fel-emelte karját, hogy arculvágja a szemtelent, a kocsis, aki most került haza a katonaságtól, Zugsführer úr volt tegnap s még bőrében volt az úrkodás: Rám ne üssön az úr, mert megbánja. Tersényi teljes erővel arculvágta. A kocsis elszédült s nekiesett a lónak, — Tersényi arca elkékült, levegő után kapott s végigvágódott a földön. Egy legény bevágatott az orvosért, aki lóháton jött ki a tanyára; eret vágott rajta. Féloldali szélütés volt, enyhébb, mint első percben gondolták. Egész estig nem tudta szemhéját felemelni, nyelvét meg-

mozdítani, ajka szélén mély árok húzódott le szinte az állig; lába megdagadt, kezét nem bírta mozgatni. Késő este megértette, ha szóltak hozzá; éjjel kinyitotta a szemét, vizet kért; aztán György után kérdezősködött. György reggel érkezett, apja aludt. Bement hozzá, leült az ágya mellé. Mikor Ádám felébredt s meglátta Györgyöt, beszélni kezdett, de nem bírta, torkába fúlt a beszéd, gyöngye volt és a szeméből, mely még most is merev volt, a tehetetlenségtől vagy a fájdalomtól, a haragtól vagy az örömtől? kibugyant a könny.

György úgy érezte, ő az oka mindennek. Lelkiismereti furdalások gyötrötték. El nem mozdult apja mellől napokig; nem is akart lefeküdni. Lefogyott, megnyúlt az arca. Eszébe jutott az a másikként, az apja első rohama, az orvos mondása: hogy a természet jó, még a halálraitétet is figyelmezteti előre, előbb szelidebben, aztán erősebben, hogy készüljön el az útra. A hirtelen halál csak az idegennek hirtelen; akit elér, sok jel, intés figyelmezteti. György tudta, hogy ez az intés komoly volt, és mindegyiknek ő volt előidézője. A hegedű! Nóra! Úgy gondolt rájuk, mint két gyilkosra s önmaga iránti haragját átvitte rájuk. Nem ő, azok voltak apja betegségének okai; Nóra csábította a koncertre, mely mindennek oka, a hegedű varázsa ragadta magával. Az az érzése volt, hogy nagy bűnt követett el, ezért bűnhődnie kell s nem is esett nehezére, sőt lelki megnyugvással fogadta, mikor a lábbadozóval lassan-lassan elbeszélgethettek, apja parancsát: ne nyúljon a hegedűhöz, míg készen nem lesz. Pestre nem kellett visszatérnie; principálisa a sürgönyre elengedte; majd betöltötte a helyét, mikor írta, nem mehet vissza hosszabb ideig. Szinte jó is volt a betegszobában ülni, apjával sok olyan dolgot érinthettek, amit talán soha el nem mondtak volna egymásnak. Tersényi is felengedett, jólesett fia szerető gon-

doskodása, enyhébben ítélte meg és gyakran kérdezte magától: hátha tényleg olyan művész... de nem értett úgy a zenéhez, hogy segíthette volna. György célzást tett egy nagy csalódására, ez is szelídebbre hangolta. Ha György kérte volna, talán fel is oldotta volna ígérete alól, mert tudta, hogy a zene gyógyító balzsam, gondot, fájdalmat elmos, mint a tenger.

György fellélekzett, hogy apját újra egészségesnek tudta. Pestről úgy jött el, hogy senkitől se búcsúzott. Lefojtotta az első gyötrelmes hetek emlékét... meg tudta állni, hogy nem írt. S mert az emberi természet nem bírja el a folytonos feszültséget, az izgalom állandóságát, önfentartási ösztöne rávette, hogy belemerüljön gépiesen a tanulásba, ami aztán elfojtott minden érzés-túláradást. Ám büntetlenül nem lehet egy érzést sem elfojtani, sem nyom nélkül eltüntetni. Fájdalmas ürességet érzett, céltalannak, feleslegesnek látott minden törekvést, akarást. Kimerítette, elfárasztotta a magával való küzködés. Elhitette magával, hogy nem is a választottak közül való, talán jó muzsikus-mesterember válhatik belőle, de igazi nagy művész nem; előhozott, hogy önmagát meggyőzze, minden kifogást, tanárai minden gúnyolódó megjegyzését, mellyel pedig csak becsvágyát akarták fokozni. Azt hitte, kitépheti magából a zenét gyökerestől úgy, amint Nórát el fogja tudni felejtani. Elfáradt emlékezni. Néha már csak halvány körvonalait látta annak, ami vele történt, nem is kellett erős munka hozzá, hogy elhessegesse. Nórát már nem szerette, de azt hitte, többé soha nem fog szeretni senkit. A hegedű már csak azért sem hiányzott, mert láncszemként visszavitte volna oda, ahonnan menekülni kívánt. Nem is tudott mással foglalkozni, mint a tanulással, mert a nagy válság után képtelen volt másra fordítani figyelmét. Végül, mert

erőszakosan megölte, — úgy hitte — s bebalzszamozta, illőnek találta el is temetni ezt a szerelmi halottat. Tűzbe dobott csomó levelet s fényképet s ezt helyesen tette, ám eltette néhány darabja s levele fogalmazványát, az első időkből, mikor még minden szóra vigyázott s írásban sem mutatkozott pongyolában. Ezt már helytelenül tette, mert ha olvasta, majd a szíve szakadt ki. Mintha egy-egy gyermeke lett volna minden hangjegy, minden levél, vagy még közelebb hozzá: a keze, az ujjá, a szeme, egy része önmagának, babonás szeretettel nézett rájuk s nem tudta elpusztítani őket.

Majd újra a megyebálon jártak gondolatai. Meghívták s apja unszolta, menjen be, Tóthfalusiné a védnöknő, illik elmenni. Szinte örült a változatosságnak s gyógyulása csalhatatlan jelének tartotta ezt az örömet. Majd nyugtalan sejtelmek gyötörték. Folyton az járt az eszében, hogy Nóra ott lesz a bálon. Képtelen gondolat volt, de nyugtalanságát nem bírta másra magyarázni. Lázás volt már induláskor, — előző nap korcsolyázott, vadászott s csuromvizesen jött haza, bőrig fagyottan, — de nem hitte, hogy valami baja lesz, szédült s csodálkozott, hogy Nóra viszontláthatásának gondolata még így fel tudja zavarni. Láta most maga előtt Marianne csodálkozó, finom arcát, a bálteremben, akkor éjjel, a cigaretta füstjéből kirajzolódva, könnyű kezét a vállán, édes meleget, megnyugvást érzett tőle. S amint álom előtt, félig ébren még, de már az öntudat határszélén a legkülönösebbeket álmodjuk néha, György is végigfutott pár pillanat alatt élete néhány esztendején. Az alakok egyre valószínűtlenebbekké váltak, Marianne arca Nóráéval olvadt egybe, Mariannet tartotta a karjaiban s Nóra ajkai csókolták vissza. Messzi muzsikát hallott. Még egyszer kinyitotta a szemét: csupa ösmert öreg butor intett felé a lefüggönyözött szoba félhomályában. A ritka percek

egyike volt ez, mikor minden ok nélkül a test és lélek teljes harmoniában van, minden tiszta világos, az élet boldogsággal teljes és semmi sem lehetetlen. A mosoly még akkor is ott ült az arcán, mikor már aludt.

III.

Az erdő fái összeborultak, a nap besütött az ágbog közt, mint egy-egy ablakon. Néhol útjába állt falevél, pókhálósál, mindent eleven aranyá változtatott.

Két fenyő között kifeszített hálóban lány fektült. Keskeny cipőjéből kifehérett apró virágokkal telehimzett harisnyája. Egyik karjára támaszkodott, könyv volt előtte, de nem olvasott. Az aranyban fürdő faleveleket nézte, melyek a zöld keretben még fényesebbek voltak. Kezét kinyújtotta kissé s most ujjain szűrődött át a fény piroosan, megragyogott a gyűrű tejfehér köve, a csiszolt vékonyhéjú körmök mint kerek opálok csilámlottak, amint ölében nyugtatta kezét. Ez a kéz telt volt s mégis finom, csuklótól, nemes körtére emlékeztetett könnyed, ívelő vonalaival. Mikor kezét visszaemelte a fény útjából, a sugár leszökkent a földre, mintha aranyhajtű hullott volna ki a hajából. Követte szemmel a sugár útját s mikor meglátta, még kerekébbre nyitotta. A fekete szemek mélyén csöpp aranycsillám villant meg:

A zöld mohán, a fa alatt, gyík pihent meg. A fény épp fejére tűzött s olyan volt ez, mintha kis gyémántkorona égett volna rajta. A lány a hálóban felkacagott, mély, zárt nevetéssel, melynek alig volt hangja, fogsora megvillant. Mese jutott eszébe s ezen nevetni kellett, megmozdult. A gyík riadtan emelte fel a fejét, a gyémántkorona lesiklott róla s gyöngé neszszel eltűnt a tűlevelek

között. A lehulló levelek zizegésébe belevegyült ez a halk zaj, muzsika volt. Zongorán nem is lehetne ilyen pianisszimó játszani, gondolta s ujjai végigszaladtak a háló bogozott szélén, mint a billentyűkön.

Felvette ismét a könyvet, olvasni kezdett, de szórakozott szemei nem követték a betűket. Ott tartott, mikor a nagy szenvedélyek eltomboltak már s a mondatok csak úgy megfáradtak a könyvben, mint az emberek.

«Egyedüli boldogság, ha elfelejtkezünk magunkról, szerelem, munka, vagy halál narkózisában, mert ha folyton gondolkozunk tetteinken, az éles analízis elveszíti minden szép boldog perc ízét.» Behunyta a szemét, de nem azon gondolkozott, amit olvasott, hanem elképzelni próbálta, milyen lehet az a narkózis. Fehér üvegtetővel fedett nagy műtőtermet látott, ott fekszik ő az asztalon, künn vár az édesanyja. Irtóztató félóra, megnyílik az ajtó, a tanársegéd fehér köpenyben, a tanár nagy parasztkézeivel s túlfinomodott arcával mosolyogva: Semmi baj... s már gördítik is ki a fehérbe-göngyölt bábót, viaszkból van az arca s csukott a szeme.

Ijedten nézett szét... oly jóleső, hogy itt van, az erdőben, anyja a villa verandáján... Milyen kellemes is ebben a kis stájer fürdőben... Kissé unalmas, de nem baj. Vajjon eljön-e Waldstätt? S ezt már oly hirtelen gondolta el, hogy nem is jött tudatára: Vajjon Tersényiek is itt fognak nyaralni? Behunyta a szemét s igyekezett maga elé képzelni Györgyöt. Két arc olvadt egybe: a hegedülő kisfiúé s a sápadt, lázasszemű fiatal-emberé a bálteremben. Olyan mélyen őrizte szívében kis udvarlásokon, felszínes szerelmeken túl, hogy néha megriadt, mert hiába próbálta felidézni, a kép nem engedelmeskedett...

Az erdőben mély zúgás kelt, minden ok nél-

kül, mert nem is fújt a szél. Az erdő beszéde volt ez, ami oly babonássá teszi sötétben az erdőket. Mintha az ágak megszólalnának s kinyújtának karjaikat.

Háta megett nagy lépéseket hallott, a fenyőlevelek vastag rétegei, amint évről-évre egymásra hulltak, felfogták a járás zaját, de most egy száraz gally megzörrent, leesett, a lány a hálóban megfordult, hogy lássa, ki jön, a könyv kifordult a gyors mozdulattól a hálóból, a vászonruha megfeszült térdein s fehérség villant meg, mint egy gondolat, sebesen. Egyik kezével lesimította felgyűrődött szoknyáját, s újra visszanézett elpirosodott arccal. Csak az erdész volt, egy gyakor-nokkal. Átölelték a fákat, nagy barna tokból mérőszalagokat húztak elő, kis könyvbe jegyezgettek, a kimért fákra festékekkel zöld és piros csíkokat húztak. Most megálltak, aztán visszafordultak s bementek a mély erdőbe.

A lány csalódottan kelt fel, megfogta a háló szélét. Széjjelnézett nem jön-e valaki... nyugtalan volt, mintha várt volna valakire. Földre ugrott. A könnyű vászonszoknya fennakadt, idegesen rántotta vissza, lehajolt a könyve után. Mikor odaért, hol lejtős az út, leszaladt rajta. Lihegve állt meg, felborzolt haját lesimította s elgondolkozva, lehajtott fővel ment a ház felé.

A fürdőépület előtt nagy társaság állott. Az emeleti ablakból kinézett a fehérbóbitás szobalány. Az öreg ezredes civilben guvernant arcú feleségével már elfoglalta helyét a hallban. Ott olvasták egész délelőtt a Gartenlaube és a Zur guten Stunde regényeit. Ez volt a nyaralásuk. Az erdőből, mely körülölelte a fürdőt, valószínűtlenül élénk zöldszínű fáival, melyek, mintha játékgurák lettek volna, oly mereven álltak, csak a levegőt élvezték. Dél felé kijöttek a fürdőépület elé, beszívták a meleg légáramot, mely tele volt a fenyők s hársak

szagával s meglegedve vonultak vissza karosszékeikbe.

Pestiek voltak legtöbben. A nagy város mint ideiglenes szálló őrizte őket, mintha idegenek, átfutó vendégek lettek volna s a forró nyárban szaladtak a világ négy tája felé. A hirtelen nőtt házrengeteg, ott a Duna jobbpartján, dolgozott, mint a hangya, hogy nyáron elherdálja idegenben, amit egész éven át gyűjtött. Így hordta össze az egész ország minden értékét is, mint roppant fej a kis törzsön, felszívta az ország életerejét. Néha, mint a gyermek, szétrombolta a legszebb ajándékokat is, mellyel elhalmozták. Mindenkit kigúnyolt, saját magát is, senkinek sem hitt. Ha lelkesedett, ami gyakran megtörtént, óráját szorongatta, hogy el ne lopják. Mindenfelől összeverődött tömeg volt, még nem vált magyarrá, nem állt össze, mint a láp földje.

Tóthfalusinénak villája volt itt, még az ura építette. Egy főherceg szeszélye tette híressé a kis stájer városkát s utána sokan kötelességüknek tartották a főhercegi példát követni. A Tóthfalusi-villa a főhercegi soron volt, messze a várostól, szinte elrejtve az erdőben. A főherceg, aki egy színésznő kedvéért építtetett közel amazéhoz villát, haragosan fogadta az emberek tolakodását s két év múlva másutt építette fel kis Trianonját. Ám a szép házak itt maradtak, mások is építkeztek pusztán a hely kedvéért s a főherceg szeszélyéből szép, nagy fürdő lett.

Tersényi György előbb elkísérte apját Hévizre, azután átment Stájerbe. Egy kis hotelben szállt meg, ahol szülei laktak egyszer, átutazóban. Nem ösmerkedett senkivel, csak az asztali szomszédjainak mutatkozott be. A vizsga kissé megviselte. A nevéből nem tudtak kiigazodni: Georg von Tersényi, — Tersényi, — vajjon ki lehet? A sétányon nem találkoztak vele, míg egy szemfüles bécsi asszonyka meglátta a Tóthfalusi-villa erkélyén.

Bizonyára gróf, inkognitóban van itt, vélte, s a dinerhez új selyembluzt vett fel, mert szemben ült Györggyel.

A sétány egy részét a hegy oldalába vágták. Az út úgy kanyargott a fák alján, sárga és szürke kőbe vágva, mint keskeny fehér szalag. Néhol szakadék volt, merész ívű kis hidak vittek át rajta. Alattuk rohant el a fürdő büszkesége, kis folyó, mely itt husz méter magasból zuhant alá, fehér tajtékját majd a hegyi útig felcsapva. A vízesés mellett gesztenyefák alatt kis vendéglő hívogatta a kirándulókat. A fensík messze nyúlt el, apró ezüst tavak csillámlottak rajta, mint pajzson az ezüstveret.

Marianne egy hétköznapi rá hagyta magát venni erre a kirándulásra. Tóthfalusiné oly szíves volt Györgyhöz, mint akkor, tíz évvel ezelőtt, rokon közvetlenséggel fogadta, mintha természetesnek találná ottlétét. Marianne az első találkozásnál alig hogy kezet nyújtott, szinte azt mondta ez a hűvösség: Mit akarsz te itt? György először visszahökölt, majd ő is szertartásos lett, ritkán fordult kérdéssel hozzá. A szomszéd villában egy özvegy hofratné lakott két lányával, azok is visszavonulva éltek s csak véletlenül ösmerkedtek össze Tóthfalusinével, aki szokása ellenére összebarátkozott velük. Nem szerette a fürdői ösmeretségeket. A lányok azonban nem melegedtek össze. Györgynek észre kellett venni, hogy ennek Marianne az oka. Volt benne valami elhárító hidegség, mely nem engedett közelférni, de néha úgy tetszett, hogy túlságosan szándékolt ahhoz, hogy őszinte legyen. A tanácsos lányok ritkán jöttek át s a kirándulásokon is csak azért vettek részt, mert igen kedvesen hívta őket Tóthfalusiné.

A haját most már simán hátrafésülve viselte, hátul nehéz kontyba csavarva. Még nem volt ősz haja. Kisebbik lánya Waldstätt hugánál nyaralt

Wiesbadenben, Waldstätt kérte ezt a kegyet s nem lehetett megtagadni tőle. Tudta miért, ez a lánya csaknem teljesen reáhasznált, ha együtt voltak, testvéreknek nézték őket. Mélabusan gondolt erre a hasonlatosságra, az idő múlására. Györgyöt nagyon kedvelte, az apjáért, akit egész férfinak tartott, de magáért is. Csak kissé szótlanak találta. Kérdezte, hogy hegedül-e még s György azt felelte, már régen nem ért rá hegedűjével foglalkozni.

A kiránduláson György összebarátkozott a kisebbik Hofrat lánnyal. Egy exotikus darabról beszélgettek, mely akkor jelent meg könyvalakban s vitte egy ösmeretlen ország lelkének kábító parfümjét a világ minden tája felé.

— Mennyire különbözik az emberek élet és gondolkodásmódja még a szomszédos országokban is, mondta a lány.

— A természet az emberrel tett csak kivételt, — szólt György. — Minden más élőlényt pontosan fel lehet ösmerni s meghatározni. Az erdőben tavasszal ugyanazon tövekről ugyanazok a kökőrcsinek s csillaghurok nyílnak, a ciklamen mindig ugyanazzal az illattal köszönt be s jelenti, hogy él. Nekünk nincsenek ilyen ösmertető jeleink, csak a beszéd. S az is arra való, hogy eltakarja igazi voltunkat. Mindenki szeret másnak mutatkozni. Mintha a kökőrcsin egyszerre felvenné a ciklamen kényes illatát.

— Mit csinál akkor, ha először kerül idegenek közé?

— Pár napig nem ösmerkedem senkivel. Igyekszem kiösmerni őket. A ruhájukról, a beszédjük-ről. Néha egy rosszul választott szín, egy durvább szó, oda nem illő kifejezés, sok mindent elárul. S a hang! A beszéd hangja! Ez az én láthatatlan növényhatározóm.

— Soha sem téved?

— Óh dehogy, hiszen a hang csak egyetlen jel s ahhoz, hogy egy virágot meghatározhassunk, Linné szerint ösmerni kell a növény bensejét, szétszedni porzóit, leveleit. Így nem lehet elbánni az emberekkel. Nőknél meg különösen, sok és drága érték épp abban rejlik, ami meghatározhatatlan, mint a virágnál az illat : a charmeban. Egy mozdulatnak néha több a szépsége, mint az arcnak.

Marianne összehúzta a szemöldökét. Miért beszél így? Benne bizonytalansággal nem talált semmit ebből a meghatározhatatlan kincsből. Miért is jött ide? Megzavarta a gondolatait, még az álmaiba is belopakodott. Visszaidézte emlékébe gyerekkori szerelmét, melyet nevetségesnek talált. Azóta nem akadt senkire, akire annyit gondolt volna. Apjától az akaratos állon s a szürkés-kék szemeken kívül sok megfigyelő képességet s gúnyt örökölt. Nagyon kellemetlen örökség volt, mert néha nem bírta megállani, hogy a legközelebb állókat meg ne bántsa egy hirtelen ötlet kedvéért. A sok megintés idegessé tette, elnémitotta, nem mert szólni, mert attól tartott, csipős lesz. Bántotta, hogy kerülnek. Szeretett volna kedves és kedvelt lenni. György mintha egyenesen rácélezett volna.

— Tanár úr, melyik osztályba soroz engem, — kérdezte a Hofrat-lány nevetve.

— Persze azt várja, hogy rózsához vagy más hercegnőhöz hasonlítsam. Ha magyar volna, megértené amit mondok, van magában valami a mályvából, fel tud díszíteni s otthonossá tenni még oly kis ház ablakát is, ha gondolják és szeretik, nem így van?

Hofrat Käte elpirult. Lehajtott a fejét s oldalról lopva nézett Györgyre. Csak nem tud róla? Gondolta ijedten.

Marianne szembenézett Györggyel s megkérdezte, akarata ellenére is, volt kis gúny a hangjában :

— És engem?

— A tüskerózsa s a jégvirág közt habozok, — felelte György nevetve, — ha ugyan nem veszi rossz néven, hogy ilyen kevésbé civilizált növényekhez hasonlítom.

Marianne bókkolt, de nem szólt többet.

— Vajjon miért van itt, kérdezte magában. Anya oly különös volt, mikor megmondta, hogy rokon látogatásban lesz részünk. Rokon! Ösztöne azt súgta, hogy valami célja van György ittlétének. Homályosan érezte, hogy vele van kapcsolatban s felháborodott rajta. Mit akarnak tőle! Ezért bánt félvállról Györggyel. Csak nem gondolja! Hagyta, hogy előremenjenek. Mégis, mikor nagyon elmaradt tőlük, bosszankodott. Miért nem jut eszébe Györgynek, hogy visszanézzen! Elmerült egészen a beszélgetésbe.

Megfordult s visszament anyjához, aki már elfáradt s a tanácsosnéval leült egy padra.

György nem jött határozott céllal. Pihenni akart elsősorban, minél messzebb Pestről. Nóra neve letörlődött már emléke lapjáról, csak a nyoma maradt. Új környezetet akart látni, idegen arckokat, idegen tájat. Tóthfalusiékhoz azért ment szívesen, mert úgy érezte, szüksége van arra a finom tónusra, amelytől a kis városban s Pesten elszokott s amire gyerekkorából oly szívesen gondolt vissza. Élvezte az asszony ízlését, hangja kellemes lejtését, otthonosan érezte magát náluk, mintha az édesanyjához ment volna. Tóthfalusiné tudta ezt, jólesett neki György közvetlensége, s nem egyszer gondolt rá, hogy erre az emberre szívesen rábizná a lányát. Mosolygott a lány merevségén. Érdekesnek találta, hogy György látszólag közönnnyel fogadja Marianne magaviseletét, mely más férfit már felbőszített volna. Asszony volt s tudta Marianne hidegsége s tartózkodása ingerelni fogja György fantáziáját. Nem akart sorsukba avatkozni,

se Mariannet rábeszélni, de szívből örült volna, ha egymásra találnek. Óvakodott azonban attól, hogy Mariannetól csak egy szóval is megkérdezze, mi a véleménye Györgyről. A lány várta ezt s mert a kérdés elmaradt, egy este megkockáztatta ő maga:

— Mi a véleményed Tersényiről?

Tóthfalusiné annyit felelt, hogy kedves uri embernek tartja s másról kezdett beszélni Marianne nagy bosszúságára.

*

Egy vasárnap délután a kis hotel minden vendége elment kirándulásra. György felhasználta az alkalmat, lement az üres társalgóba ahol a zongora állt, elővette a hegedűjét s gyakorolni kezdett. Alig játszott félórát, megeredt az eső, a nyitott ablakon az ázott földnek s a friss levegőnek illata szállt be. Lassan bealkonyodott s a homályban György nem látott mást, mint a keze fehérségét s az ablaküveg csillanását. Az eső egyhanguan kopogott a háztetőkön, le a csatornákba, szünet nélkül. György valami vigasztalan egyedülletet érzett, mint akinek nincs a világon senkije. Játszott, de a gondolatai elkalandoztak.

Vágyódott nagy-nagy gyöngédség után, s mintha minden gyöngédség a tulsó parton lett volna, melytől nagy széles víz választotta el. Leült az innenső parton egy kőre, nézte a vizek futását. Csak jönne valaki, szót se kérdene, nem is köszönne, csak annyit mondana: Soká maradtam? Nagyon szenvedtél miattam? Mutasd a szívedet! S már ott van a kezében, feltartja a kis világosság felé, ami átszűrődött a felhőkön. Nagyon törött a színe, sok rossz gondolat van benne, az üvege nem átlátszó. Várj csak, próbáljuk megfüröszteni! S az eső, ami hull alá, mintha a könnye volna, a szem, melyből leperreg, sugár, a kéz, mely simogat, bársonyos, az arca, messziről intő,

ösmert s a hangja, óh a hangja, megösmerte, a meghalt kis lány hangja volt.

A hegedű hűségesen kísérte a kusza gondolatokat. Egyik téma a másik után bontakozott ki s György szeretett volna felkiáltani az örömtől, hiszen frissen szökkent fel a drága szökőkút, melyről azt hitte, betemették a rossz napok. Meggyújtotta a gázégőt s mikor körülnézett, meglepve látta, hogy nincs egyedül.

A fal mellett elhuzódó bársonykereveten néhány ember ült, egy öreg úr tenyerébe hajtotta a fejét, egy asszony elmélázva nézett a semmibe, két lány összebújt a szögletben. Mikor György elrakta a hegedűjét s kifelé indult, az ajtó mellett, magából kikelve, mintha kísértetet látott volna, ott ült Marianne egyedül. Most a két lány is felnézett s György megösmerte a Hofrat-lányokat. Visszafordult s odament hozzájuk.

— Hogy kerültek ide?

Sétálni mentek, utolérte őket az eső s bemene-kültek a kis hotel halljába. Nem volt ott senki, csak a portás, leültek s várták, mikor áll el az eső. Akkor meghallották a hegedűt. Közelebb húzták a székeket, de nem merték zavarni, nem mentek be. Később egy öreg úr jött le az emeletről, az is megállott, hallgatta, leült, majd egy félóra mulva felugrott s lassan lenyomta az ajtókilincset. Ők aztán besurrantak utána. Hogy az asszony mikor jött be, nem tudják, nem is vették észre.

— Elkísérem magukat, ha szabad, — mondta György, — csak felviszem a hegedűmet. — A Hofrat-lányok intettek, Marianne ránézett Györgyre, de hamar lekapta róla a tekintetét s az arcát pirosság öntötte el. Boldog volt, hogy a félhomályban nem vette észre senki.

Az öreg úr a lépcsőn utolérte Györgyöt. György kedvetlenül állott meg, de mikor a lámpafényben meglátta az arcát, meglepetten kiáltott fel:

— Bertigni úr!

— Megösmert? Idestova két éve nem láttuk egymást! A hegedűje nem felejtett el! Azonnal megösmertem azt az édes kantilénát. Schmelz, mondjuk németül, valami olvadó tüzes van a játékában! Istenem, maguk magyarok a világ legkönyelműbb nemzete! Mennyi kincsük van s elpazarolják s nem törődnek vele! Maga is, bizonyára haza megy alispánnak vagy képviselőnek és névnapon vagy lakodalomkor éjfélután kiveszi a primás kezéből a vonót... ennyi az egész... Bocssássa meg, hogy így prédikálok, de fáj a szívem, ha látom, micsoda tehetségek kallódnak el maguk közt... Egy falusi kántor, akiből De Reske vagy D'Andrade lehetett volna. Egy Tersényi, akiből Paganini, Wieuxtemps vagy Joachim lehetne... óh, ne hagyja abba, bárhová kerül is! Ha még oly magasra is! Lesz idő, mikor ez lesz az egyetlen mentség és ha hívó, térdreborulva ad hálát a jó Istennek ezért a drága ajándékért! Az ön arcából olvastam már én; mi még fogunk találkozni! Írjon nekem néha a sorsáról, itt a címem; hadd tudjam, merre jár. Megigéri?

György megszorította a kezét, igent intett. Boldog volt, úgy hitte, nem is kell több a boldogsághoz.

Megállt szobájában az ablaknál, hálatelt szívvel, csaknem áhítatosan. Milyen ringató, jó volt érezni, hogy szeretik, bizonyára Marianne közelebb jött hozzá. Majd fájdalmas érzése támadt, elgondolta magát tíz-husz év múlva... vajjon mi marad meg ábrándjaiból, egetvívó álmaiból, s ha minden sikerül, neki is az lesz a vége, elfáradtan, öregén, ösmeretlenül a felnövő új generációban, idegenül a fiatalok, nála nagyobb művészek közt?

Nála nagyobb... hőséget érzett a szívében s megrázta a fejét, mintha láthatatlan ellenféllel vitatkoznék. Nem, azért sem. Tudta, hogy amint

egy század csak egy Napoleont teremtett, talán minden száz évben születik művész, akihez nincs hasonló sem előtte, sem utána, aki önmagából teremt világot. Ám Napoleont is körülvették marsalljai, tábornokai, Massena, Dessaix, Ney... Kleber... s a muzsika marsalljának lenni is gyönyörűség. Akarta: első legyen az első közt, akarta: Marianne szeresse, az övé legyen, boldog s megelégedett akart lenni. Csak egészen benn, mélyen felelt valami disszonáns hang, mintha a hűrt, mely megfeszült benne, távoli ellenséges hullám rezgette volna meg, az állhatatlansága. S aztán másik húr felelt; ketten beszéltek, oly tisztán, szépen, hogy le kellett ülnie és feljegyeznie. A sorok teltek a fekete fejűbetűkkel; György írt mást is, de ez volt az a téma, mely rossz óráiban megvigasztalta, kiteljesült, megtelt a lelkével s mikor egyszer nekiindult ismeretlen országoknak, hűséges kísérője lett és szólni tudott minden népeknek nyelvén, mert az Isten szólt belőle. Az volt a címe: *Prière pour tous*.

Mikor asztalhoz ültek, Kätthe megfenyegette az ujjával.

— Tudja, hogy Ön gonosztevő? Kritizáltunk jobbra-balra, játszottunk maga előtt, adtuk a hozzáértőt, egy szóval se árulta el, hogy maga... nos igen, hiába néz olyan gúnyosan, művész. Bizonyára szerződése van az ördöggel s nem szabad embereknek játszania. Az a furcsa öreg úr Belzebub követe volt talán?

György nevetve bizonygatta, hogy úgy van, az öreg úr még rosszabb az ördögnél is. Van egy furulyája s ha belefű, minden művész vándorútra indul, utána.

— Művész nem is maradhat egy helyben, — szólt gyorsan Marianne.

György összereszt, a hangban volt valami zöngés, melyet úgy érzett átsuhanni a lelkén, mintha bent megütötték volna.

— A művésznek világot kell látni, igaz, sokat hal-
lani, magáénál szebb, jobb zenét. De nem lehet
világköszalója sem. Kell legyen valahol otthona,
ahová megtérjen, ahová magával hozza mindazt
a szépet, amit gyűjtött, hogy feldíszítse s kelle-
mesebbé tegye. Igaz, van a művészemberben sze-
szélyesség, vándorösztön. Nem bírja belátni, hogy
az életét ott kelljen leélnie, ahol született. Nem
éreztek-e néha, ha elrohant a vasut egy kis város
mellett : az ablakokban, a sétányon emberek, akiket
soha se látunk többet, milyen különös arra gon-
dolni : Itt is laknak emberek, nem ösmerem a
sorsukat, ha a véletlen úgy akarta volna, én is
ott élnék közöttük, s én bámulnék fel a futó vo-
natra. A művésznek ki kell lépnie környezeté-
ből, mert szűk marad a látóköre, ha bezárkózik
egy kis világba, nincs ami fel-felgyűjtsa, magába
hamvad. A művészember társának ezért kivételes
nőnek kell lennie. Sokat kell megértenie és sokat
megbocsátania. Egy svájci költő írta ezt meg
szépen :

Und ob ich oft bei andern stand
Und ihnen meine Kränze wand,
Aus dieser Erden Wildgeheg
Den letzten Weg
Den gehn wir miteinander!

— Óh ez az igazi férfiónzés, — szólt Käthe.
Maguk járnak a világot, minden jóban részük van
s mikor elég volt, akkor hazatérnek az otthonba.
Köszönöm, én nem kérek belőle!

— Käthe, a maga referendáriusa bizonnyal nem
fogja otthagyni a hivatalát, hogy világgá menjen.
De akinek a hivatása hozza magával, hogy kül-
földön járjon, csak...

— Vigye magával a feleségét, — vágott közbe
Marianne s maga is megvolt lépve, mennyire éles
volt a hangja.

— És a gyerekeit is úgy? — vágott vissza

György. — Szép kis élet! Ma Milanóban, holnap Londonban! Földrajzból egyest fognak kapni, de a szállodai élet, a rendszertelen életmód vajjon milyen hatással lesz rájuk?

Marianne ismét érezte, hogy elpirul, lehajtotta a fejét mélyen a tányérjára, aztán hirtelen felnézett. Senkisémet ügyelt rájuk. Haragudott magára. Milyen gyerek vagyok! Úgy beszélek vele, mintha a mi jövő életünkről volna szó, ő megértette s most mulat rajtam. Hová, merre viszi az útja? Majd eltűnik megint az életéből, csak a lapokból fogja olvasni a nevét. Eszébejutott az édesanyja, aki egyidőben mohón futotta át a lapokat, Marianne tudta, hogy egy nevet keres. Nem, ezt nem! Elszégyelte magát. Hiszen nem szereti Györgyöt. Kedves, jó ember, de szeretni!... Dacosan hátra-szgte a fejét s a hirtelen mozdulattól hajfonatja rácsapódott György vállára. György feléje fordult és nagy ijedt szemekbe nézett, melyek mélyén eddig soha nem látott sugárzás többet mondott el a szívének, mint minden hosszú beszélgetés. A vacsora alatt nem is váltottak több szót, este lementek a parkba sétálni, aztán kiültek az emeleti erkélyre.

— Azt hallottam, rokonok, együtt nőttek fel?

— kíváncsiskodott Käthe, aki ösztönösen meg-
érezte, hogy a két ember közt készül valami s a maga boldogságában szeretett volna mindenkit boldognak látni. — Milyen jó is az, — ábrándozott, — valakit gyerekkora óta ösmerni, s azután megszeretni. Milyen más ha egyszer bálon, társaságban találkozunk valakivel, elkezd udvarolni, azt se tudjuk ki és mi, s ha tudjuk is, ki a papája, nem ösmerjük egy gondolatát sem azelőttről, az életét, kedvteléseit, szeszélyét, hiszen előtünk a legjobbnak mutatja magát. Hátha csalódunk, hiszen nincs kit kérdeznünk, magunkra vagyunk hagyatva, emberösmerőnek kellene lennünk, de hogyan?

Elhallgatott s maga sem tudta, hogy egész szívét, legrejtettebb kétségeit beszélte el.

György megsajnálta. Jelekről beszélt, melyekből embert-ösmerni lehet. Hiszen a régi mesékben is az volt a fő: a vőlegény próbája, melyekből a királykisasszony megösmérhette az igazit. Örök a nők kétsége a választás előtt. De még nehezebb a férfi választása. A nőket soha sem lehet kiösmerni. Beszélt csalásokról, hazugságokról, észre se vette, hogy egyre elkeseredettebb a hangja s hogy Marianne előrehajol s úgy figyel, mit mond, már alig leplezett nyugtalansággal.

Valami tréfás fordulattal elütötte, mikor megsejtette, hogy többet mondott, mint kellene. De Marianne felállt, fázott, haza akart menni. A hangja fáradt volt, kedvetlen. Nem tudta miért, haragudott mindazokra, akiken György emberösmeretet tanult. Szeretett, mást szeretett, nyilallt belé a gondolat. Talán most is még mást szeret, idejött feledni... vagy még tart... s nem merte végiggondolni.

A kavics csikorgott lábuk alatt. A sövény magas, nyírott bokrai s mögötte a fák kísérteti árnyékokat vetettek az útra. Marianne önkéntelen közelebb lépett Györgyhez, aki azonnal megérezte ezt a félős mozdulatot s elszállt tőle minden rossz gondolata és emléke. Egyforma ütemben lépkedtek. Mi lenne, ha most megcsókolnám? Ellökne magától, vagy sírna? Marianne, mintha megsejtette volna, egy lépéssel előre lépett s eltávozott mellőle. Megbotlott egy kőben. György odaugrott s megfogta a karját. Marianne idegesen rántotta el a kezét, majd megrestelte s halkán szólt:

— Köszönöm, nem szeretem, ha segítenek.

— Minden dolgával így magában, egyedül rendbe tud jönni? — kérdezte György s mert hogy megbántva érezte magát, hozzátette: — Bol-dog nő!

Milyen gúnyos tud lenni, mélézött Marianne, soha sem fogom kiösmerni. Mit is akar tőlem? E percben jobb szeretete volna, ha már holnap elutazik. Haragudott rá, mert többet foglalkoztatta, mint szeretete volna. Haragudott rá, mert újból hatása alá került s bárhogy tagadta is maga előtt, egy rejtekből, amelyről maga sem tudott már, kiléptek kislánykori álmai s simogatták, ringatták. Milyen szép is volt otthon! Láta a házukat, a kertet, a fehér lépcsőt, a zongoraszobát, Györgyöt diákruhájában, a gimnáziumi koncertet, egy pillanatra hazaröppent a lelke s hálás volt Györgynek ezért a pillanatért.

S ekkor György lehajolt s megkérdezte :

— Min gondolkodik? Úgye jó volna otthon lenni, mint régen, zavartalan örömben és nyugalomban, a kis folyó mellett?

Marianne összerándult, mintha villamos ütés érte volna. Mi ez, kérdezte magában? Ugyanolyan hullám viszi az ő gondolatait is, mint az enyémet? S ha nem akarta is, erősebben szorította meg György kezét, mikor elköszöntek.

György soká állt még egy helyben. Mikor világosság gyúlt fel Marianne szobájában, akkor fordult meg s lehajtott fővel ment haza.

IV.

Marianne nem tudta, hogy a Tóthfalusi kuria már nem az övék. Az 1882. évi pánik, méltó párja az 1878-íkinak, elsodort egy régi bécsi bankházat, mely Tóthfalusiné vagyonát kezelte. A csapás nem volt oly súlyos, mint első percben hitték, a banknak voltak fekvőségei, ipartelepei, de az értékesítés soká, évekig elhúzódhatott. A bécsi élet megrágult, a két lány, nagy háztartás, a változatlanul nagyuri életmód sok pénzbe került. A földbirtok jövedelme nem lett volna magában elég,

a két ház fentartása is költséges passzió volt. Tóthfalusiné pesti barátaihoz fordult tanácsért s azok megvétették az állammal a Tóthfalusi kuriát a birtok egy részével azon a címen, hogy ott gazdasági intézetet nyit majd az állam, internátussal. Egy kis hetilap megtámadta a pénzügyministert, de aztán szó sem esett róla. A vételár fedezte a veszteséget, most már biztos helyre tette a pénzt, s az egyensúly helyreállott.

Az eset azonban gondolkodóba ejtette az aszszonyt. Mi lesz a lányaival, ha meg találna halni? Egy idő óta rossz gondolatai voltak. A szívét fájlalta, bár az orvosok nevettek rajta s biztosították, hogy pompás szíve van. Akármennyire elhessegette a gondolatát is annak, hogy nagy lányai vannak, akik nemsoká eladó lányok lesznek, akár-hogy fázott az anyós szerepétől, be kellett látnia, hogy nem szabad ily önzőnek lenni. Szeretett volna még egy kis boldogságot, valami drága szép gyöngédséget, nem is szerelmet, csak gyöngéd szeretetet, nem akarta elhinni, hogy már késő, elment mellette, elszalasztotta.

A kis fürdőbe csupa takarékoságból jött, de nem bírta ki sokáig. Rábízta a lányát a társalkodónőre, egy öreg bárónőre s elutazott a másik lányához, mint magával elhitetni akarta.

Igazában Waldstättel akart még egyszer találkozni.

Okossága hiába tartóztatta, hiába akart az utolsó-előtti állomáson leszállni és visszafordulni, nálánál erősebb akarat vitte.

Az állomáson a lánya várta, kisírt szemekkel.

— Waldstätt vadászni volt, vihar érte, átfázott, tüdőgyulladást kapott, az orvosok nagyon féltik, A nővére s annak lánya vannak vele. Nem mondták meg neki, hogy jössz, — tette hozzá félénken, — mert nyugtalanította volna.

Tóthfalusiné úgy érezte, hogy egy kifeszített

húr megpattan benne. Minden erejét össze kellett szedni, hogy ne sírjon.

— Hol fogok lakni? — kérdezte elfogódva.

— Szemben velünk a hotelben. Pihend ki magad édes, aztán átjövök hozzád.

Tóthfalusiné, mint a szárnyszegett madár ült le a szobájában. Hideget érzett a testében, szíve gyökeréig fázott. Behunyta a szemét, hogy lássa Waldstättet s rémülten nyitotta ki, mert temetési menetet látott, a szoba szögletében koporsót s abban Waldstätt viaszsárga arcát. Felugrott s járt-kelt a szobában türelmetlenül. A szobalány bejött, hogy segítsen átöltözni, kiküldte. Odaállt az ablakhoz s átnézett a másik házra. Lassan bealkonyult. Felgyúltak a lámpák, leengedték a függönyöket. Találgatta, vajjon melyik az ő szobája. Egyenként nézte végig az ablaksort, de nem tudott rátalálni. Ajkát harapta, nem akarta hinni, hogy ez lehetséges, nem bírta ki tovább egyedül. Magára kapta a köpenyét s átsietett a másik házba. A lépcsőn a lányával találkozott.

— Most van a krízis, — felelte a kérdő pillantásra.

Tóthfalusiné megingott.

— Át akarok menni, — mondta aztán erős hangon.

Ott vártak a szomszéd szobában. Egy óra múlva az orvos beengedte őket oly arccal, mintha azt mondta volna: Ugyis mindegy.

Az asszony leült az ágy mellé. Megfogta a sápadt kezét, s melengette a kezében. A beteg felnézett, meglátta s elmosolyodott. Ez a mosoly valami oly gyönyörű volt, mint mikor az ember álmában hallja meghalt édesanyja hangját s látja a jólösmert mosolyt, mintha élne.

Waldstätt beszélni akart, de az asszony ajkára tette a kezét, másik kezét nem vette le Waldstättéről. A finom érintés alatt mintha megnyugo-

dott volna a beteg, lehunyta a szemét s még mindig a boldog mosollyal az ajkán elaludt.

Tóthfalusiné lassan kivonta ujjait a beteg kezéből, felállt, köszönt s lábujjhegyen kiment a szobából. Most már nem hitte a halált. Bizott benne, hogy minden jóra fordul. Megcsókolta a lányát, s hazament.

Nyugtalanul aludt el, későn, már besütött a nap, mikor felébredt. Halk beszédet hallott az ajtaja előtt. Első dolga volt, hogy átnézett a másik házra. A betegszoba redői le voltak engedve. Nagy csönd volt, a ház előtt megállt egy-egy fürdővendég, aztán fejcsóválva ment tovább. Tóthfalusiné csengetett, rosszat sejtett. A szobalány helyett a lánya jött be. Csak ránézett az arcára s mindent tudott.

— Meghalt? — akarta kérdezni, de hang nem jött ki a torkán. Leült, mert azt hitte, elszédül, a halántéka zakatolt.

— Az éjjel felébredt, vizet kért, kérdezte, itt vagy-e még, aztán csak annyit mondott: Csókolom Ágnes kezét, nagyon jó volt. Elaludt s többet nem is ébredt fel.

Tóthfalusiné csak ült merev arccal, maga elé nézett s lassan, egyenként megeredtek a könnyei.

V.

A temetés után hazavitte a lányát és sürgönyözött Mariannának, ne jöjjenek utána, majd visszajön értük. Oly hirtelen utazott vissza, hogy nem tudták az okát, csak mikor a lapok jelentették Waldstätt halálát. Marianne anyja és Waldstätt jó barátságára s arra gondolt, vajjon hiányoznék-e neki György, ha meghalna? A fájás oly intenzív volt, hogy megdöbbsent tőle. Elsőbb jobban át tudta érezni édesanyja fájdalmát, másodszor rájött, hogy György több neki, mint hitte. Most bujósdit játszottak, elrejtőztek gondola-

taik mögé, mint valami sűrű bokorba s mind-egyik arra várt, mikor ad a másik jelet, hogy vége a titoknak. György nem szólt, ez a férfi önzése volt, aki még szabadnak szeretne maradni, Mariannnál félelem volt, hátha nem elég lekötni magához, hátha inkább művész, nem tud majd beletörődni a mindennapos életbe, nincs elég érzéke a valóság iránt. Tudta, mert György elmondta neki, hogy egyelőre hazamegy, Tersényben, vagy Püspökvárt fog ügyvédkedni, mert apját nem akarja egyedül hagyni. Aztán . . . mégis Budapestre szeretne felköltözni, tovább tanulni, s ha majd igazán az lesz, aminek szeretné magát tudni, akkor . . .

Ez az akkor . . . végtelen messze volt, György maga is tudta, hogy ez csak palástja a visszavonulásnak. Nem bízott magában eléggé s ami rosszabb, nem merte a konvenciókat átlépni. Nem akarta, hogy cigánynak hívják. Otthon nem bírta volna ki, külföldön évekig kellett volna élnie s az most nem lehetett. Honnan is vett volna pénzt hozzá? A nélkülözéshez nem volt meg benne a nagy lelkek bátorsága. Ezt belátta s úgy szégyelte magában, mint valami káin-jelet. Hiába akarta felbuztatni önmagát. Nem az egyszerű életmódtól, a kényelmesség hiányától irtózott, hanem a kopott szobáktól, keshedt butoroktól. Abból, hogy maga tartsa fenn magát, amellet tovább tanuljon, szó sem lehetett. Hogyan . . . majd Brüsszelben vagy Párisban találkozzék a követség egy tagjával vagy egy hazai barátjával s ne mehessen vele ebédelni, ne vihesse el a szállására? Bizott valami szerencsés fordulatban, véletlenben, babonásan, biztatta magát, hogy jó lesz a polgári nyugalom néhány éve, azalatt vagyont gyűjt, független ember lesz, annyit élhet külföldön, amennyit akar.

De e gondolatok alján, mióta idejött, az igazi ok Marianne volt.

Ösmerte, tudta, nem jönne vele soha, ha még

oly nagy művész volna is. Összehuzódott előle, mint a madár, ha idegen nyúl hozzá, mihelyt szabadjára engedte a fantáziáját. Marianne otthont akart magának, nem akarta, hogy mint az édes-anya, ő is lapozgasson újságokban, hol merre van, aki kedves neki. Megborzongott a gondolatra, hogy valaha várnia kelljen, az ablaknál este, egyedül, mert valahol ott tartották muzsikával, vagy az állomáson lesni az érkező vonatokat. Magnának akarta, hogy mellette legyen, cirógassa és szeresse, mikor összerezett egy érintésétől s azt hitte meg kell halnia, ha megcsókolná.

Arca kissé megnyúlt, mintha maga is megnőtt volna. Nem voltak feltűnően sokat együtt, leginkább a nagy parkban, a többiek szeme előtt. György halasztotta elutazását. Szeretett volna kimenni Párisba vagy Brüsszelbe Wieuixtempshoz, — azután megnyugodott, mikor olvasta, hogy a nagy hegedűsök nyaralni mentek, ki északra, ki délre.

Tóthfalusiné visszajött, egyedül, összetörve s Marianne, amint az utazás ideje közeledett, egyre szótlanabb lett.

— Maga egészen megszelídítette az én kis vadócomat, mondta tréfásan Tóthfalusiné s György nem látta többé ideges szóváltások nyomát a lány kipirult arcában és anyja összeharapott szája szögletében. Waldstätt halála óta Marianne gyöngédebb lett anyjához, féltő szeretettel vigyázott rá; néha behunyta szemét, beleképzelte magát anyja helyzetébe, csodálta, hogy mily lélekerővel viseli fájdalmát, melynek mélységét senki nem ismerte. Az élete kihamvadt, most már céltalan volt élni, nem volt kinek világítani. De a nyugtalanság, amit a lány gyöngédségben elfojtott, más oldalon annál jobban feszítette lelkét. György néha úgy érezte magát közelében, mint a képes bibliai fja, aki farkasbőrrel a hátán ráugrani készülő tigriseknek hegedül. Mindig az az érzése volt: Marianne

figyeli s elég egy mozdulat, egy szó s mindennek vége.

Az utazás előtt, a búcsú izgalmasában felengedett kissé Marianne. Behívta Györgyöt, engedte, hogy segítsen csomagolni apró holmijait, emléktárgyait és csecsebecsét, míg a bárónő angol regényt olvasott a karosszékekben. A kezük gyakran összeért, de ez most nem volt nyugtalanító.

A vonat reggel indult s este még együtt sétáltak. Az erdő aljára legörgettek néhány fehér nyírfát, melyek vékony fehér ruhájukban szinte szegyenlősen heverték ott, a sötét fenyők között világítottak. A fák kiméletlen harcáról beszéltek, melyek csak úgy verekedtek a napért, a szabad levegőért, mint az emberek, hogy a kis nyírfák úgylis elpusztultak volna, mert a magas fenyők elvették előlük az életető meleget és a fényt.

— Mert nem volt, aki segítsen rajtuk, vagy akihez hozzátámaszkodhattak volna, — felelte Marianne.

Amint ott állt az erdő szélén, fehér ruhában, könnyű zöld kendőjével a vállán, volt benne valami a finom rajzú nyírfákból. Ezt meg is monddta György.

— S nekem nincs elég napom, ami rám süssön, úgye ezt akarta mondani?

György akkor már ott állt mellette.

— Akarja? Akarod? — kérdezte s tudtán kívül úgy megszorította a lány csuklóját, hogy felsikoltott.

Eresszen el, eresszen el, — kiáltotta s a hangjából csak haragot hallott ki.

— Marianne, mi az? — kérdezte riadtan.

— Nem szabad, György, ezt nem lett volna szabad! Nem látja, hogy útjában vagyok? Jobban ösmerem, ne tudnám, nem lenne jó belőle. Nagyön egyhangu hangszer volnék a hegedűje mellett s ha nem tudnám visszaadni azt a sok mindent, ami magán átzeng, megunna. Jobb így magának is, nekem is.

Leült egy fehér mértföldmutató köre.

— Olyan nagyon rossz tudni, hogy van valakije?

— Igen, rossz, — felelte a lány, — mert oly felelősséget mér rám, aminek nem bírnék lelkiismeretesen megfelelni. Én túlságosan önző vagyok s akit szeretek, magamnak akarom egészen. De maga sohasem lehet egészen az enyém, nem is volt, nem is lesz, első a foglalkozása, a hivatása, aztán jövünk mi, a család, a hozzátartozók. Magamat se ösmerem elég jól ahhoz, hogy meg tudnám ítélni, nem akadályozom-e meg a terveit? Nem én vagyok-e az, aki kimozdítja pályájából, eltéríti nyugodt, ám egyhangu életbe. Én azt szeretném, ha első volnék ebben a sorban, nagyon sok ez, tudom, de végtelen boldog volnék...

— Első, mindig első, — ujjongott György, csókolgatta a kezét s ölébe hajtotta a fejét, míg valami hűvöset érzett az arcán. Eső esik, gondolta s fel akart kelni, mikor megérezte, hogy könnyek.

— Marianne, te sírsz? — kérdezte és lezárta a szemeit.

Egymás kezét fogva mentek haza s nem szóltak a hosszú úton egyetlen szót sem.

VI.

Marianne sokkal öntudatosabb volt, semhogy egykönnyen alávetette volna magát idegen akaratnak. Gyermekkorától megszokta ezt az öntudatoságot s félt tőle. Ha hibázott, magától rájött és erősebb szemrehányást tett magának, mint minden szülői szigorúság. Nem szerette ezért a fedést: csak dacot és ellenállási kedvet keltett benne. Legjobban az ellen ágaskodott, ha gyermekként, vállveregetve szóltak hozzá. A szerelemmel is úgy nézett szembe, mint ellenséges hatalommal, szerette volna megösmerni, megküzdeni vele s legyőzni.

Volt egy-két futó hajlandósága : egy nagy művész, néha egy szép férfifej lenyűgözte, álmodott róla, néha szívdobogása is volt, ha hirtelen, véletlen találkoztak, de a hatás elmúlt, ha hosszú ideig nem látta. Egyszer titokban két levelet váltott a Burgszínház egy művészeivel, de aztán meglátta egy étterem ablakánál, amint a paradicsom szósz lecsöppent a fehér asztalkendőjére. Hamlet és paradicsom. Elnevette magát és többet nem írt levelet. Gúnyos fölénnel beszélt a férfiakkal, mely azonban mégsem volt sértő, inkább vitatkozásra serkentett s arra, hogy az igazi férfi szembeszálljon vele s megtörje ezt az amazont. Csak nagyon meghitt társaságban nyílt ki, akkor eleven, vakítóan élces is tudott lenni. Aki közelebbről nem ösmerte, első látásra közönyösnek vagy még rosszabbnak tarthatta, mert leeresztett szempillái s kissé homlokába nőtt haja mögött ki sejtette volna, mi lakik benne?

Marianne hamar rájött, hogy első pillantásra kevesebbre becsülik és nem kis kedvtelése volt, új ösmerős előtt hallgatag maradni, közönyös félszavakkal válaszolni. Megvárta, míg mélyebb, komolyabb lett a beszélgetés, akkor mint a villám csapott le meglepő, friss, éles megjegyzéssel. Szeretett meghökkentetni, semmit se szeretett úgy, mint mások, nem annyira eredetiség kereséséből, mint a megszokás unalmától féltében. Szeretett volna valamit alaposan tudni : zongorázni, énekelni, vagy könyvet írni, de mert érezte, hogy egyikben sem tud első lenni, abbahagyta az énekleckéket, megkezdett tanulmányokat. Vágyódott arra, hogy híres legy en s mert tudta, hogy ez álom, legalább híres ember felesége akart volna lenni.

György iránt, mikor a fürdőn találkoztak, valami zavartsággal vegyes lenézést érzett, mert szégyenkezve gondolt vissza gyerekkori rajongására

és a szegyenkezés rossz érzését átplántálta Györgyre, mintha az lett volna az oka. György zárkózott is volt, vidékies kissé, ruhája szabásában, mozdulataiban. Keveset beszélt, nem elméskedett s csak amikor nagyon összebarátkoztak a Hofrat-lányokkal, akkor mutatta magát, de akkor sem feltűnően, kissé ironikusan éreztette Mariannenal, hogy ösmeri, látja pózait, meghökkentető kedvét, még azt is, hogy a viláért nem mondta volna egy könyvre, ha kérdezték: «nem ösmerem», sem egy zenedarabra: «nem hallottam».

Mikor rájöttek, hogy az első találkozások kissé rideg kérge alatt drága és finom gyerekkori emlékek hártvája van, egyszerre vetettek le minden feszességet és lettek jó pajtások. De György még mindig nem közeledett, nem udvarolt s ha szándékosan tette volna, sem talált ki jobbat. Felkelte Marianne tetszeni vágyását, felhajszolta nyugalmából, kizaklatta a közönyéből. Marianne szép volt, tetszeni akart Györgynek, okos volt: mutatni akarta. Nem is vette észre, hogy ezzel engedte Györgyöt feléjekerekedni s nem soká tartott, már érezte édes-gyötrő érzését az okos nőnek, mikor vele egyenrangú szellemű férfival találkozik s az pusztán azért, mert férfi, mert talán logikusabban gondolkodik, vagy erősebb fizikumu, talán az ösztönélet egy ösmeretlen rejtélyénél fogva maga alá rendeli a bár hasonló feszültségű, de kisebb erősségű akaratáramot.

A zene volt az a terület, hol minden póz és játék nélkül találkozhattak, mindegyik egész lelkét adhatta s mégsem kellett a másik előtt leplezetlen mutatkozni. De míg Györgynél a zene olyan volt, mintha a vére volna, melynek szeszélyesen lázas lüktetését kénytelen megfékezni a polgári foglalkozás orvosságával, addig Marianne szórakozásnak, bár isteni szórakozásnak tekintette, ellágyult, felhevült, amint a zene akarta. Kívánta,

hogy György úgy játszik, híres ember legyen belőle, de nem tudta átfogni, hogy lehet egész életen át semmi, de semmi mással foglalkozni, mint muzsikával. A művészek egyoldaluságát ösmerte s bárhogy rajongott értük, mindig maradt benne egy csöpp józanság, magát gúnyolás, mely megakadályozta a teljes odaadást. Egy híres énekesnőbe a szó szoros értelmében szerelmes volt, bálványozta, gyűjtötte a képeit, el nem maradt egy előadásról sem, ahol hallhatta, bement az öltözőjébe, virágokat küldött neki, míg alaposan ki nem ábrándult belőle: Házi hangversenyükön a kis szobában, hol énekszámá előtt pihent, egy kis pohár pezsgőt hozott az énekesnőnek, kecses pukkedlivel meghajolt előtte s azt mondta, úgy érzi, mintha Hébe volna. «Hébe?» a művésznő összeráncolta kissé a szemöldökét, majd fejét ingatva szolt: Nem ösmerem . . . nem énekeltem még tőle semmit . . . György azért tetszett meg neki, mert sem jogról, sem zenetörténetről nem beszélt, aki hallotta, nem jött volna rá, mi a foglalkozása. Legszívesebben mégis könyvekről beszélgettek. Marianne a könyveket szerette. Tenger volt, melyre mindig kievezhetett, senki sem követte s addig úszhatott a selymes, friss, vad vagy viharos hullámonkon, amíg akarta. Bosszantotta, hogy György jobban tudja, melyik az igazi jó könyv s első megalázkodásának azt tartotta, mikor «ő» kérte arra Györgyöt, hogy írjon fel néhány jó könyvcimet, majd elolvassa. György egy dán író akkortájt megjelent könyvét hozta, a Niels Lyhnét.

A könyv veszedelmes hatással volt Mariannere, kiábrándította és megkínózta. Az első sorokban magára ismert s mikor Bartholine nem lett azzá, akinek önmagát akarta s nem hasonlított hozzá, becsapta a könyvet s nem akarta tovább olvasni. Aztán egy nap ott lapozta fel, ahol Fennimore s Niels összecsapnak. «Nem hallod, hogy gyűlöl-

lek?» olvasta a szenvedélyes indulat kitörését s felizgatva elolvasta az egészet. Soha nem felejtette el azt az estét. Nem bírta elhinni, hogy egy férfi egymásután több nőt lélekkel szerethessen. Gyötrő egy gondolat volt: ha meghalna, mint Gerda, György újra házasodnék s talán jobban szeretné a második feleségét... Hát ilyen a házaselet? Az érzések skálája egyre lentebb hallszik, míg egészen elhal. Megrémült a magányos öregség gondolatától. Már szerette Györgyöt, mikor még mindig az járt eszében: milyen jó, hogy velem van, ha megöregszem, nem leszek egyedül...

A feltámadó szerelem ellen soká küzdött és nehezen adta meg magát. A menyasszonyság hosszú hónapjai alatt több szabadságot élvezett, mint valaha. Édesanyja belemerült néma fájdalmába s csak lassan-lassan tért vissza megszokott életébe, az öreg bárónő felől azt tehette, amit akart. György látogatásai csak eleintén izgatták fel, anyja gyakran mondta, hogy ilyen menyasszonyt még nem látott s kérdezte, vajon szereti-e s mert Marianne csodálkozó arccal felelte, természetes, hogy «szeretem, hiszen hozzámegyek», Tóthfalusiné elmosolyodott. «Mert hozzámegyek» ismételte, miért nem mondod inkább, hozzámegyek, mert szeretem? Marianne nem jó néven vette, ha kritizálták, duzzogott, de György nem kevésbé volt meglepve, mikor legközelebbi jöttekor Marianne a nyakába ugrott, pajtáskodott, az ebéd alatt folyton beszélt, aztán behúzta a szobájába, lefektette a diványára, játszott a hajával s egészen megbolondította ösmeretlen gyöngédségével. György hajlandó volt elhinni, hogy nem ösmerte eddig s ebben a hitben maradt volna élete végéig, ha következő héten nem jólnevelt, hűvös szeretetreméltóságú kisasszony fogadta volna. Majd a házasságban, vigasztalta magát, Ágnes szkeptikusan mosolygott, ő jégvirág kisasszonynak nevezte a

lányát s ha lett volna rá forma, figyelmeztette volna Györgyöt.

Tersényi Ádám nem jöhetett el köszvénye miatt az eljegyzésre. Imre azonban ott volt, Marianne nagyon megkedvelte s titokban azon reménykedett, hogy hugának talán megtetszik a fiú, aki György volt, kissé férfiasabb kiadásban. Hedvig jobban tudott titkolózni s a derék katonatiszt, aki alázatosan járt utána, évek óta, maga volt legjobban meglepve, mikor megtudta, hogy ők még hamarabb fognak esküvőt tartani, mint Györgyék. Imre hazatérőben magával vitte a tíz éves bérleti szerződést a hitbizomány egy részére, melyet még Tóthfalusiné haszonélvezett. Györgyöt irritálta, hogy üzleteket kötnek leendő családjá tagjaival, de Imre egyszerűen figyelmeztette, hogy a vasat addig kell ütni, míg meleg, a katonatisztek is megunhatják a katonáskodást, kíváncsi rá, hogy miből élnek majd, ha ő is megházasodik? György megkapta anyai jussa maradványát, abból szép kis házat építtetett a plébánia tövében Püspökvárott, lebonatván egy régi házat, csak a kertet hagyta meg s az ablak előtt fává öregedett lyceumbokrot. A hálószobán túl egy kisebb szoba volt, magas könyvállványokkal, hangszer-szekrénnel, egyetlen ablaka nem az utcára, hanem a kertre nyílt. György nem akarta, hogy zavarják, ha hegedül.

VII.

Miért várnak a fiatal asszonyok oly sokat a házaselet első napjaitól? A halál után mindjárt ez következik megfeythetlen, titokzatos fenségében. Mindenki tudja s még sincs szó elég rá az emberi nyelvben, hogy beszélni lehessen róla, mert minden szó durva, érdes hozzá. «És lesznek egy testté» misztikumát növeli az utazás, ösmeretlen

környezetben, hol egy barát van, a férfi, aki vezet, rendelkezik. Oly jó a drága alárendeltség, a meghódított és esengő férfi ellentéte, nincs rendszer és nincs akarat. A túlfeszített idegek valami rendkívülit várnak, a túlhajtott fantázia soha nem érzett érzéseket ígér. S még jó, ha a szív örült dobogása, az aggodalom s gyönyör kábulata elfelejteti a gondolkodást. Jaj ahol az öntudat figyel és vigyáz. Hányan bámultak ébredvén a széles ágyban a násziköntös csipkéi között a menyezetre, hol a kelő nap a redők résein az első sugarat küldte s tették kezüket az első hajnalon szívükre, hogy vajjon csak azt az ösmert dobbanást érzik-e, vagy már szólnak az ösmeretlen szív hangjai, kiért mindez van. S reggel hányan néztek gyúrt arccal és tágranyilt szemekkel, mi vajjon a különbség s igaz-e az, hogy a tudás sugara megösmerszik, már bír idegen férfi szemébe rebbenés nélkül nézni. A szem árkában már sötétlik egy leheletnyi árnyék, az ajk szélén a csókok dülása már rajzolja az árkot, mely majd keresztül-kasul huzódik a ma még síma arcon. A tükörbe bámuló szemek majd rábámulnak a pólyák és szalagok közt pirosuló valamire, hideg rémülettel, mert telistele van ráncsal, mint az öreg asszonyoké, ugyanazon rémülettel, melyet olyan sokan éreznek az első éjszaka után: Istenem, hát ennyi az egész? Nem, fiatal asszony, veritéked nem hasztalan s ki fog simulni a vérben fürdött arcocska, selymesebb lesz a föld minden selyménél s bársonyabb vállad bársonyánál. A sors a tiszta lapra jeleket ró, de te sokáig, míg bírod, magadra veszed, hogy gyermeked arca minél tovább síma maradjon... Aztán egy reggel ott ülsz majd egyedül, a kocsik elzörögnek, most megy az utolsó, mely a fiatal asszonyt első útjára viszi, a fiatal fiú most megy messze idegenbe. Óh a könnyek nem peregnek le már oly könnyen, mint a síma arcon, hol el sem törik a könnyek

gyöngye. Az édesanya hervadt arcán meg-megállnak, míg útra lelnek a redők zegzúgában, mintha meg akarnának győződni, jön-e társ utánuk, mielőtt lefutnának az ajk szélén, hogy megéreztessek sós ízüket. Aztán egyszer a könnyek forrása is kiapad, a sors most finom kézzel cirógat, miután súlyos öklét éreztette, az érdes ráncokat elegyengeti, az árkot betemeti az ajk szélén, ha jó és szép élet volt, befelé néznek a szemek, a viaszsárga arc mintha mosolyogna: elég volt már.

Tóthfalusiné megállt a bécsi ház kapujában, kisírt szemekkel, mosolyogni igyekezett. A haja simán símult a homlokára. Egy év telt el Waldstätt halála óta. Úgy gyászolta, mint a testvérét. Nem ment sehová, elzárkózott az emberek elől. Öreg asszony akart lenni. Vigasztalan, önvádoló hangulatába különös disszonanciát hozott a két lány eljegyzése. Marianneból szerelmes igazi menyasszony lett, aki után György egy hónapban kétháromszor is felutazott Bécsbe, majd télire újra lejöttek Püspökvárra s még a régi házukban laktak, melyből nem mozdítottak el egy burokt sem. Tóthfalusiné nem akart embert látni. A két lány boldogsága elviselhetlen volt néha, fiatalok voltak, szerelmesek, mindegyik a maga módján, Marianne túlkomolyan, kissé hűvösen, Hedvig pajkos nekilendüléssel. Előbb Hedvig esküdött különösképp, mert így akarta s mert György várt, míg fel nem épült a háza a templom mellett szép kis kert közepén. Így Hedvig ment el előbb valami krajnai városkába az urával s tavasz lett, mire György is elvitte a feleségét. Mikor beültette az esküvő után a kocsiba, hogy kimenjenek az állomáshoz, visszament felesége anyjához, megcsókolta a kezét s ránézett. «Tudom édes fiam, tudom, de azért csak kérlek...» Nem tudta tovább, csak azt tudta, volt idő, mikor György imádatos szemekkel nézett rá s most elmennek

mind, az ifjúság is elment s egyedül marad egész életére.

Visszasietett a lánya szobájába, majd újra az ablakhoz, nyugtalan mozdulatokkal igazgatta a haját, nyitotta ki az ablakot, kihajolt, mintha még látná a kocsikat s aztán mikor a tavaszi erős levegő, a közeli park nyíló virágainak erős szaga megfájdította a fejét, becsukta az ablakot. Könyvet vett elő s lefeküdt a diványra. A lányát sajnálta is, irigyelte is. Hedviget nem féltette, de Marianne! Féltette az első éjszaka rázkódásaitól, hiszen oly túlzottan érzékeny volt! Féltette az élettől, melyre nem nevelte, mert nem volt ideje rá s döbbsenten eszmélt arra, hogy mit mulasztott el. Nem volt közöttük az a bizalmas barátnői viszony, ami magányos asszonyok s lányaik közt kifejlődik, mindig megtartotta a távolságot, önkéntelen jelezve a határt egy szóval vagy mozdulattal. Marianne-nak nem volt meghitt barátnője sem; a barátság kiformáló ereje hiányzott életéből. Most elmentek s hiába, soha helyre nem hozható vétkét nincs hol jóvátenni. A monarchia három különböző részében egymástól távol, el fognak idegenedni s talán csak akkor látja őket, ha baj van, ha betegek. Igen, majd a temetésére mindaketten el fognak jönni. Sajnálta magát s még elpusztíthatlan fiatalságát.

Marianne ezalatt a vasuti fülkében behunyt szemekkel gondolt vissza az édesanyjára. Alig váltottak néhány szót elutazás előtt s Marianne nem bírt eljutni addig, hogy egyszer nyíltan kibeszélje magát az anyjával. Kérdezni valója lett volna ezer, oly sok kétség támadt a szívében, oly idegenkedve nézett a szokatlan környezet elé, melybe bele kell élnie magát, hogy vágyott az édesanyja emberösmerete, könnyű frissesége s elevensége után, amilyennek kislány korában ösmerte. De most anyja is le volt verve, el volt gyötörve, magával

hurcolta egész céltalan élete keserűségét. Az anya szégyelte szívét kiönteni a lánya előtt s a lány szégyelte bevallani, hogy szereti Györgyöt, de fél a házasságtól. György azt hitte, alszik s meg sem mert mozdulni, mert Marianne a vállára hajtotta a fejét. Ösmeretlen úton mentek, az állomások neveit sem ösmerték s Marianne is úgy érezte, hogy idegen országba megy járatlan úton, ahol nem szabad senkit sem megkérdezni, mert kinevetik, ahol magára lesz hagyatva. Különös, de nem érezte azt a tökéletes biztonságot, amit nők éreznek erős férfi közelében. De nyugtalanította az este is, mely lilás fátyolokat vont a hegyekre, a fák sűrűjébe fekete árnyakat küldött s a kora tavasz hűvös-ségéből függönyt vont az ablakokra. Vágyódott Hedvig után, barátnő után, csak egy nő lett volna a közelében, bárki más, csak épp a férje nem. Ha most felkelne lábujjhegyen, a következő állomáson leszállana a vonatról s hazautazna? Megmozdult, György azonnal feléje fordult, magához vonta s betemette arcát a hajába. Most jó volt, most eltűnt minden aggodalom, szeretett volna kacagni, hogy milyen gyermekes gondolatai támadtak.

Egy olasz városba érkeztek, de elkerülték a széles utcákat. A ragyogó lámpák úgy imbolyogtak messziről, mintha nagy mezőn csupa roppant fényvirág repült volna, egy fordulónál messziről úgy tetszettek, mint mindszentkor a kivilágított sírok. Kertek közt ment a kocsí, itt már nyíltak az orgonák, az olajfák édes, nehéz sárga himpóra szállt a levegőben.

György sem járt még soha erre, csak olvasta, hogy mily bájosak a villák egy kis tó partján, írt egyiknek, választ is kapott, de fogalma sem volt, merre van s milyen. Marianne már nevetett György nyugtalanságán, tréfásan ijesztette, hogy eltévedtek s nincs is olyan ház arra. Villa Tremonti?

kérdezték egy kis lánytól, aki mezitláb ment a gyalogúton, de az csak ingatta a fejét. Talán nem jól kérdi, nem TREmonti, hanem TreMONTI, s valóban, a kis lány nevetett, mutatta fehér fogsorát s ujjával beintett a félhomályba, ahol tényleg látszott valami ház körvonala.

Mintha Jancsi és Juliska volnánk, mondta György s komikus hangsúllyal, selypítve, úgy beszélt, mint a kis gyerekek. Marianne belement a játékba s mire megérkeztek, ki volt pirulva s alig bírt a jókedvével. Előre ugrott le a kocsirol. A házból öreg gazdasszony fehér fejkötőben mosolyogva jött eléjük, üdvözölte őket s jelentette, hogy minden rendben vár rájuk. Az almafák alatt terített, de ha a signorina bent akarna... Marianne meglepődötten nézte a csinos asztalkát; a vacsorához fonott kis korsókban édes piros bort szolgáltak fel, olyan jókedve volt, mint a nyáron, táncolni szeretett volna. Aztán sétáltak. Mariannának egyszer csak elmúlt beszédes kedve, szorongó félelem fogta el. Újra az a vágy támadt, még egyszer otthon lenni, otthon aludni, a jól-ösmert butorok közt, ha Bécsben maradnak, talán nem szégyelte volna azt kérni, hogy még egy este otthon alhasson, vagy más módot találni, hogy elkerülhesse a bizalmas együttlétet. Elgondolta már ezt a helyzetet százszor, de mindig csak fantáziájában s a valóság közléről nagyon kiméletlennek tűnt fel. Megborzongott attól, hogy előtte vetkezzék, talán a lámpa is égne, mikor az a rettenetes és kényszerű következik, amitől reszketett, de aminek pusztá gondolatától is kigyúlt az arca s oly hőség fogta el, hogy lélegzeni is alig tudott.

— Menjünk haza, fáradt vagyok, — mondta ijedt hangon s megcsuklottak a térdei. György vidáman beszélt eddig a kirándulásokról, a közeli evezésről, egy régi templomról, Dante szobráról, melynek ott kell lenni a közelben, de

a hangra felfigyelt s egyszerre megértette Marianne nyugtalanságát, a néma könyörgést.

— Fáradt édes ügye, csak feküdjék le szépen, majd benézek később, alszik-e már.

Marianne túláradó örömmel fonta karjait György nyaka köré, szorosan hozzásimult, megcsókolta s befutott a házba. Örömében dudolni kezdett, a gazdasszony csodálkozva nézett reájuk.

György fel s alá járt a kertben, jó kedve abban a percben elhagyta, mikor Marianne bement. Elmondta ugyan vigasztalásul, hogy lesz még este s lesz még nap, de bántotta, hogy a felesége nem vágyódik utána, idegessé tette, hogy a nagy feszültség, mely felvonta idegeit, nem engedett, tartott attól is, hogy kínos és rossz lesz, aminek szépnek s boldognak kellene lennie. De aztán arra gondolt, mily végtelen megindító a felnőtt, okos lány féelme, aki mindent tud s akinek értelmén mégis urrá lesz az ösmeretlen. Majd éles fénnnyel tűzött rá az a nap, mikor Marianne anyja a temetés után hazajött, megöregedve, kifáradva, hogy alig ösmertek rá s akkor Marianne napokig nem mutatkozott, alig szólt hozzá, s a szemrehányó pillantásra oly hideg arccal felelt, hogy György visszadöbbsent tőle. Mi lakhatik benne, mennyi ösmeretlen és titokzatos! Nem maga mondta, hogy kislány korában szerelmes volt belé, de aztán elfelejtette? Vajjon hányan gondoltak rá vágyakozva? Külföldi utazások alatt, otthon, nagy társaságban, művészemberek közt, akik bejáratosak voltak Tóthfalusiné estélyeire, nem akadt egy se, akire Marianne melegebben gondolt volna? Elhessegette a rossz gondolatokat, hiszen oly komikus volt ez az utólagos féltékenység.

Bement a szobájába, átöltözött, mint otthon szokta kényelembe, tett-vett, míg letelt a félóra, amit kiszabott magának. Halkan nyomta le az ajtókilincset s ugyanakkor igyekezve leplezni a

hangja remegését, megkérdezte : Szabad? Halk hang lehellte az igent.

Marianne ott feküdt, állig betakarva. György odaült az ágy szélére, megsimogatta a haját, érezte, hogy megremeg a cirógatás alatt egész testében, fogai összeverődtek. Félig tréfásan félig komolyan beszélt hozzá, majd megkérdezte, ne altassa-e el egy mesével. Égő arccal, kiszáradt torokkal mesélni kezdett, valami furcsa csali mesét, míg elnevette magát, s Mariannának is nevetnie kellett, mint gyermekkorában, ha egyedül küldték be sötét szobába valamiért. Goethe háza piroslott a közeli tó partján, már a vonaton megbeszélték, hogy elmennek oda, az Italienische Reise boldogságára vágyódtak s György elmondta azt a nászos Goethe verset. Marianne ekkor lehúzta György fejét magához s belesúgta a fülébe : Már igazán nem félek.

Mikor felébredt György, felesége még aludt. Félig könyökére támaszkodva elnézte a megsápadt arcocskát, a hosszú szempillákat. Egyik keze a takarón pihent, a hosszú hajfonat egyik ága is, valami gyöngéd és mégis mámoros gondolatot keltve fel. Nem akarta felkelteni, de a nézéstől felnyitotta a szemét, György jóreggelt kívánt az ajkával, a hangjával, kezével, Marianne visszaadta a csókot is, a cirógatást is, aztán elpirult, a pirulás végigszaladt az ovális arcon, le a nyakáig. A besütő nap elcikázott a kristály toilett-készleten, a metszett tükör szélén, csupa szivárvány volt a szoba s a reggel friss hangulatában emberfeletti s felejthetlen. György soká úgy emlékezett erre az órára, mint legszebb, legderűsebbre egész életében.

VIII.

Talán három hete sem mult, hogy eljöttek hazulról. Voltak Rivában, Gardoneban, az egybeolvadás melegségében színes fátyolon át láttak

mindent, nem is a tárgyakat, régi palotákat, képeket, hanem azt a sok szépet, amit ráképzelték, belegondoltak, amit könyvekben olvastak. Aztán Svájcba mentek át. A vonat hirtelen vitt magasba, a havasok oly közel voltak, hogy úgy tetszett, csak a kezüket kell kinyújtani utánuk. Nem volt semmi élet fent, semmi, még a rózsaszín fény sem enyhítette a dolomitok egyhangú szürkességét. A föld kegyetlen grimásza volt ez a sok kő. Az ég és a felhők leszálltak s elvesztették fenségüket.

György csak a síkságot szerette, hol az ég oly végtelen messze van. Szeretett hanyatfeküdni a fűben s nézni az irhatlan magasságot, melyet nem szakít meg semmi, a kört, mely mindenütt egyforma, a síkságot, mely csak az avatatlan szemnek egyhangú.

Marianne a hegyekért lelkesedett s csak egy mozdulata volt Györgynek, máris kedvetlen lett. György kiment a folyósóra cigarettázni, mikor visszaszájott, Marianne a szögletben összekuporodva merev arccal nézett maga elé.

Máskor is voltak rossz percei, hirtelen hangulatváltozása, György mindig mentegette, hiszen ilyenkor természetes. Most megkérdezte, mi bántja. Marianne nem felelt s csak mikor hallotta György hangján, mennyire ingerli, fogta meg a kezét:

— Fájt, hogy nem örülsz velem, nem vagy itt szívesen, hiszen nem szereted a hegyeket. Miért nem mondtad, tengerre is elmehettünk volna. Itt csak unod magad.

György elnevette magát.

— Lássa egészen más valamiért rajongani s más valamit nem szeretni. Nagyon tudok gyönyörködni a hegyekben, de nem érzem közelükben azt a megilletődést, ami az igazán nagy dolgok reflexe. Lenyügöznek, leszorítanak, nem tudok lélegzeni s szinte felsóhajtok, ha ilyen szikla-

rengetegbe kerülök, ahol semmi élet. Hegyen csak egy gondolatom van: a tetejére érni s a csúcsról letekinteni a hangyaboly városokra, a liliputi mezőkre s emberekre, a tavak síma ezüst kékítükreire a folyók keskeny kék szalagjaira.

— Én is szeretem a síkságot, legjobban a tenger síkságát az igaz, — mondta Marianne, — soha sem fáraszt el a parton a hullámok gyűrűzése, még jobban tetszik, mint maga az egész tenger. Talán maga is így van a hegyekkel. . .

A hat hét eltelt. Sok szépet láttak, el is fáradtak tőle. György is vágyódott haza, a ház készen volt, csak a háló berendezése volt új, a többi szobában a régi ház nehéz, sötét butorai álmodtak. Amint a határon átjöttek, volt köztük egy kis jelenet, valami apró civódás, György felneszelt rá, mint a vad, amely bajt érez. Kis dolog volt, de nem engedett, érezte, hogyha csak egyszer kiengedi kezéből a gyeplőt, ezt az akaratos lelket soha sem tudja többé magához kötni.

Otthon megkezdődött a «házasélet» mindennapos dolgaival. Marianne kissé fázva fogott a háztartáshoz, de jó cselédek voltak, apja átengedte a legügyesebbeket, Imre is segített, a lakás otthonos, kellemes volt, oszlopos tornácával, festett menyezetével, a verandával, mely a zöldelni kezdő kertre nyílt. Nemsoká az orgonák öreg gallyain kinyíltak az első fürtök, négy nagy gesztenyefa nyújtotta le ujjait a házeresz felé. A városka várta, mikor nyílnak meg az új házaspár ajtói s nézegették a kéményből felszálló füstöt, kérdegették a cselédséget, megbámulták a csinos bricskát, melyen az öreg Tersényit látogatni mentek végnélküli hosszú egy utcájú falvakon, hol a parasztok megsüvegelték, nem az ügyvédet, hanem az urasági kocsit.

A férfiszoba ablaka nyitva volt, a kis parkba, mely a házat az utcától elválasztotta, nagy hortenziák bontogatták erősen zöld leveleiket. A fal tövében néhány jázminbokor fehér, nehézillatu virágai tékozták illatjukat, mely elveszett az utca szekerektől felvert porában. György idegesen fordult vissza a zongorától, a két nagy ablak közti tükörben meglátta az arcát, sűrű sötét haját, összeráncolt homlokát, a félignyilt ajtón át a másik szoba egy részletét, ahol a felesége ép öltözködött s haját igazítani felemelte a két karját.

Szép volt, az arca megtelt, megszínesedett a levegőn s a gyakori sétáktól. Estefelé, ha György elvégezte dolgát, lementek az országútra, lekanyarodtak a dűlő úton a vetések mellett a kis erdő felé, mely egy sor dombon feküdt. A vetések felkúsztak az alacsony dombokra, messziről színes mozaikot mutattak, — a legnagyobb domb volt a «hegy», sűrű tölgy és szilfákkal.

Még nem voltak sehol látogatóban.

Eleintén nem vették rossz néven: fiatal házassok, hadd mulassanak, mondta a postásné, saszorru nagy darab nőszemély, aki megverte az urát, ha részegen jött haza. De aztán itt-ott, a bíróságnál, a kaszinóban, a vármegyén, tréfásan kezdezték Györgyöt, miért tartja lakat alatt a feleségét.

Mariannának csöpp kedve sem volt a viziteléshez. Egy délután mégis összeültek Györggyel, de a lista oly hosszú volt, hogy elszörnyűködve dobta félre.

— Hiszen azt mondtad, hogy itt nincsenek is barátaid!

— Barátaim! Azok nincsenek, de itt laknak apám jóismerősei, akik gyerekkoromból ismernek, itt vannak a «hivatali» emberek, akikkel lépten-nyomon dolgom akad s akik megsértődnek, ha elkerülöm a házukat.

— S azok mindig bejöhetnek hozzám, — kérdezte Marianne komikus kétségbeeséssel.

— Ha csak «nap»-ot nem tartasz, mint a miniszterek, fogadónapot. De attól azt hiszem felhúznák az orrukat. Még a kegyelmes asszony sem merte megcsinálni.

— Majd csinálom én!

— Először is oda kell mennünk.

— Először is nem oda megyek, hanem az alispánékhoz, mert ők voltak anyával jó barátságban, és mert atyafiak is valami komplikált módon.

— A kegyelmes is az... legalább azt állította a multkor. Megállította a kocsiját s oly hangon, amellyel egy ezredet lehetne elkommandórozni, hogy az egész utca meghallotta, rámkialtott:

— Mikor hozod el az asszonykát, Gyuri?

— Ejnye, Gyurinak mert szólítani. Az az öreg boszorkány.

— De Marianne, honnan veszel ilyen...

— A szobalány mondta a kocsisnak tegnap, mikor erre hajtattott. Azt mondta, hogy sajátkezűleg szokta kidobni a cselédeket, nem fizet s enni sem ad a cselédeknek, a vén...

György elnevette magát.

— Hiszen akkor talán ösmered az egész társaságot. Ki hitte volna. Micsoda titkos jelentéseket kapsz még?

Marianne mosolygott.

— Persze, azt hittétek, kis lány vagyok s nem tudom, mit beszélnek a felnőttek! Jól tudok én mindent, még azt is, hogy miért nem lett éneklő kanonok a Svertner bácsi.

— Hát az meg kicsoda?

— Hát a kertelyi plébános. A székes káptalant a kegyelmes dirigálja, s ő nem akarta.

— Marianne, én azt hiszem, neked van egy könyved, fekete könyved, amibe mindent beleírtál...

— Nem éppen, de anyám, mikor utoljára lent voltunk, alapos leckét adott, megösmertetett a helybeli Napoleonokkal és Cézárokkal, sőt a női hatalmasságokkal is.

— Ezt már igazán szeretném tudni...

— Rád is fér, mert megvallom, emberösmertedre nem mernék házat építeni. Te nagyon jó-hiszemű vagy, nincs benned bizalmatlanság. Pedig furcsa emberek laknak itt. Előre félek, hogy bajunk lesz velük. Remélem, — mondta elmélázva, — nemsoká tart az egész.

György nyelt egyet. Ez volt a kínos pont. Nem merte egészen megmondani az igazat a feleségének. Vagyont nem kapott vele, egyelőre csak a birtok bérletéből egy részt, ami elég volt vidéken, de Pesten nem futotta volna. Arra gondolt, hogy pár év alatt szerez annyit, hogy felköltözhetnek Pestre.

A kisvárosban lakott néhány velük egyrangú régi törzsökü család, akik jóban-rosszban összetartottak, mindegyiknek volt fentartva valami állás, ha már másképp nem boldogult, s a hajdani földesurak unokái ott ültek a birói székekben, a vármegyén, a telekkönyvnel, kataszternél, volt akinek csak utibiztosság jutott. A hivatalban még jelentett valamit a hivatali fensőbbiség, de a kis vendéglőben, hol a délelőtti söröket itták, a szolgabíró csak annyit ért, mint a dijnoka, tegeződtek, jártak egymáshoz. Mióta a vármegye székhelyét áttették Nagyharsányba, azóta állandó ellentét volt a két város között, voltak Püspökvár-pártiak s Harsány-pártiak, az alispán még itt lakott, mert itt volt a háza s dacolt minden változással. Tudta, ez az utolsó ciklus és őrizte a tersényi becsületet.

A másik nagyhatalmi csoport a prépost volt és a káptalan. A prépost mosolygó arcú kellemes ember volt, szegényeknek és nőknek barátja, igazi abbe, még itt, a sáros kisvárosban is, aki minden-

kit nevén szólított, akit mindenütt lehetett látni s ahol nem látták, ott volt a legtevékenyebb: egyesületekkel, vallásos társaságokkal erősítette egyháza hatalmát, melynek világfentartó erejében hitt. Szeretetremlétossága sok embert térített át hozzá, a vegyes házasságok mind az ő javára estek, s nem egyszer gondolt arra, milyen jó volna Tóthfalusiék révén, akik buzgó hívei voltak, a kálvinista Tersényiéket megtéríteni... legalább gyermekeikben... A káptalani birtok behálózta az egész megyét, még a szomszéd megyében is éreztette hatalmát. A birtok egy részét házi kezelésben tartották, s a gazdatisztek, kasznárok és a jószágigazgató, a bérlők, felesek, mind e központ körül forogtak. Aki valamit vétett: nem kapott földet s még a főbíró is, aki pedig kegyetlen pogány egy ember volt, nem mulasztotta el legalább egyszer egy évben a gyónást és áldozást, az asszonyok... nos, azokat «az ujja köré csavarhatta a prépost úr» mondták a kaszinóban.

Néhány jómódu paraszti birtokos, kereskedők és meggazdagodott iparos a túlsó partról nézték ezt az életet, s boldogok voltak, ha az iparoskör báljára eljöttek a városi és megyei urak, vagy bevásárlották őket — egy-kettőt, — a kaszinó vásztmányába.

A nem gentry lateiner emberek, néhány ágrólszakadt tanár, a hetilap szerkesztője, parasztfiúból lett ügyvéd, zsidó orvos, kívülállt a paradicsomon és csak a kerítés hasadékan kukkanthatott be. A zsidókat valami csöndes humorral nézték le, valami jóságos lebecsüléssel, a hogy például a gazdag nőegyleti hölgyek a szegénysorsra jutott özvegyasszonyt, — zsidó alatt persze első sorban a boltost, korcsmárost, bérlőt értették, az orvos izraelita volt, felesége a szép zsidóasszony, kiért «három hétig szívesen lennék juhászcutya...»

A gentry és a prépost mellett, rossz nyelvek

szerint fölött, trónolt mint valami rezidenciában, kastélynak csúfolt házában a kegyelmes asszony. A város volt képviselőjének, majd a megye főispánjának, végül államtitkárnak s örökös miniszterjelöltnek özvegye volt, hajdan ünnepelt szépség, akivel főhercegek táncoltak, kardos menyecske, királyi személynök lánya, Majthényiné. A personalis gőgös nagy úr volt, nem is igen állt szóba közönséges halandókkal, Metternich jobbkeze volt. Emlegették Püspökvárt, hogy Metternich Paulina még most is küld meghívót a kegyelmesnek egy-egy estélyére s Rothschild Nathaniel bécsi palotájában rendezett jótékony bálra is, ahol Paulina hercegnő német és francia kuplékat énekelt, Delocca kisasszonnyal duettben. Egy főherceg-nexusról is rebesgettek, egyszóval: a kegyelmes asszonynak elsőrendű összeköttetései voltak, képes volt egy-egy védencéért a miniszterelnökig menni, s ha a gonoszok szerint nem is egészen önzetlenül pártfogolt s tett jót, — a néhai ura sok jó földet elpolitizált, — mégis hatalom volt, akitől mindenki tartott. Választás tanítótól kezdve a polgármesterig nem esett meg nélküle, mindenki respektálta s jaj volt annak, aki nélküle akart lenni valamivé. Tersényi Ádám nem hódolt be, de iránta faiblet érzett a kegyelmes s ezt nem is tagadta, hej, ha harminc évvel fiatalabbak volnának... Még az is tetszett neki, hogy Tersényi Ádám nem adta be a derekát az időnek s a hatvanon túl Dávid király módjára élt, fiatal lányokkal vigasztalta öregségét. Talán már túl is ment a határon Ádám úr, a gyeplőt igen kiengedte a kezéből, egy rossz termést nagyon megérzett már s azt is tudták, hogy a takaréokban sok a váltója.

A kegyelmes nagy örömmel hallotta Tersényi letelepedését. Kivált a feleségétől várta hatalma kiterjedését, amolyan udvarhölgynek szerette volna kinevelni, akire — erre ugyan csak igen homályosan

gondolt, mert életvágya erősebb volt, mint valaha —, majd ráruházta az uralkodás egyik-másik gondját, a kisebb kérelmezők és pártfogoltak seregét. Marianne volt már nála lánykorában, egyáltalán nem találta rokonszenvesnek, huzódózott a látogatástól, mintha ösztönszerűen érezte volna, hogy kellemetlensége lesz ebből az érintkezésből.

A kegyelmes feltétlen hódolatot várt, aki nem volt barát, ellenség volt, tartósan és alaposan tudott gyűlölni. A járásbírák reszkettek, ha egy pöre eléjük került, mert nem volt nyugságuk, s ha lehetett, a törvényszékre bízták a döntést.

György érezte a szükségét, hogy hozzácsatlakozzék valamelyik csoporthoz, érezte, hogy csak nagyvárosban élhet magára az ember, csak ott zárkózhatik el másoktól, élhet kedvtelésének, vidéken az elzárkózás polgári halált jelent. Aki nincs velem, az ellenem jelszavával a visszavonuló vagy bűnös valamiben, vagy kótya, bizarr, nem beszámítható ember. Aki nem kártyázik és nem iszik, az nem igazi férfi, asszonya gögös, vagy azért nem jár emberek közé: félti az ura, rejtett testi hibája van, vagy titkos oka, szeretőt tart stb.

De hová fordult volna? Még ő csak beleelegyedett a környezetébe, barátkozott a szolgabíróval, járásbíróval, egy-két ügyvéddel, apja barátaival, az öreg megyei urakkal, de egyikkel sem volt, még diákkorabeli pajtásaival sem oly viszonyban, hogy barátokat szerzett volna. Vissza is tartotta őket különösnek tartott zárkózottsága, (különc, mint az apja, mondták) neve visszariasztotta a léha barátokat, de olyan családot, ahol a felesége is jól találta volna magát, lámpással sem bírt felfedezni.

Végig vizitelték a várost, a hivatalos és nem hivatalos látogatásokon keresztülestek, mint egy kellemetlen előre ösmert fázisu betegségen. Voltak a polgármesternél, aki derék szűrszabó fia, ügyvéd,

akkor vette el feleségét, mikor még gyakornok volt, el *kellott* vennie, lelkem, mondta az adó-tárnokné, lehetetlenül öltözködő cicomás és mosdatlan asszony, aki teli szájjal tegezte le a Tóthfalusi lányt, (kissé vánnyadt a szentem, olyan bécsi színe van, őt is csak abba a bordába szótték, mint engem, majd kikurálom én a kevélységét) — a jószágigazgató agglegény volt, házvezetőnővel. Egy szimpatikus arcot látott a korzón, sárgafedelű francia könyvvel a kezében, fellélegzett, végre! kiderült, hogy a zsidó boltos lánya volt, aki szűn-időre jött haza. A gimnáziumi igazgató felesége örökösen harisnyákat kötött vagy javított a gyerekeinek, négy fiú, két lány, és ha elgondolkodott, sans gène vakargatta kötőtűkkel a fejbőrét. A zeneiskola lezüllött, mióta Őrsy elment, egy nyugalmazott katonakarmester tanított benne. Az orvos, Grósz Lajos, Tersényiék régi háziorvosának fia, pár évvel idősebb volt Györgynél, szintén magának élt a piaci kis házban, el-ellátogatott, de túlfesztes volt ahhoz, hogy barátság fejlődhetett volna ki, mely mindkettőjüknek úgylis csak zavart és félremagyarázásokat okozott volna.

A kegyelmes asszonynál várakozáson felül sikerült a vizit. Mariannának meglepetésszerűen fiatal lány nyitott ajtót: kedves, finom arcú mint kiderült, távoli rokon, árva, akit jószívből magához vett a kegyelmes olyan cselédnek, aki nem felesel, nem ellenkezik, minden munkát elvégez, felszolgál s a végén ő is odaülhet az asztalhoz. Mariannának mindjárt megtetszett a lány, pár szóból rájöttek, hogy hasonlít az izlésük, szépen tudott zongorázni. Marianne meghívta, a kegyelmes mint a vércse lecsapott: Tudod lelkem aranyom, nem igen hiszem, hogy ráérjen, a magamfajta tehetetlen öregasszony körül annyi a tennivaló. De vasárnap... kockáztatta meg Marianne. A lány kérő szempillantása elhallgattatta. A kegyel-

mes összes kegyeit rájuk sugározta; még féltve őrzött pelargonium-magvaiból is adott egy virág-ágyra valót.

Hetyei tanácsnokékhöz is ellátogattak. A nagyobbik lány férjhez ment, csak Szegedi ide-álja maradt otthon, elsavanyodott vénlánynak. Szegedi egyszer elmondta Hetyei Jolán történetét s György mély emberi részvéttel fordult felé, de a lány oly tüskésen fogadta, hogy abba kellett hagynia. Szimpla történet volt, Szegedi a kisdíák rajongásával nézett fel Jolánra, imádta, verseket írt róla s mikor már rég külföldön volt, akkor is vissza-visszazengett írásaiban a fájdalmas gyermekori emlék. Ügyvéd udvarolt neki akkor, legalább azt hitte Jolán s egy szép nap megkérte... a nővére kezét.

Hetyei tanácsos háza ott állt a városháztéren a többi honorácior háza közt. Sok szoba volt a házban. Hetyei szerette, ha kinyitották az ajtókat s hátratett kezekkel végigsétált mind a hat szobán.

Volt egy udvari szoba is, melynek ablakai mindig be voltak spalettázva. Csupa tüll és csipkedísszel tele, letakarva, hogy ne lépje a por, a padló, a karosszékek, a divány, zöld tüllbe volt bujtatva a lámpa is, még a szekrények tetején porladó zörgő virágcsokrok is. Hét csokor volt, mindegyik más-színű szalaggal átkötve. Nevenapjára hozta volt a feleségének Hetyei.

Hetyei úgy élt, mint egy óra. Pontosan ki volt szabva mindennek az ideje, napról-napra. Hivatalán kívül nem foglalkozott semmivel. Csak kártyázott. Nem nyereségért, de mégis kitartóan. Meg volt a kaszinóban a kártyakompániája, egy percet nem mulasztottak, soha meg nem unták. Ez volt a második világa, a hivatal mellett, ami nyög és gond volt, — kellemes világa. A fölös energia, a ki nem élhetett vágyak, a legyűrt szenvedélyek micsoda rengetege rejtőzik a játéokban. Itt

mutatkoznak meg az ember karakterének igazi vonásai. Jó nevelés, kötelesség, kényszerítés bevonhatja az embert finom mázzal, kártya közben lehámlik róla. Kártya-partnere előtt senki se lehet nagy ember, mint a szeretője, vagy a cselédje előtt sem. Mohó nyereségvágy, kapzsiság, fős-vénység, a legalacsonyabb emberi szenvedélyek, a düh, a veszteség feletti elkeseredés, mind kitörnek, az igazi természet megmutatkozik. S milyen szenvedélyek gyúlnak fel! Milyen izgalmakat szed fel a passzionatus játékos, aki bankot adva, hadvezérnek érzi magát, csatákat nyer s ellenségeket foszt ki, mint egy középkori rablóvezér s néha emberéletet tart a kezében. A győzelem mámore, a nyereség élvezete egyenrangú néha a szerelemével, a várakozás izgalma hasonlít a szerető izgalmaához, aki egy pillanat múlva megtudja, övé lesz-e a legszebb asszony, avagy kés szalad az oldalába... Hetyeinek talán balzsam s vigasztaló volt a kártya. Feleségéről azt hitték még gyermekei is, hogy meghalt... pedig csak elszökött tőle egy fiatal gyerekkel... színészkedett Erdély egy zúgában, majd kivándorolt barátjával az újvilágba...

A kártyában nemcsak szórakozást keresett, üres órák eltöltését, hanem feledést, izgalmat; a nyereség megállást, győzelmet jelentett, öntudatot, versenyt, melyben vetélytársát leírta. Amint mások életük hazugsága előtt az ital hazugságába menekültek, mely nyomort, szerelmi csalódást, bukást, sikertelenséget megszépített és ébren-álomban átváltoztatott, Hetyei oly szenvedéllyel kártyázott. Györgyöt nemcsak diákemlékei vonzották a komoly, érett emberhez, valami lelki rokonságot érzett iránta. Akaratlanul is összehasonlította életüket s megborzosgott, ha arra gondolt, ilyen lesz az ő élete is, belegyökeresedik a faluba s nem tud többé kimozdulni belőle. Bár nem kártyázott, felment a kaszinóba — ez elengedhetlen társadalmi szertartás

volt ebédután, vagy hat óra tájt rendszerint az ő asztalához ült le, az «öreg urak» asztalához. Kára nem lett belőle, kevesett beszélt, sokat hallgatott s pusztán ezért okos ember hírébe keveredett. Néhány birtokpört szerencsésen és gyorsan befejezett, s nem panaszkodhatott, hogy nincs dolga. Talán így ringatózott volna évekig a békés nyugalom vizein, nyárspolgár lett volna belőle, ha nem jön közbe néhány esemény, mely kizavarta nyugalmából, felzaklatta az életét, meggyötörte, hogy szükségkép más emberré kellett válnia.

IX.

Ki vette észre, hogy a gyerekkori játékok egyszerre csak eltűnnek a házból, a képeskönyvek, a kaleidoskop, laterna magica. Nem bírnak rá visszalemlékezni, mikor vesztek el. Eltűntek, mint a madarak nyom nélkül, senki se tudja, hová temetkeznek.

Mikor Marianne először maradt egyedül az egész házban — Györgynek Budapestre kellett mennie hivatalos ügyben — úgy érezte magát, mint a gyermek, akitől elvették egyszerre minden játékát. Járt-kelt a szobákon keresztül, míg elfáradt, nem volt kedve se olvasni, se zongorázni, még kevésbé látogatóba menni. Brr... azok a látogatások! Hányszor vette észre, hogy az ablakfüggöny mögül lesték a jövetelét, de a kislány vagy kisfiú nyugodt arccal hazudta, hogy anyuka épp most ment el, ... mert nem volt kész az új ruhája, melyben az illusztris vendéget fogadni akarta, vagy nagymosás volt nála s nem merete a felfordított lakásba bevezetni vendégét. Hát még a látogatások visszaadása! Elcsúsztak a sima parketten, a szivarhamut a szőnyegre szórták, megkérdezték: Méltóságos asszony, (mert anyja után megadták a címet, nem az asszony kedvéért, hanem a maguk

gyönyörűségére, hogy elmondhassák : a kis méltóságosnak mondtam : Ugyan kérlek, csak semmi kifogás, eljössz és punktum!) úgy idegennek érzi magát nálunk, nemcsoda, oly nagy város után, hiányzik a szórakozása, nehezen is lehet ezt a poros várost megszokni stb. De mikor eleintén igennel felelt s bevallotta, hogy nagyon unja magát, oly riadt tekintetekkel és sértődött pillantásokkal találkozott, hogy mosolyogva magyarázta a többieknek : Igazán jólesik a nagyváros után ily idyllikus kisvárosban élni.

Mint játékszernek örült az új butoroknak, de a György régi, komoly butorainak is, lapozgatott könyvei és kottái közt, némelyikre iskolás írással volt ráírva a neve, elnézegette a fényképalbumot, hol mint kis diákot látta egy csoportképen. Ám a butorok nem voltak hozzá oly kedvesek, mint otthon, a sötét szobában akárhányszor beleütközött egy székre, asztalba, bár tudta melyik hol áll. Gonoszságból vagy közönyből tették? útját állták, megütötték, nem úgy mint otthon, vagy a régi házban, melynek ablakaira vágódva nézett fel most is, ha arra járt. A gazdasági intézet már beköltözött. Iskolai év végén el is ment, becsengett és végigvezettette magát a termeken. Az ő szobájából természetrajzi szertár lett, kitömött állatokkal, csontvázsal, egy bagoly kissé hunyorított szemével, mintha gúnyosan nézne rá. Lement a kertbe s míg a kapusné magára hagyta, elsírta magát.

Nyáron kimentek a tanyára s ott laktak a Liza tánti volt lakásában. Ádám ilyenkor szélnek eresztette a frájjokat, mint ő hívta őket s igen illedelmesen viselkedett. Sokat költött, fia nem győzött eleget panaszkodni. Ha nem lett volna Imre bérlete, nem bírt volna megélni. Házasság? Legyintett a kezével. Én csak olyan házasságot köthetnék, ami felemeli a családot. Zavarba jött, szerencsére Marianne nem hallotta meg.

Passzióval járt a fiatal asszony a gazdasági udvaron, bement az istállóba, összegyűjtötte a béresgyerekeket, mesélt nekik, megparancsolta elszörnyűködve, hogy fürösszék meg őket . . . öt perc múlva épp oly maszatosak voltak. Délutánonként kiült a fekvőszékbe a verendára. A verenda alatt mos-tak a cselédek, a kocsis jártatta a lovakat, tréfás évődések pattogtak a levegőben, mint a rakéták szüreten.

Marianne nem ösmerte a családi életet, azokat a látszólag egyhangú, egyforma eseményeket, melyek két ember közt lejátszódnak s amelyekben annyi a változat. Nem látta soha az apró gyöngédségeket, melyek két ember közt mindennap új és új hídát építenek a meredek felett, melynek házasság a neve. Az emberek ösztönösen utánoznak másokat, gyermekek szüleiket s ezek a gyerekkori emlékek az élet minden karcolásánál mélyebbre vésődnek, arcok, jellemek és sorsoknál is jobban átöröklődnek. György sem látott családi életet s így életükből hiányzott sok egyszerű drága holmi, ami meg volt bennük elrejtve, szavak, melyek már az ajkukon voltak, mozdulatok, melyeket álmukban önkéntelen leírt kezük vagy karjuk a levegőben, de nappal különös szégyenkezésben nem mondták, nem mutatták. Ha csak egyszer látták volna otthon, boldogan s könnyen adták volna egymásnak. Csak azt tudták adni, ami simogatást otthon kaptak: Marianne úgy bánt Györggyel, mint édesanyja vele, a ritka percekben, mikor eltűnt a korkülönbség, — György emlékezett Nóra simogatásaira s összeharapott szájával fojtott vissza egy szót, mert ezt már mondta egyszer, mert már Nóráról hal-lotta. Azt sokszor észrevette, hogy ha parancsol, apja hangján s mozdulataival teszi, amint Marianne is nevetve jött rá, miért szeretne lorgnont: mert anyja is ezen keresztül szokott az utcára ki-nézni. De mert gesztusokban és szavakban keve-

set adtak egymásnak, nem maradt a magányos estékre semmi s ezért Marianne mindig nyugtalanzkodott s nem aludt jól, ha György távol volt a háztól.

Sokszor egy helyzetben szeretett volna bemenni a másik szobába s mint otthon megkérdezni anyját, mit tegyen? Tóthfalusiné minden héten írt levelet, beszámolt arról, ami körülötte történt, de volt a levelek hangjában valami az eltört hegedűéből. Marianne ilyenkor szemrehányást tett magának: nagy önzésében, szerelmében, nem gondolt arra, hogy anyját nem lett volna szabad egyedül hagynia Waldstätt halála után.

A napok egyformán multak, beletörődött még a jószágigazgató csendes udvarlásába is, aki minden vasárnap megállt kis bricskájával az ablakuk alatt, vadászatról, szürettről mindenfélét küldözött nekik. Reggel, óh nagyon korán reggel, hallotta a kondás kürtjét, aztán lassan, mint valami liliputi katonák marsa, topogtak a disznók a puha úton, még soká látni lehetett a nyomukat. Aztán a tejesasszony jött, csoszogó léptekkel. Hét órákor a sarki fűszeres boltja redője gördült fel s áthallatszott, amint éneklő elnyújtott hangon kiált a feleségének: Szerénke...! Nyolc órákor a szolgabíró jött a város másik végéről... lovon, füttyörészve; beköltözhetett volna a főbíró lakásába, mikor a megyeszékhelyt áthelyezték, de akkor nem feszíthetett volna hóka lován. Kilenc órákor szomszédjukban megszólalt a templom misére hívó két harangja, pár pillanat múlva, mint öreg ember a fiatalok beszédébe, beledörmögött a református templom harangszava.

Há egyedül nyújtózva az ágyban, mert György korán elment a bírósághoz, visszagondolt lánykorára, valami csalódást érzett. Nem volt igazi barátnője sohasem s most sem talált olyan valakire, Klárán, a kegyelmes hugán kívül, akivel

bensőbb szót válthatott volna. Benne volt a hiba? Egy zárdabeli, nem is fiatal tanítónővel közvetlenebb hangú levelet is váltott, sőt a nászútról hosszú levelet írt neki, melyben leírta az urát, sőt még fényképét is elküldte. Elpirult, ha arra gondolt, mily naivan írta le: karcsú, de azért izmos, jól tud evezni, kis kezei vannak. Ezt találta lényegesnek? Látta a tanítónő lebiggyesztett ajkát s ironikus mosolyát. Választ kapott, de mert szégyenkezett az első levele miatt, nem írt többet. Aztán haragudott magára, mert belátta, nők szokása szerint, ha magára volt oka haragudni, áttolta maga iránt táplált haragját arra a másikra, aki ezt a rossz hangulatot okozta... az ő saját hibájából. Férje felett nem töprengett ennyit, elfogadta úgy, mint van, örült, hogy a kisvárosi élet nem horzsolta le róla az apró finomságokat, szerette finom cigarettája illatát, sárga keztyűit, jószagú zsebkenőit. Hogy ritkán játszott, nem tűnt fel, nem tudta, még inkább: nem akarta bevallani önmagának, hogy Györgynek oly életeleme a zene, mint a növénynek a szabad levegő, mindig előtte lebeggett édesanyja sorsa. Gyermeki leveleket írt anyjának, amelyekből csak úgy sugárzott a szeretet: mert azt hitte szenved, szerencsétlen.

György el volt foglalva új pályája megalapozásával, igen meggyőzően elhitette magával, hogy ez fontos. Új fajta embereket ösmert meg, kivált kis gazdálkodókat és parasztokat. Sok ügye volt, a parasztok szokás szerint minden új ügyvédet kipróbáltak: főispán volt nagyapja, ez csak komázik az urakkal, maga is úr, meg fain ember, mondogatták, mert — ami más ügyvédnek a legkínzóbb volt, György nemcsak türelemmel, de érdeklődéssel hallgatta elbeszéléseiket, amelyeket Ádám-Éván kezdtek el. Valami földszaga volt a beszédüknek, valami muzsikája a mondataiknak, ami elringatta, érdekelte. Ám mihelyt kissé bele-

jött a kerékvágásba, még első pesti útján felkereste Szegedit és komolyan kérte, segítse abban, hogy mindig együtt haladhasson a zenei élettel. Szegedi főgymnáziumi tanár volt, — «hjah barátom, a grófok nevelőiből lesznek a képviselők, egyetemi tanárok és miniszterek Magyarországon, elvégre nem csinálhatnak mindent a grófok», — egy nyelvészeti hivatalos szemlét szerkesztett s várta magántanári habilitációját. A lapokhoz bejárogatott, irodalmi kritikákat írt. És az irodalom? Szegedi rejtelmesen mosolygott. Majd meglátod.

Szegedi előfizettetett vele néhány lapra, összedett egy csomó jó könyvet, elméleti munkát is és elküldte azzal, hogy mindennap rendszeresen töltsön egy órát titkos kedvesével. Mint-hogy rendben volt a szénája, hiányzott a muzsika, újból és most már sokkal komolyabban hozzálátott. Szorgalmasan gyakorolt, a felesége kísérte, de azt még Mariennenak sem mondta meg, hogy komponál.

Előbb gyerekkori próbálkozásait nézte és javította át, majd az Évszakok suitebe fogott újra s örömmel érezte, mennyire friss a kedve hozzá. Oly könnyen röpiült néha fantáziája, mint egy gyermeké. Sokszor úgy tetszett, mintha valami végtelenül egyszerű egy dimenzióju anyaggá vált volna, mely a végtelenbe ér, mint a szivárvány hídja, vagy a távírók dróttjai. Amint mozdulat éri, ütést érez a szívében, messzi üzenet jött... Este rábámult a szoba tapétájára, a folyton ismétlődő szalagok elkábították, a stilizált vörös rózsák táncolni kezdtek s ha behunyta a szemét, akkor is látta őket. Egyszerre csak a fehéren hagyott helyek összeszövetkeztek, átvették az uralmat a fal sima lapján, most csupa nyílt fehér ablakot látott, az ablakon kihajolt valaki, akinek arcát nem látta s hirtelen megzendült fülében a téma oly tisztán, mintha fehér falra vörös hangjegyekkel írták volna

fel. Nem készen pattantak ki, mint íróké, hosszú mondatokba szobrászolván, költőké, két rímpár muzsikája közé rejtve, hanem tiszta zenének, szavak és képek nélkül, harmonia gyanánt.

Szegedi Pesten elvitte egy szobrász műtermébe, hol két fiatal lány, alig a serdülésen túl, modellet állott Ámor és Psychéhez. A szobrász fel s lejáratta őket maga előtt, hogy ellesse a kellő mozdulatot, ujjai idegesen gyúrták az agyagot, egy csipőt, egy kart formálva. Karosszékében előre hajolva, Tersényi nézte a formák, az izmok játékát, valami antik harmónikus öröm fogta el. Hallotta a nesztelen talpak surlódását a szőnyegen, figyelte az izmok mozzanatos játékát, a rózsás bőr alatt, ha lehajlottak, sustorgást hallott, mint mikor a tűz felgyúlni készül: az inak a csontokhoz feszültek.

Majd felemelték karjaikat a magasba, megfordultak körbe, mintha ismeretlen Isten tiszteletére végeznének rejtelmes szertartást. A fény játszott finom vonalaikkal, gödreikkel s hajlásaikkal, sötétte tette az ölüket, a válluk gödreit, hogy annál vakítóbb legyen a hát fehérsége, a nyakszirt és a mell. Valami ősinél is primitívebb tánc ritmusa pendült meg a lelkében, oly egyszerű és szép, mint gyermeki emlék.

Otthon leírta, legfinomabb darabja lett belőle, rövid, három tételes kis szonáta, hegedűre s zongorára: Ámor és Psyche. A cím véletlen volt s mégis mennyit nem igyekeztek belemagyarázni, mindjárt szimbólumot fejteni belőle, mikor ösmertté lett! A cím csak emlékeztetés a helyre és módra, hol az ihlet támadt, milyen nevetségesen kis dolgok és mily fontosak a világ szemében! A nagy német muzsikos oroszánfejével, mikor kérdezték, hogy jutott eszébe a halhatatlan téma? azt felelte: A Wienerwaldban, épp sajtót ettem papirosról. S hány szép dolog marad figyelmen

kivül, mert nincs jó címe, még mindig messze
Romeo mondása: What you call the rose — — —

Néha színekben jelentek meg előtte a hangok, az ág rezzenése zöldszínű volt, a nő piros kalapja piros hangszíneket keltett fel benne. A teremtés e sajátos mechanizmusáról soha nem tudott másoknak beszélni, a művészek egymás közt úgy őrizték, mint titkos papirend tagjai a fogadalmat. Néha egy sor, egy hang színe, egy szó lüktetése vert fel új és új sejtéseket. A naiv öröm érzése, mely elfogta a gondolat papírravetésekor, gyötrő gyűlöletes fájdalommmá torzult, mikor nem bírta visszaidézni az elfutó zene emlékét fülébe. Néha új hangszerről álmodott, melyen a lélek legmélyebb rezdülése is megtalálná kifejezését, mint valami túlfinomodott nyelvben, hol minden fogalomra több kifejezés adatott, ugyanazon hangra több billentyű legyen, vagy több húr, mindegyik más és más színben, erőben, forrón, simán, sötéten és hidegen. Át és áttanulta a nagy mesterek darabjait, jelentéktelennek látszó részletekben új szépségekre bukkant. Volt bátorsága szembeszállani a hagyománnyal s visszamenni a zene ősforrásaihoz: a 14. és 15-ik század templomi áhítatú mestereihez s kiérezte mindenütt a belső muzsika acélvázát. Egyik ütemnél néha tovább időzött, mint az ütem mutatta, mert érezte, hogy a formának rejtett, összepréselt magja vár itt kibontásra. Bachot megösmerte és másra nem is volt szüksége. Nem állt meg a tiszta harmóniák üdvöztető muzsikájánál, hiszen százada a lélek százada volt, mely most vár felfedezésére a test százada után. Szeretett volna stilizálatlan egyszerű lenni, visszatérni a földhöz, melyhez hozzá volt nőve, keleti fajának mélabús vidámságát belevinni zenéjébe. A magyar népdalok örökös decrescendójában képét látta népe hamar felszökő és hamar lankadó lelkesedésének s magyar akart lenni, ha

nem is sovén, amint Beethoven sohasem lehet francia és Frank Caesar soha nem lehet német. Rég elfeledett egyházi énekeket kutatott fel a káptalan könyvtárából s a magyar lélek csodaszép kincseire akadt vén kódexek furcsa hangjegyeiben. Kedve kerekedett régi magyar zsoltárokhoz új muzsikát írni.

Marianne nyugtalanul figyelte ezt a rendszeres munkát, mely megfrissítette ura szemeit, valami belső fénnel vonta be belülről, de amiről ösztönszerűen érezte, hogy eltávolítja tőle. Szerette volna, ha részt vehet munkájában, melynek terjedelmét és méreteit nem ösmerte s azt sem tudta, mi a célja vele.

György a kis szonátát beküldte Szegedinek s egy hét múlva szerződést kapott egy kiadótól, csak alá kellett írni. Az első percben be akarta vinni a feleségéhez, aztán furcsa szégyenkezés letiltotta. Kijavította a nevét a címben: Tersényi helyett idegen nevet választott: egyik predikátumát. Minek? gondolta, hogy itthon gratulálnak, vagy gúnyoljanak vele?

A kis darabnak váratlan sikere lett. Egy világhírű művész, aki Pesten játszott s akinek véletlen kezébe került a darab, megszerette s felvette műsorába. György világjáró útra indult: Szegedi a szerkesztőségben hűségesen böngészte a külföldi lapok hangversenyhirdetéseit s nagy örömmel küldte be a párisi, londoni lapokat. György egészen feléledt ettől a váratlan sikertől. Fokozott kedvvel látott hozzá a komponáláshoz. Gyönyörűséggel érezte, hogy a forrás nem apadt ki, mindig új és új szökölt fel benne, ösmeretlen mélységekből, önmagának is nem kis meglepetésére.

Még azt hitte, hogy a zenével foglalkozásra csak azért van szüksége, hogy megfrissüljön. Amint egész évi munka után az emberek poros városokból tengerre, hegyekbe menekülnek nyaralni, a

hétköznapi porától úgy sietett György a maga hímes, tiszta erdejébe, a zenébe. Nem vette észre, hogy többet keres a zenében pihenőnél. Nyugtalanlansága levezetője, foszladozó reménységek selyemtakarója, vigasztalás és kárpótlás lett belőle; majd az egyetlen menedékhely, hol megpihenhetett.

X.

Egyik sem tudta, hogy történt. Könyvek vannak így, melyeket finom antilopba kötnek, hajszálfinom papírra nyomtatott könyvek. Ha megfeszült az egyik lap, — egy szem homok hullt be olvasás közben, vagy egy moha spórája a fáról, mely alatt kinyitottad, ki tudja? — csak nem zárul össze többé teljesen; ha másnap kézbeveszed, ugyanazon az oldalon nyílik szét, nem lehet többé rendbehozni, az érzékeny papír évek múlva is mutatja, hogy megbántották.

Nem disszonancia volt talán először, ami közejük került, hanem a kisváros kvarcos, éles pora, mely benézett az ablakukon, beleselkedett még a hálószobájukba és a konyhájuk főztjébe is. A kis város, melyet nem tekintettek másnak magukban, a lelkük mélyén, mint átmenő állomásnak, hol kénytelen-kelletlen, mint száműzöttek, el kell tölteni néhány évet, a legszebb éveket, hiába. A város megérezte ezt az idegenséget s ő is idegen lett, nem engedte, hogy a gondolatban már előre hűtlenek gyökeret verjenek benne. Sőt kihúzta talaját lábuk alól, hogy ne érezzék magukat biztonságban s mikor megtántorodtak, gúnyosan nevetett a hátuk mögött.

Nem volt köztük harag vagy elválás. A távolság oly észrevétlen nőtt, hogy egyik se vette észre. Csak mikor már oly szélesre vált a szakadék, hogy egymás felé kinyújtott kezek nem tudta átalérni,

akkor döbbsentek fel és riadtan eszméltek rá, hogy tévedtek: mert a meglepetés első izgalmában sokkal sötétebbnek, vigasztalanabbnak látták helyzetüket.

Ott kezdődött, hogy György mindjobban megunta télen a kisvárosi szórakozásokat. A forróra fűtött szobában ott ültek az asszonyok az elmaradhatlan kézimunkával, a férfiak pipával s boros poharak közt kártyáztak. Behallatszott az asszonyok beszéde: nevettek rajta. Mindig akadt valami pletyka. Vagy a járásbíróné új ruhája, vagy egy aljegyző, ki kelleténél többet sétált el egy ablak alatt, vacsora, hol több vagy kevesebb volt a fogás a kelleténél. György nem elegyedett a vitákba, elült egy szögletben s nézte a társaságot, a keshedt bársonyokat, husz évvel ezelőtti függönyöket, a folytonos surolás és törölgetés kifényszerítette butorokat, a szekrények tetején mindig ugyanazon befőttes üvegeket, a kályhán azt a gipszből való mopszlit, vagy macskát kék szalaggal a nyakában, melynek le volt törve az orra. A könyvszekrényekben részletfizetésre vett írók aranyos kötésben, az árát most is törlesztette a férj. A pletyka számai besodródtak a selymek és pamutok számai közé. Aki átlépett egy szabályt, melyet ez a társaság felállított, jobban el volt ítélve, mintha fegyházba került volna.

Lassan-lassan elmaradozott a társaságtól, Marianne leplezetlen örömére. Hosszú estéken egyedül ültek, kicserélték emlékeiket, felelevenítették közös élményeiket, majd mikor ijedten látták, hogy a gazdagnak hitt készlet kifogyott, könyvekben és zenében kerestek menedéket. De nem volt egyforma izlésük. György annyira biztos volt ítéletében, hogy visszahőkölt, ha Marianne író, vagy zenedarabot nem becsült meg úgy, mint ő. Györgyöt idegessé tette az ellenmondás. Marianne pedig maga sem tudta miért, csupa kíváncsiságból,

öszönből akkor is ellenmondott, mikor nem volt rá oka és csillogó szemekkel leste, milyen hatást ér el vele. Am egyszer György észrevette s ki-tört, Marianne ijedten húzódott vissza s ettől kezdve, ha György lelkesedett valamin, igyekezett osztani. Megkérdezte már nem egyszer, magában, vajjon tényleg oly Isten rendelése volt a házasságuk, mint lelke legmélyén hitte s maga ez a gondolat is valami tilos, izgalmas rossz volt, félt tőle. Majd figyelte Györgyöt, észrevette bizonyos megszokott mozdulatait, amelyek egyszerre bántani kezdték: amint fel és lejár a szobában, amint hajában turkált olvasás közben, amint ebédnél minden ok nélkül távolba meredt. Talán ép akkor hallott meg egy témát minden részleteivel. Marianne hiába próbálta egy mosollyal megzavarni. Eleintén nem értette s meg volt bántódva, valami unszolta, hogy női varázsával hozza vissza az idegen tartományból. Csak azt érte el vele, hogy György még jobban rejtegette azt a különös valamit, ami nem való idegen szemeknek. Ha este zongorához vagy íróasztalához ült, egyedül akart maradni, mert minden nesz zavarta. Azt szívesen vette, ha Marianne ott volt a szobában, de azt szerette volna, ha nem szól, ott ül ölbetett kézzel. Hiányzott a jó barát, Szegedi, vagy más, kinek az első vázlatot megmutassa, mert az előadás során, hozzáértő előtt, jobban rá tudott jönni a hibákra. Mariannet kifárasztotta ez a bujósdi. Hajszálnyira meg akarta tudni hozzá való érzése erejét s néha ok nélkül betegnek mondta magát s mikor látta György komoly rémületét, maga is elhitte, hogy beteg. Mintha érezte volna, eljön az idő, mikor csak igazán nagy indulatok és nagy rajongások legtetején találkoznak s csak ott, a lélek hűvös, fenséges magasában színlik meg, mint havasok tetején az alpesi fény, az, ami két embert akkor is összeköt,

ha soká együtt élnek, mikor már nem szeretik egymást szerelemmel.

György érezte ezt a hangulatváltozást, melynek okát nem érthette meg. Magyarázta magának, hogy túlságosan egocentrikus, mindent maga tükrében néz, maga köré szeret csoportosítani. Szerette volna, ha az asszony gyöngé, elomló, támasztkereső, benne felolvadó, de az maga is valaki volt, külön étellel és ösmeretlen lélekkel. Túlságos lelkiismeretességgel vizsgálta Mariannehoz való viszonyát s gondolatai minden sejtjét, érzései legkeskenyebb szálát is az értelem mikroskópja alá tette.

Marianne mindenbe önmagát dobta be, mihelyt érdekelte. Ha ruhája tetszett, nem a ruha simult hozzá, hanem ő a ruhához. Ha muzsika tetszett, nem a zene öntötte el, hanem ő szakadt bele ujjongva, sírva, ilyenkor mint kislánykorában sötétben, valami félelmetesen titkosat érzett, mint a gyermekek figyelik az eléjük került új arcot, hogy pontosan lemásolják értelmük még sima lapjára.

Maga sem tudta megérteni, miért épp György az, akiben nem tud felolvadni. Ösztönével megérezte benne valami idegen, ellenségesnek hitt elemet, valamit, ami nála több, ami erősebb vonzást gyakorol Györgyre, mint ő maga és tépelődött, mivel tudná az ösztöne sugása szerint eltávolodót magához fűzni.

Mert György távolodott tőle, azt érezte, ha érzésének nem is tudott szavakat adni. Tetszett neki, hogy György úgy játszott, hogy bezárt ajtót, ablakot, hangfogót tett a hegedűre. Misztikusnak találta s meghatotta. Később túlzottnak látta s unta. Majd, mikor György esténként azzal az ürüggyel, hogy dolga van, bevonult a dolgozószobájába s néha éjfélig írt, akkor természetes önzésében féltékeny volt a könyvekre, zenére,

mely elvette tőle Györgynek azt a pár óráját is, amit vele tölthetett volna, hiszen olyan egyedül volt! Néha éjfél felé, holtrafáradván s mégis boldogan, ha megtalált valami rég keresett futamot vagy passaget, egy témát, bement Marianne hálószobájába. Marianne aztán egy este bezárta az ajtót és mikor jött, tette magát, hogy alszik. A szíve dobogott, szeretett volna kiáltani és mégse tette. Talán sohase érezte át igazán, mit jelent Györgynek a zene: menekülőnek parton a sebes csónak, forrásvíz a parton szomjazónak, inkább a szórakozás nemesebb fajtáját látta még mindig benne. Felfrissítőnek, mint a házi zeneestét, mikor a patikus, orvos, tanító s a templomi karmester összeülnek, kvartettet tanulnak s játékuikba beleviszik mindazt a nevezhetlen vágyódást, amit soha ki nem élhetnek. György érezte ezt a lanygos érdeklődést, ezért nem szólt zeneszerzői sikereiről, talán hiúságból, vagy meglepetésnek szánta, nehezebb időkre?

Kis, apró vágásokkal hasgatták le a hidat egymás között. Sokszor észretértek és gyöngédségből, jó szóból egy-egy pillért tettek a támo­lygó híd alá. Végre rájöttek, hogy túlsokat kívántak és gondoltak egymásról, bántotta a hiúságukat, hogy nem azt találták meg, amit oly okos szemmel és szívvel elképzelték s csak hiúságuk volt az, ami nem engedte, hogy ezt az igazságot egymás szemébe mondják egy rossz órában. György próbálta úgy formálni, aminőnek elképzelte, de sokkal erősebb egyéniség volt Marianne, semhogy ellent ne állott volna, más irányban nőtt s más felé bontotta ki gallyait, amerre természete őseje akarta, amelynek nem parancsolhatott talán ő maga sem.

Volt este, hogy lefeküdtek szó nélkül, az ajtó nyitva volt, mindegyik tudta a másikról, hogy nem alszik s mégis úgy lélegzettek, mint az alvók, figyelve, mikor mozdul meg a másik. Ez a tuda-

tos alakoskodás volt a legiszonyubb, család volt, hazugság, mely marta őket s mégsem tudtak segíteni magukon. Volt perc, amikor újra egymásra találtak s az kitörő öröm volt, el se bírták gondolni, hogy másképp is lehet és voltak újra halálosan gonosz napok, mikor úgy méregették egymást, mint az ellenfelek, szinte keresve a másik szíve helyét, ahová egy tekintet, egy szó éles törét belevághassák.

Egy ősszel aztán György azt hitte, mindent megértett, mert mindenre okot talált, mentő magyarázatot, minden rossz szóra, minden közönyre és szeszélyre és megnyugodva, megbékélve várt öröмок és szenvedések közt gyermekük születésére.

XI.

Jób történetét mindig lázadozva olvasta György a bibliából. Ha az Istenek verekszenek, földi halandók isszák meg a levét. Vajjon mit kívánt volna Jób, ha választhatott volna? Mit ért vele, hogy annyi évi küzdelem után mindent visszakapott, fiatal feleséget, gyermeket, vagyont? A gyász és nyomorúság évei megszántották lelkét, arcát, soha többé nem tudott az öröm magva oly szépen kikelni e barázdák közt, mint azelőtt és soha nem tudott úgy ölelni megfáradt karokkal, mint annak előtte...

Marianne tágranyitott szemekkel figyelt a jövő csodára. Őlbetett kézzel ült órákhosszat, a szőnyeg egy sávját követve szemmel, talált egy kedves szögletet, oda húzódott be s várta Györgyöt. Várta szívszakadva néha, ha megjött valami vidéki tárgyalásról. Mostanában sokat járt künn a tanyákon, biztatva az embereket a tagosításra. Becsületes meggyőződésből tette, mert némely parasztnak öt-hat darabban feküdt elszórtan a ha-

tárban a földje. Nem vette észre, hogy nevét és a parasztság előtti tekintélyét mások kihasználják. Késő este ha fáradtan, porosan haza jött, egyenesen Marianne szobájába ment. Sötét volt a szobában, kinyújtott kézzel tapogatózott, lábujjhegyen, hátha alszik? a diványig s ha ott nem találta, a megszkott szegletig, majd halkán nevéen szólította. Marianne nem felelt és szinte balzsamként érezte férje nyugtalanságát, míg gyufát gyújtott, s a fellobbanó fényenél meglátta Marianne kísértetiesen sápadt arcát egy karosszékben s megkönnyebbülten lélekzett fel:

— Hogy is tudtál így megijeszteni.

Mariannának nagyon tetszett, hogy György megijed érte s jól tudott mulatni meghökken arcán és haragosan összevont szemöldökén. Nem is félt, inkább kíváncsi volt. Ha jöttek hozzá, aszszonyok, nem is kérdezősködött «hogy volt náluk» s mikor részleteket kezdtek beszélni, elfordult, nem akart odafigyelni.

Egy éjjel György felébredt. A félig behajtott ajtón át elfojtott nyögést hallott, leugrott az ágyról, nesztelen odament s figyelt. S a következő percben úgy érezte magát, mint a szentségtörő, aki leveszi az oltárról az arany gyertyatartót s megmerevül a keze. Marianne sírt és imádkozott. Félt a haláltól, halkán sírdogált és kérte az Istent, hogy ne haljon meg. Volt valami gyermekes és megindító, szívetszakasztó ebben a könnyögrésben. Györgynek megremegett a térde, alig tudta tűrtőztetni magát, hogy be ne rohanjon, le ne térdepeljen az ágy széléhez s könnyeit elvegyítse felesége drága könnyeivel.

Marianne azontul nappal víg arcot mutatott, de nyugtalansága nem szűnt. Mintha hallotta volna tipegő lépteit az ösmeretlennek, akire azon első éjszakán gondolt s akit most a szíve alatt hordott. Nem is mindig a maga eljövendő fájdmára gon-

dolt, hanem arra is, milyen sok súly van odafűzve egy ilyen kis emberke cipőjéhez, míg fel bír menni az évek lépcsőjén. Félt, nagyon félt, mi lesz vele, hallgatta az éjszaka csendjében, vajjon az ő könnyű hajló lépte is ott van a kis tipegés mellett s nem vegyülnek-e belé gonosz, kemény léptek, melyek elhallgattatják egyiket, a másikat vagy mind a kettőt, s nem tudta még, melyik lesz erősebb. Ilyenkor görcsösen kapaszkodott György karjaiba, aki könyveket hozott haza, kiolvasta belőle, mily egyszerű dolog, hivatott orvost, aki megnyugtatta. De azért meglepte egyszer, amint tükör előtt állva mérte, vajjon elég szabályos, fejlett-e a testalkata. Egy éjjel felsikoltva hívta, mert úgy érezte, a gyermek nem él s határtalan örömmel eszmélt rá, hogy csak álmodott.

Mikor kezébe először adták a kis leányát, György látta az arcán a csalódás kifejezését s még soká nem ült ki szemébe az a tekintet. Nem úgy nézett rá, mint testéből szakadt lényre. Be is vallotta, hogy csak pár hét múlva, mikor az élet forrásával talán lelkéből is beszítt valamit a kis tehetetlen csöppség, mikor ráemelte nagy háládatos s megelégedett szemeit, melyekben mintha már égett volna az öntudat első kimecsese : akkor gyult ki az az írhatatlan fényesség a szívében, melynél drágább melegség nincs a világon.

*

Az első próbatétel a kislányuk halála volt. György évek mulva is látta rossz álmaiban, amint hajadonfővel rohan a téli utcán orvosért, mint reszket, mert a kocsi nem megy elég sebesen, kiveszi a kocsis kezéből a gyeplőt. Aztán látta a megkínzott testet és a szemeket, melyekbe mintha hirtelen emberi értelem sugára villant volna meg, könyörgés, a levegő után kapkodó szájacská, az ujjak, amint kezére fonódtak. A görcs úgy összegémberí-

tette a testét, hogy szinte magasba dobta az ellenhatás. Két napig tartott az egész.

A temetésre bejött Tersényi Ádám. Nagyon rossz kedve volt. Azok a bitang zsidók. Határidőüzletet kötött, valami ügynök biztatására. Először nyert vagy ötezer forintot, aztán elvesztett százat. Kölcsönt kellett felvenni újra, a gyapjút elvesztesgetni. Ezzel mintha életerejét is kiszívták volna. Megrokkant, nem törődött a gazdasággal, újra bejárt kártyázni a kaszinóba, mint fiatalember korában, vesztett gavallérosan, vörösre virrasztott szemekkel, fáradtan döcögött haza kocsiján, hajnalban. Györgyöt figyelmeztették, hogy az öreg úr nagyon könnyelmű a fehérnéppel, egyik-másik ügyet csak nehezen lehetett eligazítani. Öccse be-bejárt a bérletről, de Ádám nem engedett beleszólást, ha Imre figyelmeztette valamire, felbőszült. Györgynek minden energiájára szükség volt, hogy apja kűszált ügyeit rendbehozza, számontartsa a váltólejárátokat, maga is beugorjon, mikor szükséges. Annál több lelkierőre volt szüksége, mert a saját házatája is gyökerestül felfordult.

A temetésen Marianne elájult, s hetekig feküdt ideglázban. Mikor felkelt, alig lehetett ráösmerni. Járt-kelt apatikusan a házban, nem törődött semmivel, a gyermek kis kelengyéjét rakosgatta egyik szekrényből a másikba. Az orvos figyelmeztette Györgyöt, hogy vigye el ebből a környezetből, mert búskomor lesz. Tóthfalusiné le is jött érte, oly könnyősen fogadta, hogy anyjának mintha beleszúrtak volna a szívébe. Nem akart elutazni, végül is nem mert kimozdulni a házból. Kitavaszkodott, de akkor már a szobájából se akart kimenni Marianne, oda vitték az ételt, — ha unszolták, sírt zokogott. Végül is a fiatal Grószhoz fordult Tersényi: Lajos az Istenért, segíts rajtam, mert megőrülök.

Hosszú hetek munkájába került, míg az orvos

rájött, hogy Mariannának lelkipurdalásai vannak. A gyermek haláláért magát okolja. Nem szerette eléggé az urát, nem szerette eléggé a gyermeket, félt a haláltól s egyszer arra gondolván, hátha választani akar az Isten kettőjük közül: a gyermeket ajánlotta oda s most elérte az Isten büntetése. Hogy titkát így elárulta, megnyugodott, Lajos doktor megvigasztalta s György nemsokára felkísérhette Bécsbe. Nem tudott a lábára állni, úgy vittek ki kézen a vonathoz. Amint közelebb s közelebb értek a határhoz, egyre elevenebb lett s mint a doktor előre megjósolta, saját lábán szállt le a vonatról s az ámuló György látta, mint fut keresztül a régi, meghitt szobákon az opernringi házban. Fellélegezve hagyta ott anyja gondjai alatt. Fellélegzett, mert már ott tartott, hogy nem bírja az erős feszültséget. Utazás előtt felkereste Bertignit, aki nagy örömmel fogadta, felfedte előtte inkognitóját s mert őszinte rokonszenvet érzett nála, elpanaszolta hirtelen és szokatlan vallo-mási rohamában minden baját. Bertigni végighallgatta, kérte, küldje el minden szerzeményét, elkérte a címét és megígértette vele, hogy írni fog neki gyakrabban s ő — Bertigni — is ír majd, elküldi az újabb dolgokat. Nyugodtabb szívvel indult haza, nem tudva, hogy életkedvét a sors még erősebb próbára teszi.

*

A második megpróbáltatás az volt, hogy magára zúdította a kegyelmes asszony haragját. A tartotta rokon fiatal lányt ők is, mások is megkedvelték, gyakran meghívták, ha ritkán tudott is eljönni. A kegyelmes délután 4 órakor fogadta a látogatókat, de amint az évek multak, a délutáni alvást megnyújtotta. A látogatók ezért a lány szobájába mentek fel s ott várták meg az öreg asszony ébredé-

sét. Lassanként szokássá vált, hogy egy kiválogatott kis társaság, az intelligencia, Kláránál vizitelt előbb. Nála lehetett mindenről beszélni, feszélyezés nélkül, új könyvekről, tudományról, művészetről. A kegyelmesnél ügyelni kellett minden szóra, ott minden intrika, helyi politika, emberhajsza volt, vagy egy felkapott kegyencnek kellett az útát egyengetni. Klára kis szobája után könnyebb volt elviselni a nagy terem levegőjét. Akik nem juthattak be ebbe a kis körbe, megírgyelték a többitől. Suttogtak, a kegyelmes asszony gyanut fogott, meglepte a társaságot, melyben György is ott volt, csunya jelenetet csapott és a szegény lányt kiutasította házából. Gyilkos egy jelenet volt György felháborodott igazságérzetében védelmébe vette a lányt s mikor a kegyelmes rikácsolva kiabálta: takarodj még ma, ne is lássalak, udvariasan felajánlotta, jöjjön hozzájuk lakni, a feleségének ugyanis szüksége van segítőre. A kegyelmesnek szava is elállott ekkora vakmerőségre.

— Ügy!... — szólt leírhatatlan gúnnnyal, — csak tessék lovag úr!

A lány csak két hétig maradt György házában, mert Marianne elutazása feleslegessé tette s állást kapott a fővárosban. De addig ezer pletyka mérgezte meg György életét. Névtelen levelek mocsokolták meg becsületes szándékát, melyet felesége is helyeselt, s attól kezdve mindenütt érezte a kegyelmes hálót, minden dolgában belebotlott valami akadályba.

A városi iskolába tanítónőt választottak: véletlenül egy szavazattal a polgármester jelöltje győzött a kegyelmes, a káptalan jelöltjével szemben. A jószágigazgató egy hétre rá az iskola földjét tíz kilométerrel messzebb jelölte ki, mert a tanterület is a polgármester mellé állott. A polgármester erre a tanácsban keresztülvitte, hogy a tanítók földjét a város szántatja fel és fuvart in-

gyen kapnak. Erre megindult a harc. Megfelebezték a határozatot, hajszát indítottak a városi tanács ellen, megfenyegették őket, semmiféle eszköztől nem riadtak vissza, még a hálósobákba is benyitottak. Hetyei a polgármester mellé állott: kiteregették féltve őrzött szégyenét s a hetilapban megírták felesége szökését.

Az új tanítónőbe kollegája, házasságban bele-szeretett. Nem hagyta békében. A lány elpanaszolta Klárának, aki még akkor ott volt s annak tanácsára Györgyhöz fordult. György elkövette azt a végzetes hibát, hogy beszélt a tanítóval. Poppel úr szemforgatva jelentette ki, hogy az ő érzelmei tisztára kollegiálisak, alattomos szemmel méregette Györgyöt s végül impertinens hangon megkérdezte, hogy mily minőségben vette pártfogásába a kisasszonyt. György öklöt mutatott az ipsének, aki takarodót fújt, de már másnap a kegyelmes asszony fülét sugta tele. A kegyelmes asszony egy jótékony estén aztán kegyesen figyelmeztette Poppelnére, hogy nem jó az urát egyedül hagyni az iskolában, hol fiatal szép tanítónők vannak. Poppelnének sem kellett több, nagy jelenetet csinált az urának, csak úgy zengett a ház, a fél utca meghallotta. A tanító nem gondolhatott mást, minthogy György keze van a dologban. Azzal nyugtatta meg a feleségét, hogy téved, ott már más tette be az ajtót. Nem került nagy fáradságába meggyőzni feleségét, aki látta egy délután, mikor György épp Bécsből érkezett haza, hogy a gyanutlan lány felkereste az irodában valami díjlevél ügyében tanácsát kérve.

Több se kellett Poppelnének. Vasárnap mikor templomba mentek, tüntetőleg elfordította a fejét s mikor a lány kérdőre vonta, az egész nép előtt szemébe vágta, hogy becsstelen teremtés. A lány elrítta magát, rákiáltott, hogy ezért még számolni fog s azonnal Györgyhöz ment «keresni a becsületét».

Ezzel megindult a lavina, mely hónapokig izgalomban tartotta a kisvárost. A tanító örömmel tette meg a lány ellen a fegyelmi feljelentést, nem engedte be az iskolába, s az ügyet örölni kezdte a közigazgatás és a bíróság kettős malma. A fegyelmi eljárást meg kellett szüntetni, a tanítót megdorgálták, de a bíróságnál valóságos kálváriát kellett járni a lánynak. A tanítónő is feljelentette, hogy a lány támadt rá először, a távolabbállók tényleg csak a lány hangját hallották, Poppelné megvető fejmozdulatát nem látták. A szennyes ár átlépte Tersényi küszöbét, hiszen felesége nem volt otthon s a szegény lányt annyit látták ki s bejárni hozzá! Végül is megbüntették Poppelnét, mert rágalmazott, de a lányt is, mert megsértette. El is kellett menni a városból.

György egész sereg ellenséget szerzett magának. Már csak a városi s megyei urak álltak mellette, annyira amennyire az apja kedvéért, ámde fejcsóválva beszéltek, nem értik, miért exponálta magát azért a rongyos kis tanítónőért!

Alig mult el ez a vihar a feje felől, meghalt az édesapja: hirtelen, szívszélhűdésben. A ravatalon kisimult nyugtalan arca, olyan szelid, békés volt, mintha soha nem kergetőztek volna rajta szenvedélyek. Györgynek, mikor a koporsó után ment, eszébe jutott az őrnagy halála: akkor is így lépegetett a lassan forduló kerekék után, s riadtan gondolt rá, hogy már egyszer átérezte, világosan, előre apja halálát. S a lelke zúgában, azokban a sötét folyósókban, melyekbe semmi fény sem hatol be, s ahová néha alásülyed egy szó, egy rossz tekintet, mély járatokat váj s egyszerre, évek mulva felbukkan egy sötét torkolatból, mint démoni jelenés: tudta, hogy azért gondolt apja halálára, mert választani kellett a teljes anyagi tönk és köztötte. Oly ziláltnan hagyta gazdaságát, hogy a csődöt nem lehetett volna elkerülni, ha még egy

évig folytatja külön, bizarr passzióit. Ő még csak hagyján, elvégre van foglalkozása, de mi lenne, ha Tóthfalusinét érné ily hirtelenül a halál? megszűnnék a hitbizomány haszonélvezete, megszűnne Imre bérlete, s mehetek volna mindaketten utibiztosnak... Megdöbbenve nézett sorsa arcába: hát ilyen hajszálvékony szálon függ mindkettőjük existenciája? Ez hát az aranyasztal, melynek kedvéért letért az egyenes útról, mely célja felé vitte? Kanyargós utakra fordult, melyekről már talán nincs is visszatérés?

Nagynehezen tudott megmenteni valamit az ősi földből. Minden összeköttetését felhasználta, megalázkodott, halasztásokat kért: érezte a ferde tekinteteken, a hideg fejbólintásokon, mennyit vesztett apja halálával. Nemcsak apját vesztette, aki minden rigolyája mellett mégis érzékkel bírt világ és emberek, az ő egyénisége, vágyai iránt, ha nem is helyeselte, de megértő volt, nem csak barátot vesztett, hanem tekintélyt, vagyont is, néhány fokkal lejjebb kellett lépni a társadalmi lépcsőn. Ami föld megmaradt, az úgy el volt hanyagolva, hogy évek kellettek, míg valamit várhatott belőle.

Ha nem lett volna a zene, megőrült volna.

Egyedül élt a nagy házban, senkivel sem érintkezett, hiszen észrevette, hogy kerülők, mert nem akarnak ujjat húzni a kegyelmessel. A legnagyobb gondok, kétségbeesett órák, elvesztett nyugalom, fájdalmas egyedüllét gyötörték s ekkor érett férfivá, ekkor edződött meg, mert minden csapás csak mélyebben vitte vissza az egyedül vigasztalóhoz, minden láz még jobban készítette, hogy forró fejét megmerítse az örökkévaló kútban, mely kétfelől szívta fel az éltetőerőt magába. Egyik forrás az ifjúsága volt s a tudat alatti mély barlangok kincsei és tündéri kertek tükröződtek benne. A másik sötétebb, erősebb és bővebben ömlő forrás volt:

minden gondja és szenvedése. A két ág elegyedett ; de a fiatalság kék-ezüst vizét sötétté zavarta a másik. Leszállt lelke legmélyébe és onnan fekete gyöngyöket hozott fel, gyakran annyira maga keserve volt, amit írt, hogy amikor eljátszotta, megereedtek a könnyei.

Keserűen gondolt arra, hogy a művésznek hivatása : boldog, ihletett perceket szerezni az embereknek! — mikor saját boldogságát nem bírta feltálni. Úgy érezte, aranykelyhet ötvöz muzsikája, fájdalma borát önti belé, mint piros bort — mások isszák és ittasulnak tőle. Egy hegedűszonátát beküldött Bertigninek, hónapokig nem hallott hírt róla, egyszer csomagot kapott : a legelső bécsi kiadó adta ki és a legközelebbi filharmónikus estén Joachim játszotta el. Mikor legmélyebben sújtott le rá, akkor emelte fel porbaborult arcát az ő Istene. Kinok és gyötrődések közt hinni kellett benne, tagadta és hitte, mert nem lehetett, hogy emberi véges elme kitalálja a gyötrések és üdvözlések e lajtörjáját, hol egyszer mélybe zuhantatott, hogy a következő órában lássa az egeket megnyílni.

Pénzt is kapott és arra gondolt, mikor egyszer, talán eléri a hírnév s mint a fényt az árnyék, követik útjára anyagi dolgok. Drága és meleg érzés volt mégis : sok-sok pénzt keresni s visszaszerezni mindazt a földet, amit elődei eldobtak maguktól. Kisértálni a búzaföldre, leheverni a búzatáblák vagy kazlak tövében, hallgatni, mint zizegnek a szélben, megnyugtató és csitító volt, csak úgy, mint a zene. Ilyenkor érezte, hogy ebből a földből nőtt ki, ide van kötve testével-lelkével. Valaki akart lenni, kimagasodni, hogy általa messze földön is megösmérjék nemzetét ; vigasztalója és prófétája lenni a sokat próbált magyarságnak ; örömet-búját dalolni, hogy minden népek megértsék s mégis benne legyen íze, illata a magyar föld levegőjének.

Felesége rövid, hideg leveleket írt, anyósa a

régi maradt, de a sorok közt érezte, mennyire nem helyes, hogy nem ment utána a feleségének. Hogy apja temetésére nem jött le Marianne s egyedül hagyta a legszörnyűbb napokban, azt elzárta szíve mélyére s oly erővel szorította le, hogy soha fel ne támadjon, mert tudta, ha élni engedi, nem térhet többé vissza hozzá.

Hogy is mehetett volna, mikor minden ideg-szálát meg kellett feszíteni, bele ne botoljon az anyagi pusztulás gödrébe, mikor dolgozni kellett, keserves munkával, nappal a kenyérért és éjjel társalogni a vigasztaló Istennel.

S hogy ne emelje nagyon magasra a fejét, Jóbként még egy csapás sújtott le rá, mely felgyújtotta feje felett a házat s kikergette hontalan a világba.

A tagosítás dolgában már egy év óta fáradt, küzködött, sokat költött rá s remélte, meg fog térülni, rendbeszedi kúszált anyagi ügyeit. A parasztság bizott benne s már várták is a kiküldött bizottságot.

Egyszer csak mindenütt híre járt, hogy Tersényi titokban összevásárolta a kis darab földeket, a maga kedvéért csinálja a tagosítást. Annyi volt igaz, hogy egy távoli legelőt eladott, ami apjái volt s kis szőlőt vett a tanyához közel. Azt is hirtelték, hogy a jó földeket a káptalan kapja s a parasztságnak a káptalan híres rossz legelőjéből osztanak földet, mert az fekszik legközelebb a városhoz. A káptalani jószágigazgató ügyetlen vagy szándékos megjegyzése csak szította a tüzet. Mire a bizottság kiszállt, a felizgatott tömeg követelte a tagosítás mellőzését, György csitítani próbálta őket, de hasztalan. Kövel dobálták a bíróságot, csendőrök jöttek, azokat is megtámadta a fékevesztett tömeg, egy kő betörte egyik csendőr fejét, lőttek és két ember halva maradt...

Mire a felháborodás első hulláma elcsitult,

mindenki Györgyöt okolta. Az urak haragudtak rá, mert ő kezdte a tagosítást, akik belevitték, elsompolyogtak. A parasztság lángoló gyűlölettel írta rovására az emberhalált. Ablakán belöttek, megmérgezték a kutyáját, kipusztították a kertjét s egy éjjel rágyújtották a házfedelet, alig tudott kimenekülni belőle.

A szállodába ment lakni, míg a levert tetőt rendbehozzák. Nyugtalan forgolódott ágyán, csupa korom volt a keze, ruhája, még az sem jutott eszébe, hogy megmosakodjék. Tusakodott magával, a sorsával. Viaskodott Istenével: Uram, így akartad? Dac fogta el, azért is itt marad, azért is szembeszáll ellenségeivel, ne mondják, gyáván megfutott. S aztán mintha kivilágosodott volna a szoba sötétje, látta, mintha hívná valaki. Valaki, akit egyszer könnyelműen otthagyt, a lelke mélyebb gyávaságával, mint amiért most szélmalomharcot akart volna kezdeni, aki ránézett nagy szemeivel, amikor elkergette: jőjj majd később, most nincs szükségem rád... aki elvonult tőle jó napokban, s halkán vigasztalón odaült ágya szélére éjjel, ha gyász, gond, nyugtalan álom gyötörte s aki nagy nyílt szemével sugárzón nézett reá: Miért nem bízol magadban? Miért nem térsz vissza hozzám? Meggyógyít a visszatérés...

Hajnalban felkelt, elment a postára, sürgönyözött Bertigninek:

Itt akarja hagyni a várost, új életet akar kezdeni, van-e értelme, hogy felmenjen Bécsbe, válaszoljon azonnal.

Két napig nem jött felelet. Ki sem mozdult a szállodából, ott feküdt apatikusan. A szolgáló hozta az ebédet, az újságokat, nem volt türelme olvasni. Egyiken meglátta Joachim nevét: Erzsébet királyné védnöksége alatt jótékony hangverseny lesz az Operában, Kainz Hamlet monologját mondja el, egy híres énekesnő dalokat énekel,

Joachim hegedül... Az estén ott lesz a német uralkodó pár is...

Harmadnap fel se öltözött. Ceruzával megírt egy levelet a feleségéhez, elbúcsúzott tőle. Maga sem tudta, hogy úgy írt, mint aki halni készül, nem nézett be a pisztolya csövébe, nem is gondolkozott, oly természetesnek találta. Ha az istene úgy akarja, legyen igaza.

Délben sürgönyt hoztak.

Rámeredt a postásra, alig tudta a nevét aláírni. Nem borotválkozott napok óta, sápadt volt, mint a halál.

«Nem volna hajlandó szombat este császári koncerten beteg Joachim helyett játszani, műsor tetszés szerint, költségek és ezer forint honorárium, sürgönyválasz. Bertigni».

Ránézett a naptárra. Csütörtök volt.

Soha egész életében, bármennyire is törte a fejét, nem bírt visszaemlékezni rá, mit művelt aznap. Csak arról, hogy cipője vörös agyagos volt, aminő a püspökvári temető, tudta, hogy drága halottai sírjától búcsuzott. Mikor Bécsbe érkezett pénteken, nem volt nála más, csak hegedűje és frakkja az útításkában.

Másnap játszott a királyi és a császári pár előtt.

Azt a darabját játszotta, mely életét példázta, boldog gyermekkorát, édesanyja szelíd mosolyát, a második tételben első nagy fájdalmát, vívódásait, gyöttrődését és megtörettetését, a harmadik fináléjában a soha ki nem hunyó reménységet a jobb iránt, büszke lázongását és dacát, mindent megértését és mindent megbocsátását: Istent.

Nem a tömegnek játszott, magának, behunyott szemekkel s nem is tudta, hol van. Nem látta a királyné arcát, mely márvánnyá dermedt egy irtózáttal teli januári napon s azóta nem engedett

fel többé, nem látta, mint száll pirosság, mint egy lehellet a márványra, mint éled meg egy pillanatra, s mikor György megkínzott szíve sikoltott fel a játékban, egy könny gördült alá s ismét mozdulatlan lett a fejedelmi arc. Nem látta felesége tágranyilt szemét, mely mintha látomása volna, úgy meredt rá: Ki vagy te? mily nyelven szólsz hozzám? s forró tekintet próbált hídát építeni közöttük. Nem vette észre, hogy a második tétel után nem tapsolt senki, ott ültek mozdulatlan, lehajtott fővel, mindenkinek kedves halottja jutott eszébe. Nem látta a rajongó, égő tekinteteket, testvérlelkeket, amint feléje nyíltak, mert előtte az egész terem nagy sötét foltta, ködös homállyá vált. Itt-ott kiragyogtak lámpák és szemek, mint távoli csillagok, s mint a felhőkön túl egy kis kék ég: ragyogott meg messze a honi égbolt, meghalt édesanyja mosolya, villant fel mint nyári villám, édesapja jóságos tekintete, mikor egyszer kezet fogott vele, s mint a foghatatlan éter csillámlása, üzenet a végtelenségből, egy lobbanás: holt kis leánya.

Aztán ott állt az udvari páholyban, finom dallamos női hangot és parancsoláshoz szokott érdes férfihangot hallott, majd sok kéz nyúlt a keze után a művészszobában, el-elkapott egy foszlányt a kritikusok beszédéből, mint egy cikk kezdetét, ... «ez a tüzes magyar föld nem nyugszik, ösmeretlen vulkáni erők működnek benne s íme Liszt után új tűzgolyót dobott ki a világba...»

A teremben még zúgott a taps, mikor vette hegedűjét. Hiába volt Bertigni minden marasztalása: «Újra útnak indulok, mondta lelkesülten, megfiatalodom az Ön kedvéért, megyünk Párisba, Londonba!» Tersényi gépiesen igent intett, s lesietett a hátulsó ajtón.

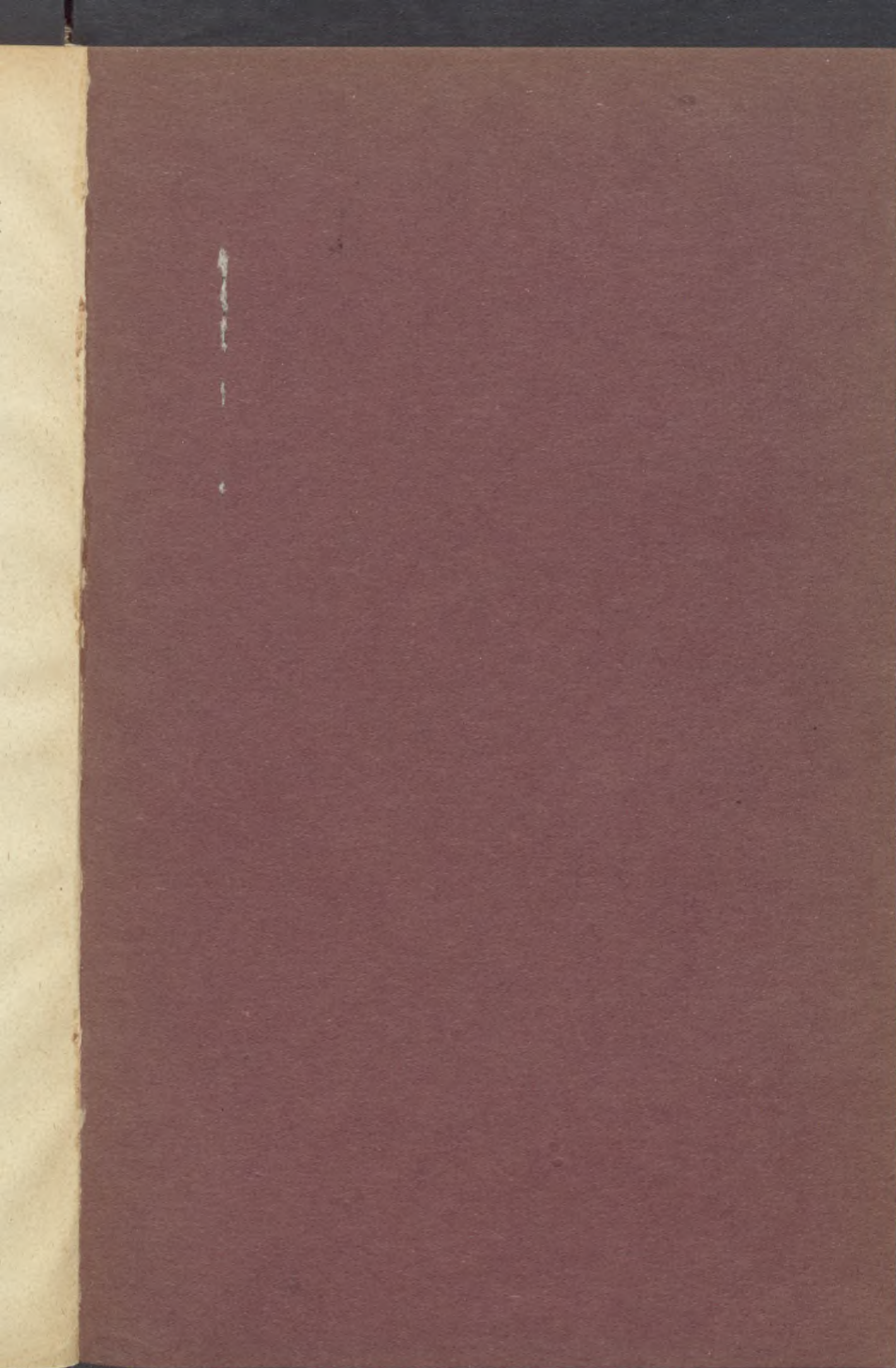
Szép tiszta őszi éjjel volt. Végigment a Ringen a Tóthfalusi ház előtt, meg se dobbant a szíve. A Tegetthof emléknél elhaladt s nemsokára feléje

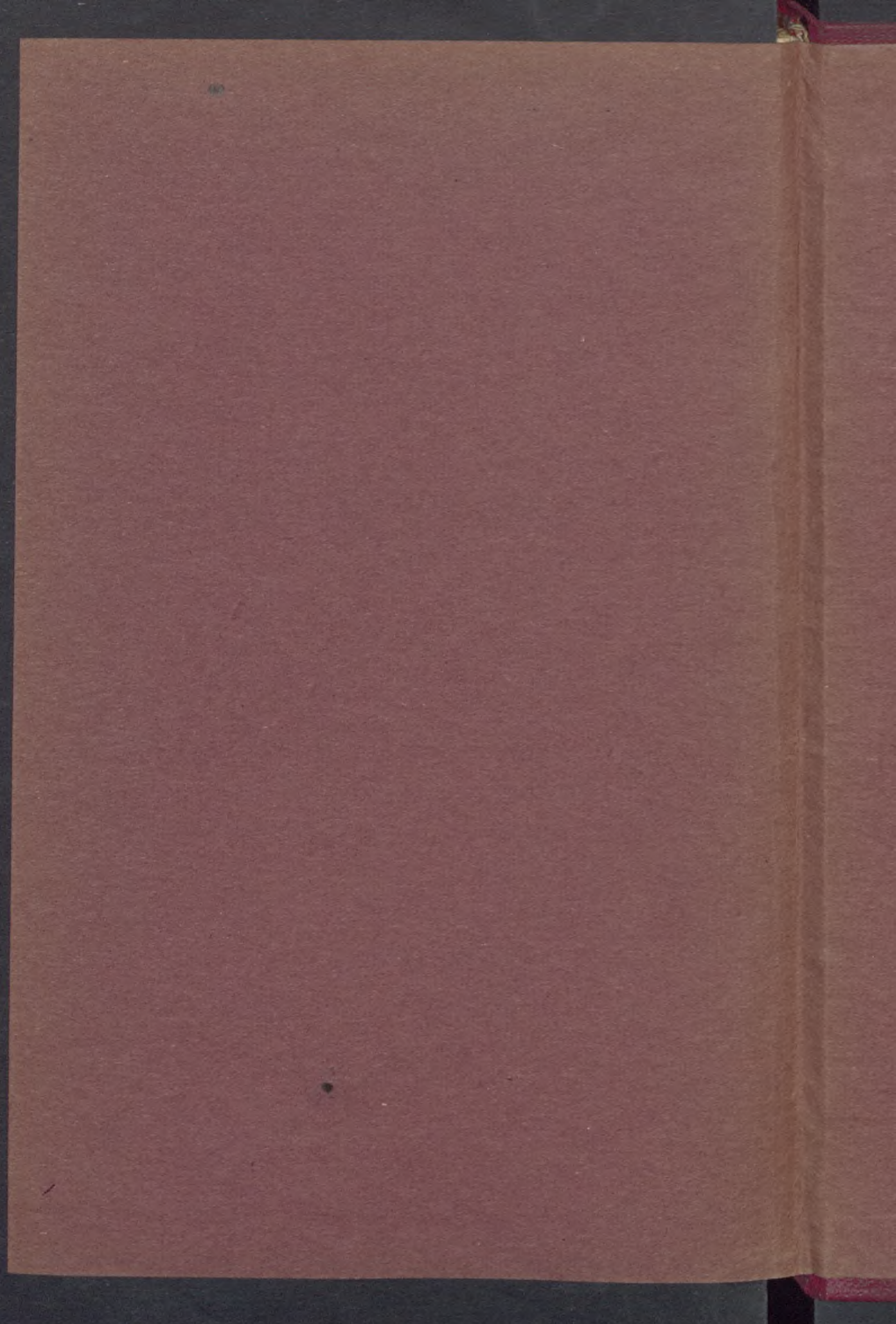
zúgtak a Práter gesztenyefái. Ment, ment egyedül, míg egy tisztáson megállt. Feje fölött ragyogtak az idegen égbolt csillagai.

Meghajtotta fejét, megindultan, Jóbnál is hívőbb lélekkel, mélyebben, mint a föld minden császára előtt. Tudta, hogy élete még nincs lezárva, nem befejezett, véges egész, mint beletörődve gondolta rossz percekben, még csak ezután nyílnak eléje új szabad utak. Feleségére gondolt : vajjon összeér-e még utjok? földjére, mely elűzte magától és tele volt a szíve jószággal és megbocsátással. De tudta azt is, hogy nincs az egész világon igazabb barátja, hívebb hitvese, rajongóbb szerelmese, mint a művészete. Most visszatért hozzá, hogy soha többé el ne hagyja.

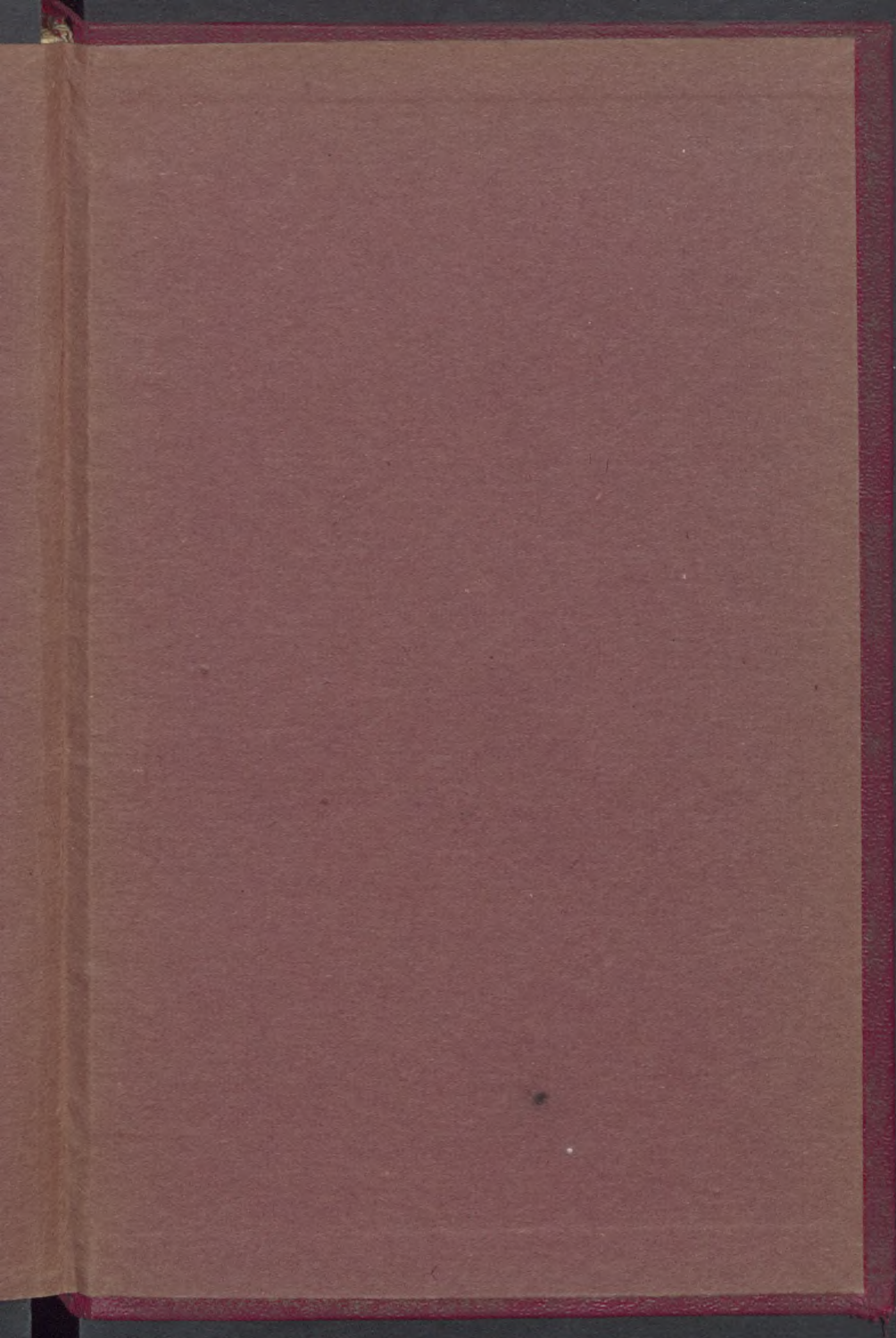

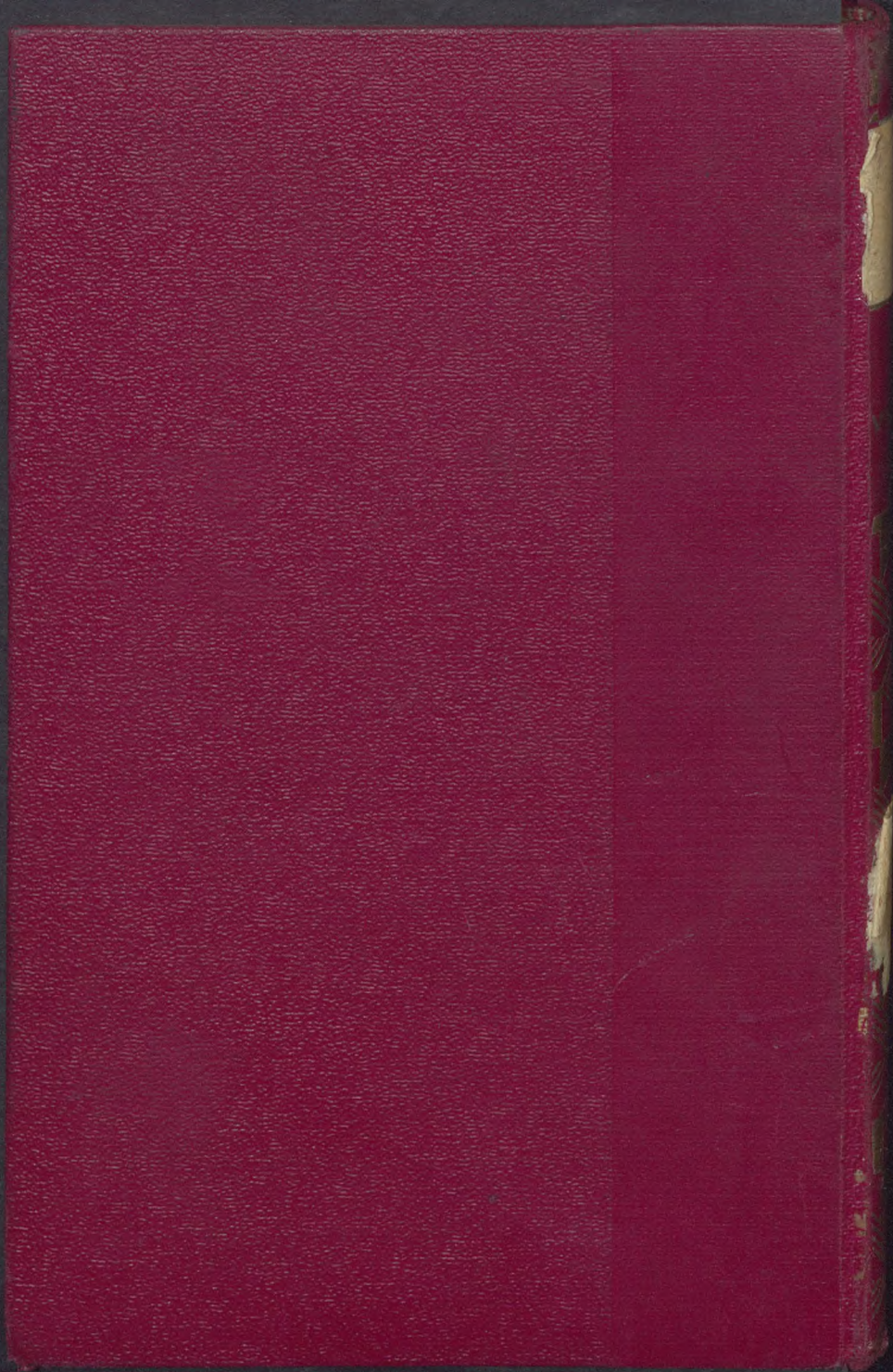

3755

TÉREY
VISSZATÉRÉS

138